

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Харківська асоціація політологів

УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІУМ: СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНОСТІ ТА ПРОГНОЗ МАЙБУТНЬОГО

Збірник матеріалів
XXII Всеукраїнської наукової конференції
викладачів, молодих науковців і студентів

(м. Харків, 1 грудня 2020 р.)

Харків
«Право»
2020

Редакційна колегія:

А. П. Гетьман, доктор юридичних наук, професор (*голова*);
М. П. Требін, доктор філософських наук, професор (*заст. голови*);
О. Ю. Панфілов, доктор філософських наук, професор (*відп. секретар*);
Л. М. Герасіна, доктор соціологічних наук, професор;
Г. П. Клімова, доктор філософських наук, професор;
В. Л. Погрібна, доктор соціологічних наук, професор;
І. О. Поліщук, доктор політичних наук, професор;
В. Д. Воднік, кандидат філософських наук, доцент;
О. В. Волянська, кандидат соціологічних наук, доцент;
І. В. Підкуркова, кандидат соціологічних наук, доцент;
О. М. Сахань, кандидат соціологічних наук, доцент

У45 **Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього** : зб. матеріалів XXII Всеукр. наук. конф. викл., молодих науковців і студентів (м. Харків, 1 груд. 2020 р.). – Харків : Право, 2020. – 412 с.

ISBN 978-966-998-079-3

У збірнику представлені матеріали учасників XXII Всеукраїнської наукової конференції викладачів, молодих науковців і студентів «Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього», проведеної 1 грудня 2020 р. Тематика конференції включає розгляд таких проблем, як методологічні проблеми дослідження сучасного українського суспільства; динаміка соціальної структури в умовах трансформації українського соціуму; етнонаціональні процеси в сучасній Україні; розвиток політичної системи України: в пошуках оптимальної моделі демократії; політична та правова культура як чинник формування правової держави; політичні проблеми національної безпеки; ідеологічні процеси як складова українських політичних практик; молодь в українському соціумі: суперечливість соціалізації; тероризм як глобальна проблема сучасного світу; «гібридна війна» як нова українська реальність; Україна в контексті процесів глобалізації; розбудова громадянського суспільства, підвищення суспільної активності громадян для вирішення завдань, які стоять перед державою, тощо.

Збірник розрахований на студентів закладів вищої освіти України, які вивчають політологію, соціологію, соціально-політичні студії, конфліктологію, основи національної безпеки України.

УДК 316+32+34

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Шановні учасники конференції!

Від щирого серця вітаю Вас з відкриттям XXII Всеукраїнської наукової конференції викладачів, молодих науковців і студентів «Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього», яку організувала кафедра соціології та політології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Сучасний період розвитку суспільства характеризується змінами, які зачіпають всі сфери життєдіяльності людини. Швидкий темп соціально-економічних перетворень в країні, зміна ціннісних орієнтацій в суспільстві, збільшення обсягу інформації і подальша тенденція до розширення управлінських функцій у професійній діяльності зумовили зміну вимог, що пред'являються суспільством до системи вищої освіти в питаннях підготовки майбутніх фахівців. Особливу практичну значимість набувають вміння фахівця адекватно сприймати складні ситуації життя, правильно їх оцінювати, швидко адаптуватися до нових пізнавальних ситуацій, цілеспрямовано переробляти наявну інформацію, шукати і доповнювати її відсутньої, знати закономірності її оптимального використання, прогнозувати результати діяльності, використовуючи свій інтелектуальний і творчий потенціал.

В роботі конференції беруть участь авторитетні вчені, молоді науковці та студенти з різних закладів вищої освіти Харкова та України: Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Житомирського державного університету імені Івана Франка, Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Одеської національної академії харчових технологій, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Херсонського державного університету тощо.

Плідною практикою сьогоднішньої конференції є поєднання наукової та студентської трибун, що забезпечує цікавий формат обміну досвідом та ідеями досвідчених викладачів вищих закладів освіти зі студентами. Бо майже кожний вчений починав свій шлях у світ науки саме з участі у подібних конференціях, які створюють фундамент для соціалізації молодих науковців і є надзвичайно важливими для наслідування традицій та досвіду наукового пізнання соціальної реальності.

Відомо, що досвід формується через практику. Сьогоднішня участь у конференції для багатьох студентів – це перший досвід вибору проблемної теми, визначення об'єкту та предмету дослідження, оформлення тексту та проголошення доповіді саме у науковому стилі.

Вища освіта сьогодні стає все більш конкурентоспроможною, а тому знання швидко застарівають, це протиріччя може бути подолано за допомогою гнучкої системи освіти. На кожному рівні навчання необхідно розвивати у студентів творче мислення, дослідницькі вміння, без яких важко як продовжувати освіту, так і реалізовуватися на ринку праці. У зв'язку з цим науково-дослідницька діяльність набуває все більшого значення і перетворюється в один з основних компонентів професійної підготовки майбутнього фахівця. Вона сприяє формуванню наукового світогляду, оволодінню методологією і методами наукового дослідження, надає допомогу студентам у прискореному оволодінні спеціальністю та досягненні високого професіоналізму, розвиває творче мислення та індивідуальні здібності студентів у вирішенні практичних завдань, розвиває ініціативу, розширяє теоретичний кругозір та наукову ерудицію майбутнього фахівця права.

Дослідження проблем, які включені в тематику конференції, є ознакою не лише зацікавленості майбутніх юристів у поглибленні знань у сфері соціально-політичних студій але й бажанням знаходити «точки перетину» правової методології з теорією та методами інших соціальних наук. Очевидно, таке методологічне «збагачення» буде корисним для подальшого глибокого розуміння спеціальних правових наук, які все частіше виходять за межі традиційної, переважно – позитивістської, правової методології.

В цьому році, не втратили своєї актуальності питання, що стосуються соціології молоді та девіантних відхилень. Частину тез присвячено змінам у соціальній структурі: міграції, депопуляції населення в Україні, демографічній кризі, етнонаціональним процесам. В політологічній площині виявилася цікавими питання розбудови громадянського суспільства, пошуку оптимальних моделей політичної системи України та моделей демократії, формування політичної культури молоді, євроінтеграційних процесів тощо. Значну увагу приділено проблемам тероризму, «гібридної війни» та особливостям її перебігу в Україні. Цікавими є спроби дослідження впливу інформаційного суспільства, соціальних мереж на процеси соціалізації молоді.

Тематика сьогоднішньої конференції є надзвичайно актуальною та сучасною, про що свідчать тези доповідей майже 200 учасників конференції, у яких відзеркалено усі напрями роботи конференції.

Тому ще раз висловлюю подяку ініціаторам й учасникам нашого заходу за можливість продуктивного спілкуватися та збагачення новими знаннями у сфері політології, соціології та правознавства. Бажаю всім вам цікавих виступів, творчої наснаги у плідному обговоренні актуальних питань та подальших наукових досягнень.

Перший проректор
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України
Ю. П. Битяк

НАУКОВА ТРИБУНА

Герасіна Л. М.,

доктор соціологічних наук, професор,

Корнесюк М. В.,

Інститут прокуратури

та кримінальної юстиції,

2 курс, 2 група,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

НЕГАТИВНІ ПРОЯВИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬСТВ

Глобалізація сьогодні – не лише складний, багатогранний процес, який має безліч проявів і містить багато проблем, це реальність, яка здійснює всебічний вплив на усі прояви людського існування. Можна мати різні думки, щодо визначення змісту даної дефініції, яким чином вона функціонує, які перспективи розвитку має у подальшому? Але потрібно чітко усвідомити всі негативні аспекти глобалізації, аби вчасно зреагувати на глобальні загрози, бо жодна зі світових мегатенденцій розвитку не проявляє себе ізольовано від глобального соціуму і завжди позначається на житті суверенних країн.

Хоча «глобалізація» відносно нове явище, проте проблематикою даного питання займалося чимало західних і українських вчених, серед яких: Д. Белл, А. Брінклі, Л. Герасіна, Е. Дж. Емануель, Д. Х. Медоуз, А. Ручка, Дж. Стиглиц, М. Требін, С. Удовік, Ф. Фукуяма та ін. В цілому науковці дотримуються позиції, що зараз відбуваються процеси формування нової соціопланетарної реальності, яка виходить за рамки класичного і звичного для нас погляду на суспільство, державу і світ у цілому. Так, у сучасному науковому дискурсі глобалізацію справедливо тлумачать, як «комплексне геоекономічне, геополітичне і геогуманітарне явище, що справляє могутній демонстраційний ефект на усі сторони життєдіяльності країн, втягнутих у цей процес» [1, с. 191].

Лише за 20 років ХХІ ст. глобалізація сприяла набуттю людством певних рис однорідності, як через дію чинника конвергенції, так і внаслідок гло-

бальної експансії найбільш розвинених країн – «цивілізаційних лідерів»; це торкнулось економічних і соціально-політичних процесів. Більше того, у теперішні часи під впливом нових глобальних викликів, якими є пряма загроза світової економічної рецесії–2020 (триггер гальмування світової економіки), через т.зв. «глобальне цунамі» та його «хвилі» – пандемію коронавірусу COVID-19 сам тренд глобалізації піддався зміні: національні економіки окремих країн «зачиняються» після локдауну; зменшився міжнародний товарообіг, інвестиції та роль ТНК; дещо загальмувався процес міграції робітничої сили в світі тощо. Можна припустити: глобалізація, що мала власні економічні правила, які базувались на відкритті, дерегуляції й «приватизації» національних економік з метою прискорення їх конкурентоспроможності та збільшення привабливості для іноземного капіталу, вже не відродиться у колишньому вигляді.

Але на планеті продовжується глобальна трансформація макро-соціуму. Природа цієї трансформації гетерогенна і суперечлива, тому вектори її спрямування та доміанти неможливо визначити однозначно. Проте, доцільно виокремити і систематизувати основні спектри негативних проявів глобалізації для сучасних суспільств та світу.

По-перше, відмінність цивілізацій, конфронтація духовних цінностей, зіткнення національних інтересів держав, породжують феномен глобального конфлікту. Глобалізація завжди була експансією (примусовим подоланням кордонів між культурами, народами і державами, яке часто відбувалось із руйнівними наслідками). Це може становити пряму загрозу міжнародній чи регіональній безпеці, адже деякі з них (як прикладом, Україна, Сірія) через слабкість геополітичного ресурсу примусово втягуються у протиборство «великих гравців» на світовій арені.

Другим, не менш значним викликом є інтенсивна криміналізація суспільних відносин, яка набуває глобального характеру. Виникають нові форми й види суспільно небезпечної діяльності, міжнародна злочинність трансформується відповідно до змін реальності; тоді як правоохоронні органи багатьох країн не встигають відповідно модернізуватися. Транснаціональна злочинність наскрізно пов'язана із різними складовими глобалізації, як відзначає В. В. Лунєєв, тобто соціоекономічні, демографічні, екологічні, навіть спортивні й медичні її аспекти можуть бути криміналізовані, відповідно сприяти міжнародній і національній злочинності.

По-третє, не слід також недооцінювати таку негативну тенденцію, як міжнародний тероризм, який набув неймовірних масштабів і несе глобаль-

ні ризики людству. Активна транснаціоналізація організованої та терористичної злочинності – загроза для всіх, бо ефективних засобів протидії цьому явищу поки не існує; його криміногенність перевищує антикриміногенні можливості.

По-четверте, слід згадати і про економічний аспект; глобалізація капіталізму призвела, як відомо, до перетворення товарної економіки на капіталістичну «світ-економіку» (за І. Валлерстайном). Звідси, локальні економічні коливання або кризи в одній країні можуть викликати регіональні чи навіть глобальні наслідки, адже сучасна світова економіка – це система, де всі елементи взаємопов'язані. Водночас, лібералізація капітальних статей платіжних балансів створює можливості для міграції короткострокового спекулятивного капіталу, що є прямою небезпекою поширення гіперінфляції.

П'яте, небезпека глобалізації присутня також у політико-культурному аспекті, адже вона презентує у цьому розумінні процес владного (інколи руйнівного) втягування народів і культур до всесвітнього комунікаційного загалу. Це може призвести до втрати культурної різноманітності людства, до засилля масової культури чи «вестернізації», бо неолібералізм прогнозує появу нових громадян світу і «зів'янення» суверенності окремих країн.

У підсумку зазначимо, що перелік цих викликів глобалізації не є вичерпним, а лише акцентує увагу на ключових проблемах, які людство і держави вимушені ураховувати. Безумовно, глобалізація створює виклики сучасності по відношенню до усіх без винятку держав і націй, економік і політик, культур і традицій. Але ми не позиціонуємо її, як виключно негативне явище, бо соціальна дійсність і сама корегує глобалізаційні процеси. Необхідно, щоб світ зрозумів їх та був готовий до викликів сучасності у найближчому майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проблеми модернізації політичних систем сучасності: монографія / Проблеми модернізації політичних систем сучасності: монографія / М. І. Панов (кер. авт. кол.), Л. М. Герасіна О. Г. Данильян та ін.; За заг. ред. Л. М. Герасіної, О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2008. 320 с.

Клімова Г. П.,
доктор філософських наук, професор,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

МОДЕЛЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДОСЛІДНИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

В сучасних умовах, коли розвинені країни вступили до постіндустріальної, інформаційної епохи, світ стає все більш розділений вже не ідеологічно, а передусім, технологічно. Це вимагає цілком нового, інноваційного підходу до питання розвитку суспільства. Країни, що не встигають за глобальними інноваціями, нездатні утримувати свої життєві стандарти навіть на існуючому рівні, не говорячи про його підвищення. Тому подальший соціально-економічний розвиток країн залежить у значному ступені від ефективності розвитку національної інноваційної системи, інтерактивним суб'єктом якої виступають дослідницькі університети.

Створення дослідницьких університетів відбувається трьома шляхами. Перший шлях полягає у відборі невеликої кількості національних університетів, належного рівня й потенціалу, які вдосконалюються шляхом додаткового бюджетного фінансування. Другий підхід базується на злитті окремо існуючих університетів в один новий, що відповідає світовим показникам. Третій напрямок передбачає створення нових університетів світового класу «з нуля».

Дослідницький університет, як специфічна форма організації освітньої та наукової діяльності, покликаний істотно активізувати інноваційну діяльність вищої школи. Будучи джерелом нового знання, він активно бере участь в інноваційному розвитку вітчизняної економіки.

Відмінні ознаки такого університету - це здатність генерації нового наукового знання на основі широкого спектру фундаментальних і прикладних досліджень, можливість трансферу знань в реальний сектор економіки, наявність ефективної системи підготовки кадрів вищої кваліфікації. Дані ознаки визначають для університету інноваційний шлях розвитку, який пов'язаний із впровадженням нових ідей, знань, технологій в науково-дослідницький процес з метою їх практичного використання.

Основними факторами, що визначають безпосередньо інноваційний розвиток дослідницького університету, є: розвиток системи наукового спів-

товариства, необхідного для генерації нових знань; створення і комерціалізація результатів науково-дослідницької діяльності; розвиток інноваційної інфраструктури, яка координує та реалізує інноваційні проекти та розробки; вибір та підтримка пріоритетних напрямків розвитку науки університету; формування і розвиток навчально-науково-інноваційного комплексу на базі університету.

Для проведення наукових досліджень і трансферу знань в дослідницькому університеті формується інноваційна структура, яка інтегрує чотири компоненти його інтелектуальної діяльності. Це: освіта (інноваційні освітні програми); науково-виробничі потужності; структури, що підтримують інноваційну діяльність (офіси трансферу і комерціалізації результатів інноваційної діяльності); структури, що забезпечують управління інноваційною діяльністю і інноваційною інфраструктурою.

Досвід розвинених країн, передусім США, вказує на те, що інноваційна інфраструктура дослідницького університету не є єдиною і незмінною для всіх університетів, а, навпаки, вона надзвичайна гнучка. Вона реалізується з урахуванням особливостей самого університету (наприклад, форми власності, основних наукових і освітніх напрямів, що реалізуються університетом, його розмірів і територіального розташування тощо), а також у відповідності з економічними, ресурсними і законодавчими особливостями міста, де цей університет розташований. Тому, формуючи інноваційну інфраструктуру, дослідницький університет робить акцент на пріоритетному розвитку тих її компонентів, які в найбільшій ступені відповідають його місії, меті і завданням. Базова модель інноваційної інфраструктури дослідницького університету включає в себе такі найважливіших елементи: центр трансферу технологій (ЦТТ), технопарк, студентську наукову організацію і науково-освітні програми за інноваційними напрямками. Інші елементи інноваційної інфраструктури (відділ інтелектуальної власності, відділ колективного використання устаткування, відділ захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності та т.д.), як правило, входять до складу центру трансферу технологій. Діяльність ЦТТ спрямована на підтримку і супровід різних аспектів інноваційних процесів за допомогою виконання ряду функцій: науково-технічної, маркетингової, юридичної, фінансової, консультаційної, освітньої, адміністративної. ЦТТ стає основною сполучною ланкою між малими інноваційними підприємствами на базі університетів, з одного боку, і великими промисловими підприємствами та іншими елементами інноваційної інфраструктури, з другого. Метою створення технопарку є сприяння інноваційній

діяльності в університеті і створення умов, необхідних для організації і розвитку малих інноваційних підприємств (МПП), що забезпечують прискорене освоєння результатів науково-дослідницьких і дослідно-конструкторських робіт в реальному секторі економіки, створення конкурентоспроможних технологій, товарів і послуг та доведення їх до споживача на комерційній основі. У технопарку, крім МПП, також розміщуються творчі колективи вчених університету, що реалізують інноваційні проекти.

Студентський бізнес-інкубатор створюється з метою відпрацювання механізмів генерації нової хвилі підприємців в області високих технологій, усунення розривів між фундаментальною і академічною освітою, з одного боку, і світом підприємницької діяльності, з іншого, для забезпечення розвитку наукових шкіл і науково-технічної творчості молоді, для підвищення якості підготовки фахівців за рахунок впровадження нових форм навчання, створення МПП за участю студентів.

Науково-освітні центри (НОЦ) створюються з метою проведення наукових досліджень, підготовки і перепідготовки кадрового складу в пріоритетних напрямках діяльності дослідницького університету.

Одним з головних чинників інноваційного розвитку дослідницького університету є процес комерціалізації результатів науково-дослідницької діяльності, що забезпечує досягнення конкурентних переваг при введенні даних результатів в господарський оборот в якості нового продукту або нової технології.

Як правило, існують чотири основні форми передачі і комерціалізації розробок і технологій дослідницького університету: ліцензування і поступка патентних прав; проведення НДДКР на замовлення промислових підприємств; проведення наукових досліджень за рахунок бюджетних програм; освіту малих компаній на базі наукових розробок університету.

Процес комерціалізації результатів науково-дослідницької діяльності університетів охоплює всі аспекти отримання комерційної вигоди від використання результатів інтелектуальної власності і пов'язаний з пошуком найбільш ефективних форм взаємовідносин між учасниками комерціалізації, організацією передачі прав та їх належним оформленням. Залучення науково-дослідницьких розробок в комерційний і господарський оборот передбачає також оцінку їх ринкової вартості і комерційного потенціалу.

Таким чином, сучасні національні дослідницькі університети мають великий інтелектуальний потенціал. Завдяки розгалуженій інноваційній інфраструктурі вони виконують важливу місію не тільки в галузі економіки,

але й у всіх інших сферах суспільного життя. Дослідницькі університети як креативні суб'єкти національної інноваційної системи є центром появи передових ідей, концепцій та генерування інтелектуальної еліти суспільства.

Козловець М. А.,
доктор філософських наук, професор,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

ПРЕКАРІАТ ЯК НОВИЙ КЛАС В СОЦІАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

У наукових колах соціогуманітаріїв останніми роками все активніше обговорюється і вивчається нова загроза-виклик для світу, яка полягає у швидкому формуванні нового класу – так званого «прекаріату». Масштабні трансформації системи соціально-трудових відносин, зумовлені, насамперед, домінуванням принципів неолібералізму і демонтажем соціальної держави, постіндустріальна революція, роботизація й автоматизація праці, використання когнітивних технологій і залучення робочої сили за допомогою цифрових трудових платформ та ін. суттєво вплинули на соціальну структуру сучасних суспільств. Модель стандартних трудових відносин, яка передбачала постійне працевлаштування і забезпечувала соціальну захищеність працівників, починає поступово витіснятися гнучкими, тимчасовими і нестійкими формами зайнятості. Для сучасного ринку праці характерним є лібералізація умов праці, яка посилює варіативність форм зайнятості, їх нестабільність і гнучкість, що продукує тенденцію скорочення трудових прав і гарантій, а часто й професійну ідентичність працівника.

Грунтовний опис прекаріату (від лат. *precarium*, англ. *precariat* і *precarious* – нестабільний, негарантований і нім. *Proletariat* – пролетаріат) здійснив британський економіст і соціолог Гай Стендінг у роботі «Прекаріат: новий небезпечний клас». Головною характеристикою представників цього класу є статус «постійно» тимчасово зайнятих. Відсутність постійного прибутку чи стабільного заробітку робить їхнє становище хронічно непевним. Людям прекаріату, за Г. Стендінгом, притаманні чотири основні відчуття: постійне невдоволення своїм становищем і життям загалом; аномія, втрата орієнтирів у повсякденному існуванні; неспокій і відчуження від со-

ціуму. Відсутність постійного прибутку чи стабільного заробітку робить їхнє становище хронічно непевним [1].

У прекаріаті як внутрішньо неоднорідному соціальному прошарку Г. Стендінг виділяє три групи: перша складається з тих, хто налаштований атавістично, пов'язує втрату почуття захищеності з реальним або уявним минулим. В минулому вони могли бути успішними працівниками на заводах і фабриках, але зараз «випали» з професії, спільноти, сім'ї. Друга група складається з мігрантів, меншин та інших маргінальних груп, безпорадних і політично, і соціально. Ці люди схильні взагалі відмовлятися від участі у політичному житті, оскільки це для них занадто ризиковано, живуть з відчуттям незахищеності, а головне – у них немає навіть домівки. Вони теж схильні до свого роду ностальгії, агресивні, тривожні, фрустровані. Третя група прекаріату – це освічені молоді люди, які пішли вчитися до університетів і яким були обіцяні майбутнє, успішна кар'єра, можливість реалізувати себе. Але закінчили навчання вони з величезними боргами, без перспектив, з нездійсненими очікуваннями [1].

Отже, прекаріат, як принципово нове утворення другої половини ХХ – початку ХХІ ст., представляють працівники з тимчасовою або частковою зайнятістю, яка носить постійний і стійкий характер, і котрі залучені переважно в тіньовий сектор ринку праці, в результаті чого мають урізані соціальні права, ущемлений соціальний статус. Для прекаріату характерні нестійке соціальне становище, слабка соціальна захищеність, відсутність багатьох соціальних гарантій, нестабільний дохід, депрофесіоналізація. Люди прекаріату в мінімальній мірі ідентифікують себе з конкретно професійною спільнотою. У багатьох країнах світу прекаріат досягає 30–40% чисельності працездатного населення [2].

Як соціальна верства населення прекаріат значною мірою виник у результаті посилення гнучкості правового регулювання трудових відносин та перенесення основної частини виробництва до тих країн, які пропонували інвесторам нижчі соціальні стандарти. Він уособлює відчуження від результатів праці і всього суспільства значних соціальних груп, котрі зазнають особливо витончених форм експлуатації їхньої праці, знань, кваліфікації, а в підсумку й якості життя. Прекарізація напряму пов'язана з дисбалансом сучасної системи зайнятості, невідповідності соціально-професійної та освітньої структури економічно активного населення потребам ринку праці.

Разом із тим, перехід у прекаріат – це бажання самих людей, які не хочуть мати справу з капіталом і владою. Можна стверджувати, що прекарі-

зація – це спосіб життя людей, які мають певний склад психіки, намагаються захистити себе від стрімкого темпу життя, інтенсивності роботи і стрімких змін. Цим людям потрібен більш високий рівень свободи, і завдяки прекарізації вони його отримують. Але це свобода без відповідальності, своєрідний протест проти соціальної активності як такої, втеча від держави і міста, спроба повернутися в додержавну стихію. Для людей цього соціального класу можливі різні варіанти поведінки: змирення з ситуацією, спроби пристосування, активні дії (від акцій протесту проти правлячого режиму до злочинної діяльності).

До суб'єктів соціально-трудових відносин і нових форм зайнятості відносяться не лише тимчасові, сезонні, дистанційні та інші категорії працівників, праця яких певною мірою врегульована нормами трудового права, а й працівники GIG-економіки: «працівники натовпу» (crowdworkers), працівники «за викликом» (work-on-demand via apps), працівники «з нульовим часом» (zero-hours-contracts). Вважається, що GIG-економіка породжує новий вид нетипової трудової зайнятості, тому її називають ще «економікою вільного заробітку».

Зрозуміло, що не всім пощастить адаптуватися до стрімких змін, а, значить, люди можуть розділитися на переможців (здатних сприйняти технологічні трансформації) і переможених (тих, хто їх відхилиє). Останні не зможуть скористатися перевагами, наданими четвертою промисловою революцією, відтак можуть опинитися в рядах прекаріату і втрати будь-якої життєвої перспективи.

Наступ технологічної революції, автоматизація виробництва, злиття штучного інтелекту з біотехнологіями, неоліберальна концепція і логіка капіталізму з вільним ринком, пандемія коронавіруса Covid-19 витіснили з ринку праці мільйони працівників й утворили чисельний клас зайвих людей, що породжує масове незадоволення існуючим станом речей і загрожує стабільності діючої системи, може призвести до соціальних і політичних потрясінь.

Щоб протистояти безпрецедентним технологічним й економічним небезпекам ХХІ століття, необхідно якомога швидше створювати нові соціальні й економічні моделі суспільного розвитку, які повинні бути спрямовані на захист людей, а не професій. Серед шляхів вирішення прекаріату дослідники називають посилення трудового законодавства, державного контролю за його дотриманням; перегляд окремих аспектів державного регулювання ринку праці та соціальної політики, які б посприяли зростанню

нестандартної зайнятості; впровадження принципів гідної оплати праці; заохочення роботодавців до створення постійних робочих місць; внесення змін у трудове законодавство, які дозволять розширити права тимчасових працівників [3].

Скорочення дисбалансу системи зайнятості та посилення адаптаційних можливостей учасників ринку праці до умов прекарізації пов'язані з прийняттям конкретних управлінських рішень в системі професійної освіти і в сфері зайнятості населення, регулювання ринку праці. Вважаємо, що системні методи, пов'язані з радикальною трансформацією усталених соціально-економічних відносин (зокрема, введення, за Г. Стендінгом, гарантованого «базового доходу»), є нереалістичними і сумнівними.

Проблема прекаріату значною мірою притаманна й Україні. В українському суспільстві виділяють такі прекарні категорії населення: безробітні; зайняте населення з вкрай низькими доходами, зарплата яким нараховується в межах мінімальної; люди, які зайняті в неформальному секторі економіки; особи, що не мають стабільної роботи чи впевненості в її збереженні, хоча вони й працюють за договорами цивільно-правового характеру; працівники, які не охоплені колективними договорами; люди, які офіційно працюють в умовах вимушеної неповної зайнятості (наприклад, робітники, що перебувають у відпустках без збереження зарплати на період припинення робіт); самозайняті особи творчих професій; працівники, переведені із-за економічних причин на неповний робочий день чи тиждень; сезонні працівники; працівники, що здійснюють трудову діяльність у тяжких і шкідливих умовах праці; нелегальні мігранти. Поширеним типом працівника є й люди, які не бажають змінювати свій офіційний соціально-професійний статус, незважаючи на незадоволеність і заробітною платою, і професійним змістом своєї праці. В той же час вони прагнуть змінити своє становище шляхом додаткових заробітків.

Сьогодні вітчизняний прекаріат швидко зростає. Кризові процеси в національній економіці, низький рівень заробітної плати, брак високопродуктивних робочих місць, невідповідність професійних та загальних компетентностей працівників потребам роботодавців, тіньова зайнятість населення тощо призвели до кількісного зростання прекаріату. Слабка здатність влади проводити структурні реформи породжує розмивання середнього класу і перетікання його представників у суміжний прошарок – прекаріат. При цьому умовну основу прекаріату в Україні становить група зайнятих у неформальному, тіньовому секторі економіки (25-40% від загальної чисель-

ності). Навіть зайняті у формальному секторі економіки працівники не забезпечені надійними трудовими умовами. Хоча в Україні досить досконале в соціальному плані трудове законодавство, однак відсутнє правове поле, що могло б забезпечити захист прав цих працівників і вберегти їх від свавільних дій з боку роботодавців чи держави [3].

Сучасний ринок праці України характеризується наявністю низки проблем, серед яких: скорочення пропозиції робочої сили та зростання попиту на неї, низький рівень заробітної плати, брак високопродуктивних робочих місць, невідповідність професійних та загальних компетентностей працівників потребам роботодавців, тіньова зайнятість населення тощо. У затверджених 24 грудня 2019 р. Кабінетом Міністрів України «Основних напрямках реалізації державної політики у сфері зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2022 року» передбачено комплекс заходів щодо розв'язання проблем у сфері зайнятості населення та регулювання ринку.

Системна трансформація існуючих соціально-економічних відносин, на наш погляд, потребує, по-перше, створення якісного конкурентного середовища на ринку робочої сили шляхом приведення системи професійної освіти у відповідність з потребами ринку праці; по-друге, розвитку інституту соціального партнерства, за допомогою якого держава виступає гарантом дотримання прав працівників у сфері соціально-трудова відносин і може бути реалізована за допомогою регіональних служб зайнятості; по-третє, посилення функцій інформування і перепідготовки спеціалістів у співпраці з системою освіти в роботі регіональних служб зайнятості.

Оновлення соціальної структури українського суспільства ускладнюється необхідністю подолання недоліків, що накопичувалися в ній десятиліттями. Шлях виправлення є складним і довготривалим. Пошук цього шляху потребує глибокого знання й розуміння законів розвитку соціальної структури, формування нових соціально-трудова відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Standing G. The precariat: the new dangerous class. London, UK; New York, NY: Bloomsbury, 2014. xi, 336 p.
2. Голенкова З. Т., Голиусова Ю. В. Новые социальные группы в современных стратификационных системах глобального общества. *Социологическая наука и социальная практика*. 2013. № 3. С. 5–15.
3. Амелічева Л. П., Нефьодов О. В. Прекарізація як чинник трансформації інституту трудового права «зайнятість і працевлаштування» в умовах дефіциту

гідної праці. *Правничий часопис Донецького університету*. 2017. № 1–2. С. 13–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pchdu_2017_1-2_4 (дата звернення: 30.10.2020).

Панфілов О. Ю.,
доктор філософських наук, професор,
Лашин Д. Є.,
міжнародно-правовий факультет,
2 курс, 1 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ГІБРИДНИХ ВІЙН У НОВІТНІЙ ІСТОРІЇ СВІТУ

Розпочата у 2014 р. військова агресія Російської Федерації проти України отримала назву «гібридна війна» [1–3]. Проблема протидії гібридним загрозам стала одним з пріоритетних питань міжнародних відносин. Специфіка гібридної війни, на думку сучасних дослідників, може бути характеризувана наступним чином: у гібридній війні традиційно невійськові засоби перетворюються на зброю; особливого значення набуває когнітивний вимір війни, коли елементи військового конфлікту, такі як учасники конфлікту, їхні цілі, об'єкт конфлікту, інтенсивність і тривалість боротьби, способи і засоби ведення бойових дій, результати тощо, отримують множинну інтерпретацій, при тому, що у фізичній реальності їм відповідає один і той самий стан справ; у гібридній війні поряд з регулярними і нерегулярними військовими діями використовуються технології створення паралельної реальності або псевдореальності (поєднання елементів справжньої та уявної дійсності). Воєнна перемога у класичному розумінні практично неможлива для жодної зі сторін конфлікту. За цих умов питання перемоги вирішується не у фізичному, а в інформаційному просторі, на рівні смислів, які формуються за допомогою засобів масової інформації.

Як зазначають дослідники, перемога у гібридній війні має специфічний символічно-знаковий характер, оскільки передбачає не стільки звільнення окупованих територій, а скоріше зміну чи коригування ідентичності у вигідному напрямі. Агресор може здобути перемогу в інформаційному просторі шляхом поширення відповідних смислів і символів, що формують

у масовій свідомості бажану «картину дійсності». Крім того, дослідники звертають увагу на такі характеристики гібридної війни, як відсутність початку і кінця, маскування агресором своєї справжньої ролі у конфлікті, націленість на породження соціального і політичного хаосу, дестабілізацію ustalених форм порядку.

Першочерговою мішенню військових засобів гібридної війни є вся система управління держави-об'єкта впливу. У такій війні ключову роль відіграють інформаційні засоби, підкріплені обмежувальними економічними заходами, які використовуються агресором для руйнування довіри між суспільством і урядом, дестабілізації соціально-політичної ситуації в країні та, як наслідок, підриву волі нації продовжувати спротив. Для гібридної війни характерна також повна підпорядкованість військових завдань політичним і медійним цілям. Крім того, засоби, що застосовуються у гібридній війні, мають високу латентність, а ефект від їх застосування має «допороговий» характер, що унеможливорює констатувати стан війни та розпочати процедури, придатні для ведення конвенційної війни.

На думку українського дослідника Г. Почепцова у гібридній війні вирішальну роль відіграють інформаційні операції, що створюють умови для ефективного використання військових і невійськових методів і засобів ведення конфлікту. Така війна ведеться одночасно у фізичному, інформаційному та віртуальному просторах, втягуючи все населення і завдаючи удару по уразливим сферам країни об'єкта впливу. Стратегія і тактика гібридної війни націлена на те, щоб завадити супротивнику вжити адекватних дій у відповідь.

Хоча елементи гібридності спостерігаються практично в усіх війнах, сучасні технології (новітні озброєння, методи і засоби інформаційно-психологічного впливу, кіберзброя тощо) виводять гібридність на новий рівень. Мова йде про процес гібридизації усіх складових конфлікту, який супроводжується своєрідною дифузиею, що робить можливим поєднання нібито несумісних елементів.

Таким чином, «гібридна війна» – сучасний вид зовнішньої агресії, у процесі якої держава-агресор застосовує широкий спектр заборонених міжнародним правом воєнних і невоєнних дій, що поєднує мілітарні, квазімілітарні, дипломатичні, інформаційні, економічні та інші засоби впливу з метою руйнування військово-політичної системи держави-супротивника та досягнення власних стратегічних політичних цілей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Требін М. П. «Гібридна» війна як нова українська реальність. *Український соціум*. 2014. №3. С. 113–127.
2. Загорулько А. П. Теоретико-правовий аналіз визначення поняття «гібридна війна». *Вісник НАДУ. Серія «Державне управління»* 2019. №3. С. 115–122. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/pages/dop/86/files/2987302f-8b15-479c-ac5c-97f6c626d660.pdf> (дата звернення: 20.10.2020).
3. Почепцов Г. Сенси і війни: Україна і Росія в інформаційній і смисловій війнах. Київ: Видавничий дім «К.-Могилянська академія», 2016. 316 с.

Требін М. П.,

доктор філософських наук, професор,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

МАНІПУЛЮВАННЯ У СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Маніпулювання свідомістю людей – одна з найактуальніших проблем сучасності. Зростання важливості пов'язаних з нею питань пропорційне тим руйнівним наслідкам, які здійснюють маніпулятивні технології в суспільстві: деструкція прийнятих моральних норм, трансформація соціальних цінностей та ідеалів, поширення насильства, культивування безмірного споживання, правовий нігілізм та інше. Якщо ми бажаємо захистити світ, у якому живемо, майбутнє людства, то треба зменшити перлокутивний ефект маніпуляції на колективного реципієнта, створити дієвий механізм протидії цьому деструктивному явищу на суспільну й індивідуальну свідомість людей.

Широка наукова розробка феномену маніпулювання свідомістю почалася ще в другій чверті ХХ століття послідовником З. Фрейда Ернстом Діхтером, який 1946 р. заснував Американський інститут з вивчення мотивації поведінки. Однак справжній «бум» проблема маніпулювання зазнала за часів «холодної війни». Тисячі авторів досліджували протягом 70–80-х років ХХ століття проблеми масових комунікацій, психологічної війни та проявів масової культури. І сьогодні проблема впливу маніпулятивних технологій на суспільну свідомість перебуває у центрі уваги як вітчизняних, так і закордонних дослідників: її вивчали В. Бушанський, І. Діманте, О. Доценко, С. Кара-Мурза, М. Карінч, Д. Колон, Г. Копніна, Д. Кононович, П. Лісо-

вський, Н. Нечасва-Юрійчук, Н. Хігдон, М. Хафф, Г. Шиллер та ін. [1–10]. На наш погляд, сучасні дослідження проблеми маніпуляції у соціально-політичному дискурсі страждають зайвою увагою до «технічного» боку питання. Проблема маніпулювання сьогодні вивчається, в основному, у контексті теорії та практики передвиборчих технологій, побудови методик проведення виборчих кампаній, використання сучасних інформаційних технологій в рекламі тощо. Але дослідження, що охоплюють головним чином ту чи іншу сторону проблеми маніпулювання, хоча й необхідні, на жаль, не передбачають теоретичного осмислення проблеми в цілому. Разом з тим, політологічна рефлексія явища маніпулювання у соціально-політичному дискурсі важлива, оскільки тісно пов'язана з проблемами діяльності особистості та соціальних груп в сучасному суспільстві, з формуванням тотальних ідеологій і способів відчуження в дезінформації та обмані.

У науковій літературі існує низка визначень поняття маніпулювання. Так, О. Бикова характеризує маніпулювання як вид «впливу, який використовується для прихованого впровадження у психіку адресата цілей, намірів, відносин або установок, що не збігаються з тими, які є в адресата в даний момент» [11, с. 99]; О. Бойко трактує маніпулювання як «комплекс психологічних, ідеологічних та організаційних дій, спрямованих на приховане корегування масової свідомості з метою стимулювання суспільних настроїв та громадської активності у потрібному маніпуляторові напрямі» [12, с. 422]; для В. Даніл'яна маніпуляція – «система засобів ідеологічного і духовно-психологічного впливу на масову свідомість з метою нав'язування певних ідей, цінностей; ... прийом, спосіб, що впливає на поведінку індивіда чи групи осіб у суспільстві» [13, с. 398]; для О. Козлової – *«технологія подолання критичної рефлексії індивідів, прищеплення їм заданих маніпулятором уявлень, цілей і цінностей як основи відтворення соціальних практик»* [14, с. 114]. Тобто точок зору на дефініцію «маніпулювання» достатньо багато.

Ми можемо визначитися з найістотнішими особливостями маніпулювання (як суспільною, так і індивідуальною свідомістю), якими вважаємо такі: 1) наявність суб'єкта, зацікавленого в маніпулюванні [15, с. 59]; 2) маніпуляція не матеріальна, не є фізичним насильством або навіть загрозою насильства; вона спрямована на духовну, психологічну складові людської особистості, суспільну свідомість у цілому; 3) об'єкт маніпуляції не усвідомлює здійснюваний над ним вплив, що обумовлено приховуванням справжніх цілей маніпулятора [16, с. 32]. Г. Шиллер пояснює це так: «... для

досягнення успіху маніпуляція повинна залишатися непомітною. Успіх маніпуляції гарантований, коли маніпульований вірить, що все, що відбувається, є природним і неминучим ... для маніпуляції потрібна фальшива дійсність, у якій її присутність не буде відчуватися» [17, с. 27], тобто при маніпуляції важливе відчуття самостійності прийняття рішення; 4) наявність широкого арсеналу методів і технологій маніпулювання [17, с. 99]; 5) маніпулятор здійснює вплив не тільки на сферу свідомого (розум), але й на сферу несвідомого (інстинкти, емоції, потреби); 6) маніпулятор управляє ставленням об'єкта маніпуляції до предметів і явищ навколишнього світу в заданому руслі; 7) маніпулятор встановлює контроль над думками, почуттями, поведінкою, стосунками й життєвими установками об'єкта маніпуляції; 8) маніпулятор оперує подачею інформації, яка в результаті зазнає значних змін (дезінформація, селекція, замовчування та ін.) і свідчить про навмисне спотворення фактів дійсності; 9) маніпуляція – деструктивне явище, яке призводить до порушення соціальних норм, завдання збитків об'єкту впливу [18, р. 360].

Феномен маніпулювання – векторний процес, що здійснюється або безпосередньо, або через ЗМІ. Під векторним процесом ми розуміємо, що маніпуляція характеризується прямою комунікацією між суб'єктом і об'єктом впливу; суб'єкт прихований від об'єкта, але «векторний» напрямок дозволяє, хоч і з незначною ймовірністю, викрити суб'єкта маніпуляції (наприклад, викриття Wikiliaks, документальні фільми-викриття «Фаренгейт 9/11», розслідування ЗМІ та ін.); наявність зворотного зв'язку, представленого реакцією об'єкта на маніпуляцію (конкретні дії або бездіяльність).

Природа маніпулювання полягає в подвійному впливі. Поряд із відкритим надісланим повідомленням маніпулятор надсилає адресатові й «закодований» сигнал. Цей прихований вплив спирається на «неявне знання», яким володіє адресат, на його здатність створювати у своїй свідомості образи, що впливають на його почуття, думки й поведінку. Суть маніпулювання полягає в тому, що маніпулятор, переслідуючи свої цілі, приховано, неявно прагне викликати в адресата (людини, спільноти, якими маніпулює) наміри, що не збігаються з наявним в них актуальним бажанням [15, с. 165–167]. Маніпулювання – це дія з двома цілями: явною та прихованою. Явна мета – на користь адресата, прихована – на користь маніпулятора. Адресат не повинен здогадуватися про приховану мету маніпулятора. Маніпулятор приховує свою справжню мету, тому що: 1) ця мета розкриває задуми маніпулятора; 2) адресат може не погодитися з такою метою; 3) явне формулю-

вання цієї мети вимагає від маніпулятора великих зусиль з її виконання та не завжди може бути, у такому випадку, досягнутою.

У науковій літературі описуються різні види маніпулятивного впливу й нерідко здійснюються спроби їх класифікувати, але єдиного загальноприйнятого стандарту до сих пір не існує. Оскільки багато з видів маніпулятивного впливу поєднуються й доповнюють один одного, то й вибудовувати їх лінійним способом можна лише з відомою мірою умовності. Тому, порушуючи питання про впорядкування видів маніпулятивного впливу, слід наперед визнати, що створити універсальний зразок класифікатора – завдання не з простих. На наш погляд, одна з найбільш вдалих спроб такої систематизації представлена Г. Копніною з посиланням на дослідження О. Доценко, С. Кара-Мурзи, В. Шейнова [19, с. 17–23]. З урахуванням досвіду цих фахівців, у чомусь доповнюючи, змінюючи або актуалізуючи деякі з наведених ними прикладів, І. Діманте змодельувала шкалу найпоширеніших видів маніпулятивного впливу в процесі комунікації як безпосереднього або опосередкованого спілкування. Основні технології маніпулятивного впливу вона пропонує класифікувати таким чином [20, с. 55–61]: 1) стратегія, що спирається на образи. Головний інструмент цієї стратегії – пред’явлення стимулів, що концентрують певну потребу (уявний образ, заданий текстом). Маніпулювати можна і спираючись на фрейми, свого роду трафарети, за якими розпізнаються знайомі образи; 2) стратегія, що спирається на знакові системи. Ця технологія ґрунтується на тому, що при доведенні цифр створюється враження достовірності наведених фактів. Цим нерідко користуються представники ділових і політичних кіл, коли у звітний період доводиться прикривати свої упущення «новими» показниками зростання; 3) стратегія, що спирається на ролі. Подібно маніпуляції, яка ґрунтується на образі або фреймі, ця стратегія передбачає звернення до певної ролі, «обраної» суб’єктом, яку він готовий «на себе приміряти». Достатньо поширеними є уявлення про роль начальника, щасливої бізнес-вумен, домогосподарки, успішного бізнесмена тощо; 4) стратегія, що спирається на метод експлуатації особистості адресата, у результаті використання якої в адресата створюється ілюзія самостійно прийнятого рішення; 5) стратегія, що спирається на звернення до життєвих цінностей. Маніпулятор звертається до того, що стосується основ біологічного та матеріального життя (здоров’я, сім’я, доходи, безпека тощо); 6) стратегія, що спирається на звернення до духовних цінностей: експлуатація понять патріотизму, релігійної приналежності, порядності, відповідальності, моральності відкривають широке

поле діяльності для маніпуляцій; 7) стратегія подачі інформації з використанням особливостей частин мови; 8) стратегія подачі інформації з використанням слів-сигналів і слів-ефекторів, покликаних посилювати увагу та формувати більш яскраві враження.

О. Михальова систематизує маніпуляції на базі триєдиної стратегічної системи: 1) стратегії на пониження; 2) стратегії на підвищення; 3) стратегії театральності. Під комунікативною стратегією вона пропонує «розуміти план оптимальної реалізації комунікативних намірів, що враховує об'єктивні й суб'єктивні чинники та умови, у яких протікає акт комунікації й які у свою чергу зумовлюють не лише зовнішню та внутрішню структуру тексту, а й використання певних мовних засобів» [21, с. 45]. Існування стратегій пояснюється О. Михальновою з точки зору когнітивного підходу таким чином. Існують деякі когнітивні структури, які можна назвати інтерпретативними схемами. «Інтерпретативні схеми допомагають формувати інтенції й думки (звичайно, обумовлені контекстом), що спрямовують дії людей. Інтерпретативні схеми, дозволяючи осмислити ситуації, сприяють виробленню альтернативних способів здійснення цих дій і реалізації інтенцій. Мовець вибирає тип дії та спосіб її здійснення з ряду альтернатив. Це називається стратегією. Стратегія, що розуміється таким чином, не передбачає свідомого планування» [22, с. 62]. Кожна стратегія реалізується завдяки використанню певного набору тактик. Тактика – це конкретний етап реалізації комунікативної стратегії, що визначається інтенцією мовця, експлікована сукупністю прийомів, що обумовлюють застосування мовних засобів. Розглянемо докладніше використання тактик при реалізації комунікативних стратегій.

Спрямованість на суперника, прагнення розвінчати його позиції передбачає стратегію «гри на пониження» («to play on down»). Реалізується ця стратегія через такі тактики [21, с. 46–52]: а) тактика аналіз-«мінус» – заснований на фактах розгляд, розбір ситуації, що припускає імпліцитний вираз негативного ставлення до описуваного, а також – до людей, їх дій і вчинків; б) тактика звинувачення – приписування кому-небудь будь-якої провини, визнання винним у чому-небудь, а також розкриття, виявлення чієїсь неординарних дій, намірів, якостей; характерний вираз негативного суб'єктивного ставлення мовця до референтної ситуації; в) тактика безособового обвинувачення – обвинувачення, при якому не вказуються винуватці засуджених дій або вчинків, тобто ті особи, чий зловживання, таємні задуми тощо стають предметом відкритого обговорення й засудження;

г) тактика викриття – наведення з метою викриття фактів і аргументів, які роблять явною винність, злочинність кого-небудь. Ця тактика – свого роду комбінація аналіз-«мінусі» і звинувачення. З першою її об'єднує аналітична складова, установка на аргументацію; відмінність полягає в наявності вказівки на конкретну провину (яка при аналіз-«мінусі» не називається). У свою чергу, експліцитна вказівка на провину об'єднує тактики викриття та звинувачення; відмінність же між ними пов'язана з параметром «наявність/відсутність аргументації». При реалізації тактики викриття мовець наводить факти, що підтверджують його доводи; д) тактика образи – приниження кого-небудь, що супроводжується експлікацією емоційної складової компонента замість наведення доказів; е) тактика загрози – залякування, обіцянка заподіяти адресату неприємність, зло. У результаті аналізу тактик, які репрезентують стратегію на пониження, можна зробити висновок про те, що їх спільною рисою є як експліцитне, так і імпліцитне вираження негативно-го ставлення мовця не тільки до предмета промови, а й до адресата. Вибір стратегії на пониження відображає наявність у мовця установки негативно-го характеру, оскільки адресат найчастіше є опонентом. Крім того, слід зазначити, що протиборство учасників детермінує активність, спрямовану на опанування комунікативної ініціативи. Таким чином, стратегія на пониження реалізує установку, що складається в розвінчанні домагань на роль, у блокуванні «гри на підвищення». Наслідком дії цієї установки є прагнення маніпулятора дискредитувати опонента.

Стратегія на підвищення відображає прагнення маніпулятора максимально збільшити значущість власного статусу. Реалізується ця стратегія через такі тактики: а) тактика аналіз-«плюс» – заснований на фактах розгляд, розбір ситуації, що припускає імпліцитне вираження позитивного ставлення мовця до описуваної ситуації; б) тактика презентації – представлення кого-небудь у привабливому вигляді; при реалізації даної тактики мовцем здійснюється пряма вказівка на позитивні якості предмета мовлення, тому використовуються мовні засоби, що експліцитно виражають позитивну психологічну спрямованість мовця; в) тактика неявної самопрезентації – виражене побічно, без прямої вказівки на об'єкт позитивного оцінювання подання мовцем себе у привабливому, вигідному світлі; г) тактика відводу критики – приведення з метою доказу невинності аргументів і/або фактів, за допомогою яких можна пояснити (виправдати) будь-які дії та вчинки; д) тактика самовиправдання – заперечення негативних суджень про об'єкт критики та його причетність до того, чому дається негативна оцінка.

Наявність у маніпулятивному дискурсі адресата-спостерігача обумовлює реалізацію стратегії театральності – «театральний» підхід до ситуації, представляє її «трактування як драми, де люди намагаються зробити один на одного певне враження» [23, с. 37]. За О. Шейгал, театральність маніпулятивного дискурсу пов'язана з тим, що одна зі сторін комунікації – народ – виконує переважно роль не прямого адресата, а адресата-спостерігача, який сприймає події як якесь дійство, що розігрується для нього [24, с. 92]. Виділення стратегії театральності мотивується у мовному відношенні тим, що вираз спрямованості на адресата отримує спеціалізовані засоби реалізації. Серед таких засобів лідирують перформативні й імперативні висловлювання [21, с. 57–61]. Як інші стратегії, вона представлена певним набором тактик: а) тактика спонування – заклик до якої-небудь дії, прийняття точки зору. Як показує аналіз, спонування дуже часто взаємодіє з тактикою самопрезентації та кооперації, що психологічно легко пояснити: спонукаючи до дії, у якій мовець є суб'єктом користі, він змушений позиціонувати себе з позитивного боку й звертатися до тих граней особистості свого збірного образу, які об'єднують його з адресатом; б) тактика кооперації – такий спосіб звернення до адресата, за допомогою якого мовець конструює образ останнього, апелюючи до ідей і цінностей, носієм яких він (на думку мовця) є; в) тактика розмежування – виявлення відмінностей і нетотожності у позиціях і думках; г) тактика інформування – наведення даних і фактів, що не супроводжуються ставленням мовця до інформації; д) тактика обіцянки – добровільне зобов'язання зробити що-небудь; про подію говорять як про факт найближчого майбутнього; можливість/неможливість настання події взагалі не обговорюється; е) тактика прогнозування – передбачення, судження про подальшу течію, розвиток чого-небудь на підставі інтерпретації різних наявних даних; ж) тактика попередження – застереження, що передують повідомленню про можливі події, дії, ситуації тощо; з) тактика іронізування – здійснення впливу за рахунок контрасту між сказаним і тим, що мається на увазі; і) тактика провокації – підбурювання кого-небудь до таких дій, які можуть спричинити тяжкі для нього наслідки.

Інструментарій мовної маніпуляції важко піддається класифікації завдяки широкому спектру різних прийомів, однак спроби виділити групи засобів, що використовуються в мові з метою впливу, робилися неодноразово. Так, наприклад, Ю. Іллічова виділяє дві основні групи прийомів [25]:

1. Лексико-граматичні прийоми мовного маніпулювання: а) посилення на невідоме джерело, наприклад: «говорять», «з'ясовується», «як відомо»,

«за даними із джерела, що заслуговує довіри»; б) лексеми-обмежувачі: оптимізуючі, що вказують на те, що твердження характеризується низкою неточностей, і мовець усвідомлює це, однак в цих умовах твердження все ж залишається справедливим, наприклад: «формально», «у певному відношенні»; обмежувачі сили твердження, що дозволяють зняти з себе відповідальність за висловлену тезу, наприклад: «схоже», «начебто», «ніби»; обмежувачі ментального розмежування, використовувані для протиставлення себе думці цитованої особи, наприклад: «стверджувати», «підтверджувати», «заявляти» у формі третьої особи, «за словами», «нібито»; в) прийом створення комплексної еквівалентності, застосовуваний для того, щоб гіпотетичне видати за аксіому, наприклад: «відповідно», «таким чином», «з цього випливає»; г) номіналізація, що означає заміну дієслів абстрактними іменниками, що дозволяє не згадувати в тексті важливі аспекти описуваної ситуації, а саме: актанти ситуації, наслідки дії, причини подій тощо; д) прийом мультиплікації, що полягає у створенні множинності: множення імен дії («більшість»); плуралізація дій і ситуацій («звичайно», «постійно», «краще»); е) прийом інтимізації оповіді, тобто використання мовних засобів для створення ефекту довірчого спілкування автора з аудиторією (займенник «ми» з розмитим змістом); є) прийом навішування ярликів, який використовується для формування й закріплення у свідомості читачів чийогось образу, що дискредитується, наприклад: «комуняги», «фашисти», «бандерівці», «ватники»; ж) алюзія, тобто натяк на історичний, політичний, культурний або побутової факт; з) евфемізми, що відволікають увагу читача від об'єкта, здатного викликати антипатію, за рахунок створення нейтральної або позитивної конотації («конфлікт» – «війна», «операція» – «атака»); і) слова-афективи, які надають психічний вплив на суспільну свідомість і викликають різного роду почуття й переживання («свобода», «патріотизм», «криза», «віра в ідеали»).

2. Синтаксичні прийоми мовного маніпулювання: а) повтор як стрижень фігур виділення, що створюють асоціації та стереотипи у свідомості читача; б) паралельні конструкції, які ритмічно виділяють найбільш значущі для автора фрагменти тексту; в) градація, тобто розгортання слів у синонімічний ряд, що спричиняє посилення експресивності тексту.

Прийоми мовного впливу різноманітні, їх модифікацій у реальності набагато більше, ніж у наведеній вище класифікації. Як правило, прийоми мовної маніпуляції використовуються комплексно, маючи одну спільну мету – нав'язати адресатові певну думку й спонукати його до певних дій.

Можна запропонувати виокремити деякі прийоми маніпулювання у соціально-політичному дискурсі: використання стереотипів, які формують уявлення соціального об'єкта у спрощеному схематичному вигляді (ці прийоми формують стереотипне мислення, що з часом фіксується у свідомості; таке мислення не підлягає перевірці досвідом, його дуже складно змінити); підміна імен, назв, насадження штампів і «наклеювання» ярликів (в основному такі прийоми використовуються для негативних оцінок, виразу незадоволення); застосування риторичних запитань у контенті повідомлень (такі запитання здаються на перший погляд простими, але якщо відповіді на них наповнити контекстом певної спрямованості, цільова аудиторія буде мислити в напрямку, потрібному для маніпулятора); вибірковий повтор інформації (деякі новини або повідомлення повторюються дуже часто, у результаті чого автоматично зміцнюються у свідомості користувачів); ствердження фактів (цей прийом передбачає замість дискусії прийняття тверджень, що надаються маніпулятором найчастіше без доказів; такі твердження містять вигідні маніпулятору ідеї); обмін повідомленнями напівправдивого характеру (цей прийом полягає в детальному й об'єктивному розгляді незначних фактів, по-справжньому важливі проблеми майже не порушуються або навіть приховуються; такий підхід має наслідком фальшиву інтерпретацію подій і допомагає зберігати довіру користувачів до питань, що обговорюються); посилення на чийсь анонімний авторитет, на чийсь фахову думку, при цьому інформація, що повідомляється, отримує значущість і правдоподібність; «спіраль замовчування», або маніпуляції з опитуванням громадськості (збірки контенту коментарів, спрямовані на переконання користувачів у тому, що якусь ідею або позицію підтримує абсолютна більшість аудиторії; такий метод заснований на закономірностях масової психології, змушує людей з іншими поглядами приховувати їх, щоб не опинитися в соціально-психологічній ізоляції); ефект присутності, який досягається застосуванням спеціальних технологій, що імітують реальність і підсилюють ілюзію достовірності; манера «буденної розповіді», за якої інформація про значущі політичні події, соціальні конфлікти або трагічні події подається в діловому та спокійному тоні, що сприяє індиферентності сприйняття її аудиторією; ефект первинності (спроби комунікатора оперативно подавати інформацію може також використовуватися як маніпулятивний прийом, який не дає можливості масовій аудиторії усвідомлювати отриману інформацію, оскільки її відразу витісняє нова, ніж не пов'язана з попередньою); констатація певного факту (бажане для нав'язування по-

ложення подається як факт, який вже відбувся); відволікання уваги на щось незначне (націлене на відволікання уваги аудиторії від важливих подій на менш значущі та зниження психологічного опору з боку суспільства); використання оповідань нібито очевидців події (при цьому спеціально підбираються люди й робиться монтаж події з необхідним смисловим рядом); принцип застосування контрастів (використовується, коли необхідно надати негативну інформацію про будь-які події, але тактику прямих обвинувачень застосовувати не можна, оскільки тоді нав'язування ідеї стане занадто явним); психологічний шок (доведення новин про надзвичайні пригоди, які викликають психологічний шок в суспільстві, руйнують усі рівні психологічного захисту й дозволяють впроваджувати у свідомість інспіровані схеми); створення асоціацій (об'єкт інформаційних повідомлень в очах громадськості прив'язується до негативних стереотипів масової свідомості); інформаційна блокада «невигідної» інформації, утримання її або подання у сприятливому контексті.

На сьогоднішній день маніпулювання широко використовується в соціально-політичному дискурсі. Знання стратегії, тактики й правил маніпуляції, аналіз роботи механізму цього явища в сукупності з правильним розумінням стану та запитів соціуму може допомогти будь-якому маніпуляторові в боротьбі за владу та просуванні власних інтересів. Запорука вдалого маніпулювання в соціально-політичному дискурсі – це усвідомлення першорядного значення кінцевої мети. Залежно від неї будуть вибиратися стратегія, тактики та прийоми маніпулювання. Ретельний відбір лінгвістичного інструментарію, персуазивність і сугестивність наданої інформації допоможе зберегти маніпулятивні процеси поза зоною усвідомлення й гарантуватиме їх результативність.

Як механізм, що захищає суспільство від деструктивного впливу маніпулятивних технологій, можна запропонувати метод формування в масовій свідомості своєрідних «фільтрів», що дозволяють розпізнавати маніпуляцію й тим самим перешкоджати формуванню небажаних для суспільства соціальних ілюзій. Цей метод ґрунтується на просвітницько-освітній діяльності: доведення до населення інформації про стратегії, тактики, методи, форми, можливі наслідки як явних, так і прихованих впливів на масову свідомість, грамотне пояснення внутрішніх механізмів роботи руйнівних для держави, суспільства й особистості технологій, опис форм захисту від подібного роду дій на індивідуальному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием. Век XXI. Москва: Алгоритм, 2015. 462, [1] с.
2. Коврижных О. А., Бутыльская Л. В. Политическое насилие: языковое манипулирование общественным сознанием. Москва: Канон+, 2015. 255 с.
3. Колесникова Г. И. Социальный механизм манипуляции сознанием личности: [монография]. Москва: Директ-Медиа, 2014. 271 с.
4. Макишвили В. Большая книга манипуляций: изучаем секреты управления сознанием. Москва: АСТ, 2017. 284, [1] с.
5. Петракова А. С. Пределы манипуляции сознанием личности: социально-философский анализ: монография. Краснодар: Краснодарский ун-т МВД России, 2012. 226 с.
6. America's post-truth phenomenon: when feelings and opinions trump facts and evidence / C. G. Prado, editor. Santa Barbara: Praeger, 2018. ix, 215 p.
7. Hartley G., Karinch M. Get people to do what you want: how to use body language and words for maximum effect. Newburyport, MA: Career Press, 2019. viii, 258 p.
8. Mazarr M. J., Bauer R. M., Casey A., Heintz S. A., Matthews L. J. The emerging risk of virtual societal warfare: social manipulation in a changing information environment. Santa Monica, CA: RAND, 2019. xxi, 193 p.
9. Media imperialism : continuity and change / edited by Oliver Boyd-Barrett, Tanner Mirrlees. Lanham: Rowman & Littlefield, 2020. v, 338 p.
10. Wallner R. M. Digitale Medien zwischen Transparenz und Manipulation: Internet und politische Kommunikation in der repräsentativen Demokratie. Wiesbaden : Springer VS, 2018. xiii, 322 s.
11. Быкова О. Н. Языковое манипулирование. *Теоретические и прикладные аспекты речевого общения: Вестник Российской риторической ассоциации / Краснояр. гос. ун-т; под ред. А. П. Сковородникова. Вып. 1 (8). Красноярск, 1999. С. 99–103.*
12. Політична енциклопедія / Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. 808 с.
13. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.
14. Козлова О. Н. Манипуляция сознанием и субъектность в XXI веке. *Вестник РГГУ. Серия «Философия. Социология. Искусствоведение».* 2010. № 3. С. 113–130.
15. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита. Москва: ЧеРо: Юрайт, 2000. 342, [1] с.
16. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием. Москва: ЭКСМО, 2005. 832 с.

17. Шиллер Г. Манипуляторы сознанием / Пер. с англ. Предисл. Я. Засурского. Москва: Мысль, 1980. 326 с.
18. Van Dijk T. A. Discourse and manipulation. *Discourse & Society*. 2006. Vol. 17, Issue 2. P. 359–383.
19. Копнина Г. А. Речевое манипулирование: учеб. пособие. 4-е изд., испр. Москва: ФЛИНТА, 2012. 170 с.
20. Диманте И. В. Инструментарий профессионального коммуникатора (приемы речевого воздействия). *Коммуникативные исследования*. 2015. №4 (6). С. 52–64.
21. Михалёва О. Л. Политический дискурс: Специфика манипулятивного воздействия. Москва: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 256 с.
22. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. Москва: ИТДГК «Гнозис», 2003. 280 с.
23. Желтухина М. Р. Комическое в политическом дискурсе конца XX века. Русские и немецкие политики. Монография. Москва: Ин-т языкознания РАН; Волгоград: Изд-во В. Ф. МУПК, 2000. 264 с.
24. Шейгал Е. И. Театральность политического дискурса. *Единицы языка в их функционировании*: Межвуз. сб. науч. тр. Саратов: СГАП, 2000. С. 92–96.
25. Ильичева Ю. А. Речевое манипулирование в политическом тексте. *Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 9. Филология. Востоковедение. Журналистика*. 2013. №4. С. 172–184.

Воднік В. Д.,

доцент кафедри соціології та політології,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ СІМ'Ї В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Сім'я має оптимальні можливості для постійного й інтенсивного спілкування дітей з дорослими; є носієм невідтвореного в будь-яких інших обставинах емоційно-психологічного мікроклімату, заснованого на неповторній близькості вихователів і вихованця; спрямовує розвиток спілкування дітей в усіх сферах: родинних, сусідських, навчальних, трудових, дозвілля; дає дітям уроки взаємин статей і майбутнього сімейного життя; формує ставлення до навчальної і трудової діяльності, відповідальність, визначає ставлення до світоглядних, ідеологічних, моральних, правових цінностей суспільства; формує характер, рівень самооцінки і самокритичності; здійснює

сноє «тренаж» і керівництво у виконанні загальногромадянських, навчальних і трудових обов'язків; моделює структуру і зміст дозвілля; забезпечує контроль за дітьми як членами суспільства, що знаходяться в стадії інтенсивного розвитку і не опанували ще повною мірою навичками самостійних рішень.

Сьогодення української родини визначається низьким рівнем народжуваності, масовою однодітністю, нестабільністю шлюбів, високим рівнем розлучуваності та поширенням соціопатичних сімей, які не виконують свої обов'язки з утримання і виховання дітей, старінням населення, а також високим, порівняно з європейським, рівнем смертності та короткою тривалістю життя. Окремо слід виділити проблему позашлюбного народження дітей. Щороку збільшується кількість неповних сімей, у яких проживають діти з одним із батьків, іноді – з іншими родичами. Збільшується кількість цивільних шлюбів, у яких чоловік та жінка живуть разом, ведуть домашнє господарство, виховують спільних дітей, але не реєструють свої стосунки. Залишається гострою проблема насильства в сім'ї. Збільшення кількості проявів насильства і жорстокості в родині не лише призводить до розлучень, а й є однією з передумов поширення злочинності в суспільстві. Домашнє насильство та насильство за ознакою статі є одним із проявів порушення прав людини та основною перешкодою до гендерної рівності. Сім'я не виконує повною мірою виховної функції у зв'язку з відсутністю цілеспрямованої, поетапної, організованої системи підготовки майбутніх батьків до виконання соціальних обов'язків чоловіка і дружини, батька і матері, умов для підвищення їх педагогічного рівня. Це потребує вивчення та аналізу причин виникнення проблем сім'ї та обґрунтування необхідності їх розв'язання в умовах побудови громадянського суспільства в Україні.

Виникнення проблеми функціонування та розвитку родини насамперед зумовлено такими взаємопов'язаними чинниками: зниженням престижу сім'ї, нівелюванням сімейних цінностей у суспільстві; суспільною нестабільністю та знеціненням ряду моральних принципів – порядності, доброти, відданості, взаємодопомоги тощо; невідповідністю молоді до подружнього життя; низьким рівнем культури населення у питаннях збереження здоров'я та планування сім'ї, внутрішньосімейних стосунків, запобігання насильству в родині; недостатнім рівнем педагогічної культури батьків, їх відповідальності за здоров'я та виховання дітей; незадовільним рівнем життя багатьох сімей, слабкою мотивацією до самозабезпечення. Соціально-економічні, соціально-психологічні та морально-етичні чинники, що зумов-

люють проблеми функціонування сім'ї, потребують формування цілісної системи заходів, застосування комплексного підходу до їх розв'язання, що можливо лише на основі програмно-цільового методу. На сучасному етапі розвитку української держави виникає необхідність усвідомлення та переосмислення змін соціально-економічного, політичного, демографічного та духовного життя людей з метою винайдення шляхів для покращення умов функціонування родини.

Основна мета сімейної політики – благополуччя родини, зміцнення і розвиток сімейного способу життя. Державна сімейна політика України перебуває на стадії формування і потребує ґрунтовних досліджень. Вона розглядається як система заходів, спрямованих на усунення наслідків, а не причин, що перешкоджають повноцінному функціонуванню інституту сім'ї. У результаті такого підходу основне спрямування державної політики – це матеріальна підтримка окремих категорій родин, що призводить до формування їх пасивної, споживацької поведінки. Необхідно забезпечити узгоджену діяльність центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, активізувати роботу інституту громадянського суспільства, залучення приватних структур. Реалізація такого підходу можлива лише в рамках виконання державної цільової соціальної програми.

Основними напрямками державної політики у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю є: визначення її правових засад; розроблення та реалізація загальнодержавних, регіональних програм соціальної підтримки родин, дітей та молоді, соціального становлення молоді та інших програм стосовно сімей, дітей та молоді; здійснення менеджменту у соціальній роботі з сім'ями, дітьми та молоддю; забезпечення дотримання державних стандартів соціальних послуг; створення сприятливих умов для функціонування і зміцнення родин; сприяння відповідальному ставленню батьків до створення умов, необхідних для всебічного розвитку та виховання дітей; розвиток різних форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; утвердження здорового способу життя в сімейному, дитячому та молодіжному середовищі; здійснення соціально-профілактичної роботи, реабілітаційних заходів щодо відновлення соціальних функцій, психологічного і фізичного стану дітей та молоді, які зазнали жорстокості, насильства, зокрема домашнього, постраждали від торгівлі людьми, залучалися до найгірших форм дитячої праці, соціальна підтримка ВІЛ-інфікованих дітей, молоді та членів їхніх сімей; інтеграція в суспільство дітей та молоді з інвалідністю; сприяння громадським організаціям, іншим

об'єднанням громадян, фізичним особам у реалізації ними власних соціально значущих ініціатив і проектів у сфері соціальної роботи з родинами, дітьми та молоддю в порядку, визначеному законодавством; розвиток та підтримка волонтерського руху у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю; здійснення кадрового, науково-методичного, фінансового, матеріально-технічного, інформаційного забезпечення соціальної роботи з родинами, дітьми та молоддю; встановлення та зміцнення зав'язків з соціальними службами за кордоном, інтеграція в міжнародну систему соціальної роботи.

Законодавча нормативно-правова база у сфері сімейної політики потребує вдосконалення. Державна сімейна політика має бути переорієнтована з сімейного неблагополуччя на стимулювання сімейного благополуччя. Завдання держави – створити умови для виконання родиною її соціальних функцій, пов'язаних з турботою і вихованням дітей, формуванням особистості, доглядом за непрацездатними батьками. При такому підході сім'я і держава стають партнерами, взаємно розділяють ризики і відповідальність за благополуччя як окремої родини, так і держави в цілому. Благополучні сім'ї стають зацікавленими у збереженні економічної, політичної, соціальної, демографічної стійкості держави не менше, ніж держава в благополуччі і соціальній та економічній стійкості українських сімей. Ключовим чинником оптимізації державної сімейної політики має бути пропагування та формування у суспільстві пріоритету сімейних цінностей та відповідального батьківства.

Для формування та реалізації ефективних організаційно-правових механізмів державної сімейної політики в Україні, спрямованої на дієву підтримку родини, необхідно врахувати позитивні управлінські практики європейських країн, передусім: ефективне поєднання універсальних та адресних видів соціальних виплат сім'ям, запровадження фінансової підтримки найменш захищених категорій родин із дітьми до їх повноліття, що сприятиме усуненню матеріальної нерівності між різними категоріями сімей; використання інструментів податкової та кредитної політики, що є необхідною передумовою скорочення витрат держави на соціальні цілі; розвиток системи послуг по догляду за дітьми дошкільного віку, забезпечення їх максимальної доступності для усіх категорій родин, що сприятиме поверненню працездатних членів сімей з дітьми на ринок праці; забезпечення сприятливих умов для поєднання професійної зайнятості та материнства і батьківства; розширення можливостей чоловіків для виконання сімейних,

передусім батьківських обов'язків, шляхом надання права на відпустку при народженні дитини та по її догляду одночасно з материнською, що сприяє підвищенню громадянського престижу батьківства; орієнтація на забезпечення благополуччя і гідного майбутнього уже народжених дітей, а не на просте стимулювання кількісного зростання народжень; усвідомлення необхідності інвестування у молоде покоління, котре є однією з основних передумов економічного росту держави.

Мордовець М. В.,
кандидат політичних наук, доцент,
Одеська національна академія
харчових технологій

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ: ДОСВІД РОЗВИТКУ ІНСТИТУЦІЙ

Більшість держав світу пройшли складний шлях розвитку партій як суспільно-політичних інституцій. Деяким довелося йти шляхом реформ однопартійної системи, рухаючись до політичного плюралізму і багатопартійності. Суспільні верстви й соціальні групи отримали в процесі еволюції партій інституційні можливості для представництва своїх інтересів відповідного ідеологічного спрямування. Проте у багатьох країнах діяльність політичних партій все ще не стала міцною основою для вирішення проблем держави та суспільства. Даний факт може бути пояснений з позиції дослідження інклюзивних та екстрактивних інститутів, детальне вивчення яких проведено було американськими економістами Дароном Аджемоглу і Джеймсом Робінсоном [1].

Партії мають складну структуру. Та їх частина, котра діє на рівні суспільства, відносно самостійна і виконує не державні, а громадські функції. Вона синтезує імпульси, що генеруються в рамках громадянського суспільства, і передає їх в державну сферу за допомогою виборів та участі у формуванні органів влади і прийнятті політичних рішень. Отже, партії виконуючи дану функцію інтегруються з громадським суспільством і державою одночасно, виступають важливою конструкцією політичної системи. Саме цей аспект політичної партії як політичного інституту, що забезпечує взаємодію між державою і громадянським суспільством є найбільш актуальним та суперечливим у сучасному світі.

Політичні партії, за задумом законодавця, виконують провідну роль в ініціюванні процесу формування правової держави, забезпеченні та захисті прав і свобод людини і громадянина, утвердження ідеалів демократії. Партії виступають активними учасниками конституційного процесу. Вони виконують, безсумнівно, державотворчу роль. Будучи ядром політичної системи, найважливішим виразником електоральної активності населення, вони цементують суспільство, консолідуючи його зусилля для вирішення нагальних завдань.

Поява попередників сучасних партій, політичних партій нового часу припала на кінець XVII – початок XVIII ст. і тісно пов'язана з розвитком ідеї представництва. У цей період виконання низки управлінських функцій потребувало розширення складу політичної еліти, а її рекрутування відбувалося через виборчі механізми. Ті, хто хотіли зберегти владу та вплив, або отримати їх, повинні були забезпечити собі підтримку виборців. Таким чином, партії стали легітимним інститутом боротьби з монархами за обмеження їх прав, а також засобом артикуляції інтересів різних груп виборців.

Виділяється декілька типів інституціоналізації політичних партій: законодавчо-правовий, організаційний, поведінковий. Об'єктивний запас довговічності партії сприяє виникненню у суспільстві думки, що вона є стабільною «інституцією», з якою слід рахуватися. Вироблення відповідних політичних практик та їх поступове впровадження у політичних процес називають рутинізацією («routinization») поведінки партії. Вона є необхідною для того, щоб політичні актори могли розглядати партію як передбачуваного та надійного партнера. Даний процес часто є необхідним для збереження та адаптації партійної структури до політичних реалій, хоча, слід визнати, що один тип інституціоналізації може виявитись недостатнім.

Деякі поняття партійної організації, наприклад, організаційна складність, централізація партійної влади та згуртованість підсилюють той чи інший тип інституціоналізації. Наприклад, для рутинізації може знадобитися якийсь мінімальний рівень організаційної складності, а надзвичайна децентралізація та відсутність згуртованості можуть завадити зовнішній інституціоналізації на національному рівні. Більше того, партії, лідерам яких не вистачає необхідних навичок та вмій, можуть провалити процес інституціоналізації [2].

Нідерландський інститут багатопартійної демократії провів низку опитувань громадської думки у Латинській Америці та Африці. Було виявлено відносно високий рівень підтримки демократії у порівнянні з авторитарними системами управління. При цьому рівень задоволення функціонуванням

демократії, як правило, виявлявся низьким. У більшості суспільств було зафіксовано брак довіри до власних політичних еліт. У рамках архітектури інститутів, що є базисом для розвитку демократії у всьому світі, у молодих та у демократичних країнах, опитування постійно показують, що політичні партії належать до інституцій, яким мало довіряють. Щоб демократія могла функціонувати краще, політичним партіям потрібно покращувати свою діяльність та відновлювати високий рівень довіри людей.

Політичні кроки з цього приводу, на думку експертів вищезгаданого інституту, повинні бути спрямовані на створення умов для соціальної справедливості та стійкого соціального й економічного розвитку в контексті побудови нації. Крім цього, у даному дослідженні ми знаходимо думку, що політичні партії повинні відігравати ключову роль у «динамізації» процесів демократичних реформ. Попри те, що політичні партії є частиною проблеми, яку потрібно вирішити, вони одночасно є частиною рішення для забезпечення розвитку більш стабільної та передбачуваної демократичної політичної системи, котра відповідає потребам людей. У багатьох соціумах не існує чіткого плану щодо розширення функціонування інклюзивних політичних інституцій, у тому числі і партій. Його потрібно розробляти, спираючись на загальнолюдські принципи, відповідно до конкретних історичних, географічних та демографічних чинників еволюції кожного суспільства. Очевидно, що побудова демократичної політичної системи відбувається через процеси інклюзивного діалогу, в якому формується інституційна політична база та підвищується довіра до системи. Отже, процес, за допомогою якого будується демократія, з акцентом на участь, інклюзивність, толерантність та досягнення консенсусу, потребує більшої уваги у порівнянні з конкуренцією політичних партій та їх суперництвом [3].

Партії організують парламентаріїв для ефективного виконання своїх функцій: законодавчої, представницької, фінансової. Вони виконують у парламенті важливу функцію впливу на виконавчу владу у світлі власних ідей та політичних позицій. Роль політичної партії в організації парламенту є критично важливою для поглиблення та консолідації демократії, не в останню чергу через здійснення парламентом своєї наглядової функції. Політичні партії можуть стикатися з серйозними проблемами у площині артикуляції, агрегування та представництва інтересів. Коротше кажучи, всі демократії потребують, щоб їхні громадяни пильно стежили за партіями та брали участь у постійному поліпшенні поведінки політичних інституцій. Контроль над останніми можна отримати через демократичні політичні партії [4].

Історично мінімальні стандарти демократичного функціонування партій формувалися в процесі розширення їх підтримки. Одночасно вони могли підвищувати легітимність політичної системи, в якій партії конкурували. Партії могли зміцнювати свою загальну підтримку, активно культивуючи політичну участь серед груп, котрі були недостатньо представлені у політичній сфері. Наприклад, деякі партії докладали особливих зусиль для мобілізації жінок, етнічних чи релігійних меншин або відстоювання регіональних інтересів. Способи заохочення участі варіювалися від заохочення зверху (заявлене зобов'язання розширити участь), до створення спеціальних секцій в партійній організації (групи для молоді, жінок тощо) [5].

Таким чином, для багатьох країн партії важливі для функціонування та підтримання демократичних режимів. Вони допомагають утворювати уряди, розподіляти політичну відповідальність. Без існування опозиційних партій неможливо ефективно контролювати владу. Фактично, партії є організаційним містком між суспільством та державою, однак найбільш ефективно вони діють тоді, коли стають по-справжньому інклюзивними інституціями, а це можливо за умови існування реальної партійної демократії, внутрішньопартійної конкуренції, змагання особистостей та ідей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аджемоглу Д., Робінсон Д. Чому занепадають нації. Походження влади, багатства та бідності / пер. з англ. Олександр Дем'янчук. Київ: Наш Формат, 2016. 435 с.
2. Harmel R., Svasand L., Mjelde H. Party Institutionalization and De-institutionalization: Concepts and Indicators. Pisa, April 2016. URL: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/4f8c6fcb-aed7-4f97-83a4-5f039120b9ee.pdf> (accessed: 30.10.2020).
3. A Framework for Democratic Party-Building Handbook. The Hague: Netherlands Institute for Multiparty Democracy, 2018. 23 p. URL: <http://aceproject.org/ero-en/misc/a-framework-for-democratic-party-building-handbook/view> (accessed: 30.10.2020).
4. Bolin N. New Party Entrance – Analyzing the Impact of Political Institutions. *Umeå Working Papers in Political Science*. 2007. No 2. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:562465/FULLTEXT01.pdf> (accessed: 30.10.2020).
5. Minimum Standards for the Democratic Functioning of Political Parties. Washington: National Democratic Institute, 2008. iii, 13 p. URL: https://www.ndi.org/sites/default/files/2337_partynorms_engpdf_07082008.pdf (accessed: 30.10.2020).

Онищенко П. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Марков А. В., Тимошенко А. В.,
Харківський національний університет
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

Сучасна українська освіта перебуває під потужним впливом світових освітніх процесів. Прагнучи набути статусу розвиненої країни, Україна підтримує розвиток багатоступеневої системи освіти, сприяє зростанню інтелектуального потенціалу суспільства. Оскільки Україна все швидше втрачає зовнішні бар'єри і стає все більш відкритою для всього комплексу глобалізаційних процесів, набуває актуальності об'єктивна необхідність модернізації національної системи вищої освіти. У свою чергу, це передбачає необхідність високого рівня взаємодії державних, громадських і комерційним структур суспільства. Основними напрямками реформ у вищій освіті України вважаються: 1) організаційна й інституціональна диверсифікація вищої освіти і перехід від концентрованої освіти до моделі «освіти протягом життя» на основі впровадження модульної технології, забезпечення зв'язку між усіма ступенями освітньої системи, декларування доступності освіти для всіх бажаних; 2) радикальне оновлення навчальних програм, підвищення ролі наукових досліджень у вищих навчальних закладах з запровадженням їх результатів у навчальний процес, застосуванням міждисциплінарних програм, зростанням ролі міжнародних освітніх програм з метою адаптація освіти до потреб економіки та ринку праці; 3) формування інтегративних ціннісних орієнтирів учасників освітнього процесу на основі громадянськості, захисту суспільних цінностей, розуміння, інтерпретації, збереження і розвитку національних, регіональних, світових культур в умовах плюралізму; 4) взаємозв'язок з ринком праці на принципах партнерства та активної взаємодії академічного співтовариства з економічними партнерами, створенні нових освітніх установ, формуванні нової професійної структури; 5) заміна поняття «кваліфікація» на поняття «компетенція» та розгляд якості освіти як загального чинника всіх освітніх реформ; 6) розширення умов для індивідуального розвитку особистості, її самореалізації у світі.

У сучасній світовій освіті спостерігається кілька важливих тенденцій, що визначають напрями модернізації української освіти. Однією із найважливіших тенденцій усунення національної замкнутості та самоізоляції

освітніх систем різних країн, посилення взаємодії і співробітництва між ними світовим співтовариством створюються необхідні умови. Це дозволить побудувати цілісний світовий освітній простір з урахуванням національної специфіки, обумовленої потребами, інтересами й цілями конкретної країни. Більшість країн, зокрема й Україна, починає орієнтуватися на перехід від елітної до загальнодоступної високоякісної освіти.

Наступна тенденція в розвитку світової освіти полягає в істотному збільшенні у світовій освіті гуманітарної складової, її гуманізація та гуманітаризація. Це потребує введення нових наукових і навчальних дисциплін, орієнтованих на людину: політології, психології, соціології, культурології, екології, ергономіки, економіки тощо. В Україні проблема гуманізації та гуманітаризації освіти останніми роками є досить актуальною та широко обговорюється фахівцями різних наукових галузей. Адже традиційні національні та загальнолюдські цінності є серцевиною світогляду, вони формують ціннісне ставлення людини до світу. Історичний досвід засвідчує, що нехтування ними чи вилучення їх з освітнього середовища, завжди породжує вакуум, що досить швидко заповнюється антицінностями. Одним із важливих завдань сучасної української освіти було і залишається формування духовного світу молодого покоління. А завданням вищої школи має бути не просто підготовка висококваліфікованого, конкурентноспроможного на світовому ринку праці фахівця, а й виховання високоосвіченої, духовно багатой людини з гуманістичними поглядами та переконаннями.

Ще однією тенденцією розвитку освіти є значне поширення нововведень за умов збереження сформованих національних традицій та національної ідентичності країни та її регіонів. Отже, можна зазначити, що сучасний світовий освітній простір стає полікультурним, орієнтованим на розвиток людини й цивілізації загалом, більш відкритим, наднаціональним за характером знань і долучення людини до світових цінностей.

Суттєвого значення набуває й така тенденція, як прагнення до запровадження демократичної системи освіти. Сутність її полягає у: доступності освіти для всього населення країни, наступності її рівнів, наданні автономності й самостійності навчальним закладам; забезпеченні права на освіту всім охочим (можливість і рівні шанси для кожної людини здобути освіту в навчальному закладі будь-якого типу, незалежно від національної й расової належності); підвищенні інтересу до обдарованих дітей і молоді, до особливостей розкриття й розвитку їхніх здібностей у процесі освіти; пошуку додаткових ресурсів для освіти дітей із певними відхиленнями в розвитку тощо.

Серед складових модернізації вищої освіти України, які набувають особливої значущості в контексті національних пріоритетів XXI ст., виокремлюють такі: приведення національної законодавчо-правової бази в освітній галузі у відповідність до міжнародних стандартів; оптимізація мережі вищих навчальних закладів, збільшення напрямів і спеціальностей вищої освіти; створення умов для забезпечення рівного доступу до вищої освіти, безперервність процесу освіти та професійного вдосконалення; забезпечення високої якості освітніх послуг, їх відповідність світовим стандартам; інформатизація освіти, модернізація її методів та освітніх технологій, перехід до відкритої моделі освіти; орієнтація на особистісно-орієнтовану освіту, сприяння гармонійному розвитку особистості студента, його здатності самостійно здобувати і розвивати знання, формувати інформаційні та соціальні навички; забезпечення і підтримка належної якості науково-педагогічних кадрів, від якої вирішальною мірою залежить якість вищої освіти. Входження України у Європейський простір є для українського суспільства важливим і необхідним через потребу вирішити проблеми визнання українських дипломів за кордоном, підвищення ефективності та якості освіти і відповідно конкурентоспроможності українських вищих навчальних закладів та їх випускників на європейському й світовому ринках праці.

Орлова В. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
Одеська національна академія
харчових технологій

СУЧАСНІ ВИБОРЧІ ТЕХНОЛОГІЇ: УПРАВЛІННЯ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЮ ПОВЕДІНКОЮ

Розвиток виборчих технологій у сучасному світі є предметом жвавої дискусії. Виборчі технології є одним з важливих компонентів інституту виборів і нерідко мають вирішальний вплив на громадську думку, а також власне результат виборчих перегонів. Очевидно, що вивчення даної проблеми вкрай актуально, так як сутність виборчих технологій вельми суперечлива. На них одночасно впливають і політичні, і економічні чинники, тому механізми реалізації даних технологій знаходяться в динамічному стані, хоча й відтворюються у досить стійких формах.

Політична комунікація протягом тривалого часу в світі розглядається як один з найважливіших чинників політичного процесу. Більшість розвинутих держав мають детальні правила щодо політичної реклами, а також обмежень витрат на передвиборчу агітацію, обсяг ефірного часу, котрий можна придбати для агітації, внески фізичних осіб, корпорацій чи іноземних організацій тощо. Ці правила містяться у виборчому законодавстві, законах про мовлення та різноманітних кодексах саморегулювання. Однак у наш час Інтернет надав людям безпрецедентний доступ до інформації про вибори, дозволив їм висловлювати свою думку, взаємодіяти з кандидатами та брати активну участь у виборчих кампаніях. Відповідно виборчі технології суттєво змінилися. Інтернет є надзвичайно корисною платформою для політичних партій у сфері формування порядку денного пересічними громадянами, мобілізації більшої бази підтримки для політичних партій. Вартість спілкування з виборцями внаслідок розповсюдження сучасних інформаційних технологій була значно знижена. Однак зміни у виробництві та споживанні виборчого контенту викликали низку проблем. В останні роки все більше дослідників звертають увагу на потенційну інформаційну диктатуру, котра може бути встановлена за допомогою Інтернету.

Удосконалення громадянського суспільства передбачає правову регламентацію застосування виборчих технологій у передвиборчій агітації та інформування громадян. Виборча система і виборче право мають регламентувати використання виборчих технологій, які можуть не тільки сприяти, а й перешкоджати вільному політичному волевиявленню громадян, культивуючи хибні уявлення та цінності, формуючи на їх основі громадську думку. Норми національного виборчого права в даній області підлягають кореляції з міжнародними правовими стандартами, що також не виключає можливості виникнення їх суперечливої невідповідності.

Західноєвропейський дослідник Д. Тамбіні здійснив дослідження проблеми впливу виборчих кампаній на виборчий процес у результаті переміщення важливої частини виборчої комунікації в Інтернет. Він відмітив наступні фактори розвитку виборчих технологій:

Регулювання мовлення. Раніше регулювання мовлення, таке як обмеження реклами та зобов'язання щодо неупередженості, могло допомогти забезпечити рівні умови для політичних дебатів. Однак по мірі розвитку інформаційних технологій ефективність такого регулювання впала.

Витрати. Контроль за фінансуванням виборчої кампанії був спрямований на обмеження впливу фінансів на результати виборів. Але чинні норми, що

обмежують ці витрати на рекламу, очевидно, вже не діють через те, що детальні квоти неефективно реєструють витрати в Інтернеті. Низка дослідників вказують, що існуючі принципи регулювання базуються на традиційних засобах масової інформації, і їх слід переглянути та доповнити заходами, спрямованими на нові засоби масової інформації та інші цифрові технології, щоб запобігти провалу демократії та захистити легітимність демократичних процесів [1].

Маніпулятивний вплив у ході виборчих кампаній здійснюється як на окремі особистості, так і на цілі групи населення. Саме електорат, який бере участь в голосуванні, визначає результати виборів. Тому не припиняються спроби «обробки» виборців за допомогою особливих прийомів. Однак, в цих маніпуляціях винні не стільки фахівці в сфері політичних технологій, скільки політичні суб'єкти, котрі прагнуть до перемоги за всяку ціну, і тому зацікавлені в таких технологіях. З другого боку, поки виборці сприйнятливі до цих технологій, буде і попит з боку кандидатів.

Американський вчений Ш. О'Коннел звернув увагу на роль так званих «трансформаційні лідерів» під час реалізації виборчих технологій нового типу. До них від відносить тих політиків, котрі здатні ефективно співпрацювати зі своїми прибічниками та послідовниками з метою досягнення більш високого рівня морального духу, мотивації та ефективності. Ця взаємодія починається з того, що керівник бере дуже активну участь у роботі своєї команди, а потім поступово віддаляється, коли система починає стабільно працювати, а члени команди стають більш автономними та здібними. Лідер-трансформатор надихає підлеглих працювати на щось більше, ніж просто на отримання власної вигоди. Цей тип лідерів заохочує членів команди використовувати інновації та різноманітні ініціативи, щоб кинути виклик статус-кво політичної системи та досягти реального успіху [2].

Можна констатувати, що сучасні політичні технології виборчих кампаній походять від форм і методів політичної боротьби у перших демократичних державах. Своім сучасним виглядом вони зобов'язані сучасному інформаційному суспільству, чий технологічний розвиток дозволив пов'язати в єдиний медіа-простір увесь світ. Орієнтація Західного світу на демократичні принципи відкритого суспільства, ідеологію вільного ринку поставили політичну боротьбу на абсолютно новий якісний рівень комерційного і політичного маркетингу.

Різні типи партійних організацій та виборчого середовища мають потенціал каталізувати або стримувати розвиток агітації в Інтернеті, оскільки

вони роблять нові комунікаційні технології більш-менш корисними для кандидатів та партій. Слід зазначити, що обговорювані тут технології вимагають від громадян пошуку інформації, яку надають кандидати. Хоча на сьогоднішній день кількість громадян, які бажають і можуть це зробити, відносно невелика, вони непропорційно складаються з лідерів громад, учасників виборчих кампаній та ймовірних виборців, що робить їх особливо цінними [3].

На основі вищевикладеного аналізу можна зробити наступні висновки:

1. Політичні технології, які застосовуються у сучасних виборчих процесах, – це технології маркетингового типу, котрі передбачають такий інформаційний вплив, який будується відповідно до інтересів суб'єктів виборчого процесу. Характер цих технологій і їх застосування обумовлені соціально-політичною ситуацією в країні, рівнем та особливостями політичної культури, громадянською позицією електронних і друкованих засобів масової інформації.

2. Характерною рисою виборчих технологій є залучення до виборчого процесу великої кількості людей та суб'єктів; створення умов для змін у політичній свідомості громадян та їх електоральній поведінці. Створення можливостей для суб'єктів виборчого процесу цілеспрямовано впливати на ці настрої.

3. Однією з особливостей сучасних виборчих процесів є використання політичних технологій з метою маніпулювання свідомістю і поведінкою електорату. Проведення виборчих кампаній в умовах інформаційного суспільства супроводжується формуванням особливого роду політико-комунікативних просторів. Через них здійснюється цілеспрямований вплив на поведінку мас в інтересах конкретних суб'єктів виборчого процесу.

4. Виявлення понятійного апарату та узагальнюючих категорій під час дослідження сутності виборчих технологій дозволяє встановити багатогранність даного феномена. Виборчі технології відіграють велику роль в сучасному суспільстві. Вони покликані не тільки надавати інформацію виборцям, але й трансформувати цю інформацію в інтересах певних суб'єктів у політиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Study on the use of internet in electoral campaigns. The rules of the game: the Internet, Social Media and Election Communications. 14 November 2017. URL: <https://rm.coe.int/study-use-of-internet-in-electoral-campaigns/1680776163> (accessed: 29.10.2020).

2. O'Connell S., Smood S., Khalil S. A. Campaign Skills Handbook. Washington: National Democratic Institute for International Affairs, 2013. 344 p. URL: https://www.ndi.org/sites/default/files/Campaign%20Skills%20Handbook_EN.pdf (accessed: 29.10.2020).

3. Anstead N., Chadwick A. Parties, election campaigning, and the Internet. Toward a comparative institutional approach. URL: http://www.handbook-of-internet-politics.com/pdfs/Nick_Anstead_Andrew_Chadwick_Parties_Election_Campaigning_and_Internet.pdf (accessed: 29.10.2020).

Петракова Є. Р.,

кандидат політичних наук, доцент,
Одеська національна академія
харчових технологій

ПРОБЛЕМА ДОВІРИ У ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ

Людство у XXI ст. за багатьма параметрами знову зіткнулося з можливістю виникнення глобальної катастрофи в результаті саморуйнування і самознищення. Серед головних причин такої ситуації слід назвати потужні економічні кризи у багатьох країнах світу, вичерпування природних ресурсів, загострення локальних конфліктів та масштабна екологічна криза. Напруженість між державами, воєнно-політичними блоками, класами та різними соціальними, національними, релігійними групами зростає. Не дивно, що останніми роками політологи все частіше звертаються до дослідження проблеми довіри. Довіра становить важливий аспект у політичному процесі, міжособистісному спілкуванні, міжгруповій та організаційній взаємодії, а також у функціонуванні суспільства в цілому. Конкурентоспроможність країни та можливості її економічного розвитку багато в чому залежать від рівня довіри в економіці. Довіра прискорює економічну взаємодію, забезпечує прагнення до співпраці і виконання прийнятих на себе зобов'язань. Феномен довіри присутній в політичних і економічних відносинах, в сфері медицини, освіти, релігії, приватного життя тощо. Отже, довіра становить собою тотальну емпіричну категорію, яка вимагає адекватної теоретичної експлікації.

Можна з упевненістю сказати, що суспільство функціонує як система лише на основі багаторівневої взаємної довіри. Тільки певний рівень взаємної довіри сторін дозволяє взагалі відбутися соціальній комунікації. Коли

рівень довіри падає до катастрофічно низького рівня, соціум починає жити за законом «війни всіх проти всіх», котрий детально описаний Т. Гоббсом. У той же час, не дивлячись на численні наукові дослідження довіри, сьогодні не існує загальнозначущої наукової концепції, не кажучи вже про теорію довіри. Саме тому, на нашу думку актуальність даної теми не викликає сумнівів.

А. Аузан вказує, що коли зростає рівень довіри, накопичується соціальний капітал, падають витрати на комунікацію між людьми, а колективна діяльність стає більш масовою, ефективною. У результаті виробляється значно більше суспільних благ. Вчений виділяє два види зв'язків між людьми, котрі пов'язані на довірі між ними. Перший – «бондинг» (від англійського слова «bond» – зв'язок), іманентний представникам злочинних угруповань, коли їх члени довіряють лише один одному. Схожу модель нерідко вибудовують навколо себе і люди однієї національності, коли вони проживають у чужій країні, тобто в діаспорі. Однак існує і більш продуктивний вид зв'язків – «бріджинговий» (від англійського слова «bridge» – міст). Він у більшій мірі сприяє економічному зростанню, тому що дозволяє вибудувати зв'язку між різними групами людей. Але накопичити і реалізувати бріджинговий соціальний капітал дуже важко. Якщо йде спонтанний процес, набагато легше накопичується бондинговий капітал [1, с. 63–66]. У ситуації, коли держава охороняє права власності, забезпечує справедливий суд та підтримує соціальну стабільність, бріджинговий соціальний капітал поступово зростає.

Значимість чинника довіри в підтримці соціального порядку стає очевидною, якщо розглядати соціальні взаємодії як обмін послугами, цінностями (ресурсами). Виконання взаємних зобов'язань може закріплюватися договорами і гарантуватися санкціями. Але далеко не всі взаємовідносини приймають оформлені «договірні» форми (останні поширені, перш за все, в сферах економіки і політики).

Особи, які відчувають, що існують державні установи, яким можна довіряти, швидше за все почуватимуться впевненіше у своїх взаємодіях з іншими громадянами. Вони розмірковують таким чином, що якщо політичні інститути працюють як слід, то й окремі індивіду не повинні бути такими пильними, як вони мали б бути без таких політичних інститутів. Звичайно, причинно-наслідкова стрілка може рухатися й у зворотному напрямку: люди, які довіряють іншим людям, частіше довіряють установам, до складу яких входять їхні співгромадяни. З цієї точки зору, міжособистісна довіра по-

роджує політичну довіру. Хоча взаємозв'язок між міжособистісною довірою і політичною довірою може бути взаємним, скоріше за все, політична довіра передує міжособистісній довірі.

Політична довіра зазвичай вважається важливою складовою громадянської культури, яка необхідна для забезпечення стабільності демократичних політичних систем. Політичну довіру можна розглядати як форму дифузної підтримки, яку політична система отримує від свого оточення. Останніми роками ця тема привертає велику увагу в науковій літературі як реакція на різні дослідження, що підтверджують структурне зниження рівня політичної довіри (особливо в США). Втрата довіри не обмежується більш критичним ставленням до політиків, а також поширюється на втрату довіри до основних демократичних інститутів та процедур. Домінуюча точка зору в сучасних наукових дискусіях полягає в тому, що низький рівень політичної довіри повинен бути основною причиною для занепокоєння. Однак деякі автори стверджують, що низький рівень політичної довіри може дати можливість для подальшого розвитку демократичних політичних систем, оскільки поява нового покоління «критично настроєних громадян» може змусити політичні системи та тих, хто приймає політичні рішення, більш ефективно реагувати на вимоги населення. Коли громадяни сильно не довіряють уряду, це може підірвати легітимність дій уряду та готовність підкорятися законодавству. Якщо громадяни з низьким рівнем політичної довіри насправді рідше дотримуються урядових норм, можна стверджувати, що низький рівень політичної довіри серед громадян може створити соціальне середовище, в якому політичним лідерам складніше керувати та виконувати законодавство. [2].

Центральною, добре задокументованою інституційною причиною зміни рівня політичної довіри є спостережуваний рівень корупції. Поширення корупції призводить до зменшення рівня політичної довіри. Це пов'язано з економічною нерівністю, котра в свою чергу також зменшує політичну довіру, оскільки люди розглядають це як доказ корупції. Нерівність змушує людей вважати, що лідери набагато більше прислухаються до багатих, ніж до широких верств у суспільстві. Цей ефект може бути важко виправити, оскільки багаті громадяни можуть створювати ефективно функціонуючі корумповані підсистеми, закріплювати своє становище у суспільстві і зменшувати ефективність соціальних ліфтів [3].

Завдання збереження довіри ускладнюється більш швидким та диверсифікованим потоком інформації у суспільстві, наприклад, через громадянське суспільство, Інтернет та соціальні мережі. Разом вони створюють більш

складне середовище для урядів. У цьому середовищі підтримання життєздатності економіки може бути недостатньо для встановлення необхідного рівня політичної довіри, якщо громадяни підозріло ставляться до процесу вироблення політичного курсу та сприймають розподіл витрат та зиску як несправедливий.

Іноді при досить високому рівні корупції довіра суспільства до уряду все ж зберігається. Це характерно, наприклад, для південної Європи. Даний феномен можна пояснити тим, що країни південної Європи загалом є більш релігійними. Відчуття включеності до релігійної спільноти може поглибити почуття довіри серед широкої громадськості, а отже, позитивно вплинути на політичну довіру. Хоча відвідування релігійних зборів також позитивно впливає на довіру й у деяких північних та центральних регіонах Європи. Шведська дослідниця Дженніфер Кеуш Дувше вказує, що у більшості регіонів Європи економічні та соціальні питання залишаються найбільш важливими факторами підтримання політичної довіри [4, р. 24–31].

На основі проведеного аналізу ми можемо зробити наступні висновки: політична довіра є досить важливим аспектом взаємодії акторів у політичній системі; довіра може формуватися під впливом широкого спектру факторів та чинників, хоча серед них найважливішими виступають економічний добробут населення та політична стабільність; політична довіра зазвичай дуже сильно впливає на розвиток міжособистісної довіри; наявність у суспільстві надійних політичних інститутів значно підвищує рівень довіри і між окремими громадянами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аузан А. А. Экономика всего. Как институты определяют нашу жизнь. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2014. 160 с.
2. Заболотная Г. М. Феномен доверия и его социальные функции. *Вестник РУДН. Серия: Социология*. 2003. №4–5. С. 79–85. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/fenomen-doveriya-i-ego-sotsialnye-funktsii> (дата обращения: 26.10.2020).
3. Vallier K. Social and Political Trust: Concepts, Causes, and Consequences. Niskanen Center. April 2019. URL: https://www.niskanencenter.org/wp-content/uploads/old_uploads/2019/05/Vallier-Social-and-Political-Trust-Niskanen.pdf (accessed: 26.10.2020).
4. Duvsjö J. K. What is affecting political trust? A comparative study on Europe. *Thesis in Political Science*. Fall 2014. Linnaeus University. Department of Political Science. URL: <http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:788098/FULLTEXT01.pdf> (accessed: 26.10.2020).

Сахань О. М.,
доцент, кандидат соціологічних наук,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНІСНОГО АСПЕКТУ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ

Політична культура є одним з ключових чинників процесів державотворення та розвитку суспільства. Будь-які суттєві зміни в житті країни впливають на її політичну культуру, форми політичної активності народу, в тому числі, участь у виборах [1, с. 90–111]. Погіршення за останній рік економічного і соціального стану України та зубожіння переважної більшості населення, спричинені, з одного боку, прорахунками в політиці діючої влади, її невідповідним реагуванням на суспільні настрої та внутрішні проблеми, повільним темпом реформ та безкарністю представників політичної і ділової еліти, а з другого – світовою рецесією й карантинними обмежувальними заходами, спрямованими на протидію подальшому поширенню в Україні пандемії COVID-19, призвело до високого рівня відчуження між структурами державної влади і суспільства, розчарування і недовіри більшості громадян до політиків та зменшення інтересу до політичного життя країни.

Проте сучасна політична практика показала, що при великому рівні незадоволеності населення погіршенням умов життя та відторгненні більшістю наших співгромадян авторитарних форм влади соціум не прагне створення більшого громадського впливу на владу. Бо люди «звикають до безпринципності, правового нігілізму та популізму політиків, імітації боротьби з корупцією та незаконним заробітком на державних посадах» [2, с. 4]. Так, нещодавно проведені в Україні вибори до місцевих органів влади, однією з особливостей яких стала найнижча за всю історію незалежності нашої держави явка виборців (за даними ЦВК 36,88%) виявили, що в українському суспільстві поглиблюється тенденція відчуження від політики та закріплення пасивного типу політичної поведінки громадян, особливо молоді. Політична культура Українського суспільства в сучасних реаліях залишається на рівні спостерігача за політичними процесами [3, с. 182]. А це означає, що «шлях українського народу щодо розвитку своєї державності й формування та становлення суспільно-політичних інститутів, організації

влади й управління» [4, с. 1], як і розвиток демократії в Україні гальмуються. В активістському типі політичній культурі України з'являються елементи підданської і навіть патріархальної політичної культури, що не сприяє демократичній розбудові нашої держави.

Діяльнісний аспект політичної культури України багато в чому залежить від об'єктивних чинників. Так, в певній мірі на зниження кількості учасників голосування у формуванні органів місцевого самоврядування вплинули труднощі багатомісячного існування країни в умовах карантину, спричиненого COVID-19. Але не тільки страх за своє здоров'я стали головною перешкодою для громадян, які проігнорували ці вибори, проявивши пасивне ставлення до участі в електоральному процесі 2020 р. Обмеження на масові заходи, які є важливою складовою будь-якої агіткампанії в Україні та зменшення комунікації між кандидатами та виборцями, недостатньо інформації про нову виборчу систему, новий тип бюлетенів, правила їх заповнення та про кандидатів [5] зумовили недостатню компетентність населення в цих питаннях й сприяли посиленню пасивного ставлення більшості громадян до участі у виборах, зумовивши патерналістські установки стосовно будь-якого органу політичної влади.

Більше того, специфіка нинішньої бурхливої та неоднозначної політико-правової та соціально-економічної ситуації в Україні вплинула на те, що на ціннісно-мотиваційному рівні прояву політичної культури українців емоційні складові стали домінувати над раціональними, що характеризує неоднорідність і суперечливість масової політичної свідомості, її спрямування від активістського типу політичної культури і бік патріархально-підданського. Фахівці звертають увагу на те, що «у багатьох наших співгромадян останні роки спостерігаються ознаки соціально-політичного неврозу – хворобливі психологічні реакції (від агресивних проявів до повного відчуження від політики) на політичні ситуації, що травмують свідомість» [6].

Втомлені від політики, наслідків війни, революційних та постревольційних потрясінь і розчаровані діями центральної влади, в першу чергу, командою В. Зеленського, яка стрімко втратила свій рейтинг та не змогла взяти більшість у міськрадах й отримати посади мерів у найбільших містах, люди почали масово відсторонюватись від політичного життя, бо не бачать можливості змінити ситуацію на краще шляхом безпосередньої участі у виборах. У громадян з'явилося байдуже ставлення до реалізації своїх політичних прав та обов'язків, а з цим і безвідповідальність за дії оновленого складу місцевої влади, що, в свою чергу, ставить під сумнів її легітимність

та матиме безпосередній вплив на долю демократичних інститутів, загалом принципів волевиявлення й несе в собі певну загрозу самій демократії.

Так понад тиждень країна чекала повідомлення про результати виборів. Замість цього кожного дня засоби масової інформації та соцмережі розповідали про масштабні випадки з підкупом виборців та/або членів деяких виборчих комісій, масову фальсифікацію у підрахунку голосів, спроби втручання в електронні системи, крадіжки бюлетенів, напади на виборчі дільниці невідомих осіб тощо. До того, не очікувано для українського суспільства, яке про конституційне життя знало значно менше, якщо не сказати майже нічого, ніж про політику та економіку, додалася і конституційна криза, спричинена рішенням Конституційного суду щодо відміни електронного декларування статків високопосадовців та відповідно, відміну кримінальної відповідальності за незаконне збагачення, що означає скасування повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції. І все це на фоні продовження епідеміологічної, економічної і безпекової кризи, війни на сході країни, назрівання кризи політичної. Міжнародні партнери України із настоюючим сприйняли рішення Конституційного суду щодо відступу в антикорупційній роботі, у тому числі, відміни системи електронного декларування, а також будь-якої відповідальності за її порушення, включно із незаконним збагаченням і виставили свої вимоги щодо негайного виправлення ситуації. Безумовно громадськість обурило те, що Конституційний суд України перетворився із органу вищого й неупередженого правничого арбітражу в інструмент реалізації політичних замовлень [7] та ще більше підірвало довіру до влади та державних інституцій, посилило тенденцію відчуження від політики, особливо у молоді.

Не дивно, що в умовах послаблення демократичних начал у розбудові української держави, так і не сформованого традиційного типу комунікації між виборцями та обраними до різного рівня рад депутатами, більшість з яких, отримавши відповідні високі посади, без докорів сумління відходять від своїх передвиборчих обіцянок та починають займатися особистими справами, бо механізмів політичної відповідальності перед виборцями фактично немає, з боку населення посилюється недовіра до будь-яких органів влади. У результаті люди занурюються у почуття власної безпорадності перед складними проблемами. Де хто, з громадян з низькою індивідуальною активністю та пасивним ставленням до проблем політичного життя, за звичкою до підкорення чи побоюючись погроз з боку можновладців, обирають політичним лідером, того (вождем, керманичем, господарем), на кого їм

вказують, навіть якщо це злочинець але впливова особа із зв'язками. Як сталося в Голованівському районі Кіровоградської області, де головою Підвисоцької ОТГ жителі обрали місцевого «князька» В. Лозинського, колишнього нардепа від БЮТ, засудженого до 15 років позбавлення волі за умисне вбивство, який вийшов з в'язниці через чотири роки за «законом Савченко», а потім судами різних інстанцій був звільненого від усіх звинувачень. Місцеві мешканці на запитання журналістів як таке могло статися, усі як один відповідали, що обирали «сильну» людину, яка може принести їм користь, вирішити певні проблеми, виправдовуючи скоєний В. Лозинським злочин.

Саме через акт волевиявлення кожен громадянин має можливість відчувати свою приналежність до суспільства, здатність впливати на формування політики держави. Проте в умовах домінування політичної культури підпорядкування, коли переважна частина українського соціуму зосереджена на розв'язанні проблем особистого життя та їх протиставленні життю суспільному й політичному, виборці нехтують своїми громадянськими обов'язками та ухиляються від участі в голосуванні на виборах в органи місцевого самоврядування, що проявляється в абсентеїзмі. Це свідчить про серйозну кризу легітимності політичної системи, її норм і цінностей, що становить загрозу для нормального розвитку демократичної держави.

Суспільна практика переконливо свідчить, що чим вище є рівень політичної культури громадян, тим відповідальніше вони ставляться до власних справ, до справ держави та суспільства. Тому переформатування діяльницького аспекту політичної культури сучасного українського суспільства в бік громадянської політичної культури, яка б відповідала розвиненому громадянському суспільству та демократичній правовій державі є найважливішою функцією держави. Через систему агентів політичної соціалізації держава має сприяти формуванню демократичної політичної свідомості громадян, звільнення її від догматизму та утопічних уявлень, формування політико-правових цінностей, стереотипів політичної поведінки, набуттю громадянами досвіду та навичок активної політичної поведінки, залучення їх до процесу прийняття рішень, до участі в політичному житті країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Правова і політична культура українського соціуму за умов модернізації політико-правового життя: монографія / [О. О. Безрук, Л. М. Герасіна, І. В. Головко та ін.] ; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2016. 560 с.

2. Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні: аналітична доповідь [Яблонський В. М., Балакірева О. М., Бондар Т. В. та ін.]; за заг. ред. О. А. Корнієвського. Київ: НІСД, 2017. 56 с.

3. Царенко О. О. Політична культура як чинник впливу на політичну поведінку громадян *Панорама політологічних студій: науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету*. Вип. 10. Рівне: РДГУ, 2013. С. 176–182.

4. Коники С. М. Державотворення як управлінська категорія. *Державне управління: теорія і практика*. 20212. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2012_2_6. (дата звернення: 06.10.2020).

5. Виборча кампанія 2020: трендом стає анонімність впливу на свідомість виборця. Опитування експертів і політиків. Частина III. *Інфопростір «Детектор медіа»*. 30 жовтня 2020. URL: <https://detector.media/infospace/article/182045/2020-10-30-viborcha-kampaniya-2020-trendom-stae-anonimnist-vplivu-na-svidomist-vibortsya-opituvannya-ekspertiv-i-politikiv-chastina-iii/> (дата звернення: 06.10.2020).

6. Фесенко В. Особливості та тенденції розвитку політичної культури в українському суспільстві. *Українська правда. Блоги*. 24 березня 2018. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:6LeiCdDH3zAJ:https://blogs.pravda.com.ua/authors/fesenko/5ab61e2b1e0ad/+&cd=7&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення: 06.10.2020).

7. Нечипоренко М. КСУ: як меншість може «законно» руйнувати Україну. *Укрінформ*. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:acF6LJnCjQwJ:https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3125672-ksu-ak-mensist-moze-zakonno-rujnuvati-ukrainu.html+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення: 06.10.2020).

Фролова О. В.,

кандидат философских наук, доцент,
Харьковский национальный университет
имени В. Н. Каразина

СОЦИАЛЬНЫЕ ЗАПРОСЫ К ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМ ИНИЦИАТИВАМ

Развитие общества, его исторические преобразования немислимы без системы передачи знаний, умений, навыков от поколения к поколению. За долгий период существования человечества этот процесс, претерпев различного рода трансформации, обрёл те черты, которые сегодня характеризуют сложившуюся систему образования в обществе. Для исследователя анализ

существующей системы представляет интерес как потенциальная возможность дальнейших изменений в данной области, совершенствование уже имеющегося, создание принципиально нового, в зависимости от потребностей социума. Особенностью настоящего этапа общественного развития является то, что человечество, как никогда ранее, столкнулось с проблемой выживания. Можно сказать, что человек на протяжении всей своей истории выживал в борьбе с внешними обстоятельствами, но раньше это было выживание в условиях, которые обеспечили возможность самого возникновения жизни. То есть с необходимостью были созданы условия, при которых человек появился на свет, а дальше он выживал, применяя свои знания, и, чем лучше были усвоены знания, тем вероятность выжить была выше. Но постепенно, в течении длительного исторического периода, человек изменил условия своего существования, он создал среду, которая в состоянии его уничтожить. После осознания этого факта жизнь человека подверглась переосмыслению. Прежний вектор применения полученных знаний должен быть изменён в соответствии с глобальными рисками существования самого человеческого рода. Не все стратегии взаимодействия человека с природой, которые передавались от поколения к поколению, особенно те, где человек рассматривался как господствующая сила по отношению к окружающему миру, оказались жизнеспособными. Включение проблем, возникающих в результате взаимодействия человека с миром, в сферу не рутинно неотрефлексированного, а осознанной деятельности, требует от общества новых подходов к трансляции знаний последующим поколениям. Таким образом, в самой сфере передачи знаний мы сталкиваемся с серьёзными проблемами: какие знания необходимо воспроизводить, а от каких можно освободиться без ущерба для конечного результата, как найти баланс между сохранением традиционно излагаемого материала и включением принципиально нового. Развитие науки постоянно способствует овладению новыми знаниями о мире. Включение этих знаний в образовательный процесс является гарантией дальнейшего продвижения к раскрытию тайн природы. Но как в рамки индивидуального бытия включить всё возрастающий объём информации? Сегодня мы не можем следовать традиционным установкам образовательного процесса – сохранять и передавать последующим поколениям уже имеющиеся знания. Слепо используя традицию, человечество может прийти к своей гибели, ведь в момент возникновения человеческого рода никто не гарантировал его вечного существования. Если другие биологические виды погибали от внешних, от них не зависящих изменений, человек может погибнуть от внешних, им же созданных условий.

Все обозначенные проблемы заставляют серьёзно пересматривать принципы образовательного процесса. Министерство образования и науки Украины предпринимает необходимые меры по уточнению перспектив дальнейшего развития образования на Украине. Началась разработка проекта стратегии развития высшего образования на 2021–2031 годы, к которой на начальном этапе (в августе 2020 г.) привлечено 93 эксперта. Важным моментом, на который неоднократно обращалось внимание в научном сообществе, является перераспределение учебного времени в пользу приобретения практических навыков. Никто не спорит, что фундаментальное теоретическое образование является базовым моментом образовательного процесса, но без практических навыков в будущей профессии выпускники становятся социально неадаптированными. Неумение применять теоретические знания на практике – основной момент неуверенности в себе молодых специалистов. Ещё И. Кант, осуществляя анализ мыслительных процессов, объявлял способность суждения фундаментальным актом мышления. Он подчёркивал, что употребление способности суждения не имеет рецептов, а единственным учителем выступает опыт.

Таким образом, если жизнь человека – не просто следование течению не зависимых от него обстоятельств, устоявшимся канонам и традициям, а творческий процесс, в котором индивидуальное мышление способно выходить за рамки данного, то образование, с необходимостью, должно соответствовать потребности современных вызовов.

Цирфа Ю. А.,
кандидат політичних наук,
Інститут міжнародних відносин,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

АНТИГЛОБАЛІЗМ ТА ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНИ

Зважаючи на активне поширення процесів глобалізації та космополітизацію світового соціально-політичного простору протягом останніх десятиліть, не менш важливим постає розгляд зворотних тенденційних проявів: збільшення різноманітності, підвищення ступеня фрагментованості світу, зростання національної самосвідомості і посилення культурної диференці-

ації народів, відродження традиційних цінностей, розширення локальних націоналістичних устремлінь, які нерідко призводять до конфліктів. За цих умов для України нової ваги набуває посилення тенденцій формування її зовнішньополітичної ідентичності, адже остання може трактуватися як певним чином оформлене прагнення до екзистенційної безпеки держави, що реалізується завдяки залученню всіх громадян до тієї соціальної групи, яка гарантує їм значну стійкість, велику міцність соціальних зв'язків та взаємодію з владою, – по суті, до населення країни.

Деякі народи намагаються по-своєму чинити опір процесам глобалізації, висуваючи і відстоюючи власні цивілізаційні проекти (Китай, Малайзія тощо). Але завдяки глобальному інформаційному впливу модифіковані національно-регіональні та індивідуальні цінності змушені відступати або пристосовуватися до глобальних інститутів. Прихильники й адепти транснаціональних, космополітичних цінностей посилюють їхні розбіжності з національними цінностями, протиставляючи ці два прояви символічного світу.

В даному сенсі актуальним залишається питання культурного антрополога У. Ханнерца: «Що Ваш народ може зробити для Вас такого, чого не може зробити хороша кредитна карта?» [3, р. 101]. У зв'язку з цим німецький соціолог Х. Беркінг відзначає, що перед лицем транснаціоналізації ринків товарів, фінансів, культур надбання, сформовані на рівні населення, в зростаючій мірі втрачають своє значення для конструювання колективних ідентичностей, котрі підпорядковуються (або навіть поступаються місцем) тим формам ідентичності, які частково по-новому визначені з соціально-просторової точки зору, а частково є повністю міжтериторіальними [2, р. 254].

Однак, окреслена ціннісна тенденція не єдина. Як зазначає німецький політолог М. Цорн, термін «глобалізація» намагається «закамуфлювати» важливу обставину, яка свідчить про те, що процеси об'єднання, на які зазвичай посилаються їхні ідеологи й прихильники, нині охоплюють не більше 30% країн світу, тобто не є істинно глобальними. Стан свідомості людей, залучених до процесів глобалізації, можна вважати таким, за якого лише незначна частина населення країн, котрі постійно поглиблюють процеси інтеграції до світового співтовариства, сприймає «космополітичні цінності», а переважна більшість (понад 85%) індивідів ідентифікує себе з локально-регіональними, національними цінностями й орієнтирами. Такого роду протистояння назрівало давно – по суті, разом із розгортанням процесів глобалізації [5, р. 153].

У даному ключі слушним є зауваження А. Турена про те, що країни Заходу, які вирішили «соціальне питання», знову постали перед необхідністю розв'язання національної чи-то народної проблеми, котра постала у вигляді «дебатів щодо соціальної ідентичності». На тлі ослаблення традиційних зв'язків у секуляризованих спільнотах націоналізм перетворюється на своєрідну «політичну інтеграційну релігію», що виконує «компенсаторну функцію» і володіє відповідним емоційним навантаженням [1, с. 161]. На думку М. Манна, подібні судження спираються на поширену ідею «європоцентризму», але «Європа – не майбутнє всього світу». На його думку, в Європі, при ослабленні деяких функцій і властивостей, держава все ще розвивається, розширюючи деякі аспекти свого становлення за рахунок місцевих, регіональних і, особливо, приватних сил [4, р. 480].

Відповідно, в сучасному світі ідея державного суверенітету все ще залишається актуальною. *De facto* мілітаризм, інфраструктури комунікацій, економічне, соціальне і сімейне законодавства, разом із виразним відчуттям приналежності до єдиної спільноти, злилися в один жорсткий інститут – державу. В принципі, жодне суспільство ніколи не було істинно національним. Воно завжди виявляло ознаки транснаціоналізму, тобто включало відносини, які вільно простягалися за національні кордони. Транснаціональні відносини виникли не в «постмодерний» період: вони накладали обмеження на суверенітет держави завжди і всюди. Державний суверенітет завжди був обмежений, з одного боку, економічним, а, з другого, – культурним транснаціоналізмом. Звісно ж, не тільки глобалізація неможлива без нарощування сил і потенцій національного життя (а це пряма функція національної держави), а й сама глобалізація наділила національну державу принципово новою, раніше невідомою функцією.

У конкурентній боротьбі сучасного світу цілі колективи не отримують виграшних ролей, якщо не спираються на силу держави. Відтак, саме це сприяє збільшенню популярності сучасної держави, завдяки формуванню зовнішньополітичної ідентичності якої окремі народи готові йти на жертви, конструюючи власні соціальні ідентичності лояльного спрямування. Звідси – й природна необхідність народів захистити себе, свою унікальність. Зростаючі антиглобалістські тенденції пов'язані з тим, що люди прагнуть перетворитися на носіїв конкретної ідеології державного рівня, здатної забезпечити їхнє єднання. Натомість, останнє дозволяє державі вибудувати власну зовнішньополітичну ідентичність, екстраполюючи її назовні – за межі власних кордонів. При цьому взаємозв'язок і взаємозалежність роз-

глянутих суспільних тенденцій така, що реакція на процеси глобалізації на локальному рівні може викликати резонанс на макрорівні. Місцевий, локальний характер подій далеко не завжди обмежується цими рамками, він може набувати і часто набуває загальнопланетарного масштабу. Друга половина ХХ – початок ХХІ століть дають численні приклади таких явищ.

Діалектика суперечностей між суспільними тенденціями, що відбуваються на макрорівні, і тими явищами, що мають місце на мікрорівні, породжує необхідність регулювання і вирішення цих протиріч на якомусь прикордонному, проміжному рівні. Відповідно, неможливість одномоментного єднання соціуму в Україні та формування її зовнішньополітичної ідентичності навіть після Революції гідності 2013–2014 рр. сприяло пошуку свого роду «перехідного щабля», котрий виконував би роль своєрідного соціального редуктора від загальносвітових до місцевих процесів. Цей проміжний рівень, або мезорівень, дозволяє адаптувати загальні глобальні тенденції до місцевих специфічних умов, що дає можливість у наростаючому процесі уніфікації та стандартизації зберегти різноманітність соціального світу, захистити унікальність кожної культури. На відміну від макрорівня, проміжний ступінь реалізації дій дає можливість операційного виходу на конкретну державну самотність, що підвищує гарантії захисту і збереження незалежності держави та її зовнішньополітичної ідентичності, а також оновлює соціальну ідентичність населення. Налагодження комунікації між окремою особистістю й державою відбувається за посередництва відповідних структур – органів державної влади. Взаємодія соціальних низів і верхів об'єктивно породжує необхідність існування мезорівня регулювання й уточнення ключових суспільних тенденцій або їхнього налагодження чи оновлення. За даною логікою, держава, сформувавши власну зовнішньополітичну ідентичність, теж потребує певних посередників для виходу до макросистеми міжнародних відносин: їхню роль у випадку України можуть відіграти міждержавні структури ЄС і НАТО.

Таким чином, роль середнього, проміжного рівня диктується необхідністю зняття суперечностей між глобальними і локальними політико-соціальними тенденціями, між суспільною інтеграцією і диференціацією світової спільноти, між уніфікованою регламентацією всіх сфер суспільного життя і місцевими історичними традиціями. Сучасні потужні макропроцеси, впливаючи на нижні шари соціуму, все-таки не здатні зруйнувати різноманітність соціального світу, адже неминуче викликають реакцію знизу, наштовхуються на опір етнокультурного мікросередовища. Вектор мезо-

процесів спрямований на пошук оптимальних форм об'єднання малих локальних спільнот, звернення до їхньої солідарності – природного і єдиного способу їх захисту як громадян певної держави в глобальних процесах, але тільки за умови підтримки єдиної зовнішньополітичної ідентичності державного актора його населенням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Турен А. Возвращение человека действующего. Очерк социологии. Москва: Научный мир, 1998. 204 с.
2. Berking H. 'Ethnicity is Everywhere': On Globalization and the Transformation of Cultural Identity. *Current Sociology*. 2003. Vol. 51, No. 3/40. P. 248–264.
3. Hannerz U. World Watching: Streetcorners and Newsbeats on a Journey through Anthropology. London; New York, NY: Routledge, Taylor & Francis Group, 2019. 268 p.
4. Mann M. Has Globalization Ended the Rise and Rise of the Nation-State? *Review of International Political Economy*. 1997. Vol. 4, No. 3. P. 472–496.
5. Zürn M. The Challenge of Globalization and Individualization: A View from Europe. *Whose World Order?: uneven globalization and the end of the Cold War / Hans-Henrik Holm and Georg Sørensen (Eds.)*. Boulder: Westview Press, 1995. P. 141–165.

Будур І. М.,

начальник кафедри філософії,
Харківський національний університет
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ

Сучасна інформаційна війна розглядається як управління інформацією з метою здобуття переваги над противником [1-2]. Вона може включати збір відповідної інформації, забезпечення безпеки власних інформаційних ресурсів, поширення пропаганди або дезінформації. Мета інформаційної війни полягає в тому, щоб послабити моральні і матеріальні сили противника та посилити власні. Для цього використовуються заходи впливу на свідомість людини, що передбачають перш за все маніпулювання масами. «Інформаційна війна» – це не алегоричний образ, вона відбиває різновид війни, формою ведення якої є інформаційна боротьба. Висока ефективність її ведення

підтверджена як масштабами і результатами «холодної» війни, яка була найбільш вражаючою у порівнянні з попередніми світовими війнами, хоча і велася без розв'язання збройної боротьби, так і досвідом локальних війн і збройних конфліктів сучасності.

У 2014 р. Україна зазнала прямої агресії з боку Російської Федерації. Спочатку було анексовано Автономну Республіку Крим, згодом через пряме втручання Росії та підтримку сепаратистських рухів виникла загроза втрати ще двох територіальних одиниць України – Донецької та Луганської областей. Водночас, ще задовго до загострення ситуації, що перетворилася у збройне протистояння, проти України розпочалась інформаційна війна. Форми, методи, технології та засоби її ведення, з одного боку, вважаються простими, навіть примітивними, з другого – ця війна була давно спланована, розроблена й досить успішно реалізована.

Особливістю інформаційної війни, яку проводить Російська Федерація по відношенню до України, є перш за все забезпечення максимального впливу на населення, їхню свідомість, психіку та поведінку. В інформаційній війні проти України Росія застосовує широкий арсенал впливу на свідомість людей. І, як результат, замість «братнього народу» в часи Радянського Союзу українці для пересічного росіянина тепер постають «бандерівцями», «американськими маріонетками», ворожим народом. Російські видання та проросійські ЗМІ переконують наших громадян в необхідності дружби, співробітництва та стратегічного партнерства двох країн. Проте російські спецслужби цілеспрямовано формують думку про неієздатність української держави, підігрівають антиукраїнські настрої в російському суспільстві. Російська пропаганда певною мірою обходить міжнародно-правові аспекти війни, відкидає або грубо перекичує їх. Своєю агресією Росія розтоптала базові принципи і норми міжнародного права, зокрема Статут ООН. Російська Федерація фактично перекреслила базовий Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією, укладений у травні 1997 р., та всю базу двосторонніх українсько-російських договорів, прийняті зобов'язання, гарантії і запевнення у повазі до суверенітету та територіальної цілісності України.

Варто зауважити, що нинішня російська пропаганда спрямована також і на дискредитацію та ослаблення Заходу, посилення страху і дестабілізацію європейських суспільств. Першим засобом тут виступає вплив на громадську думку шляхом максимального поширення повідомлень. Адже люди перенасичені різними інформаційними матеріалами, які здебільшого не підтвер-

джені і суперечливі, втрачають орієнтацію та ясність сприйняття. На Заході визнають, що російська пропаганда в цілому діє ефективно. Адже щодо Росії інколи створюється таке враження, що йдеться про миролюбну державу, з якою ми готові торгувати та вести переговори.

Таким чином, сучасна російська інформаційна війна на Україні спирається на відповідні дослідження і методи ведення, розвинені інформаційно-технічні ресурси, адміністративно-політичне забезпечення, охоплення значної частини населення і досить високий рівень фінансування. На сьогодні можна прогнозувати довготривалий і агресивний характер ведення російської інформаційної війни на Україні, її спрямованість на маніпулювання свідомістю громадян, дестабілізацію ситуації в різних регіонах країни, дискримінацію органів влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Науковий семінар Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба «Інформаційна агресія Російської Федерації проти України»: тези доповідей, 25 жовтня 2018 р. Харків: ХНУПС ім. І. Кожедуба, 2018. 86 с.

2. IV Міжнародна наукова конференція Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба «Сучасна війна: гуманітарний аспект»: збірник матеріалів, 21–22 травня 2020 р. Харків: ХНУПС ім. І. Кожедуба, 2020. 178 с.

Каралаш Ю. І.,

аспірантка,

Житомирський державний університет
імені Івана Франка

САМООРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ СИСТЕМНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Глобальні виклики та системні трансформації не оминули й українське суспільство та самобутньо-неповторно поєднуються з національними особливостями історичного розвитку. Відповідь на ці виклики диктує вимоги до формулювання нових солідаритетів, впровадження інноваційних практик вираження інтересів локальних спільнот, а також рішучих заходів, спрямо-

ваних на збереження їх цінностей та унікальності автентичних культур. Усе це характеризується як біфуркаційний період соціальних конфліктів та потрясінь, що став перманентним для України та позначає наше суспільство як трансформаційне – таке, що постійно та стрімко змінюється.

У виграші від трансформаційних потрясінь в Україні виявляються на-самперед великі суб'єкти господарської діяльності, які мають «запас міцності» та лобі у вищих ешелонах влади. Власне, крупний капітал в українських реаліях уособлює собою олігархічну державу, спостерігається зрощення влади та великого бізнесу, які перетворюються на закриту систему, відірвану від більшості населення автономну соціальну групу, що дбає лише про власні інтереси. М. Козловець слушно зазначає: «...незважаючи на певні ідеологічні й політичні розбіжності, представники правлячих еліт остаточно і, схоже, безповоротно оформилися в окрему самовідновлювальну касту, яка контролює основні ресурси країни, виступає від імені народу, представляє в країні інтереси глобальних політичних та економічних інституцій і є відокремленою від інших співвітчизників системою нездоланих перегородок, фільтрів і перешкод» [1, с. 78].

Враховуючи зумовлені економічним занепадом скорочення державних гарантій, згортання програм соціального захисту, значне підвищення цін на продовольчі товари та зростання вартості комунальних послуг, рядові громадяни залишаються, в основному, наодинці зі своїми проблемами. Український соціолог М. Шульга констатує: «...знедолена, позбавлена багатьох соціальних гарантій особистість покладає свої сподівання на державу, що побудована на засадах приватної власності та ринкових відносин. ...Такі особливості стану українського суспільства природно взаємовпливають і породжують нові вади у функціонуванні соціальних інститутів. Зокрема, під їх впливом перебуває процес становлення громадянського суспільства» [2, с. 11]. Відтак, цілком очікувано, що, перебуваючи в парадигмі вільної конкуренції, ринку, де виживає найсильніший, дії держави в кризовий, перехідний період будуть спрямовані на відстоювання інтересів великого капіталу та кланово-олігархічних кіл. Ці обставини приводять до висновку, що в таких умовах індивідуалізм та розпорошеність пересічних громадян виявляються несумісними з подоланням негативних тенденцій, досягненням європейського рівня життя та стійким розвитком.

Вирішення складних проблем державного поступу, пошук органічних для нашої культури основ солідарності залишити на відкуп спорадичного впливу зовнішніх факторів – чи то милості глобальних гравців, чи то спон-

танного розвитку – видається не лише проблематичним, а й безвідповідальним та ризикованим для самостійності, незалежності та суб'єктності України, зрештою, її – нашого – майбутнього існування. Натомість необхідні докорінні зміни за рахунок власної діяльності громадян – самоорганізації як зміни системи соціальних відносин, того соціального середовища, в яких формуються наступні покоління. Все це створює запит на соціальну самоорганізацію як громадянські ініціативи, що покликані здійснювати справді впорядковуючий вплив на плинне, непевне трансформаційне суспільство. Відтак самоорганізація соціуму виявляється важливим фактором пом'якшення гостроти криз та трансформацій як глобально, так і в українських реаліях.

Проте перед нею постає серйозний виклик – це низький рівень громадянської участі. Хоча згідно зі статтею 5 Конституції, єдиним джерелом влади в Україні є народ [3], на практиці ж народовладдя виявляється одноразовим та вся громадянська участь у місцевих справах зводиться до голосування у день виборів – раз на п'ять років. Так, О. Балакірева обгрунтовано зазначає: «Для сучасної ситуації характерні ...неготовність громадян бути активними учасниками (не «наскоком», як на спеціальних акціях, а щоденно, системно і рутинно) процесів розвитку суспільного життя, брати на себе відповідальність за участь в ухваленні рішень, виконувати функції громадянського суспільства» [4, с. 8]. Доповнює цю характеристику М. Шульга: «...згадані події [події 2013–2014 рр. – Ю. К.] породили масу громадських ініціатив, високу політичну активність, групову солідарність доволі значної частини населення. Але вони були засновані на короткочасному емоційному пориві. Чимало цих проявів виявилися нестійкими. Подібні почини як миттєво спалахували, так само й швидко згасали. Втім, з часом все повертається на круги своя, все повторюється. Громадянська і політична культура суспільства не виникає враз. Її висока якість є результатом багатьох десятиліть становлення. Вона повнокровно може існувати лише зайнявши відповідну нішу в тисячолітній матриці менталітету народу» [2, с. 12]. Або ж, як влучно зазначає А. Єрмоленко, «...демократія не може бути втілена раз і назавжди. Демократія – це той велосипед, з якого одразу падаєш, припинивши крутити педалі. Адже *res publica* (річ публічна) потребує безупинної участі громадян» [5, с. 13].

Відсутність дієвої, згуртованої у вираженні своїх інтересів та вирішенні місцевих питань локальної спільноти, що через недостатню компетентність, як індивідуальну, так і колективну, позиціонується радше як об'єкт

управлінського впливу, породжує необхідність суб'єкта управління, брак якого компенсується із зовнішніх джерел. Так, зокрема, в умовах децентралізації влади виникає загроза «локальної олігархії» – монополізації влади місцевими бізнес-структурами та створення тіньових структур управління, де офіційні органи місцевого самоврядування використовуються як важелі впливу в приватних інтересах або як спосіб легалізації владного впливу бізнес-структур чи місцевих кланів. При недостатньому рівні демократії участі та громадянського контролю відбувається нівелювання репрезентативності інтересів рядових громадян, спотворюється представницька демократія і народовладдя перетворюється у владу бізнесу.

Більш того, низький рівень громадянських ініціатив порушує питання можливості демократії як такої: «Інше пояснення обмеженої участі громадян, – правомірно стверджують Х. Салліван та К. Склчер – вказує на більш широке суспільне нездужання, в якому економічні, соціальні та технологічні зміни зменшили здатність громадян брати участь... Занепокоєння низьким рівнем участі громадськості відображає основну тривогу щодо здоров'я західних ліберальних демократій та законності їхніх способів управління» [6, р. 162]. Однак наявність певної кількості громадян та навіть наявність у них деяких якостей – вищого рівня соціокультурної компетенції – здатність самостійно ставити соціально орієнтовані цілі та досягати їх – є необхідною, але не достатньою умовою для соціальної самоорганізації.

Ініціативні громадяни повинні організувати себе – самоорганізуватися, консолідуватися між собою. Реалізуючи надіндивідуальні цінності через врахування інтересів та потреб решти населення, за допомогою своїх ініціатив як уповні усвідомлених, цілерациональних дій у соціальному вимірі сукупність громадян (як ініціативних, так і решти населення) повинні перетворитися з колективного об'єкта соціальних відносин, що зазнає організаційного впливу, на колективний суб'єкт, що його здійснює у процесі своєї діяльності. Таким чином суб'єктність, що проявляється у здатності колективу до цілерациональних соціальних дій, постає як емергентна характеристика такого колективу, що свідчить про його солідарність як вищий, порівняно із сукупністю індивідів, емергентний рівень упорядкування.

Відтак, кількісний та якісний розвиток громадянських ініціатив, можливо, й не призведе до негайного «перезавантаження» державного механізму та суспільних відносин, проте поступово сформує спочатку на місцевому рівні, а потім і масштабніше, ту силу, ігнорувати яку при прийнятті доленосних рішень буде напрочуд проблематично. «Виростаючи» знизу, сукуп-

ність громадянських ініціатив стане чи не єдиною можливим виразником інтересів звичайних громадян, водночас легітимізуючи прописаний у Конституції України демократично-республіканський нормативний порядок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козловець М. А. Політична еліта як суб'єкт державотворення в умовах трансформації українського суспільства. Вісник *Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Політологія. 2017. № 2 (33). С. 74–87.

2. Шульга М. Збій соціальної матриці: монографія. Київ: Інститут соціології НАН України, 2018. 284 с.

3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР в редакції від 21.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 13.10.2020).

4. Балакірева О. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві. *Український соціум*. 2007. № 2. С. 7–19.

5. Цінності громадянського суспільства і моральний вибір: український досвід / Міжнар. фонд «Відродження», Ін-т лібер. сусп-ва [та ін.]; [Г. Бабінський, І. Е. Бекешкіна, О. В. Білий та ін.; відп. ред.: А. М. Єрмоленко, О. О. Кисельова]. Київ: Етна-1, 2006. 363 с.

6. Sullivan H., Skelcher C. Working across boundaries: collaboration in public services. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave, 2002. xii, 271 p.

Требіна О. М.,

аспірантка кафедри міжнародного права,
Національний юридичний університет
Імені Ярослава Мудрого

ЄВРОПА У БОРОТЬБІ З ТЕРОРИЗМОМ

В умовах сучасної цивілізації однієї зі складних глобальних проблем людства залишається тероризм. В ХХІ ст. він перетворився у впливового міжнародного гравця, який діє практично у всіх куточках світу, в тому числі в Європі. Лише в країнах ЄС в 2019 р. у результаті терактів загинули 10 осіб і 27 отримали поранення. В цілому 13 держав-членів ЄС повідомили про 119 скоєних і зірваних терористичних нападах, як підсумок: 1 004 особи були заарештовані за підозрою в злочинах, пов'язаних з тероризмом [1]. І зараз, і в майбутньому тероризм був, є і буде сумною європейською і світо-

вою реальністю. Тому боротьба з тероризмом є важливим напрямом у діяльності європейських держав.

У Європі діють три міжурядові організації, які займаються питаннями протидії тероризму: Рада Європи, Європейський союз і Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ).

Основні інструменти з протидії тероризму в Раді Європи приймаються Комітетом міністрів і Парламентською асамблеєю. Комітет міністрів є директивним органом Ради, що приймає договори, до складу якого входять міністри закордонних справ всіх держав-членів. Парламентська Асамблея Ради Європи (ПАРЄ) є дорадчим органом Ради, який приймає необов'язкові рекомендації, резолюції і висновки. Основоположні принципи Ради щодо тероризму пов'язані з триєдиним підходом: зміцнення правової бази, усунення причин тероризму і захист основоположних цінностей. Обидва органи, особливо ПАРЄ, забезпечують позасудовий нагляд за політикою і практикою держав-членів у сфері протидії тероризму.

Правову складову боротьби з міжнародним тероризмом утворює сукупність міжнародно-правових норм, що регулюють питання співпраці держав в боротьбі з цим явищем. Серед найважливіших міжнародних регіональних документів, спрямованих проти тероризму, слід виділити Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом від 27 січня 1977 р. (ратифікована Україною 17 січня 2002 р.) [2]. Зокрема, в ній була зроблена спроба визначити вичерпний перелік злочинів, які є терористичними, до яких були віднесені: 1) злочин, визначений в Конвенції про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (1970 р.); 2) злочин, визначений в Конвенції про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації (1971 р.); 3) тяжкий злочин, пов'язаний з посяганням на життя, фізичну недоторканність або свободу осіб, які перебувають під міжнародним захистом, включаючи дипломатичних агентів; 4) злочин, пов'язаний з викраданням людей, захопленням заручників або тяжким незаконним затриманням; 5) злочин з використанням бомб, гранат, ракет, автоматичної вогнепальної зброї або вибухових листів чи посилок, якщо це призводить до загрози особам. У Конвенції було також спеціально зазначено ту обставину, що до терористичних злочинів відноситься замах на вчинення будь-якого з вищенаведених злочинів або участь як співучасника особи, що вчиняє або намагається вчинити такий злочин. Водночас суттєвим недоліком даної конвенції, на наш погляд, є диспозиція ст. 12, в якій вказується, що «будь-яка Держава під час підписання або здачі на зберігання документа про ра-

тифікацію, прийняття чи затвердження може визначити територію або території, до яких застосовуватиметься ця Конвенція» [2]. Подібного роду умови, на нашу думку, позбавляють Конвенцію обов'язкової і загальноєвропейської сили.

У 2003 р в Конвенцію були внесені істотні зміни в частину, що стосується зміни переліку терористичних злочинів. Так, в новій редакції Конвенції (ратифіковано Україною 20.09.2006) терористичними слід визнати посягання, що підпадають під дію: 1) Конвенції про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів (1973 р.); 2) Міжнародної конвенції про боротьбу із захопленням заручників (1979 р.); 3) Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу (1980 р.); 4) Протоколу про боротьбу з незаконними актами насильства в аеропортах, що обслуговують міжнародну цивільну авіацію (1988 р.); 5) Конвенції про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства (1988 р.); 6) Протоколу про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки стаціонарних платформ, розташованих на континентальному шельфі (1988 р.); 7) Міжнародної конвенції про боротьбу з бомбовим тероризмом (1997 р.); 8) Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999 р.) [3].

На території Європи на сьогоднішній день також прийнято Конвенцію Ради Європи про попередження тероризму від 16 травня 2005 р. (ратифіковано Україною 31.07.2006) [4]. Загальна мета Конвенції полягає в підвищенні ефективності існуючих міжнародно-правових актів щодо протидії тероризму. Крім того, вона спрямована на зміцнення зусиль держав-членів щодо попередження тероризму: 1) за допомогою визначення в якості кримінально караних злочинів певних діянь, які можуть призвести до вчинення терористичних злочинів, а саме: публічна провокація, вербування та навчання; 2) шляхом зміцнення співпраці в області попередження як всередині країн (національна політика щодо попередження тероризму), так і на міжнародному рівні (зміна існуючих механізмів екстрадиції та взаємної допомоги і додаткові способи).

Зазначений нормативно-правовий акт безпосередньо не розкриває зміст поняття «терористичний злочин», розуміючи під ним будь-який злочин, що підпадає під дію таких міжнародних договорів: Конвенції про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (1970 р.), Конвенції про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації (1971 р.), Конвенції про запобігання та покарання злочинів проти осіб,

які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів (1973 р.), Міжнародної конвенції про боротьбу із захопленням заручників (1979 р.), Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу (1980 р.), Протоколу про боротьбу з незаконними актами насильства в аеропортах, які обслуговують міжнародну цивільну авіацію (1988 р.), Конвенцію про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства (1988 р.), Протоколу про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки стаціонарних платформ, розташованих на континентальному шельфі (1988 р.), Міжнародної конвенції про боротьбу з бомбовим тероризмом (1997 р.), Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999 р.).

22 жовтня 2015 р. було прийнято Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про попередження тероризму [5] (який набрав чинності 1 липня 2017 р.). Він відносить деякі діяння, включаючи участь в об'єднанні або групі з метою тероризму, проходження підготовки терористів, виїзд за кордон з метою тероризму і фінансування або організацію поїздок для цієї мети, до кримінальних злочинів. Цей Додатковий протокол був прийнятий на виконання резолюції 2178 (2014) Ради Безпеки, яка пов'язана з оцінкою ООН про те, що щонайменше 25 тисяч іноземних бойовиків-терористів приєдналися до лав Ісламської держави в Іраку і Сирії (в тому числі з деяких країн, що входять до складу Ради Європи). Вперше в міжнародному праві в цьому документі підготовка терористичних актів на початковому етапі (вербування, підготовка і фінансування поїздок з метою тероризму) віднесена до кримінального злочину. Паралельно в травні 2015 р. Рада Європи запустила трирічний план з протидії насильницькому екстремізму і радикалізації, зокрема, в школах, в'язницях і в Інтернеті.

Комітет міністрів і Парламентська асамблея активно приймають декларації, резолюції та рекомендації з широкого кола питань, пов'язаних з протидією тероризму. Деякі з них включають в себе ряд нововведень, наприклад, Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму (прийнята 16 травня 2005 р., набула чинності 1 травня 2008 р., ратифікована Україною 17.11.2010) [6], яка є першим міжнародним договором, що охоплює як попередження, так і контроль за відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. У 2015 р. Комітет міністрів прийняв План дій щодо боротьби з насильницьким екстремізмом і радикалізацією, що ведуть до тероризму [7]. План дій має дві основні мети: 1) зміцнення правової основи

щодо протидії тероризму і насильницькому екстремізму та 2) запобігання та боротьба з насильницькою радикалізацією за допомогою конкретних заходів у державному секторі, зокрема в школах і в'язницях, а також в Інтернеті. На додаток до розробки правових норм щодо попередження та припинення терористичних актів в рамках кримінального права та інших заходів, які в повній мірі враховують права людини і верховенство права, основна увага Рада Європи приділяється зміцненню міжнародного співробітництва в питаннях притягнення терористів до відповідальності. З цією метою було створено Комітет експертів з тероризму (CODEXTER), який надає допомогу в реалізації документів Ради Європи з протидії тероризму і координує відповідну діяльність. Поточні пріоритетні питання включають подолання прогалів у правовій системі Ради Європи з протидії тероризму в області попередження і припинення тероризму, і відсутність універсального визначення поняття «тероризм».

У ЄС найважливішу роль у розробці законів і політики в області тероризму і протидії йому грають Європейський парламент, Європейська рада і Європейська комісія. Заходи ЄС з протидії тероризму сформульовані на основі Стратегії ЄС щодо протидії тероризму 2005 р., прийняту Європейською Радою [8]. У рамках стратегії ЄС прийняв на себе зобов'язання боротися з тероризмом по всьому світу, дотримуючись при цьому прав людини і дозволяючи громадянам жити в світі свободи, безпеки і справедливості. Стратегія будується на чотирьох напрямках: 1) попередження підтримки тероризму і припинення формування майбутніх поколінь терористів; 2) захист громадян і критичної інфраструктури шляхом зниження уразливості перед нападами; 3) переслідування і проведення розслідувань стосовно терористів, перешкоджання плануванню, поїздкам і комунікаціям, припинення доступу до фінансування та матеріалів і притягнення терористів до відповідальності; 4) скоординоване реагування шляхом підготовки до управління і мінімізації наслідків терактів, посилюючи потенціал з ліквідації наслідків і враховуючи потреби жертв.

На додаток до впливових, але технічно необов'язкових документів, таких як Стратегія щодо протидії тероризму, держави-члени мають низку зобов'язань юридичного характеру, щодо узгодженого документу з протидії тероризму в нормативно-правових рамках ЄС. До березня 2017 р. він був сформульований в Рамковій угоді Ради ЄС від 13 червня 2002 р. про боротьбу з тероризмом [9], згідно якій державам-членам було необхідно прийняти низку заходів, таких як включення до національного законодавства визна-

чення тероризму, що відображає ключові узгоджені критерії, віднесення до кримінально караних певних діянь, пов'язаних з тероризмом, приймаючи в міру необхідності законодавчі заходи. 7 березня 2017 р. Рада ЄС прийняла директиву про боротьбу з тероризмом [10]. Нові правила, якими замінено Рамкову угоду 2002 р., зміцнили нормативно-правові рамки ЄС щодо запобігання терористичним актам і вирішення проблеми іноземних бойовиків-терористів. Нові правила, прийняті в формі Директиви, зміцнюють і розширюють сферу дії існуючого законодавства. Наприклад, поїздки в межах ЄС, за його межі або в ЄС у терористичних цілях, наприклад для приєднання до діяльності терористичної групи чи вчинення терористичного акту, віднесені до кримінально караних діянь. Директива також буде доповнювати чинне законодавство про права жертв тероризму.

Другим важливим напрямком діяльності ЄС є боротьба з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. У 2015 р. Європейський парламент і Європейська рада прийняли Директиву 2015/849, в якій було встановлено загальні правила щодо запобігання використанню фінансової системи ЄС з метою відмивання грошей або фінансування тероризму [11]. Крім того, в рамках заходів реагування на теракти 11 вересня 2001 р. було підготовлено список осіб, груп і організацій, які беруть участь у терористичних актах, до яких застосовуються обмежувальні заходи. В єдиної позиції Ради 2001/931/CFSP щодо застосування конкретних заходів з протидії тероризму (2001) викладено додаткові заходи, прийняті для виконання вимог, сформульованих в Резолюції 1373 Ради Безпеки ООН. Вони діють окремо від заходів ЄС, спрямованих на виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1989 (2011) про заморожування коштів осіб та організацій, пов'язаних з Усамою бен Ладеном, мережею «Аль-Каїда» і Талібаном (включаючи ІДІЛ).

Інші ключові документи включають у себе стратегії, розроблені Європейською комісією у всіх секторах, пов'язаних з попередженням терористичних атак і ліквідацією їх наслідків, у тому числі з метою обмеження доступу до хімічних, біологічних, радіологічних та ядерних матеріалів. Наприклад, розроблений План дій щодо хімічних, біологічних, радіологічних і ядерних матеріалів [12], який спрямований на запобігання несанкціонованого доступу; розвиток потенціалу з виявлення таких небезпечних матеріалів, а також щодо забезпечення готовності і реагування на інциденти.

Після теракту в Мадриді 11 березня 2004 р. була введена посада Координатора ЄС з протидії тероризму. 19 вересня 2007 р. Хав'єром Соланою, який тоді був Генеральним секретарем Ради ЄС і Верховним представником

із загальної зовнішньої політики і політики безпеки, був призначений на цю посаду Жиль де Керхов. Його основні обов'язки включають координацію роботи Ради ЄС по боротьбі з тероризмом; надання рекомендацій по політиці і пропозиція пріоритетних напрямків дій Ради; моніторинг реалізації антитерористичної стратегії ЄС; ведення огляду всіх інструментів ЄС, звітність перед Радою і виконання рішень Ради; узгодження з відповідними підготовчими органами Ради, Комісії та ЄСЗС; забезпечення того, щоб ЄС відіграв активну роль у боротьбі з тероризмом; поліпшення комунікацій між ЄС і третіми країнами [13].

Головна мета ОБСЄ полягає в сприянні спільному і скоординованому підходу щодо протидії тероризму на всіх рівнях, включаючи державні, приватні, урядові, міжурядові сторони, громадські організації та засоби масової інформації. ОБСЄ було прийнято низка важливих рішень Радою міністрів, таких як Рішення № 1 щодо боротьби з тероризмом (MC(9)DEC/1(2001)) [14] і додаток до нього, Бухарестський план дій щодо боротьби з тероризмом. Вони підтверджують основні цінності ОБСЄ, що «заходи по веденню цієї боротьби повинні здійснюватися при повному дотриманні верховенства права і відповідно до наших зобов'язань з міжнародного права, зокрема міжнародних прав в галузі прав людини, біженців і гуманітарного права» [15]. Для цього основну увагу в діяльності ОБСЄ направлено на те, щоб переконати держави-учасники ратифікувати міжнародні конвенції про протидію тероризму і застосовувати їх на практиці відповідно до принципу верховенства права. У своїй діяльності ОБСЄ керується Консолідованою концептуальною базою ОБСЄ для боротьби з тероризмом [16]. Її стратегічні пріоритетні напрямки включають зміцнення міжнародного співробітництва в галузі кримінального правосуддя, протидія насильницькому екстремізму, запобігання і припинення фінансування тероризму, зміцнення національних зусиль щодо нерозповсюдження зброї масового ураження в справі сприяння резолюції 1540 (2004) Ради Безпеки ООН і захист прав людини і основних свобод в контексті заходів з протидії тероризму. Як й інші розглянуті організації, ОБСЄ також займається питаннями, пов'язаними з іноземними бойовиками-терористами, у зв'язку з необхідністю недопущення надання притулку та притягнення їх до відповідальності.

Небезпека тероризму та необхідність боротьби з ним повністю усвідомлені європейською спільнотою, яка зробила солідні зусилля в сфері протидії йому, в основному в галузі міжнародного законодавства. Необхідно визнати, що сучасне загальноєвропейське законодавство про протидію тероризму

містить необхідні інструменти для ефективного застосування. Разом з тим ефективність безпосередньо залежить від конвергенції національних правових систем держав, що підписали ці нормативні правові акти.

ЛІТЕРАТУРА

1. European Union Terrorism Situation and Trend Report (Te-Sat) 2020. URL: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2020> (accessed: 23.10.2020).

2. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (ETS N 90). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_331#Text (дата звернення: 23.10.2020).

3. Протокол, що вносить зміни до Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом (ETS N 190). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_173#Text (дата звернення: 23.10.2020).

4. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text (дата звернення: 23.10.2020).

5. Additional Protocol to the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/217> (accessed: 23.10.2020).

6. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text (дата звернення: 23.10.2020).

7. The fight against violent extremism and radicalisation leading to terrorism. 125th Session of the Committee of Ministers (Brussels, 19 May 2015). URL: <https://www.un.org/sc/ctc/wp-content/uploads/2015/06/CoE-The-fight-against-violent-extremism-and-radicalisation-leading-to-terrorism-Action-Plan.pdf> (accessed: 23.10.2020).

8. The European Union Counter-Terrorism Strategy. URL: <https://www.refworld.org/docid/47fdfb28d.html> (accessed: 23.10.2020).

9. Council Framework Decision of 13 June 2002 on combating terrorism. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_framw/2002/475/oj (accessed: 23.10.2020).

10. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA on combating terrorism. COM/2015/0625 final – 2015/0281 (COD). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015PC0625&from=EN> (accessed: 23.10.2020).

11. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/En/TXT/?uri=CELEX:32015L0849> (accessed: 23.10.2020).

12. Council conclusions on strengthening chemical, biological, radiological and nuclear (CBRN) security in the European Union – an EU CBRN Action Plan. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2015505%202009%20REV%201/EN/pdf> (accessed: 23.10.2020).

13. Counter-Terrorism Coordinator. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/counter-terrorism-coordinator/> (accessed: 23.10.2020).

14. Decision No. 1 Combating Terrorism. MC(9).DEC/1. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/22645.pdf> (accessed: 23.10.2020).

15. Brussels Ministerial statement on supporting and promoting the international legal framework against terrorism. MC.DOC/5/06. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/0/23029.pdf> (accessed: 23.10.2020).

16. Decision No. 1063 OSCE consolidated framework for the fight against terrorism. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/98008.pdf> (accessed: 23.10.2020).

Яценко Н. Ю.,
аспірантка кафедри політології,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

НАУКОВА РОЗРОБЛЕНІСТЬ КОНЦЕПТУ «ПОЛІТИЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ»

В сучасному світі кожна людина виступає учасником політичних відносин. Але політичні події настільки складні та різноманітні, що людині без профільної освіти в них складно розібратися. В умовах політичної нестабільності відбувається втрата людиною політичної ідентичності. Криза політичної ідентичності загрожує зростанню політичної пасивності та мовового прояву невдоволення, що негативно позначається на діяльності основного суб'єкта політичної системи – держави. Для контролю політичної ситуації в суспільстві важливо правильно розуміти та ідентифікувати поняття «політична ідентичність», що обумовлює актуальність дослідження. На думку багатьох дослідників, важливість політичної ідентичності зростає через прогрес в галузі друку та інновацій, розвитку зв'язків між нацією та культурою, а також появи мовного розмаїття, тобто коли в рамках однієї держави проживає кілька народів, носіїв різних мов. Незважаючи на зростання актуальності поняття «ідентичність» як категорії політичної науки,

в сучасній літературі не сформовано чіткого і одноголосного визначення дефініції «політична ідентичність».

Загальнотеоретичні аспекти формування соціальної, етнічної та національної ідентичності як базових категорій для визначення політичної ідентичності в сучасній політологічній досліджуються такими авторами, як М. Ю. Барабашін, Р. Брубейкер, Б. Є. Вінер, Ф. Купер, В. А. Отрут та ін. Концептуально-методологічні підходи до розгляду феномена ідентичності – примордіалізм, конструктивізм, інструменталізм – проаналізовані в роботах таких авторів, як Ю. В. Бромлей, Е. В. Головкин, Л. Н. Гумільов, А. Г. Здравомислов, М. А. Козлова, Д. В. Колесов, А. Н. Лебедева, А. В. Мікляєва, М. О. Мнацаканян, П. В. Румянцева, Г. У. Солдатова, Т. Г. Стефаненко, В. А. Тишков, А. А. Цуцєв, Я. В. Якімова та ін., показані аналітичні можливості застосування кожного з них в соціально-гуманітарних науках. Незалежно від методологічної орієнтації авторів, дані роботи є основою теоретичного осмислення ідентичності як предмета міждисциплінарного аналізу і можуть бути використані в дослідженні політичної ідентичності з точки зору безлічі різнопланових факторів, що визначають її стан і розвиток.

Дослідженню теоретичних і практичних аспектів сутності політичної ідентичності присвячені роботи Н. А. Алексахіної, Г. І. Зверєвої, Ю. Л. Качанова, І. В. Кудряшова, В. С. Мартянова, С. І. Морозова, С. А. Панкратова, О. Б. Подвинцева, С. П. Поцелуєва, М. В. Руткаускайте, І. С. Семененко, В. М. Суханова та ін. Політична ідентичність в даних роботах визначається з позицій конструктивістської методології та має широкий спектр інтерпретацій від співвіднесення людиною себе з окремою політичною позицією або групою/партією до ототожнення себе з такими великими спільнотами, як держава і нація.

Вектор розвитку всіх без винятку спільнот – суб'єктів суспільних відносин – визначає колективна ідентичність їх членів – комплекс уявлень, на яких вибудовується узгоджена мотивація індивідуальної та групової поведінки. Сукупність уявлень людини про своє місце в суспільстві, тих цінностей і поведінкових моделей, які затверджуються на підставі співвіднесення себе з суспільно значущими культурними орієнтирами і рольовими функціями в публічній сфері, з соціальними інститутами і відносинами, формує соціальну ідентичність [1]. Вона складається в процесі самоототожнення людини з соціальними інститутами і відносинами. Найважливішими референтними структурами самоідентифікації індивіда є «великі спільноти» –

соціальна група, професійне середовище, конфесійна (релігійна) громада, етнос, нація, цивілізація. При цьому значимість тієї чи іншої системи координат може варіюватися протягом життя людини, але в сучасних суспільствах між ними не вибудовується ієрархії переваг, характерної для товариств традиційних.

Політична ідентичність вбудовується в структуру інших ідентичностей (соціальних, соціально-рольових, соціокультурних, просторово-територіальних), дозволяючи співвідносити власні характеристики з вказаною системою координат. В якості основи формування політичної ідентичності автори називають «політичну соціалізацію», пов'язуючи її з такими поняттями, як «ситуаційна» і «трансверсальна» політична ідентичність і «ідеологізована (цілеспрямована)» і «деідеологізована (стихийна)» політична соціалізація.

Слово «ідентичність» походить від латинського «idem», що означає «той же самий». У широкому сенсі, ідентичність – це сукупність того, як людина визначає своє місце в суспільстві, а також цінності й поведінкові моделі, які формуються за рахунок співвіднесення себе з тими культурними орієнтирами і рольовими функціями, що є значущими для суспільства, з відносинами і різними соціальними інститутами, що і створює соціальну ідентичність. Існують такі поняття як політична, національна, етнічна та державна ідентичність [2, с. 74].

Поняття політичної ідентичності потрібно розглядати ближче до поняття національної ідентичності, оскільки політичні події суспільства пов'язані з діяльністю основного суб'єкта політичної системи – держави. Однак в рамках національних держав, значна частина яких зосереджена в країнах ЄС, було б не зайвим порівняти політичну ідентичність з національною.

В сучасному світі термін «політична ідентичність» може бути проаналізований через три складові. В рамках першої складової політична ідентичність визначається як сукупність політичних принципів, які служать підставою відповіді на питання «Хто ми?», тобто усвідомлення себе громадянами держави. В рамках другої – як сукупність уявлень, які задають унікальну сутність конкретної держави через його співвіднесення з актуальними іншими в межах опозиції «Ми-Вони», а також – через маркування кордонів держави (головним чином, символічних). В рамках третьої – як сукупність уявлень про минуле політичної спільноти, про історичні події, які є значущими для громадян держави, і усвідомлення ними своєї політич-

ної спільності. Таким чином, можна сказати, що формування політичної ідентичності обумовлено історичним контекстом, культурою, політичними традиціями, освітою та іншими факторами.

За О. Резніком, політична ідентичність суб'єкта може бути встановлена тільки тоді, коли інші суб'єкти політичних взаємин визначають його за рахунок тих же значень ідентичності, які він приписує собі сам. Політична ідентичність має три основні властивості, постійно присутні у свідомості більшості громадян країни: загальний досвід державності, загальна відповідальність за майбутнє держави, набір загальних цінностей для даного соціуму. В рамках держави політична ідентичність створює і підтримує внутрішню цілісність суспільства і держави [3, с. 67].

Першою властивістю політичної ідентичності є наявність у соціуму спільного досвіду державності, до складу якого входить оцінка однакового для суспільства минулого, яке володіє стійким набором сприйняття цінностей ключових історичних подій суспільства. Друга властивість політичної ідентичності – певний склад загальних цінностей, які поділяються більшістю громадян, але не є складовою частиною, яка при незмінному зовнішньому середовищі прагне до змін. Варто сказати, що в даний набір зазвичай входять тільки ті з громадських установок, які є найбільш важливими. Третя властивість політичної ідентичності – спільна відповідальність за майбутнє країни, що є найбільш стійким з усіх властивостей, оскільки подібна відповідальність не може бути змінена, вона або є, або немає (її відсутність автоматично означає і відсутність політичної ідентичності).

Можна виділити наступні структурні складові політичної ідентичності: уявлення про територію (в тому числі й образ Батьківщини), політична історія, спільні цінності та норми, традиції (святкування пам'ятних дат, спортивні заходи тощо), колективна історична пам'ять, знання про національні політичні та інші інститути, знання про політичний режим. Джерелом політичної ідентичності також можна назвати рівень суспільної довіри, що складається в процесі функціонування державних структур на основі загальних цілей і ціннісних орієнтирів.

Отже, можна зробити висновок, що «політична ідентичність» являє собою комплекс ідейно-політичних орієнтацій і переваг, якими суб'єкти політичного процесу наділяють себе і один одного в процесі комунікації, що передбачає ототожнення носія політичної ідентичності з тим чи іншим політичним співтовариством. Вона затверджується у взаємодії з політичними інститутами і реалізується в публічній сфері. Колективні суб'єкти політики

різного рівня формують свою політичну ідентичність на підставі самоспіввідношення з іншими суб'єктами політики – носіями «іншої» ідентичності, і розмежування з ними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Wendt A. Collective Identity Formation and the International State. *American Political Science Review*. 1994. Vol. 88, Issue 2. P. 384–396.

2. Идентичность как предмет политического анализа: сборник статей по итогам Всероссийской научно-теоретической конференции (ИМЭМО РАН, 21–22 октября 2010 г.) / Учреждение Российской академ. наук, Ин-т мировой экономики и междунар. отношений РАН ; [редкол.: И. С. Семенов (отв. ред.), Л. А. Фадеева (отв. ред.) и др.]. Москва : ИМЭМО РАН, 2011. 299 с.

3. Резнік О. Політична самоідентифікація особистості за умов становлення громадянського суспільства / НАН України, Ін-т соціології. Київ: Інститут соціології НАН України., 2003. 184 с.

СТУДЕНТСЬКА ТРИБУНА

Агеєнко В. В.,

Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 18 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

БУЛІНГ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Людина істота соціальна, тож спілкування з оточуючими, співпраця, співіснування це те, без чого важко уявити жодну особу. Комунікація між людьми буває різною і все залежить безпосередньо від виховання та принципів, які ще змалечку було закладено в людину. Та на жаль, у сучасному світі з'явилося ганебне явище демонстративного прояву жорстокості та агресії по відношенню до інших людей, в тому числі, і серед дітей та юнацтва, назване «булінгом», всебічне дослідження та попередження розповсюдження якого стало актуальною потребою сьогодення.

Булінг (цькування) – це агресивна поведінка однієї дитини або групи дітей по відношенню до іншої дитини під час навчального процесу. Булінг має різні прояви: фізичне, економічне, сексуальне насильство, що вчиняється по відношенню до неповнолітньої особи, але найпоширенішим способом цькування через соціальну мережу Інтернет. Вразливими до булінгу є сором'язливі, закомплексовані діти, які не можуть дати відсіч кривдникам, «закриті у собі», які воліють залишатись на одинці із собою постійно і менше спілкуватись з однолітками. Не вмюючи контролювати свої емоції діти проявляють себе як найжорстокіші люди. Ті з них, хто цькує, це найчастіше діти, які також мають занижену самооцінку і на фоні того, що вони цькують іншого, вони намагаються самоствердитись. Тому, з вчителями та батьками психологи намагаються проводити певні розмови щодо цього, аби діти у майбутньому могли вийти у доросле життя такими, аби не доводилось демонструвати свою «силу» лише способом булінгу.

Результати опитування U-Report говорять про найрозповсюдженіші причини булінгу ігнорування дорослими цькування (37%). Відповідно до

статистики Національної дитячої «гарячої лінії» більше 25% дзвінків так чи інакше пов'язані з цькуванням. В той же час, за даними останніх опитувань, майже чверть українських школярів вважають себе жертвами булінгу, а близько 40% із тих дітей, хто зіткнулися з випадками булінгу, ніколи не розповідають про це своїм батькам. При цьому, 44% із тих, хто спостерігав, як знущаються над їхніми однолітками, не реагували на такі факти через острах піддатися аналогічному знущанню. У травні 2019 року Громадською організацією «Ла Страда-Україна» за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) було проанкетовано 1497 учнів та учениць, 826 батьків, 271 педагог закладів освіти Луганської та Донецької області, з метою визначення рівня розповсюдження проблеми насильства та цькування (булінгу) в дитячому середовищі. 64,2% учнів та учениць вказали, що ніколи не зіштовхувалися із проявами насильства або булінгу [1].

Боротись з булінгом психологи рекомендують за допомогою проведення заходів, на яких дітям будуть роз'яснюватись тема «булінгу» серед підлітків, запроваджуватимуться певні тренінги, які допоможуть пояснити булерам (особи, які ображають та принижують інших), той жах, які вони вчиняють по відношенню до інших. Для дітей, які страждають від цькування будуть проводити тренінги, на яких пояснюватимуть методи, які допоможуть захистити себе і зрозуміти, що у жодному разі вони такі, як всі і не заслуговують на таке відношення до себе. На жаль, в Україні булінг не є чимось новим, це негативна тенденція, яка демонструє невихованість нашого суспільства, відсутність поваги та терпимості, низький рівень загальної культури. Діти не вміють сприймати інших – не таких як всі, і в більшості випадків батьки не намагаються навіть припинити таку поведінку, пояснити дитині сутність її негативної поведінки, пускаючи все на самоплив.

Отже, психологи вже намагаються вирішувати дану проблему в нашому суспільстві, використовуючи всі існуючі способи для того, аби в Україні була здорові, виховані та освічені люди. Важливо розуміти, що проблему булінгу треба вирішувати вже зараз і найважливіший акцент необхідно спрямувати саме на виховання батьками своїх дітей, адже діти в більшості випадків, копіюють поведінку дорослих. Треба пам'ятати, що булінг – це те явище, яке шкодить психіці дітей і заважає їм розвиватись, проявляти себе у соціумі. Ніхто не має страждати від цькувань будь кого, адже кожен має право бути таким, яким він є і треба виховувати з раннього віку терпимість та повагу до інших.

ЛІТЕРАТУРА

1. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник / Андреевкова В. Л., Мельничук В. О., Калашник О. А. Київ: ТОВ «Агентство «Україна»», 2019. 132 с.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Антіпов К. О.,

Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,

2 курс, 1 група,

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПОЛІТИЧНИЙ СТЕРЕОТИП

Питання формування політичних стереотипів є досить актуальним, бо українська політична наука не має комплексних досліджень з даного питання. Вперше цю проблему сформулював американський вчений У. Ліппман, який у праці «Громадська думка» (1922 р.) виклав свої думки щодо упереджених уявлень про суб'єктів політики. Пізніше американський політолог Г. Лассуел у політолого-психологічній парадигмі зазначив, що вмиле застосування політичних стереотипів є джерелом ефективного впливу на маси, а також засобом зміцнення державної влади.

Стереотип має об'єктивну природу і є невід'ємною властивістю психіки людини до узагальнень. Розглядаючи виникнення стереотипів, деякі дослідники вважають, що постійною тенденцією мислення є утворення спрощених образів абстрактної дійсності; таку тенденцію інколи називають реіфікацією. Тобто джерело стереотипів – це схильність особи до спрощеного мислення. У Політологічному енциклопедичному словнику «політичні стереотипи» визначені як спрощені, схематизовані, стійкі моделі політичних явищ, емоційно та ціннісно забарвлені уявлення про певний суб'єкт політики (політичного діяча, політичну партію, етнічну, расову групу тощо) [1, с. 674–676].

Створення політичних стереотипів та їх широке використання здебільше був прерогативою ідеологів тоталітарних держав. Нацистська та більшо-

вицька пропаганди, зокрема, система ідеологічної «обробки» громадян, створена німецьким рейхсміністром пропаганди Й. Геббельсом – ось сфери, де широко застосовувались і функціонували крилаті штампи й речові символи політичних стереотипів: «Один народ, одна країна – один вождь!», «класовий ворог», «пролетарії усіх країн – об'єднуйтесь!» та ін. Лаконічний, місткий, систематично повторюваний політичний стереотип ставав ефективним засобом впливу на широкі маси. Дослідник Л. І. Вікентьєв, який також займався цим питанням, припускає, що для індивіда характерна стереотипізація мислення та сприйняття реальності за допомогою стереотипів.

Стереотипізований політичний факт, явище, процес, інститут, політичний лідер) розглядається як узагальнений тип, а не в якості окремого, цілісного об'єкту. Залежно від рівня політичної культури людини, такі спрощення бувають правильними або хибними. В суспільстві, де сукупність соціальних взаємодій є порівняно простою, ці спрощення інколи можуть об'єктивно відображати дійсність. Проте, коли суспільство характеризується складністю основних зв'язків, стереотипні уявлення не відповідають об'єктивній дійсності, є хибними і сприяють формуванню упереджених оцінок і висновків.

Отже, сутність стереотипізації полягає у перебудові складних для розуміння соціально-політичних фактів та явищ за певними схемами. У результаті в громадській свідомості утворюються спрощені образи, стійкі стандартизовані уявлення – стереотипи, які реалізуються у вигляді апріорних «шаблонів» сприйняття та судження, втілюються у формули–штампи, ярлики, установки та розповсюджуються через засоби масової комунікації. Політичний стереотип, як схематизований стійкий «образ», веде до спрощених оцінок і суджень з боку людини; він функціонує на основі сприйняття, не пов'язаного з прямим досвідом і найчастіше охоплює не істотні, а найяскравіші ознаки явища, риси особи, події, процесу, організації чи структури.

В наш час схильність пересічних громадян до стереотипізації мислення використовується політтехнологами при створенні «політичного іміджу», який найчастіше набуває вигляду стереотипу і кардинально не суперечить системі типових уявлень в соціумі. Дані технології використовуються по всьому світу, вони допомагають сформуванню в очах пересічних громадян «ідеальний образ» політика. Таким чином, стереотипи мають технологічне значення для оцінки особою або соціальною групою суспільно-політичних явищ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Політологічний енциклопедичний словник / Уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор *Герасіна Л. М.*

Баган Є. І.,

Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 11 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ У СУЧАСНИХ КРАЇНАХ

Актуальність теми дослідження обумовлена поглибленим вивченням сутностей та особливостей політичного режиму як важливого елемента при вдосконаленні власної політичної системи або правильної побудови взаємовідносин з іншими країнами. Треба сказати, що у традиційній теорії виділяють три основні види політичного режиму: авторитаризм, тоталітаризм та демократія. Варто визнати, що відчувається дефіцит актуальних наукових досліджень з даної теми. В даній роботі використовуються дані правозахисної організації «Freedom House», яка щорічно проводить оцінку рівня дотримання прав людини у всіх країнах світу (кожна держава може отримати від мінімуму – 1 бал до максимуму – 7 балів окремо за політичні права та за громадянські свободи; 1 бал – мінімальні порушення прав; 7 балів – сильні порушення прав людини, нехтування ними). На даний момент «Freedom House» забила на сполох про те, що демократія зазнає занепаду по всьому світу. Із 29 країн Євразії в доповіді 10 оцінені як демократичні, 10 – держави з гібридним режимом, 9 – держави з антидемократичним режимом. Це досить серйозні показники, як на мене. Тому на даному прикладі ми можемо побачити, що дійсно демократія в даний час в небезпеці.

У 2015 р. «Freedom House» визнав антидемократичними 43 держави (це приблизно 22% усіх країн світу), у яких мешкають 2,39 млрд. людей (36% населення планети). Слід навести «топ – 5» держав, які є найменш демокра-

тичними. Це КНДР, Чад, Узбекистан, Туркменістан та М'янма. «Топ – 5» найменш демократичних держав формувався за такими критеріями (показниками): 1) рівень організації виборчого процесу та плюралізму; 2) рівень демократичності функціонування уряду; 3) рівень участі населення у політичному житті; 4) рівень політичної культури; 5) рівень громадянської свободи [1].

Антидемократичний політико-правовий режим – це сукупність способів здійснення державної влади на основі, без врахування думки як більшості, так і меншості. Дефініція антидемократичного режиму досить часто отожднюється з авторитарним режимом, а іноді авторитаризм розглядають лише як різновид антидемократичного режиму. Треба пам'ятати, що крім авторитарного антидемократичного режиму, існує ще і тоталітарний.

Серед науковців навіть існує думка, що у сучасному світі найпоширенішими є саме авторитарні режими. Вони доводять свою точку зору тим, що наявність демократичних інститутів (наприклад, парламент) та політичних процесів (наприклад, процедура проведення виборів) широко використовуються в державах з авторитарними, напівавторитарними чи навіть тоталітарними режимами для маскування їхньої справжньої суті. В таких країнах як Єгипет, Венесуела, Росія вибори проводяться для видимості і з масовими порушеннями. Слід навести в приклад КНДР – яскравий приклад тоталітарної держави, в якій вибори проводять з одним кандидатом в бюлетені, в якій Конституція закріплює права і свободи, але держава ними нехтує і масово порушує. Треба також звернути увагу на той факт, що між демократичними та авторитарними державами існує так звана широка «сіра зона», яка дає змогу поєднувати ознаки різних за своїм змістом режимів. Саме це не дозволяє одночасно віднести їх до жодного із класичних видів політичних режимів, адже вони поєднують в собі риси декількох політичних режимів, тому навіть експерти в таких питаннях не можуть досить часто чітко визначити їхні особливості.

У науці виокремлюють також «гібридний режим»: от саме він не досягає навіть мінімального рівня демократії, але і відрізняється від авторитаризму. Досить влучно про «гібридні режими» висловився американський вчений Л. Деймонд, вказавши, що вони знаходяться на розмитій межі між виборчою демократією та конкурентним авторитаризмом, а незалежні спостерігачі не можуть дійти згоди щодо їх класифікації.

У світі існують країни із жорстко-авторитарним режимом, в яких демократичні інституції є повною фікцією. В таких країнах майже ніколи нема

опозиції владі, оскільки вона знищуються як загроза реальній існуючій владі. Можливості для діяльності громадянського суспільства або плюралізм є досить обмеженими. Досить часто такі держави переходять до крайньої форми авторитаризму – тоталітаризму, який встановлює повний контроль над усіма сферами суспільного життя. На певних етапах громадянське суспільство не знищують. Якщо говорити про «класичний тоталітаризм», то варто помітити, що даному режиму властивий абсолютний контроль над усім суспільством, відсутність будь-якої опозиції, плюралізму та громадянського суспільства, масові і брутальні порушення прав людини, домінування офіційної ідеології тощо.

Таким чином, основною тенденцією у політико-правовому розвитку світу хотілося б бачити демократизацію політичних систем держав та поступове зменшення кількості антидемократичних режимів, які є загрозою демократії сьогодні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Freedom House. URL: <https://freedomhouse.org/issues> (дата звернення: 27.10.2020).

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Клімова Г. П.**

Байєр К. В.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СКЛАДНОЩІ ВХОДЖЕННЯ ЖІНКИ У ВЛАДУ

Влада, взявши на себе відповідальність за сьогоднішнє і майбутнє нашої держави, визначає стратегію і тактику її подальшого розвитку. А держава – це ми з вами, наші батьки, діти, онуки, які всі вийшли із сім'ї або мріють про щасливу родину. Владна співдружність – це теж свого роду родина. Однак ця «сім'я» неповна, представлена, як правило, лише чоловіками. А чи можна говорити про повноцінні рішення, якщо вони приймаються тільки однієї стороною? Чи довго така «сім'я» може існувати?

Першою перешкодою щодо входження жінки у владу, і, мабуть, головною, є сама жінка. Бо саме вона зросла в системі загальноприйнятих стандартів про роль жінки в суспільстві, і саме жінка продовжує інстинктивно дотримується їх і не допускає їх руйнування. Хоча ці установки їй давно набридлі і вона з ними в принципі не згодна. Але зробити нічого не може або не хоче, тому що живе в ілюзіях, що так чинять усі нормальні жінки – дружини, матері. Така участь! Така установка, що стала стандартом: «жінка – берегиня домашнього вогнища», чітко визначає її поле або місце діяльності – сім'я. У сім'ї вона виконує безліч ролей: дружина, мати, нянька, домробітниця, кухарка, праля тощо. І якщо якійсь жінці вдається перерозподілити ролі, залишивши місце для роботи поза сім'єю і будівництва успішної кар'єри, іншу, це дуже дратує, бо вона прикута до побуту ланцюгами і звільнитися від них не в змозі. Природно, що така жінка не підтримає і не проголосує за ту, яка, скажімо, пішла в політику, в депутати. Дані Держстату свідчать про те, що в Україні переважає жіноча частина електорату (жінок за переписом населення більше, особливо літніх, а вони, майже, не пропускають вибори). Таким чином, жінки самі сьогодні вибирають чоловіче керівництво, а собі подібних відкидають. Друга – невміння домовлятися, поступатися, консолідуватися, жити за принципом додатковості з іншими жінками-лідерами або тими, хто претендує на лідерство. Третя – здатність і готовність пожертвувати собою, своєю кар'єрою заради дітей, сім'ї, чоловіка. Вона краще створить умови для кар'єри чоловіка, зваливши на себе всю тяжкість сімейного життя. Четверта перешкода – чванство, зверхність, амбіційність, категоричність жінок, що увійшли до влади – відлякує найближче оточення. П'ята – перевага жіночої моделі виховання. Саме дружина вкладає первинну інформацію синові, що в майбутньому він повинен бути головою сім'ї, її опорою, годувальником, захисником. Наступне місце в якості перешкоди треба надати чоловікові. Саме жінки зробили їх такими, якими вони є сьогодні. Жінки їх посадили, практично, в усі владні структури і почали боротися з ними за рівноправність, хоча треба було почати боротьбу з собою. Чоловік, який вийшов із жінки, немов намагається всім своїм життям довести свою мужність, побудувавши кар'єру, а якщо це не вдається, йому стає потрібна жінка. І з'являються міфи, які позиціонують жінку негативно. І остання перешкода – партійна система виборів. Лідери партії представлені найчастіше саме чоловіками. Вони вичавлюють з системи жінок. І жінці потрібно докласти неймовірних зусиль, щоб увійти до списку лідерів, або просто бути відомою особистістю (спортсменкою, акторкою, телеведучою тощо), яка б прикрасила партію своєю присутністю.

Тому моя пропозиція щодо присутності та впливу жінок в системі управління владних структур наступна: створення та прийняття закону про квотування місць для жінок в органах законодавчої та виконавчої влади нарівні з чоловіками за принципом «50 на 50», як це прийнято в інших цивілізованих демократичних державах.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Требін М. П.**

Березяк В. М.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 8 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СОЦІАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Молодь завжди була рушієм соціального прогресу, генератором нових ідей та провідних трендів. Вона задає напрям розвитку суспільства, ставить високу планку для покращення суспільної ситуації навколо себе та побудови успішної країни. Молодість є одним з найважливіших періодів в житті кожного індивіда, оскільки саме на цьому етапі життєвого циклу відбувається поступове засвоєння вимог суспільства, надбання соціально значимих характеристик свідомості й поведінки, які регулюють взаємини молоді до людини з іншими віковими групами.

Соціалізація молоді – це процес становлення і розвитку даної когорти аж до переходу її у групу дорослих; це поступове включення молоді в соціум, яке здійснюється на основі діяльності і самодіяльності у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Яскраво про це писав Арістотель: «Людина поза суспільством – або Бог, або звір». Тому, соціалізація молоді саме належним чином є однією з найактуальніших проблем сучасної України. Процес засвоєння соціального досвіду, цінностей, норм і настанов починається з перших років життя і призводить до громадянської зрілості людини; за деякими аспектами соціалізація продовжується все життя індивіда.

Проте, нове покоління в сучасній Україні стикається з багатьма проблемами, які стають певними перешкодами на шляху до досконалої соціалізації.

Серед них — недосконалість ринкових відносин, і політична нестабільність, і слабка конкурентоспроможність освіти, через що виникає не посилення стимулів до праці та економічна зацікавленість її результатами, а цілковита інфантильність, як наслідок. Варто також згадати масштабну міграцію українського населення, що відбувається на фоні вищезгаданих явищ.

Значним є вплив неформальних груп, які відвойовують першість в інших інститутах соціалізації. Деякі з них націлені на реалізацію так званої «агресивної самодіяльності» (спортивні фанати, екстремістські, радикальні, зокрема, неонацистські групи тощо). Їхня ідейна спрямованість ґрунтується на дуже примітивних уявленнях про цінності, норми та ідеали. Наступною проблемою виступає сприйнятливості молоді до суперечливого впливу засобів масової інформації, що сприяє комерціалізації духовної сфери суспільства, а саме – пануванню прагматичних інтересів, підміні громадянських якостей політичним нігілізмом, соціальним песимізмом. Все це призводить до асоціальних та криміногенних явищ, коли молодь не здобуває власних моральних та світоглядних традицій, або ж взагалі стає «аполітичною». Ця тенденція створює серйозну загрозу для прогресування суспільства.

Втім, незважаючи на дані фактори, наша молодь є мобільною та активною щодо впровадження змін у соціумі, вона може швидко перебудовуватися і долати перешкоди. Тож, для повноцінної успішної соціалізації потрібно, щоб процес розвитку здібностей, якостей та вмінь відбувався систематично і планомірно. При такому підході й пошук механізмів вирішення визначених цих проблем буде набагато простішим та оперативнішим.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор Герасіна Л. М.

Білик О. А.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СВІТОВІ ІНДЕКСИ ДЕМОКРАТІЇ

У сучасному світі існує близько 200 визнаних світовим співтовариством країн, кожна з яких має свій політичний устрій та певний політичний режим. Сьогодні все більше з них прагнуть до побудови демократичного режиму,

проголошуючи це навіть у свої конституціях, однак лише деяким з них насправді притаманні стійкі риси цього політичного режиму. Останнім часом набули популярності аналітичні дослідження щодо визначення демократичних рейтингів держав, індексів сучасної демократії. Так, однією із дослідницьких організацій, що займається складанням рейтингу країн світу за рівнем демократії є компанія The Economist Intelligence Unit (аналітичний підрозділ британського журналу Economist). Визначений дослідницьким проектом Індекс демократії (Democracy Index) вимірює рівень демократії всередині держави і заснований на методології експертних оцінок і результатах опитувань громадської думки з відповідних країн, що характеризують стан 60 ключових показників, згрупованих у п'ять основних категорій: виборчий процес і плюралізм, діяльність уряду, політична участь, політична культура, громадянські свободи. Відповідно до показників за цими параметрами політичний режим у країнах характеризується як «повна демократія», «часткова демократія», «гібридний режим», «авторитарний режим».

За даними рейтингу «Індекс демократії 2019», при складанні якого було досліджено 167 країн, 35,6% людей у світі живе в авторитарних країнах і тільки 4,5% населення світу у режимі повної демократії. Цей глобальний показник повної демократії тримається на досягнутому рівні стабільно останні три роки, хоча ще у 2012 р. він складав 12% людства. Відзначимо, що загальний показник демократії у світі 5,44 бали. Це найнижчий результат з 2006 року. Зниження демократичних процесів в світі є логічним наслідком глобальної економічної кризи, яка посилила міць авторитарних режимів по всьому світу, тим самим оголивши негативні тенденції в політичному розвитку держав, особливо в Європі.

Лідерами демократичного процесу в світі залишаються північні країни: Норвегія, Ісландія, Швеція. За результатом досліджень 2019 р. в Європі різко втратили у «демократичній вазі» Італія, Туреччина та Росія. Остання, разом із Білорусією, міцно закріпилася в категорії країн з «авторитарним режимом». Так, в Італії недовіра до панівних політичних партій призвела до «повстання виборців», які обрали нові політичні сили, що різко виступили проти мігрантів та іноземців. Туреччина втратила бали через вибори президента, що проходили в умовах надзвичайного стану, і які виграв чинний президент Реджеп Таїп Ердоган. А в Росії дослідники помітили різке погіршення стану громадянських свобод. За визначенням дослідників The Economist Intelligence Unit 2019 Україна віднесена до країн з «гібридним режимом правління», тобто посідає середню позицію між «частковою демократією» і «авторитарним режимом». Серед охоплених дослідженням 167

країн Україна зайняла 78 сходинку, а серед держав Європи 17. З п'яти категорій, за якими оцінюється стан демократії, найслабкішою для нашої країни виявилася категорія «діяльність уряду», яка за шкалою 10 балів набрала лише 2,71. Хоча ще десять років тому дані індексу за 2006–2010 роки були найвищими та відносили Україну до категорії країн з «частковою демократією».

Така сучасна аналітика свідчить, що між демократичним та авторитарними режимами існує широка «сіра зона», наявність якої пояснює витонченість авторитарної системи. Вона стала менш схильна до насильства, до масових злочинів та тоталітарних методів правління, які раніше були домінуючою рисою диктаторського режиму. Все більше сучасна авторитарна система створює ілюзію плюралізму, базується на праві та моральних засадах, навіть дозволяє реалізовувати права і свободи громадянина, і водночас нейтралізує інститути, що захищають цей плюралізм, уводячи тим самим все далі від ознак «повної демократії».

*Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Требін М. П.***

Білич Д. І.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 8 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЯКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ЛІДЕР ПОТРІБЕН УКРАЇНІ?

Зараз на території нашої країни нелегкі часи: війна на сході України, нестабільна економіка, проникаюча політична корупція. У такі моменти громадяни потребують допомоги сильного лідера, який зміг би вистояти усі перешкоди, дбаючи про добробут українців, і врешті-решт, привести народ до бажаної мрії – миру, злагоди та добробуту.

Саме поняття «лідерство» важко сформувати в одному значенні. Лідерство – це відносини домінування і підкорення, впливу й наслідування в системі міжособистісних і групових відносин. Що ж до політичного лідерства, то воно займає найвищі щаблі і стосується усієї країни, змінює усі сфери

людського життя. Політичні лідери керують в уряді та Парламенті, у політичних партіях та громадських організаціях. Вони впливають на економіку, соціальну сферу, культуру, мистецтво та ін.

Політичне лідерство базується на взаємодії, передбачає наявність послідовників, а не підлеглих. У сучасному світі воно є передумовою розуміння складності та вагомості праці лідера як суб'єкта владних відносин.

У своїй діяльності політичний лідер обов'язково повинен враховувати три види потреб, що існують у будь-якому суспільстві. По-перше, сформулювати мету та план дій. Лише при повному розумінні та усвідомленні поставленої цілі лідер зможе привести своїх підлеглих до бажаного результату. А зараз, на жаль, дуже часто наші лідери не пояснюють суспільству справжні мотиви своїх дій. Через це українці не розуміють стратегії політичних лідерів. Тому треба надати впевненість у напрямку розвитку українського майбутнього. По-друге, сприяти піднесенню командного духу. Тобто перейти від однорідного лідерства (лідерство разом з однодумцями) до різноманіття думок та співпраці. І по-третє, брати до уваги інтереси кожного. Від лідера чекають, що він покаже шлях, буде зберігати єдність суспільства та піклуватися про кожного. Тому існує потреба у переході від ухвалення рішень у стилі «Я маю рацію» до урахування усіх точок зору.

Політичний лідер повинен володіти певними рисами, які будуть формувати особливий відтінок стилю його роботи. Такі характеристики, як наполегливість, щирість, справедливість, ентузіазм повинні бути визначальними у його діяльності. До того ж, на даному етапі розвитку нашого суспільства необхідна особистість, наділена харизматичними якостями. Таких лідерів вирізняють серед інших сміливість, витривалість, непохитність, стриманість у словах, внутрішня сила, що вабить за собою оточення, впевненість і почуття власної гідності. У харизматичних особистостей завжди є мрія, у реалізації якої вони навіть не сумніваються. Ця впевненість спонукає їх до дій, а поставлена мета дає силу не тільки самим проявляти активність, але й дати наснаги для діяльності інших людей.

Тому сучасній Україні потрібен чесний, відкритий для народу, сміливий, сильний та наполегливий, готовий не тільки обіцяти, але й діяти, компетентний у своїй сфері лідер для того, щоб ми могли повірити, що він спроможний привести Україну у краще майбутнє.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент Підкуркова І. В.

Блинова Д. В.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 10 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДО ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Проблема соціалізації людини певним чином охоплює найважливіші аспекти нашого життя. Під цим процесом розуміють опановування людиною культурних надбань і соціальних норм певного соціального оточення, її здатність перетворювати власні переконання у «соціальний продукт», займатися саморозвитком та самореалізацією. Проблеми соціалізації особистості існують на різних етапах цього процесу, що актуалізує постійний інтерес вчених та освітян до даної теми.

Чинниками соціалізації можуть бути як генетичні (біологічні) та психологічні особливості людини, індивідуальні якості особи, сукупність успадкованих нею цінностей та отриманих знань, у тому числі, і раціональні установки особистості (тобто прагнення до вигоди, престижу, грошей і, звичайно, любові), обмін різними типами діяльності. За думкою українського соціолога В. В. Москаленко «...оскільки особистість є не просто клітинною в соціальному організмі, а активно діючою, яка творить цей соціальний організм і саму себе, то процес її соціалізації має розглядатися як розв'язання протиріччя системи «індивід – соціальне середовище», яке характеризується єдністю соціальних істотних властивостей людини, що знаходять втілення в предметах культури й беруть участь у процесі соціальної діяльності» [1, с. 58].

Незважаючи на інтенсивність усіх вищеперерахованих чинників, найбільш впливовою є соціалізація особистості на начальному етапі цього процесу, тобто з перших років життя людини. Так, головним осередком соціалізації, безперечно, є інститути виховання, які допомагають індивіду набувати нових знань, досвіду спілкування, навчитися творчо їх застосовувати у різних життєвих ситуаціях, приєднатися до культурної спадщини та основ функціонування певного суспільства через конкретно-особистісне спілкування, вмінь та навичок щодо виконання тієї ролі, яку йому прийдеться відігравати в суспільстві.

На другому етапі з'являються фундаментальні засади усвідомлення приналежності «я-ти», які неодмінно пов'язані з індивідуально-особис-

тісними властивостями, та перехідні – на основі цінностей групового положення «ми». Тут має місце засвоєння індивідом вже наявних відносин розподілу праці та ресурсів. Проте, групові вимоги подекуди ускладнюють «пошук особистості самої себе», ставлення чітких орієнтирів і моделей поведінки, оцінки різних соціальних явищ на основі досвіду та балансу суб'єктивного, особистого бачення, і об'єктивного.

Третій етап соціалізації характеризується тим, що взаємозалежність індивіда зі світом опосередкована та здійснюється через норми соціуму. Така опосередкованість надає можливість розширити, узагальнити та сприймати соціальні відносини в сутнісній формі через конкретні великі групи (наприклад, за професійною або етнічною ознакою). На цьому етапі соціалізації індивіда найчастіше з'являється проблема нестійкості системи життєвих смислів, певних фундаментальних цінностей та соціальних зразків. Перетворення людиною самої себе – основний критерій продуктивного способу життя, що паралельно супроводжується перетворенням оточення.

Складність детермінації також поглиблюється через певні проблеми об'єктно-суб'єктного характеру щодо пристосування індивіда до моральних засад і соціальних цінностей, ідеалів та правил поведінки, які існують в даний час в даному суспільстві. Цей процес проявляється або через засвоєння неписаних правил життя у суспільстві та їх відтворення в особистому житті, і, як наслідок, визнанням особи оточенням, або, навпаки, як нерозуміння і неприйняття певною людиною умов соціальних відносин, а отже, її засудженням з боку оточення. Крім того, на формування особистості можуть впливати різноманітні фактори: політична нестабільність, глобалізаційні процеси, прискорений інформаційний та технічний розвиток суспільства, вплив ЗМІ.

Отже, проблеми формування особистості пов'язані із стрімкими змінами у сучасному суспільстві, посиленими різноманітними факторами впливу на неї, що потребує всебічної уваги до процесу соціалізації як з боку держави, так і з боку суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Москаленко В. В. Социализация личности (философский аспект). Київ: Вища школа, 1986. 200 с.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Богатов Д. Е.,
Інститут прокуратури та
кримінальної юстиції,
2 курс, 11 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Загальновідомо, що метою будь-якої розвиненої держави є досягнення і розвиток демократичних основ в державі й формування громадянського суспільства. У країнах пострадянського простору спостерігаються корінні реформи в правовій системі, з питання формування високого рівня правової культури й викорінення правового нігілізму як загрози всьому суспільству і державі. Україна не є винятком в цьому питанні, адже прояви правового нігілізму яскраво видніються на обрії становлення верховенства права в нашій державі. Тему правового нігілізму досліджували С. С. Алексеєв, Б. С. Братусь, О. В. Волощенко, В. М. Кудрявцев, О. А. Лукашова, М. І. Матузов, В. Т. Мухаєв, П. О. Недбайло, В. С. Нерсисянц, Н. М. Оніщенко, Ю. О. Тополь, М. П. Требін, В. А. Туманов, Ю. С. Шемшученко та ін.

Безсумнівно, правовий нігілізм є негативним явищем, що передбачає заперечення права як цінності, несприйняття його норм, відмова від виконання базових правил поведінки, що закріплені в законодавстві. Нігілісти ставлять під сумнів необхідність права як соціального регулятора цілком або не сприймають окремі його частини. Правовий нігілізм гальмує розвиток громадянського суспільства в Україні, що не може не впливати на побудову правової держави, до якої ми так прагнемо.

Причини такого соціального явища як правовий нігілізм треба шукати перш за все у відсутності основ правових знань і низькому рівні правової культури населення. Практично кожен день ми стикаємося з різними ситуаціями, які вимагають деяких правових знань в тому чи іншому питанні. На жаль, більшість людей не володіють такими знаннями або не можуть їх застосувати на практиці. Це призводить до формування суспільної свідомості, заснованої на тому, що розвиток правової системи не залежить від прямої участі в її вдосконаленні кожним громадянином, тобто виникає «відторгнення» індивіда від правової дійсності, що дає фундамент для зародження і надалі розвитку правового нігілізму, який набуває широкого поширення в різних областях правової діяльності.

Можна виокремити такі характерні риси правового нігілізму. По-перше, він характеризується масовістю. Так, правовий нігілізм розповсюджений не тільки серед громадян, а й в офіційних колах: державних структурах, виконавчій і законодавчій гілках влади, правоохоронних органах. По-друге, він носить явно агресивний, демонстративний і неконтрольований характер, а також характеризується опозиційною спрямованістю. По-третє, правовий нігілізм проявляється в найрізноманітніших формах. Він може бути як легітимним, так і юридично-караним, проявлятися як «вниз», так і «нагорі» суспільства, як на побутовому рівні, так і в професійних шарах суспільства.

Насамкінець хотілося б привести цитату знаменитого німецького юриста XIX ст. Рудольфа Герінга, який писав: «Кожен покликаний і зобов'язаний пригнічувати гідру свавілля і беззаконня, де тільки вона наважується піднімати свою голову; кожен, хто користується благами права, повинен у свою чергу також підтримувати в міру сил могутність і авторитет закону – словом, кожен є природжений борець за право в інтересах суспільства».

Отже, правовий нігілізм – це надзвичайно шкідливе явище суспільно-правової дійсності, феномен, що має своєю сутністю концепцію заперечення цінності права. Правовий нігілізм свідчить про недостатній розвиток правової культури населення, що у свою чергу дає підстави говорити про згубні наслідки для становлення провідних ідей органічного конституціоналізму в нашій державі. Боротьба з правовим нігілізмом повинна проводитись шляхом підняття авторитету права серед населення, підняття рівня правової культури, виховання населення в дусі поваги до букви й духу закону.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Бойко В. З.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 13 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВОВА СВІДОМІСТЬ ЯК ОСНОВА ПОБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Безумовно, кожна держава, яка називає себе правовою, повинна спрямовувати свою діяльність на забезпечення основних прав та свобод людини

та громадянина, першочергове значення надавати принципу верховенства права, рівності, законності, обмежувати свавільство органів влади. Проте, для того, щоб втілювати таку політику в реальність, використовувати її у правозастосуванні, а не залишати у декларативних нормах, формального закріплення не достатньо. Не менш важливе значення надається політичній та правовій культурі [1], а саме політичній та правовій свідомості, як окремих особистостей, соціальних груп, так і суспільства в цілому, яка є духовною (суб'єктивною) стороною процесу формування правової держави. Дискусійним залишається питання співвідношення цих понять між собою.

Політична та правова свідомість є формами суспільної свідомості, тому їм притаманні спільні риси. Їх можна визначити як сукупність ідей, поглядів, уявлень, теорій, у яких відбивається матеріальне життя суспільства, суспільні відносини. Відмінність полягає у тому, що правова свідомість – це ставлення до чинного і бажаного права, та всього, що охоплюється правовим регулюванням, а політична – на політичну дійсність (державу, партії, суспільно-політичні організації, політичні ідеї тощо).

Відповідь на питання співвідношення згаданих вище понять вчені надають по-різному, в залежності від співвідношення більш загальних понять: права і політики. Як на мене, найбільш доцільним є визнання правової свідомості як первинного явища, а політичної – як вторинного. Оскільки, право виникло здавна у вигляді моралі, звичаїв, вірувань і спочатку не було формально закріплене, а політична свідомість сформувалась разом із появою політичних інститутів і є системою поглядів людей на останні. До того ж, правову свідомість можна визначати як фундамент, статику суспільству, а політичну свідомість – як більш динамічну складову розвитку суспільства.

Як уже було сказано, політична та правова свідомість є духовною складовою формування правової держави та громадянського суспільства. Саме з впливу на політичну і правову свідомість громадян розпочинається процес побудови демократії. І справді мало заборонити щось на законодавчому рівні, проголосити щось основоположною цінністю, необхідно вплинути на свідомість окремих індивідів і суспільства в цілому, змусити повірити у важливість певних цінностей для подальшого розвитку чи у суспільну небезпечність тих чи інших діянь. Окремі вчені, виділяють не просто правову свідомість, а демократичну правосвідомість, яка ґрунтується на толерантності. На їхню думку, демократичній правосвідомості у перехідних суспільствах, у тому числі й українському соціумі, притаманні своєрідні риси. Насамперед, це амбівалентність, тобто наявність «старих», але водночас бажання засвою-

вати «нові» цінності, поведінкова непослідовність, мотиваційна невизначеність, звернення до традицій та нехтування правом та низка інших.

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що політична і правова свідомість у контексті формування правової, демократичної держави тісно взаємодіють [2, с. 576–590]. Більш доцільним є визнання правової свідомості як фундаментальної стосовно політичної свідомості. Обидві форми суспільної свідомості чималою мірою впливають на принцип верховенства права, забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Рівень політичної і правової свідомості в Україні не є достатньо сформованим у зв'язку з перехідним етапом соціального розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Правова і політична культура українського соціуму за умов модернізації політико-правового життя: монографія / [О. О. Безрук, Л. М. Герасіна, І. В. Голловко та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2016. 560 с.

2. Політико-правова ментальність українського соціуму в умовах європейської інтеграції: монографія / [О. О. Безрук, В. С. Бліхар, Л. М. Герасіна та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2019. 744 с.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Клімова Г. П.**

Бондаренко Д. Р.,
факультет адвокатури,
2 курс, 4 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРИЧИНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ЕМІГРАЦІЇ

Сьогодні для України як ніколи важливою є проблема інтелектуальної еміграції громадян. З кожним роком відтік тих, кого можна назвати інтелектуальною елітою збільшується. Нині перед Україною постала загроза перетворення її на інтелектуальну колонію, тобто країну, яка «постачає мізки» до більш розвинених країн, а натомість отримує товари, розроблені та вироблені своїми колишніми громадянами.

Проте не варто розглядати інтелектуальну еміграцію тільки як негативне явище. Такий погляд притаманний послідовникам концепції розтрати умів

(brain waste), згідно якої інтелектуальна еміграція розглядається як чиста втрата для сукупного обсягу робочої сили країни-експортера. При цьому причини інтелектуальної еміграції розглядаються з точки зору економіки, тобто як перевага умов на ринку праці країни еміграції, над країною-донором. Прихильники іншої концепції – обміну знаннями й досвідом (brain exchange) – вважають, що люди мігрують у пошуках нового місця праці з урахуванням своєї професії й кваліфікації [1], тобто цей процес є цілком природним. Отже, обидві концепції розглядають доволі однобічно. Взагалі явище інтелектуальної еміграції є багатоаспектним, його важко відмежувати від загальної трудової еміграції, оскільки інтелектуальна еміграція є її видом.

Процеси інтелектуальної еміграції мають свої закономірності. Е. Лі сформував теорію «притягування-виштовхування» (pull-push), в якій найбільш повно сформулював закономірності інтелектуальної міграції в аспекті глобалізаційних процесів. Згідно з його теорією, у країнах виїзду виділяється визначальна роль «виштовхуючих» чинників, а в країнах в'їзду – роль «притягуючих» чинників [2, с. 128]. В свою чергу, виштовхуючі чинники мають не тільки загальносоціальний, але і специфічний для певної сфери діяльності характер, як-то криза науки, мистецтва, недостатнє фінансування відповідної галузі тощо.

Більшість причин інтелектуальної еміграції є тими же, що зумовлюють і трудову еміграцію населення, а саме: значно вищий рівень життя та оплати праці в країні еміграції; соціальна та правова захищеність; бажання забезпечити краще майбутнє для своєї родини. Втім є і специфічні причини інтелектуальної еміграції. Вони пов'язані, перш за все, зі специфікою інтелектуальної праці, це зокрема: кращі можливості для самореалізації у країні еміграції; бажання бути ближче до центрів науки та культури; кращі умови матеріального, технічного та соціального забезпечення фахівців; соціальні та культурні особливості країни еміграції.

Хоч «відтік умів» і має свої особливості, проте фахівці зазвичай називають головним причинами все ж соціальні процеси всередині країни [3]. Це зазвичай загальносуспільна криза цінностей, пов'язана з переходом від одного суспільного устрою до іншого, що і відбувається зараз в Україні. З нашої країни щороку емігрує 94–95 тис. фахівців, з них 5–5,5 тис. – науковці. Отже, приблизно кожний 25 емігрант – інтелектуал. Основним географічним напрямом інтелектуальної еміграції українців є США (33%). Лідруючі позиції також займають Росія та Німеччина (24% і 18%, відповідно). Менш популярними у даному рейтингу є Ізраїль (7%), Канада (8%), Польща (6%) і Чехія (4%) [4].

Таким чином, інтелектуальна еміграція є багатоаспектним явищем, що зумовлюється в першу чергу, соціальними причинами всередині країни. Тому інтелектуальна еміграція виступає своєрідним індикатором рівня життя в країні, бо при назриваючих соціальних проблемах першими емігрують саме високоосвічені спеціалісти, які без проблем знаходять можливість для реалізації у будь-якій бажаній країні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bernstein J. H., Shuval J. T. Occupational Continuity and Change Among Immigrant Physicians from the Former Soviet Union in Israel. *International Migration*. 1996. Vol. 33. Issue 1. P. 3–25.
2. Методология и методы изучения миграционных процессов. Междисциплинарное учебное пособие. Москва: ЦМИ, 2007. 370 с.
3. Туленков М. В., Гнатчук О. С., Пірен М. І., Шманько О. В., Камбур А. В. Соціологічні інтерпретації соціоструктурних процесів в Україні: колективна монографія / Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці: Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 135 с.
4. Аналітична довідка «Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2013 рік». URL: http://old.dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/_%D0%B7%D0%B0_2013_%D1%81%D0%BE%D0%BA%D1%80_%D0%BE%D0%BA%2B.pdf (дата звернення: 28.10.2020)

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор **Погрібна В. Л.**

Борисевич С. М.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 12 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ ТЕРОРИЗМУ НА СУЧАСНУ СВІТОВУ ПОЛІТИКУ

На сучасну світову та внутрішньодержавну політику все частіше починають впливати фактори тероризму, загострення міжнародної обстановки, зниження рівня довіри населення до наднаціональної системи підтримання

правопорядку, збільшення кількості збройних конфліктів міждержавного та внутрішньодержавного значення. Тому звернемося до впливу тероризму на сучасну світову політику. Визначимося із сутністю тероризму [1, с. 11–20]. В широкому сенсі тероризм визначається як використання насильства або погроза використання насильства задля досягнення певної політичної, ідеологічної, націоналістичної чи іншої подібної мети [2, с. 346]. Тероризм сьогодні набуває всеохоплюючого поширення і може розвиватися на різних організаційно-правових рівнях. Найвпливовішими терористичними організаціями сучасності вважаються Аль-Каїда та Ісламська держава. Їх характеризують, як радикальні терористичні утворення які найбільш істотно впливають на сучасну світову політику. Розглянемо вплив тероризму на сучасну світову політику детальніше.

По-перше, розповсюдженість терористичних актів відіграє велику роль у розвитку міжнародного права. Чим більш інтенсивним стає тероризм, тим складніше окремим державам боротися проти його наслідків. Саме міжнародна спільнота починає виробляти договори, після приєднання до яких країни вже спільними зусиллями протидіяти терористичним актам. Наприклад, під егідою ООН прийняті Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом тощо. На рівні Ради Європи діє Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом, Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму тощо. Приєднання держави до цих міжнародно-правових стандартів боротьби із тероризмом підвищує її престиж та полегшує інтеграцію у міжнародному публічному просторі.

По-друге, загострення міжнародних відносин. Через те, що значна частина злочинів терористичного характеру залишаються нерозкритими, а окремі країни потурають розвитку тероризму, міжнародна взаємодія стає все більш ускладненою. Наприклад, через постійні напади бойовиків арабського походження на території Ізраїлю останній веде політику суворого контролю та обмеження впливу щодо всіх суміжних із собою арабських держав. Країнами які частіше за все стають осередками міжнародного тероризму є Афганістан, Нігерія, Сирія, Пакистан, Ємен, Сомалі тощо. Як наслідок, такі держави вже не мають змоги вести повноцінну міжнародну політику та брати участь у міжнародних відносинах.

По-третє, виникнення великої кількості проблем соціально-економічного характеру. Знищення культурної спадщини, погіршення національної

економіки, масова імміграція та рух біженців – це далеко невичерпний перелік результатів терористичної діяльності. На сьогодні терористичні акти досягли такого ступінь вираження, що від них починає страждати вже сама світова спільнота. Так масові рухи мігрантів які прагнуть переїхати з своєї держави через побоювання стати жертвами тероризму та велика кількість біженців протягом останні років створює великі соціально-економічні проблеми для країн ЄС.

Сучасні тенденції розвитку міжнародного тероризму вимагають його оцінки та аналізу. З 2012 р. міжнародні експерти та організації консолідують свої зусилля для проведення оцінки світових показників тероризму за допомогою глобального індексу тероризму. Індекс розроблений міжнародною групою експертів під егідою Інституту економіки і миру Сіднейського університету (Австралія). Розрахунки виконуються на основі інформації з Глобальної бази даних тероризму Національного консорціуму з вивчення тероризму при Університеті штату Меріленд (США). За критеріями цього показника кожного року всі держави світу утворюють рейтинг в залежності від того, наскільки поширеними є випадки тероризму та вчинення терористичних актів на їх території. У 2018 р. Україна за цим показником посіла 21 місце з-поміж 163 оцінених країн. Поява таких досліджень свідчить про відносно нову, але водночас актуальну потребу у науковому вивченні тероризму, з метою передбачення запобігання та протидії його випадкам.

Міжнародний тероризм впливає на активність держави у геополітичних питаннях. Загальновідомим є приклад теракту 11 вересня 2001 р., після якого США істотно посилили свою активність на міжнародному рівні позиціонуючи себе борцем із тероризмом. Отже, варто зазначити, що тероризм істотно впливає на світову політику, проте цей вплив є здебільшого негативним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Современный терроризм: учеб пособие для высш. школы / Под общ. ред. проф. Горлача Н. И., проф. Требина М. П. Харьков: Тимченко, 2006. 492 с.
2. Політологія: енциклопедичний словник / [В. М. Денисенко, Л. Я. Угрин, Н. М. Хома]; за ред. д-ра філос. наук, проф. В. П. Мельника. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 406 с.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Клімова Г. П.**

Бубнюк В. О.,
Інституту підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України,
2 курс, 1 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВИЗНАЧАЛЬНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РІВЕНЬ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ

Процеси подальшої розбудови демократичної держави та набуття громадянами нових соціальних, політичних, економічних, культурних та моральних цінностей, котрі у взаємозв'язку із державою формуватимуть доволі розвинені правовідносини, не можуть мати результативного ефекту без активної участі у них такої соціально-демографічної групи як молодь. Саме вона виступає рушійною силою для більшості державних трансформаційних процесів, маючи для цього необмежені ресурси та виступаючи носієм відповідальності за майбутнє України.

Однак, на сьогодні молодь України не використовує в повній мірі власні можливості та характеризується недостатньою соціальною активністю в громадсько-політичній сфері. Підтверджує дану тезу дослідження, що є складовою Аналітичного звіту «Становище молоді України» за 2019 р., сформованого Робочою групою ООН у справах молоді. Так, за результатами опитування, 54% молоді брали участь принаймні в одній громадській ініціативі протягом останнього року, 88% зазначили мінімум одну громадську ініціативу, в якій участі не брали, однак зацікавлені в ній.

Чинниками, котрі виступають перешкодою для активної участі молоді у громадських заходах є: нестача часу; відсутність віри в те, що їх участь буде корисною; відсутність відповідних або вартих довіри організацій на рівні місцевих громад. Однією з головних причин такої ситуації залишається відсутність єдиного підходу у державній молодіжній політиці щодо залучення молоді до участі у суспільному та політичному житті, що загострюється відсутністю загальної національної молодіжної стратегії в Україні, котра наразі існує у трьох окремих документах.[1, с. 13]

Ще одним важливим фактором впливу на рівень соціальної активності молоді слід вважати економічну складову, до елементів якої можна віднести:

загальний стан економічного процвітання країни, ринок праці та рівень його стабільності, фінансове становище населення загалом, а також кожної особи окремо. Чинником, що зумовлює низький рівень соціальної активності молоді у даній сфері є несприятлива економічна ситуація в країні, недостатня кількість робочих місць, низький рівень заробітної плати. Економічна ситуація зумовлює трудову міграцію, молодь змушена мігрувати в пошуках кращих можливостей для себе за кордоном. Високі показники міграційних процесів в Україні свідчать про вагомий відтік висококваліфікованої молоді до інших держав, котра могла б брати участь у вирішенні суспільних проблем державного життя своєї країни, підвищуючи таким чином громадську активність.

Як висновок, слід відзначити, що ці фактори корелюють один з одним. Засоби вирішення проблеми низької соціальної активності молоді слід шукати в комплексі дій представників уряду та парламенту щодо переосмислення значення та пріоритету молодіжної політики, місця, яке їй відводиться. Важливим є внесення змін до законодавчих актів, які запровадять спрощений механізм допуску молоді до участі у суспільних та політичних справах держави, проведення просвітницьких заходів щодо роз'яснення молоді важливості та отримання особистісного розвитку від активності у соціальному житті. Звісно, запропоновані варіанти можливого покращення ситуації мають впроваджуватися в державі паралельно із розвитком економічної політики, оскільки саме економічна основа суспільства та економічне благополуччя кожної окремої людини виступає важелем всіх подальших змін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Становище молоді в Україні. Аналітичний звіт, складений Робочою групою ООН у справах молоді. URL: <http://www.un.org.ua/images/documents/4790/THE%20STATE%20OF%20YOUTH%20IN%20UKRAINE%202019%20укр.pdf> (дата звернення: 27.10.2020).

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Підкуркова І. В.**

Булко Л. О.,
Інститут прокуратури та
кримінальної юстиції,
2 курс, 17 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

МОБІНГ ЯК ГЛОБАЛЬНА СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Час від часу між людьми виникають непорозуміння, які перетворюються в конфлікти, котрі достатньо важко вирішити. Особи, що працюють, іноді стикаються з проблемами організаційного чи особистісного характеру, які можуть перетворювати банальне виконання покладених на них трудових функцій в нестерпні муки, яких вони могли б уникнути, якщо були підготовлені до подібних випробувань. Прикладом соціального конфлікту, що може виникнути на роботі, можна вважати мобінг. Ця проблема стосується усіх працюючих, що і актуалізує її вивчення.

Мобінг – це форма психологічного насильства, що полягає у цькуванні співробітника в робочому колективі. Мобінг вважають різновидом булінгу, який притаманний для трудових відносин. Жертвами такого виду насильства часто стають: молоді фахівці, жінки, нові працівники тощо. Мобінг може проявлятися у формі образ різного характеру: все може початися з того, що з працівником перестають вітатися, потім не кличуть разом обідати, не запрошують на корпоративні вечірки, розпускають ганебні плітки, привселюдно ганьблять, вживаючи ненормативну лексику. Причин мобінгу безліч, починаючи від заздрості до більш успішного співробітника (особливо якщо він користується повагою керівництва або його збираються підвищити) до конкуренції з новачком, який нещодавно отримав свою посаду, конфлікти через стать чи національність. Мобінг може проявлятися шляхом свідомої чи неусвідомленої поведінки через негативні групові настрої, негативний морально-психологічний клімат у колективі, індивідуально-психологічні якості. Мобінг не має жодних позитивних наслідків, а серед негативних можна виділити два основних: погіршення стосунків у колективі, погіршення здоров'я та психічного стану особи, що зазнала мобінгу. За даними американської дослідницької компанії The Workplace Bullying & Trauma

Institute (WBТИ), наслідком мобінгу може бути стрес (він з'являється в 76%), параноя (60%), головний біль (55%), почуття відстороненості (41%), сумніви, сором і почуття провини (38%). Крім того, цькування на роботі призводить до нічних кошмарів (у 49% людей), безсоння (71%) і неуважності (71%) [1].

Для того аби запобігати можливості виникнення мобінгу, перш за все необхідно законодавчо закріпити це поняття та відповідальність за його вчинення в колективі. Пропонується внести таке положення до КЗпП або створити окремий закон «Про мобінг». Серед інших заходів для запобігання мобінгу необхідно: сформувати в організації здорову організаційну культуру, підтримувати в робочих колективах здоровий соціально-психологічний клімат, забезпечити відкритість інформаційних потоків на підприємстві та створити прозорий механізм прийняття управлінських рішень, створювати нетерпимість у відношенні до пліток і припиняти будь-які інтриги на роботі, створювати можливості для позаробочого спілкування колег (пікніки, квартирники, вечірки).

Отже, мобінг – це серйозна проблема відносин в організації, яка в кінцевому підсумку може призвести до формування ворожих відносин у колективі, збільшення числа і тривалості відпусток через хвороби, що викликаються мобінгом, зростання «плинності» кадрів. А тому, важливо розуміти що стосунки всередині колективу безсумнівно впливають як на ефективність праці так і на її якість. У будь-якому випадку питання про регулювання відносин з приводу мобінгу залишаються відкритими та потребують раціонального вирішення. Не слід забувати, що мобінг – одна з головних причин конфліктів на робочому місці, а тому необхідно застосовувати дієві механізми для їх вирішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. The Workplace Bullying & Trauma Institute. URL: <https://workplace-bullying.org/> (accessed: 15.10.2020).

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Бурак Л. І.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 5 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

Правова соціалізація одна з найважливіших частин загальної соціалізації індивіда і представляє специфічний прояв її загальних законів у сфері формування і розвитку індивідуальної політичної, правової свідомості та правової культури. Вихідними методологічними принципами аналізу сутності, структури механізму соціалізації служать соціальні умови, суспільні відносини, ідеали, погляди, виховання, вчинки і рівень правової культури людей. Невід'ємною складовою процесу соціалізації індивіда є політичне і правове виховання. Його мета – формування системи знань, переконань, мотивів і звички соціально-активної поведінки. При цьому важливу роль в механізмі соціалізації грає самосвідомість індивіда як учасника соціального спілкування і діяльності. Самосвідомість сприяє самовихованню індивіда. Головним моментом в самовихованні особистості є поповнення і оновлення знань. Підвищення рівня освіти, культури особистості в процесі самовиховання розвиває самоконтроль і інші соціально-значимі якості.

Соціологія правової культури передбачає: теоретичну розробку питань соціалізації особистості та вивчення механізму правової соціалізації; дослідження громадської думки щодо зростання злочинності і ставлення до неї; дослідження правової свідомості особистості, соціальних груп і суспільства в цілому і його вплив на правову поведінку; розробку ефективних методів ресоціалізації (перевиховання) злочинців в результаті проведення досліджень в місцях відбуття покарань. Одним з істотних компонентів правової культури є правові знання та елементи правової культури, які особистість отримує з офіційних вісників законів, навчальних видань, газет, консультацій юристів, засобів масової інформації.

Найважливішим завданням правового виховання особистості є перетворення ідейних цінностей в переконання і реальні вчинки. Успішна реалізація завдань правової соціалізації неможлива без соціального контролю. Норми, що входять в систему соціального контролю, регулюють поведінку

людини в трьох сферах: в поведінці особистості по відношенню до інших; в поведінці особистості по відношенню до суспільства в цілому; в поведінці особистості до самої себе. Аналіз процесу правової соціалізації особистості вимагає обліку і негативних факторів, що впливають на особистість. Головне завдання при цьому – нейтралізація негативних моментів з метою забезпечення сприятливих умов правової соціалізації. Негативний вплив на процес правової соціалізації надають: так звана «війна законів»; складність законодавчого процесу в умовах федеральної структури держави; слабе законодавство; активізація «тіньового законотворчості»; зростання соціальних протиріч, погіршення структури і динаміки антигромадської поведінки. Щоб уникнути деформації й ефектно перебудувати суспільство необхідно оновити всі компоненти соціального середовища – інститути, норми, цінності і відносини. Гуманізація нашого суспільства, його справжня демократизація, подолання відчуження людини від власності і від влади – надійні інструменти правової соціалізації, соціального відродження суспільства і особистості.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Требін М. П.**

Власюк Ю. В.,
Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 11 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СПРИЙНЯТТЯ УКРАЇНЦЯМИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

Події кінця 2013 – початку 2014 рр. яскраво висвітлили наскільки сильно українці прагнуть жити за тими цінностями, що створенні в європейському союзі [1, с. 538–558]. Обрати та стати на шляху до проєвропейського курсу вартувало ціни сотні людських життів. Це говорить, що ті цінності, що закладені в Європі українцям є по особливому близькими. До цілей ЄС належить захист миру та благ своїх громадян, а також свобода, безпека і верховенство права без внутрішніх кордонів. Інклюзія, толерантність,

верховенство права, солідарність, недискримінація – ось ті цінності, які об'єднують країни ЄС [2]. З часу утворення ЄС не було жодних війн між його державами-учасниками. Український народ прагне досягнути вершини розвитку цих цінностей ще з самого свого зародження, саме тому, у нас сформоване виняткове бажання наслідувати їх. З цього питання було проведено соціологічне дослідження, здійснене Інститутом Горшеніна у співпраці з Представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні та Білорусі. Дослідження продемонструвало, що верховенство права є найбільш затребуваною цінністю. При цьому варто зауважити, що йдеться якраз не про тотальну законослухняність, а навпаки це принцип, за яким права людини вищі за закон.

Не можна оминати й питання рівності перед законом. Нажаль, зараз українці вважають цю цінність найбільш значущою у занедбаному становищі, адже, на їхню думку, в нашій державі відсутні справедливі суди; корупція сягнула шалених масштабів і охопила практично усі сфери життя; законодавча система вкрай недосконала; у свідомості громадян немає ані поваги, ані страху перед законом. Можливо, надаючи цим проблемам найбільшу увагу для їх вирішення, Україна зможе постати перед світом, як абсолютно нова, сильна держава.

Щодо прав людини, найбільше українці стурбовані правами дітей. Йдеться про заборону фізичного і психічного насильства щодо них. Наступною групою, яка асоціюється із поняттям прав людини є жінки. Вважається, що в Європі жіноцтво більшою мірою захищене від домашнього насильства, майнової дискримінації та сексуальних домагань. А ось демократія, останнім часом, займає найвищу сходинку розвиненості в Україні, зрівнюючи з іншими європейськими цінностями. У нас доволі на високому рівні знаходиться свобода слова, право на протест, громадські об'єднання тощо. Проте, явка українців на виборах залишається доволі низькою, як для європейської держави, що говорить про незацікавленість українців у виборчому процесі. Можливо це пов'язано із думками, що їхній голос нічого не вирішує, хоч це і міф, а можливо з невизначеністю щодо сили, яка їм імпонує. Мир презентується як прийнятна та важлива цінність. Але, на даний момент, існує проблема задоволеністю базових цінностей та потреб, наприклад, таких, як потреба у фізичній безпеці. Рівність, свобода віросповідання, особиста свобода, самореалізація індивіда, все це розвинуто в Україні досить гарно, хоч і мають деякі моменти проблеми у реалізації. У цілому, європейський

світогляд і цінності українці визначають як гідний ідеал для наслідування. Можна говорити про те, що низка базових європейських цінностей сприймається українцями як благо, до якого потрібно прагнути та яке в перспективі може вплинути на позитивні суспільні тенденції [3]. Разом з тим для українців характерним є те, що вони схильні гіпотетично підтримувати ці цінності, але у повсякденній практиці їх втілюють вибірково. Для того, щоб прагнути стабільного європейського рівня життя варто переоцінити вже існуючі цінності, переорієнтуватися на нові. Бурхливі соціально-політичні процеси, що відбувалися й відбуваються в Україні, ще раз доводять наміри українців змінюватись в бік розбудови громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Політико-правова ментальність українського соціуму в умовах європейської інтеграції: монографія / [О. О. Безрук, В. С. Бліхар, Л. М. Герасіна та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2019. 744 с.
2. Європейські цінності та практики у політико-правовому дискурсі: зб. матеріалів XXXI Харків. політол. читань (м. Харків, 25 трав. 2018 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Харків. асоц. політологів ; [редкол.: А. П. Гетьман та ін.]. Харків: Право, 2018. 175 с.
3. Пірен М. І. Європейські цінності – детермінанта змін в сучасній Україні: навч. посіб.-практикум / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Буковин. держ. фінанс.-екон. ун-т. Чернівці: Друк Арт, 2016. 255 с.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Водолажська В. К.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 2 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЯК ОСНОВНОЇ ТЕНДЕНЦІЇ СЬОГОДЕННЯ

На сьогоднішній день глобалізація грає провідну роль у розвитку всього світу. Світ утворює ніби єдиний великий простір, де усі процеси та явища

взаємопов'язані між собою. Це відображається в утворенні світових економічних та політичних союзів, суспільному розподілі праці, науково-технічному прогресі, міжнародному русі капіталу і робочої сили, відкритому доступі до інформації, злитті культури, світовій торгівлі тощо. Усі ці явища тягнуть за собою як позитивні, так і негативні наслідки. Якщо говорити про позитивні наслідки, то до них можна віднести використання досвіду інших країн для розвитку своєї держави, поширення нових технологій, наукових знань; розвиток інтеграційних процесів в економічній системі, великий ринок праці; розвиток міжнародного права, наднаціональних організацій. Також можна віднести спільне вирішення проблем планетарного характеру, фінансова допомога країнам, які цього потребують, вирішення екологічних проблем і т. ін.

Глобалізація – це процес універсалізації, становлення єдиних для всієї планети Земля структур, зв'язків та відносин у різних сферах життя. До проблем глобалізаційного процесу можна віднести: 1) економічну нерівність країн. Розвинені держави багатішають, ніби витісняючи країни третього світу зі світового ринку, роблячи їх просто джерелом ресурсів та дешевої робочої сили. Ця проблема є актуальною і для України, коли наші громадяни виїжджають до більш розвинених країн світу на заробітки; 2) занепад національної культури. Можливо це є наслідком капіталізму, метою якого є розповсюдження блага на якомога більше коло людей. Сьогодні контент, який грає ключову роль в отриманні інформації певною особою, спрямовується на те, щоб зацікавити якомога більше людей, тому він денационалізується; 3) швидке поширення захворювань. Цей недолік глобалізації вся планета сповна відчуває на собі вже більш ніж пів року, а саме поширення вірусу COVID-19, випадків якого, за офіційними даними, станом на 26.10.2020, нараховують близько 43 млн, з яких більше 1 млн є летальними. Так, спрощення процесу пересування між країнами має більше переваг ніж недоліків, але, нажаль, як результат можуть з'являтися і такі негативні наслідки; 4) нестабільність в міжнародних відносинах. Нажаль, проблема війни та миру ще досі актуальна у нашому суспільстві, хоч, здавалось би, що світ вже давно поділений і кожна країна може вільно розвиватися у своїх кордонах, але нові конфлікти продовжують виникати на цьому підґрунті і більшість з них дуже важко вирішити; 5) критичний стан екології, виснаження ресурсів. Проблема екології є однією з найгостріших, оскільки безпека нашого життя залежить від стану навколишнього середовища. Забруднення

довкілля та світового океану, глобальне потепління, посуха, вимирання багатьох видів тварин та рослин є основними наслідками байдужого ставлення до екології, шкідливих способів виробництва та виснажливому видобутку корисних копалин. Звісно, це не всі проблеми викликані процесом глобалізації, їх ще багато і кожна з них певним чином порушує нормальний стан суспільства. Глобалізація є невідворотним процесом, тому існує нагальна потреба щодо подолання її негативних наслідків.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.**

Войтенко А. І.,

Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,

2 курс, 20 група,

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПОЛІТИЧНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Тероризм за останні десятиріччя став глобальною проблемою сучасного світу. Вивчення цього небезпечного явища, що має багато видів, форм вияву та способів здійснення, а також пошук шляхів його попередження обумовлює актуальність даної теми. Метою політичного тероризму завжди було руйнування політичних режимів, залякування населення через загрози від насилля, зміна державної влади в країні. Політичний тероризм, як один з видів тероризму, є способом політичної боротьби, яка полягає в застосуванні (або загрози застосування) насильства зі сторони особи або групи осіб, які діють на підтримку чи проти існуючої влади, коли акція спрямована на створення атмосфери крайнього занепокоєння і/або створення залякуючого впливу на відповідну групу населення («мішень»), яка чисельно перевищує кількість безпосередніх жертв з метою примушення цієї групи йти на відповідні поступки політичним вимогам, що висуваються терористами.

Будь-який вид тероризму є багатоаспектним злочином, головною ціллю якого є посягання на суспільну безпеку. Основним об'єктом політичного тероризму виступає політична влада як спосіб і засіб панування одного соціального прошарку над іншим. Суб'єктами політичного тероризму є радикальні політичні партії, окремі угруповання всередині партій чи суспільних об'єднань. Основними методами політичного тероризму є: а) вбивства політичних, державних, громадських лідерів; б) викрадення, загрози, шантаж; в) вибухи у громадських місцях; г) захоплення приміщень, організацій, установ; д) взяття заручників; е) провокування збройних зіткнень.

Причинами організації терористичних актів часто бувають гострі протистояння, пов'язані з соціальною несправедливістю, національними, релігійними та територіальними суперечностями. До нього вдаються тоді, коли: не бачать іншого шляху в зв'язку з відсутністю інших ресурсів боротьби чи прагнуть радикально змінити поведінку людей, залякавши їх актами терору. Прикладом політичного тероризму є діяльність ультрарадикальної міжнародної терористичної організації «Аль-Каїда», активні дії якої були спрямовані на ліквідацію світських режимів в країнах Ісламу. Серія скоординованих терористичних атак, здійснена «Аль-Каїдою» 11 вересня 2001 р. на території США шляхом захоплення пасажирських літаків призвела до жахливих економічних та екологічних наслідків. Тероризм – це глобальна проблема людства, а отже вирішуватись вона має всім світом. Профілактика тероризму передбачає виявлення, попередження, припинення, розкриття і розслідування терористичного акту та інших злочинів терористичного характеру, а також мінімізація і ліквідація наслідків терористичних актів.

Отже, тероризм відноситься до числа небезпечних та важко прогнозованих явищ в сучасному світі, бо він порушує вагомі загальнолюдські цінності, несе страх, тривогу та людські жертви. Як зазначено, його метою є порушення суспільної безпеки вбивствами, шантажом чи вибухами у громадських місцях, а причинами – гострі суперечності, які виникають з соціальних, національних або релігійних питань.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Войтюк А. Ю.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 1 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ І СПОСОБУ ЖИТТЯ МІСЬКОГО ТА СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Одним зі зрізів соціальної структури сучасних суспільств є соціально-територіальна підструктура – сукупність тривких спільнот людей, які формуються на основі певної неоднорідності умов життєдіяльності в різних територіально-адміністративних утвореннях, а також відображають особливості соціальних зв'язків між учасниками цих спільнот. Переважання соціоекономічних критеріїв у розміщенні виробництва та розселенні людей породжує структурне різноманіття, одним із проявів якого стає нерівномірність економічного розвитку регіонів і територій в межах окремої країни. На цій основі формуються соціальна нерівномірність умов життєдіяльності людей у регіональному розрізі, та соціально-територіальні особливості їх способу життя.

Одним із чинників (тенденцією) видозміни соціально-поселенської структури соціуму є урбанізація, що стимулює розвиток і прогресування соціально-класових і групових можливостей. Під впливом об'єктивних процесів історичної еволюції поступово підвищується роль міст, посилюється їх господарське й суспільно-політичне значення. Місто (мегаполіс, столиця, містечко) є історично конкретною, соціально-просторовою формою існування суспільства, яка цивілізаційно виникла внаслідок відділення ремесла від сільськогосподарського виробництва, і продовжує свою еволюцію на ґрунті ускладнення економічного, культурного і політичного буття. Разом із тим – зростає соціальна роль міського населення; це специфічні територіальні спільноти, які займають провідне місце в суспільно-політичному житті. У сучасному світі спостерігається тренд зростання кількості міського населення: якщо у 1800 р. в містах проживало 3% населення планети, то на початку 80-х років ХХ ст. – 41,3%; на початку ХХ ст. міста становили 10% від усіх населених пунктів, а в ХХІ ст. уже 60% жителів Землі мешкають в містах.

Міграція населення – другий показовий чинник модернізації соціально-поселенської структури, пов’язаний з переміщенням населення в «життєво-стабільні» регіони інших країн. За даними статистики у 2014 році видано 8932 дозволів на виїзд громадян України за кордон на постійне проживання, з них повернулось в Україну – 2366; у 2019 р. виїхало 11311 осіб, повернулось – 1996.

Відзначаючи територіально-регіональні особливості розташування міст і концентрації міського населення в Україні, необхідно зазначити, що переважна більшість із них сконцентрована у Східній та Південній частинах країни, в той час як у Західному регіоні, за винятком Львова, великих міст-мільйонників немає, а 75%, населення проживає у селах.

Село – це історично конкретна, соціально-просторова сфера існування суспільства, зайнятого переважно сільськогосподарською працею. Цій формі поселення притаманне невелике різноманіття видів трудової діяльності й дозвілля, і помірний рівень комфорту. В селі переважають гомогенні (однорідні) сім’ї, відсутня анонімність спілкування, соціальні «ролі» слабо формалізовані, й люди підконтрольні сільській соціальній спільноті. В житті мешканців сіла суттєву роль відіграють традиції, звичаї й місцеві керівники.

Щодо прийдешніх тенденцій розвитку територіально-поселенської структури в Україні, можна припустити, що по мірі наближення українського суспільства до стандартів європейського життя зростатиме престиж проживання у малих містах і селищах міського типу. Цьому сприятимуть два процеси: 1) відомий тренд світової демографії – переїзд громадян зі столиць і мегаполісів у невеликі населені пункти; 2) соціально-економічний підйом села (у майбутньому), його осучаснення. У довготерміновій перспективі провінція має зникнути, як соціальне явище, проте залишиться периферія, як суто географічний термін, що вказує на фізичну відстань від центру країни.

Отже, соціально-територіальні умови, що формуються на рівні поселень, стають реальною основою для вдосконалення суспільно-політичного і економічного розвитку країни.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор Герасіна Л. М.

Волошин Д. А.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 1 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ БАГАТОПАРТІЙНОСТІ В УКРАЇНІ

В ст. 36 Конституції України зафіксовано, що громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Хоча це право закріплене в Конституції і задавалося б, що проблем немає бути, але вони існують. Для того, щоб визначити самі проблеми багатопартійності в Україні, потрібно розглянути етапи розвитку цього явища в нашій державі. Перший період з 1991–1995 рр., він характеризується утворенням уже справді українських партій, хоча вони були й малочисельні, бізнес починає відігравати роль у партіях: підприємці створюють власні об'єднання. Другий період з 1996–2004 рр., тоді окремі політики почали відігравати помітну роль в системі багатопартійності. Нардепи створювали власні партії, після того як виникав конфлікт інтересів в їхніх колишніх об'єднаннях. Період з 2005–2013 рр. характеризується певною стабілізацією, адже не так часто виникали нові партії. Також простежувалося панування однієї партії при владі (2010–2013р. – Партія регіонів). Окрему увагу потрібно звернути на наш сучасний період (з 2014 р. до сьогодні). Він характеризується створенням нових партій після Революції Гідності (БПП «Солідарність», «Народний фронт») та фактично повністю заборони «Партії регіонів» (на її основі виникла ОПЗЖ). Ветерани повертаючись із зони АТО, також почали брати участь у політиці, наприклад, створили партію «УКРОП». Отож за ці періоди чітко прослідковується те, що часто виникав конфлікт інтересів у самих партіях. Після оголошення незалежності це траплялося досить часто, але згодом ситуація стабілізувалася. Коли відбувався конфлікт, партія розпадалася і нардепи робили свої власні, щоб залишитися при владі.

Ще однією проблемою, яка актуальна в Україні, є те, що підприємці переважають у цій системі багатопартійності. Ще Ф. Рузвельт казав, що із

бізнесмена ніколи не вийде гарного політика. Це можна пояснити тим, що вони завжди думають перш за все як збагатитися, а не як представити інтереси простого народу. Тому й не дивно, що приблизно 60% громадян України, які балотуються на різні посади на виборах 2020 р. є дрібні або середні підприємці.

Прийнято вважати, що партії представляють волю окремих груп суспільства. Можлива й так, але, на жаль, не в Україні. Вони є інструментом вузького кола осіб для того, щоб впливати на суспільство. Необхідно виділити й те, що в партіях є лише програма, де вказано основну стратегію. Можливо, якщо були б певні директиви, то вони б обмежували партії, і об'єднання не лише керувалося політичними та економічними інтересами, а й дослухалися до своїх прихильників. Проаналізувавши різноманітні опитування, більшість громадян України вважають, що партії служать інтересам своїх лідерів, а не народу. Така тенденція є дуже актуальною, адже те що вигідно лідеру, то буде підтримувати партія.

На мою думку, в Україні дуже загострена проблема боротьби за владу між політичними партіями. Звичайно, такі явища постійно актуальні між такими об'єднаннями, але в нашій державі вже занадто. Різні партії замість того, щоб просто виконувати бажання громадян (принаймні намагатися), вони один з одним постійно конфліктують, плетуть політичні інтриги.

Отже, найважливішою проблемою системи багатопартійності є те, що існує дуже багато партій. Реєстрація партій є дуже ліберальною. Станом на 1 січня 2020 р. було зареєстровано 349 політичних партій. Із них 194 взяли участь у місцевих виборах, яке відбулося 25 жовтня 2020 р. Проаналізувавши список цих партій, можна зробити висновок, що більшість із них є регіональні (наприклад, Блок Кернеса – «Успішний Харків» та інші).

*Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Требін М. П.***

Вольвич Є. Р.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 12 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОЛОДЬ: ПРОБЛЕМИ ОЦІАЛІЗАЦІЇ

Соціалізація представляє собою процес включення особистості в сферу соціальних відносин в якості суб'єкта цих відносин, формування соціально активної особистості, дії якої регулюються соціальними нормами і суспільними інтересами взагалі. Таким чином, цей процес забезпечує міцність, збереження суспільства і передачу його культури між поколіннями. Це визначення характеризує соціалізацію як позитивний процес у розвитку суспільства і кожного окремого індивіда. Особливість молоді як соціально-демографічної групи проявляється в тому, що вона бере участь у всіх сферах життєдіяльності сучасного суспільства; значно гостріше, ніж інші групи відчуває і сприймає зміни в соціально-економічній, політичній та духовній життя, при цьому значно більше інших розташована до політичних і соціальних новацій в суспільстві.

В останні десятиліття в сучасній Україні з'явилися принципово нові канали соціалізації, які надають сильний вплив на процеси формування молоді та її світобачення, її адаптації в радикально мінливому нано-суспільстві. Найбільш значущими з таких каналів є: ринок праці, інститут підприємництва, інформатизація всіх сфер соціального життя, становлення основ нового типу суспільства як його базових характеристик. У цих умовах ринок праці перетворюється в один з вагомих соціальних індикаторів ринкових відносин, що обумовлюється існуючим на ньому попитом і пропозицією, а також наявністю вільних робочих місць, які можуть бути запропоновані молоді, вперше виходить на цей ринок і володіє, по-перше, певним рівнем знань, а по-друге, конкретними побажаннями щодо своєї майбутньої роботи. Важливим є те, що саме цей ринок стає певною «атестацією» для молоді сучасності. Він перевіряє всі певні внутрішні якості, такі як: моральні і ділові, їх культурні світи і професійні вміння. Ступінь «забезпеченості» молодих людей такими соціальними якостями, які будуть затребувані про-

тягом усього їхнього активного економічного життя, і визначить, в кінцевому рахунку, можливі контакти зі світом, з партнерами, так само як і сформує вміння працювати постійно трансформується у нестабільних умовах буття. Втім, ця мета стоїть перед усіма соціальними інститутами суспільства, де відбувається соціалізація молоді.

В даний час змінилася роль традиційних і нових каналів соціалізації молоді, кожного з найбільш значущих соціальних інститутів, які здійснюють соціалізацію. Наприклад, сім'я стає більш нестабільною, включаючи не лише економічні фактори, а і фактори духовного розвитку, які також потерпають. Це стає на заваді до правильної орієнтації сучасних молодих людей в суспільстві. Досить важливим фактором соціалізації можна вважати освіту. На теперішній час, держава не стає гарантом підтримки освітнього потенціалу молоді, а лише дає їм можливість заробляти так, як їм хочеться. Чинником соціалізації молоді також варто вважати інформаційне поле. Смартфони, комп'ютери, планшети вже давно стали частиною нашого життя. І зовсім не важким стає користування всесвітньою мережею Інтернет. Цей технологічний прорив має вагомий вклад у світобаченні молоді. Відбувається популяризація і розповсюдження певних образів та стилів поведінки, які моделюють у свідомості молодих людей певних «ідолів», те, до чого варто прагнути. Також, не менш важливим чинником соціалізації молоді стає психологічний фактор. Поведінка молодої людини, а в більшості – підлітків, психіка яких знаходиться ще на стадії формування, досить сильно залежна від психоемоційного стану. Перші перемоги і розчарування мають вагомий вплив на самоідентифікацію молоді, загалом їхнього прийняття себе.

Варто відмітити багатоманітність сучасних субкультур, так званих, молодіжних віань – певних молодіжних соціальних груп. Субкультури формуються за інтересами певної групи людей, у них своє бачення світу, своє сприйняття навколишнього, цінності, моралі. На цьому етапі відбувається процес розбіжності думок, певна суперечливість. Але треба зазначити, що беручи до уваги такий собі юнацький максималізм, це породжує нагальні проблеми в соціалізації молоді один з одним. Відбувається не лише конфлікт зі страшим поколінням, а і конфлікт між собою. Більш агресивні ідеології субкультур пригнічують більш спокійні і це суттєво впливає на формування особистості.

Соціалізація молоді – складний процес, що має велике значення для всього соціуму в цілому. Від того, які норми і цінності засвоїть людина, яким чином сформується його особистість, світогляд, залежить те, як він буде

функціонувати в суспільстві, яку роль грати в його подальшому розвитку. Тим часом, в сучасному суспільстві процес соціалізації молоді носить проблемний і суперечливий характер. Молоді люди сьогодні живуть в складному світі. Умови життя стрімко змінюються, традиційні моделі поведінки часто виявляються неприйнятними і неефективними. У той же час нові моделі і життєві стратегії, пропоновані молодим людям, також вельми суперечливі. Потрібні ефективні засоби, що дозволяють компенсувати негативні впливи на молодих людей, стимулювати їх культурне зростання, особистісний розвиток і сприяти успішній соціалізації. Одним з головних засобів є діяльність установ по роботі з молоддю та органів по роботі з молоддю, які існують за місцем проживання, провідною ідеєю яких є саме становлення особистостей молодих людей. Такі органи мають на меті не впливати на їх світогляд і не змушувати їх до чогось, а надавати якісну допомогу – психологічну та соціальну.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Клімова Г. П.**

Гайтан К. В.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

УКРАЇНА В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ І ПРОБЛЕМИ

Еволюція сучасних суспільств має значні відмінності від попередніх епох, і передусім це пов'язане із явищем «глобалізації». Вона проявляється у посиленні зв'язків і взаємозалежностей між різними країнами та регіонами світу, і є актуальним у всіх сферах і рівнях життя соціуму. Тому перед Україною в ХХІ ст. постало важливе завдання – визначення свого місця у світових процесах без втрати власної ідентичності [1, с. 499–506]. Проблеми глобалізації, як світової мего-тенденції, глобальні виклики людству, визначення ролі України у глобалізованому світі посідають істотне місце в науковому дискурсі, що відображено в працях українських фахівців; зо-

крема – І. Боднар, Л. Герасіної, О. Мозгового, А. Ручки, В. Співака, М. Требіна, В. Шейко, С. Якубенко та ін. «Глобалізацію» трактують, як найважливіше явище сучасності – процес планетарного поєднання усіх сфер людської діяльності, який охоплює економіку, виробництво, технології, торгівлю, культуру, політичні й державні інститути [2]. Вплив глобалізації багатосторонній, вона зумовила на планеті глобальну трансформацію макросоціуму. Серед позитивних змін – прогрес новітніх технологій, систем зв'язку і транспорту тощо; а негативним аспектом глобалізації є посилення майнової нерівності. Якщо на поч. XIX ст. доходи бідних і багатих країн різнилися між собою втричі, то в XXI ст. – вже у 18 разів.

Україна за кількісними показниками посідає 42 місце в *індексі глобалізації*, що визначається трьома показниками – економічними, політичними й соціальними; нині рівень залученості України у глобалізаційні процеси є досить помірний. Підставою для цього виступає рівень її соціально-економічного розвитку, та роль держави у сучасній політичній «грі подій та впливів». З перших років незалежності Україна відчула перші впливи глобалізації, коли її економіка та суспільна сфера стали відкритими світу. Можливості України відчуті на собі переваги глобалізації зростали, але вона стала і більш вразливою для нових глобалізаційних загроз. Глобалізація стимулює нерівномірність розвитку соціально-культурного прогресу, розмежування народів світу в проекції «полюсів» надмірного багатства та злиднів.

У чому ж полягають ці виклики для нашої країни? Колізії глобалізації, у першу чергу, виявляються у загостренні конкуренції між світовими «центрами сили», часто з порушенням норм міжнародного права. В Україні це викликало підвищення рівня «тіньової» економіки, зростання безробіття, корупції та бідності. Водночас, щороку зростає вплив міжнародних економічних і політичних інститутів на нашу країну; в результаті це призвело до обмеження суверенітету держави у цілому. І це загальний тренд, що у сучасних міждержавних відносинах нерідко порушується принцип невтручання у внутрішні справи суверенної держави, поширюються міжнародні конфлікти, інколи влада країни втрачає контроль над своєю територією і не здатна протистояти проявам регіонального чи міжнародного тероризму. Серед загроз глобалізації, що відчуває Україна, виокремлюють також: демографічну кризу, як результат її приєднання до світових міграційних процесів і наслідок внутрішніх соціально-економічних проблем; надмірне антропогенне навантаження на довкілля і, як результат, високе забруднення

навколишнього середовища; небезпечні техногенні аварії, пандемії які створюють загрозу життю населення; конфлікт між стандартними тенденціями глобалізації та національними соціокультурними традиціями.

Таким чином, перед нашою країною постає необхідність протистояти глобалізаційним викликам, оскільки за національною державою зберігаються ключові позиції в реалізації гарантій національної безпеки, у боротьбі з регіональним та міжнародним тероризмом, у правовому регулюванні ринку, контролю над міграцією, вирішенні міжетнічних й культурних проблем тощо. Україна поки що володіє достатньо сильним людським і науково-технічним потенціалом, який є значущим на шляху протистояння загрозам глобалізації. Її успішне майбутнє полягає, на нашу думку, в євроінтеграції та інноваційній культурно-економічній політиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Теорія міжнародних відносин. Міжнародні відносини та світова політика: навч. посіб. / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2016. 540 с.

2. Герасіна Л. М. Глобалізаційні процеси як виклики світосистемної структури. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Сер.: *Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2014. Вип. 4 (23). С. 240–244.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор **Герасіна Л. М.**

Галай М. М.,
Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 4 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Політична культура прямо впливає на сприйняття населенням фактів міжнародної та внутрішньої політики. Через призму політичної культури кожна особистість усвідомлює своє місце у сфері політичного життя. Украї-

на молода держава, для неї надзвичайно важливі стабільність та демократизм політичної системи, саме від сукупності соціально-психологічних настанов, цінностей і зразків поведінки залежить зміст політичної соціалізації. Тому проблема української політичної культури є актуальною та потребує розгляду. Феномен політичної культури розглядали як у вітчизняній, так і у західній політології [1, с. 90–111]. Зокрема можна виділити таких західних вчених, як М. Бернстайн, М. Вебер, Ю. Габермас, В. Дільтей, Р. Карр, Ф. Ніцше, Р. Такер, М. Фуко та ін. Серед відомих сучасних українських дослідників, які здійснюють аналіз стану політичної культури України, слід відзначити В. Бебика, Л. Герасіну, М. Головатого, Є. Головаху, М. Дмитренко, Л. Нагорну, О. Проскуріну, В. Ребкало, О. Рудакевича, О. Стегнія, М. Требіна та ін.

Виділяють три складові у структурі політичної культури: нормативний (накопичений політичний досвід), поведінковий (моделі політичної поведінки) та ціннісний елемент (політична свідомість). Ці елементи перебувають у взаємодії [2, с. 343]. На основі історичного досвіду у людей формується політична свідомість (сукупність різноманітних уявлення про політику та політичні відносини). Згідно з соціологічним дослідженням, яке проводилося 21–28 липня 2020 р. центром «Социс» та центром Разумкова, на сучасну політичну свідомість вплинули пандемія COVID-19, загострення економічної ситуації в країні, війна на сході України, безробіття. Політичну поведінку обумовлює політична свідомість та рівень політичного розвитку суспільства [3, с. 517–519].

Американські політологи Г. Алмонд та С. Верба виділяють три основні типи політичної культури: патріархальна (зорієнтована на локальні цінності), підданська (характеризується пасивним ставленням громадян до політичної системи) та активістська (орієнтованість громадян на політику). У реальному житті таких ідеальних типів не існує, відбувається їх поєднання.

Хоч українські вчені активно розпочали вивчати українську політичну культуру лише на початку 1990-х років, тенденції та особливості культури чітко окреслені. Українську політичну культуру слід віднести до піддансько-патріархального типу. Революції в Україні («Помаранчева» та «Революція гідності») істотно вплинули на виховання у людей активістського типу політичної культури, але цей вплив нівелювало невиконання владою своїх обіцянок. Тому на практиці ми бачимо досить суперечливу внутрішню

складову. У ній представлені різні субкультури: елітарна та масова, авторитарна та демократична, ліберальна та консервативна. Регіоналізм, фрагментарність, неорганічність та амбівалентність властиві політичній культурі сучасної України. Потрібно зазначити, що в політичній поведінці українців домінує емоційна складова вибору, а не раціональна. Внаслідок обіцянок виникають завищені очікування, а після перемоги політиків ці очікування змінюються на розчарування.

Українці мають потребу у сильному лідері, що є маркером політичної інфантильності, довірливості, відсутності розвинутого громадянського суспільства. Ці аргументи цілком виправдані, візьмемо до уваги місцеві вибори у жовтні 2020 р., середня явка людей склала 37%, велика кількість людей по всій Україні в соціальних мережах писали, що продають свій голос. А якщо подивитися ще одне опитування центру Разумкова 2017 р., то лише 5% українців дуже цікавляться політикою, хоча у період політичних сплесків 2005 р. та 2014 р. цей відсоток сягав 20%.

Отже, нерозвиненість демократичних політичних інститутів, відсутність фундаментальних загальноприйнятих політичних цінностей у людей, політичний інфантилізм, обумовлюють підданський характер політичної культури українців. З огляду на те що політична культура весь час розвивається та змінюється потрібно створювати умови для розвитку середнього класу, виховання молоді в дусі відповідального типу проактивної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Правова і політична культура українського соціуму за умов модернізації політико-правового життя : монографія / [О. О. Безрук, Л. М. Герасіна, І. В. Головка та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2016. 560 с.
2. Требін М. П. Соціально-політичні студії: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2018. 544 с.
3. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Галустьян К. В.,
Інституту підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України,
2 курс, 2 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Розвиток процесів глобалізації та збільшення впливу Європейського Союзу в світі зумовили стратегічну важливість регіонального чинника європейської політики. Вивчення європейського досвіду є актуальним для України, оскільки ефективне впровадження політики регіонального розвитку дасть змогу зробити правильні кроки з децентралізації державного управління, впровадити ефективну соціально-економічну політику. Т. М. Краснопольська зазначає, що регіональна політика ЄС спрямована на визначення регіонами сфер, технологічних зон, які мають певні технологічні переваги, та на які буде спрямована основна увага регіональної політики [1, с. 84]. На нашу думку, це правильна тактика, оскільки самостійне визначення регіонами пріоритетів у процесі розвитку їх бізнес-можливостей та налагодження економічних зв'язків з іншими регіонами в умовах ринкової конкуренції сприяє ефективному використанню їх потенціалу. Для прикладу, для невеликих економічно розвинених країн Європи (Швеція, Нідерланди, Австрія, Данія) характерний високий рівень розвитку окремих галузей промисловості. Як зазначає Н. С. Ліба, у кожній із цих країн є своя «візитна картка». Наприклад, у Нідерландів – це побутова електроніка «Філіпс» [2, с. 56]. Тобто, промислова політика набуває ефективності за умов раціонального визначення стратегічних пріоритетів та інструментів для її досягнення. Вважаємо, що Україні варто скористатися досвідом цих держав і сформулювати стратегічні пріоритети розвитку регіонів, беручи до уваги «сильні сторони» кожного регіону, на основі використання місцевих умов і ресурсів, оскільки регіональна конкурентоспроможність є вагомим складовою державної регіональної політики.

Європейський досвід демонструє практику створення міністерств регіональної політики, а також передачу права її реалізації іншим інститутам державної влади. Центром управління такими ресурсами може стати спеці-

ально уповноважений орган, а спеціалізований орган здійснюватиме лише контрольну функцію. Як зазначає О. Полікарпова, у Франції функціонує окремий державний орган, який є відповідальним за державну політику. В Німеччині Федеральне управління будівництва та організації території здійснює контроль за ефективністю регіональної політики і діяльністю по організації території [3, с. 106]. На нашу думку, Україні варто скористатися досвідом Німеччини, а саме впровадити накопичення та систематизацію інформації щодо регіонів. Таку діяльність може здійснювати спеціально створений інформаційний орган, або доцільним вбачається створення відповідного підрозділу Державної служби статистики

Отже, для регіональної політики ЄС характерним є фокусування уваги та вкладення коштів для вирішення пріоритетних завдань та створення відповідної організаційної структури. Україні варто скористатися цим досвідом та визначитися з конкретними напрямками розвитку регіонів, інвестуючи саме в їх «сильні» галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Краснопольська Т. М. Регіональна політика ЄС: можливості використання досвіду для України. *Політичне життя*. 2016. №4. С. 81–86.
2. Ліба Н. С. Закордонний досвід реалізації регіональної політики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. №6. С. 56–59.
3. Полікарпова О. Регіональна політика ЄС: практичний досвід для України. *Вісник ТНЕУ*. 2015. №3. С. 101–110.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Підкуркова І. В.**

Гетманчук А. В.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 10 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНЦЕПЦІЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Для України та світу, в цілому, інтерпретація поняття «гібридної війни» є надзвичайно актуальною та важливою. Така ситуація зумовлена мульти-

модальністю та багатоваріантністю конфліктів, що виникають та виходять за рамки концепції звичайного збройного конфлікту і війни. Таким чином, відсутність визначення даного терміну у міжнародному праві зумовлює пришвидшення появи нових засобів атаки та складність притягнення осіб до відповідальності.

Гібридна війна – це сучасний вид війни, що передбачає застосування різноманітних традиційних та нетрадиційних методів ведення війни, форм та засобів нападу й оборони. До них відносяться: економічний тиск, інформаційна та політична війна і пропаганда, кібератака та використання збройних формувань. З огляду на це, можна дійти висновку, що поняття гібридної війни не відкидає сформованих поглядів на війну, а скоріше доповнює їх з урахуванням постійних змін міжнародного безпекового простору. Відсутність визначення поняття «гібридна війна» зумовлена дискусією, яка точиться навколо цього феномена. Деякі дослідники сперечаються щодо обґрунтованості введення даного терміну і вважають, що ця проблема лиш відволікає від пошуків ефективних засобів реагування на дії агресора. Однак, на нашу думку, даний термін є унікальним та таким, що не мав аналогів в історії, оскільки його початком стали такі явища як: інформаційні, кольорові, психологічні революції та керований хаос. Це свідчить про те, що світ розвивається набагато швидше, аніж ці зміни здатний описати понятійний апарат. Без узгодження термінів навряд чи можна розробити певну дієву стратегію для усунення цієї загрози.

Безумовним фактором, що характеризує ведення сучасної гібридної війни є ключова роль міжнародної спільноти, що може своїми діями стримати та протистояти агресору. В умовах російсько-української гібридного війни прикладом є введення санкцій ЄС та НАТО проти Росії. Однак, як ми бачимо, це не стало передумовою появи певних гарантій безпеки та миру для України, і, як наслідок, Східна Європа тепер характеризується нестабільністю через низку подій, що відбулися протягом останніх років.

Необхідно також звернути увагу на таку важливу ознаку гібридної війни, як її децентралізований характер. Безперервні зміни центрів загрози для держави та «розмитість», невизначеність лінії фронту – чинники, які перешкоджають ідентифікації гібридної війни, можливості урегулювання конфлікту дипломатичними шляхами та є причинами відсутності оборонної стратегії, оперативного виявлення джерела небезпеки державою, що страждає від нападу. Таким чином, дуже актуальним, на сьогодні, є питання стосовно ефективних засобів запобігання та реагування на загрози виник-

нення «гібридної війни». Важливо зробити акцент на тому, що не можна отримати перемогу у гібридній війні, бо, на відміну від традиційної війни, сценарій, у якому повинен бути оголошений початок і кінець – неможливий для неї, так як агресор не визнає себе учасником конфлікту. Рамки продовжуваності такого протистояння є доволі відносними та незрозумілими. Саме тому, вкрай необхідне створення відповідних нормативно-правових актів, що зазначатимуть зміст перемоги над ворогом та правила після війни, модифіковані під умови гібридної війни.

Отже, гібридна війна – є сучасним видом зовнішньої агресії, принципово важливою характеристикою якої є застосування комплексних економічних, політичних, інформаційних та інших невоєнних заходів поряд із військовими методами. Гібридний контекст, у даному випадку, є, беззаперечно, продуктом глобалізації, що розмиває кордони традиційних правил та норм.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Требін М. П.**

Гладишченко С. С.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 6 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА

Імідж політичного лідера – це сформований у свідомості електорату «образ», що є результатом безпосереднього сприйняття лідера як особи, що представляє певну соціальну групу, політичну силу (організацію) або суспільство в цілому; це відображення його політичного «капіталу» і діяльності, яке просувалось шляхом PR і медійної агітації. Імідж політичного лідера покликаний емоційно і психологічно вплинути на певні соціальні групи, бо виборці найчастіше здійснюють свій вибір, спираючись не стільки на реальні знання щодо програми кандидата, скільки саме на його імідж. Дослідження факторів і чинників, які сприяють формуванню цього феномену, здійснює сучасна іміджологія (Т. Гринберг, Д. Ольшанський, Г. Почепцов та ін.). Втім поглиблення цього аналізу лишається актуальним, оскільки потреба в іміджі

політичного лідера, як обов'язкової умови політичної комунікації та соціально-політичних трансформацій, останнім часом зростає не тільки закордоном, але й в Україні.

А. Акаймова зазначає, що імідж політичного лідера є складним феноменом, що складається під впливом різноманітних чинників, таких як: історичні, політичні, соціальні та особистісні. Згідно загальноприйнятих наукових інтерпретацій, політичному лідеру властиві як реальні якості, так і «фантомне навантаження» – ідентифікація іміджу з певним прототипом, що не обов'язково збігається з об'єктивними якостями суб'єкта.

Історичні чинники полягають в тому, що імідж політичного лідера у свідомості виборців стає засобом передачі та збереження уявлень про лідера між поколіннями. Як писала О. Шерман, він охоплює традиційні уявлення (які проявляються в архетипах суспільної свідомості) та внаслідок стереотипізації поширюється у вигляді певних характеристик, що мають бути притаманні політичному лідеру, який не повинен різко відхилитися від усталених цінностей суспільства.

Політичні чинники пов'язані з реальною політичною і соціально-економічною ситуацією в країні; специфікою місцевості, в якій діє лідер; це – його політична культура, орієнтації, належність до певної партії, освіта, ідеологія та програма; знання нормативно-правових актів і розуміння дії правового механізму країни; здатність приймати політичні рішення та організаторські навички. На думку Т. Колканова, слід зазначити політичний професіоналізм лідера та ефективність його діяльності, як найголовніші серед політичних чинників.

Соціальні чинники іміджемейкерства використовують належність лідера до певної національності, його соціальне походження і професійний статус, місце й досвід в інститутах влади, вміння і здатність впливати на маси; та його репутацію, набуту протягом життя, яка в інформаційну епоху більшою мірою залежить від успішних пабліситі-акцій та діяльності ЗМІ, про що детальніше писала О. Симоненко.

Особистісні чинники – це безпосередні риси політичного лідера, як особистості, і його психофізіологічні особливості. У першу чергу, це – гендер, вік, індивідуальність, тип особистості, емоційність; харизматичність (за М. Вебером, це та ознака, завдяки якій виборці визнають лідера обдарованим або геніальним політиком), політична воля, характер, кмітливність, соціальна відповідальність тощо. Слід виокремити вербальні навички лідера: ора-

торське мистецтво, послідовність думок і логічність мови, які детально дослідив Гузак; та зовнішній вигляд, про різні аспекти якого писали О. Шерман та А. Акаймова.

Отже, як зазначають дослідники, тільки органічне поєднання цих основних чинників впливатиме на успішне формування іміджу політичного лідера, що в умовах сучасності є дуже актуальною проблемою, та потребує більш комплексного вивчення, зокрема в Україні.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор **Герасіна Л. М.**

Глушко А. Д.,
факультет адвокатури,
2 курс, 8 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СЕКСИЗМ ЯК ПРОЯВ ҐЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ

Кожна людина з народження є унікальною, незрівнянною, особливою, а отже, ми всі різні. Різні у своїх можливостях, різні у своєму зовнішньому вигляді, різні у здібностях. На сьогоднішній день в світі не існує прикладу суспільного устрою, в якому існувала би абсолютна рівність. І хоча сучасне цивілізоване суспільство характеризується повагою до прав людини, толерантністю, демократією, проблема дискримінації за расовою, релігійною або статевою ознакою залишається актуальною.

Сексизм – це дискримінація за ознакою статі та/або ґендеру, він є перешкодою до розширення соціальних можливостей жінок та дівчат, які страждають від утискання їхніх прав, честі та гідності. Ідеологія сексизму створює «сильні» та «слабкі» образи чоловіків та жінок, ідеалізує «жіночність», протиставляє їй «мужність». Маючи складну історію та природу, сексизм є соціальною, моральною, культурною і правовою проблемою сучасного світу.

Сексизм і сексистська поведінка уходять своїм корінням в ґендерні стереотипи, посилюючи їх. Він підтримує патріархальні стосунки, в яких перевага в суспільно-політичних відносинах традиційно надавалася чолові-

кам як годувальникам, а права жінок суттєво обмежувалися «кухнею-дїтьми-церквою». Патріархат був нормою сімейних відносин протягом багатьох століть, і навіть в формально рівному суспільстві зберігається його відлуння. Сексизм є поширеним явищем в усіх соціальних сферах, в усіх суспільствах. Сексистська поведінка зустрічається на індивідуальному, інституційному та структурному рівнях, тому, враховуючи їхній згубний вплив, потребує вживання заходів для запобігання сексизму та боротьби з усіма його проявами. Розрізняють ворожий і доброзичливий сексизм. Ворожий сексизм проявляється агресивно – у висловлюваннях, поведінці, в ставленні до представників іншої статі. Доброзичливий сексизм передбачає ідеалізацію певної статі, внаслідок чого формується відповідний образ. Щодо жінок – це образ тендітної беззахисної особи, яка потребує захисту з боку представника «сильної» статі. Така, на перший погляд, незлобна дискримінація, призводить до того, що жінка переконується в своїй нездатності просунутися вгору по кар'єрних сходах через свої «слабкості». Сексизм формує ідеал жінки, головною метою якої є одруження. Вважається, що чим більш привабливу зовнішність має жінка, тим вищі її шанси укласти шлюб. Такі настанови ще з малечку оточують дівчаток і формують в них комплекси, які, з часом, можуть перетворитися на психічні розлади. Важливим є те, що сексизм – це завжди дискримінація, яка може проявлятися щодо жінок навіть на законодавчому рівні. Так, в чималій кількості країн для жінок досі існує список професій, які, на думку законодавця, можуть нанести шкоду її здоров'ю. Загалом, це дійсно небезпечні виробництва, проте ідея «турботи про жіноче здоров'я» не повинна бути важливішою за бажання жінки влаштуватися туди, куди вона вважає потрібним.

Таким чином, прояви сексизму можна зустріти в більшості соціальних інститутів: в сім'ї; професійних інститутах, охороні здоров'я, освіті, політиці. Тому встановлення бар'єрів сексистському минулому задля забезпечення гендерної рівності є не тільки важливою, але й невідкладною задачею для кожного суспільства.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор Погрібна В. Л.

Головащенко Д. С.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 8 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СОЦІАЛЬНО–ПОЛІТИЧНИЙ ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СВІДОМІСТЬ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ

У наш час майже всі сфери суспільного життя пронизані інформаційно-комунікаційними технологіями. Безперечно, інтернет став ґрунтом та засобом обміну інформацією у межах усієї планети. Завдяки тому, що молодь має можливість користуватися інтернетом на смартфонах та інших мобільних пристроях, більшість з них проводить свій вільний час у соціальних мережах. Соціальна мережа – це особливий соціальний інститут, який об'єднує користувачів на базі одного сайту, який тією чи іншою мірою задовольняє суспільні запити й інтереси соціальних груп, і водночас впливає на населення в цілому. Згідно з результатами дослідження R&BGroup, проведеного в лютому 2020 р., найпопулярніша соцмережа в Україні – це Facebook (вважає 58% опитаних); YouTube займає друге місце із 41%; Instagram посів третє місце із 28%, Telegram – 14%. Інтернет сьогодні використовується в усіх сферах життя, Але особливо активно соціальні мережі використовуються молоддю, що підтверджує їх загальний соціально-політичний вплив на суспільство.

По-перше, завдяки спілкуванню у віртуальному просторі соціальних мереж молода людина включається у комунікативні процеси. Під час цієї взаємодії у соцмережах виникає особливий простір (віртуальна реальність), де діють нові правила та норми, яким користувач має відповідати. Завдяки соціальним мережам і знайомству з великою кількістю людей, формуються нові соціальні зв'язки. У процесі спілкування юнацтво не тільки ділиться враженнями, а й формулює свої думки, передає знання, під час дискусій відстоює власні позиції, таким чином розвивається особистість.

По-друге, спостереження в соцмережах за «ідеальним» життям інших людей встановлює для молоді певні стандарти (напр., стандарти стилю,

моди, поведінки, способу життя). Проте, це може як мотивувати молоду особу до кращого життя, досягання амбітних цілей, так і навпаки – призводити до депресій, заниження самооцінки, знецінення власного Его. Ця проблема є поширеною серед підлітків, в яких ще не сформована особистість, відсутня власна думка, тож вони страждають від неповноцінності у зрівнянні зі стереотипами, нав'язаними соціальними мережами.

По-третє, соціальні мережі можуть стимулювати самостійну пізнавальну діяльність, підштовхувати користувачів до саморозвитку, залучати їх до нових форм освітнього процесу. Так, завдяки інтернету з'явилися різноманітні нові професії: наприклад, блогери, адміністратори соцмережі т.і. Молоді люди зацікавлені розвитком нових професій, їх обирають все більше випускників шкіл і ЗВО. Тим більше, що навчатися й спілкуватися з наставником також можна за допомогою соціальних мереж. Молодь має можливість отримувати вищу освіту в університеті та паралельно проходити цікаві для неї онлайн-курси; у майбутньому це надає доступ до більшого спектру професій, зокр., можливості працювати фрілансерами, або не виходячи з дому.

По-четверте, як відомо, нині в Україні є актуальним питання виборів. Вагома частка політиків використовує у передвиборній агітації соціальні мережі – дуже зручний спосіб поширення інформації про політичну партію, її програму або кандидата (в сучасній, яскравій, «прикольній» формі) саме серед молоді. Це не може не впливати на свідомість молодого виборця, спонукає віддати перевагу політику, прізвище або програмні меседжі якого він зустрічав у соцмережах, де поширювалась відповідна інформація.

Отже, вплив соціальних мереж на суспільство у XXI ст. є достатньо вагомим і різноманітним, особливо потужним є цей вплив на свідомість молодішої генерації, як у вирішенні важливих питань життя, обрання верхівки влади і місцевого самоврядування, навчального процесу і вибору професії, так і щодо проведення вільного часу та питань самовдосконалення у різних сферах саморозвитку та багато іншого.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор Герасіна Л. М.

Горбенко А. О.,
міжнародно-правовий факультет,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ В СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Відносини між людьми в сучасному українському суспільстві безумовно ґрунтуються на інформації, яка впливає на розвиток як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Стрімкий розвиток подій, бурхливі зміни в соціальній, політичній, економічній, культурній сферах формують людину як особистість. Таким чином у суспільстві відбувається постійна трансформація на рівні окремих соціальних груп та соціальних інститутів. Завдяки процесам інформатизації, одна з основних соціально-демографічних груп – молодь, сьогодні має більше перспектив, на відміну від інших.

До включення молодої людини до соціального світу вона має пройти тернистий шлях, аби стати повноцінним і повноправним членом суспільства. Для цього їй потрібен ряд соціально необхідних якостей, які допоможуть стати гідним членом суспільства. Їх індивід опановує через соціальні норми, цінності, знання та правила, прийняті у суспільстві. Процес соціалізації є рушійною силою, яка дає можливість особистості та суспільству в цілому постійно оновлюватися й розвиватися в різних сферах. Формування людини як особистості відбувається через вплив на неї колективних норм поведінки, позицій і переконань суспільства, які згодом стають частиною її індивідуальності. У дитинстві, юності та молодому віці закладається основний потенціал особистості, який впливає на її подальше життя.

Сьогодні особливого значення набуває дослідження проблем соціалізації молоді в інформаційному суспільстві. Більшу частину свого часу молодь проводить у Інтернеті, який є нескінченним джерелом інформації та зручним засобом комунікації, але його роль у житті має бути помірною, адже надмірна віртуалізація середовища для молодої, ще не сформованої людини, може їй серйозно нашкодити. Спробуємо виокремити позитивні та негативні моменти інформатизації особистості через Інтернет.

Інтернет – це безмежне поле інформації, яке дає людині можливість пізнати будь-яку сферу життя за мінімальної кількості витрат грошей і часу –

це безумовний плюс. Та все ж, такий спосіб пізнання є недосконалим, адже використання одних тільки теоретичних знань, не може повністю компенсувати набуття практичних навичок. Людина стає споживачем і втрачає таку здатність як самоаналіз, що підштовхує її до деградації. Важливим фактором соціалізації є соціальні мережі. Наразі вони є невід’ємною частиною життя сучасної молоді людини. Соціальні мережі є одним із засобів самопрезентації й самореалізації, дають людині можливість бути більш вільною у своїх думках, висловлюваннях і позиціях. Позитивним моментом є те, що людина може анонімно реалізовувати все те, що не сприймається суспільством в реальному житті, а негативним – що повне занурення у віртуальний світ може витіснити живе спілкування, що є небезпечним для людини, яка за своєю суттю є соціальною істотою. Залежність від глобального простору й зменшення соціальних контактів може призвести до фатальних наслідків, таких як дезадаптація, депресія, інформаційно-технологічна самотність і навіть самогубство. Тож користування Всесвітньою павутиною повинне бути перш за все свідомим та з чітким розмежуванням реального світу від віртуального.

Отже, сьогодні соціалізація сучасної молоді людини здійснюється на основі її самодіяльності та суспільного впливу. Соціалізація є поступовим процесом становлення особистості в соціумі, який у сучасному світі не можливий без інформаційного простору, де за умови свідомого споживання інформаційної продукції молода людина формується як успішна особистість, що здібна до інформаційної та комунікаційної взаємодії з іншими людьми в суспільстві.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор Пауфілов О. Ю.

*Гордієнко С. В.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 11 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ТЕРОРИЗМ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Сьогодні актуальність вивчення тероризму як однієї з глобальних проблем сучасності є очевидною, оскільки у ХХІ ст. поширення тероризму

загрожує не лише конкретній державі, а світовому порядку та стабільності в цілому [1]. У зв'язку із цим дослідження суті, причин поширення тероризму, надання оцінки потенційному ступеню небезпеки, пошуки та запровадження інструментів запобігання та протидії тероризму є надважливою складовою вивчення цього політико-правового явища. Дослідженню тероризму як однієї із проблем сучасного світу присвятили свої науковці праці такі вчені, як В. В. Крутов, В. Ф. Антипенко, С. І. Качура, В. П. Ємельянов, О. В. Зернецька, Ю. В. Землянський, М. П. Требін та ін. Слід зазначити, що протягом останніх десятиліть тероризм як феномен сучасності значно трансформувався, що викликано його транснаціоналізацією, що, у свою чергу, у сотні разів підвищило рівень небезпеки тероризму [2, с. 144–147]. Окрім того, сьогодні тероризм викликаний не лише релігійними, політичними, економічними чи ідеологічними протиріччями, а і не меншою мірою соціальними.

На жаль, незважаючи на негативні наслідки поширення тероризму у світі, останній досить злагоджено «співпрацює» з різноманітними формами організованої злочинності, серед яких можна виокремити: легалізацію доходів, отриманих злочинним шляхом, торгівлю людьми, наркотичними засобами, торгівлю зброєю та боєприпасами тощо. За таких обставин надважливим є встановлення системної співпраці відповідних служб та органів не тільки на рівні регіональному, а і на міжнародному. Тероризм – це таке явище, котрому властива тенденція до росту саме в перехідні етапи життєдіяльності соціуму, коли в ньому створюється певна емоційна атмосфера, а нестабільність є основною характеристикою базових стосунків і соціальних зв'язків. На жаль, соціальна, економічна, політична нестабільність, що виникли у світі та продовжують поглиблюватися, «мають своїм наслідком» підрив основ правового порядку та виникнення нових протиріч, з метою «розв'язання» котрих відповідні організації та особи вдаються до застосування насильства. Так, позбавляючи людей життя, спричиняючи їм біль та страждання, руйнуючи міста та країни, терористи переслідують абстрактні віддалені цілі, а безпосередньо підпали, вибухи, вбивства трактуються останніми суто як засоби досягнення поставленої мети.

Слід звернути увагу, що в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій тероризм «отримує можливість» пропагувати свої погляди, ідеї серед великої аудиторії, що робить його ще більш небезпечним. Наприклад, терористичні структури широко використовують можливості глобальної інформаційної комп'ютерної мережі Internet. На жаль, сьогодні розвиток тероризму, значно випереджає спільні антитерористичні зусилля країн сві-

ту. Співробітництво на міждержавному рівні, беззаперечно, є обов'язковим в контексті реальної, а не видимої протидії поширенню тероризму.

Отже, проаналізувавши та систематизувавши усе вищевикладене, слід зробити висновок, що для запобігання та боротьби з тероризмом перш за все необхідно вдосконалити вітчизняне законодавство в аспекті посилення санкцій щодо тих суб'єктів, які пропагують та підтримують тероризм, а, по-друге, слід налагодити співпрацю з регіональними та міжнародними організаціями, основною метою яких є боротьба з тероризмом у світі, по-третє, обов'язковим подальшим кроком має бути запровадження саме договірних механізмів співпраці, що передбачає розробку та підписання нових договорів, збільшення кількості учасників вже існуючих антитерористичних конвенцій [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Современный терроризм: учеб. пособие для высш. школы / Под общ. ред. проф. Горлача Н. И., проф. Требина М. П. Харьков: Тимченко, 2006. 492 с.

2. Герасіна Л. М., Требін М. П. Деструктивні мегатенденції сучасності: глобальний конфлікт, глобалізація злочинності, міжнародний тероризм. *Український соціум*. 2008. №4 (27). С. 140–148.

3. Ліпкан В. А. Боротьба з тероризмом: у визначеннях та поняттях. Київ: Магістр-XXI сторіччя, 2009. 164 с.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Гребенічков М. А.,

Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 10 група,

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

МІСЦЕ INTERNET В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ

Сьогодні, у XXI ст., людство повністю поринуло у простір Інтернету. В мережах Інтернету люди діляться своїми почуттями, думками, вподобаннями та страхами, менш опираючись на зустрічі у реальному часі та про-

сторі. Зараз існують дуже багато соціальних мереж, таких як Facebook, Instagram, Telegram, де кожен може знайти те, що йому подобається й познайомитися з іншими цікавими або, навіть, з відомими особистостями. Найбільш значимою віковою категорією, яка користується Всесвітньою павутиною, продовжує залишатися молодь. За дослідженням компанії Factum Group Ukraine 2015 р., більш ніж третина українців-користувачів Мережі (36%) – це люди віком від 15 до 29 років. Цей показник постійно збільшується. Також в умовах пандемії коронавірусу люди (не тільки молодь) почали все більш використовувати Інтернет як спосіб дистанційної роботи на навчання в школах та закладах вищої освіти. Тому знову постало питання щодо місця Інтернету в процесі соціалізації молоді.

Серед *позитивного* можемо виділити те, що, по-перше, молодше покоління має можливість, не від'їжджаючи за кордон, познайомитися із світовою культурою та цінностями, з багатьма народами. Молоді люди почала розуміти, що саме вони є керівниками власного життя і у досягненні своїх мрій треба покладатися в першу чергу на власні сили. По-друге, молодь все більше переймаються питанням юридичного характеру. Перш за все, вона переконана, що Україна буде правовою державою, яка забезпечить людям справедливий суд, недоторканість приватної власності та захист інтересів представників усіх вікових категорій у громадському й політичному житті. В Інтернеті існують безліч форумів, чатів, де члени суспільства обмірковують різні питання та висловлюють власну думку щодо них. По-третє, юнаки та дівчата заохочено вступають до громадських організацій, які мають на меті бути почутими державою для досягнення належного рівня життя для їх міста або села. Мережа Інтернет допомагає створити чітку базу для організації, поширювати свої думки та приваблювати нових прибічників для досягнення спільних інтересів.

Серед *негативних* факторів можна виділити, по-перше, поступово зростаючу залежність від Інтернету. Велику кількість часу люди проводять за своїми смартфонами, вважаючи за краще віртуальний світ, ніж реальний. Соціальні мережі зробили так, що молодь може навіть вступати в шлюб після кількох переписок або однієї зустрічі в кафе. Більше того, поступово втрачається прагнення до реального життя. По-друге, в Інтернеті зараз кожен може «створити себе нового» тобто змінити своє ім'я, використовуючи нікнейми, приховати свої недоліки від інших, схватися від важкого реального світу. Це поступово впливає в те, що певна частина молоді стає закритою від соціуму. По-третє, зараз Інтернет – це звалище «агресивної»

форми культури. На різних сайтах зосереджені різні відео та фото вбивств, згвалтувань, катувань та інших форм насильства, яких людство намагається подолати. Впливу найчастіше агресивної культури піддаються як діти, які без контролю батьків користуються Інтернетом, так і старші за віком молоді люди. Поступово це породжує привабливість кримінального світу, який може затягнути соціально незрілу молодь до свого кола. Отже, в цьому прояві Інтернет дуже згубно впливає на підростаюче покоління, яке може стати на неправильний шлях, що призведе до невиправних наслідків.

Отже, Інтернет для молоді має як і позитивні, так і негативні сторони. Мережа потрібна для навчання та удосконалення людини в її справі, висловлюванні власних інтересів та усвідомлення необхідних цінностей, які кожен юнак та кожна дівчина мають захищати: почуття свободи, поваги, обов'язку перед суспільством. Водночас всі негативні фактори мають зійти нанівець за допомогою впливу громадськості, правових та освітніх інститутів, батьків, закладів сфери культури (театрів, музеїв) та занять розвиваючими особистістю видами діяльності (спортом, творчістю і т.п.).

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент *Сахань О. М.*

Губар М. В.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 11 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

РОЗБУДОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Сьогодні прагнення України інтегруватися до Європейського співтовариства розглядається як одних з ключових та необхідних інструментів для побудови та ефективного функціонування демократичної, правової країни. Окрім того, входження України до Європейського Союзу, імплементація європейських основоположних цінностей, беззаперечно, сприятимуть не лише зміцненню та утвердженню вже існуючих механізмів функціонування

громадянського суспільства, а і запровадженню нових відповідно до західноєвропейських стандартів. Слід констатувати, що реальне формування в Україні громадянського суспільства сьогодні є одним із найважливіших пунктів, які підлягають безумовному виконанню на шляху до вступу в Євросоюз та в цілому для визнання України як повноцінного суб'єкта міжнародної політичної арени [1, с. 171–202].

Слід звернути увагу, що сучасні суспільні науки не розробили єдиного уніфікованого підходу до визначення поняття «громадянського суспільства». Проте, потрібно зазначити про те, що розглядається воно в широкому сенсі і вузькому сенсі. В першому – громадянське суспільство розуміється як певний тип суспільної організації. Це зумовлено тим, що саме громадянське суспільство є складним і багатомірним явищем. У вузькому ж – громадянське суспільство розглядають як систему забезпечення життєдіяльності соціальної, соціокультурної і духовної сфер, їх відтворення і передачі від покоління до покоління, системи самостійних і незалежних від держави громадських інституцій і відносин, які мають забезпечити умови для самореалізації окремих індивідів і колективів, реалізації приватних інтересів в потреб, індивідуальних чи колективних. Тобто, можна зробити висновок, що громадянське суспільство – це царина, у котрій громадяни мають змогу вирішувати конкретні проблеми, здійснювати представництво своїх законних прав та інтересів, вести суспільно значущу діяльність, тобто громадяни визнають свою відповідальність за досягнення спільного блага [2, с. 165–166].

Слід зазначити, що обрання європейського вектору розвитку та формування громадянського суспільства, «вимагають» від України визнання та втілення усталених європейських цінностей, під якими розуміють сукупність аксіологічних максим, основних принципів розбудови сім'ї, суспільства та держави, політико-економічних, культурних, правових та інших норм, що об'єднує значиму більшість жителів Європи та становить основу їх ідентичності. До них, як правило, включають: повагу до людської гідності, свободи, демократії, верховенство права, рівність, повагу до прав людини тощо. Проте, водночас, необхідно зазначити, що майбутнє входження України в європейський простір та номінальне визнання таких цінностей ще «не тягне» за собою автоматичне становлення та реальне функціонування громадянського суспільства європейського зразка. Це пов'язано із тим, що українське суспільство повинно поступово самостійно будувати власну унікальну модель громадянського суспільства, проте, беззаперечно, пере-

ймаючи найкращі здобутки інших передових країн та враховуючи внутрішні фактори.

Таким чином, проаналізувавши усе вищевикладене, можна «прийти» до висновку, що європейський вектор інтеграції «надав» Україні певні позитивні напрацювання в аспекті забезпечення демократичного та правового розвитку держави, становлення та утвердження громадянського суспільства. Окрім того, прагнення до ствердження європейських цінностей має бути одним із найвищих ідеалів українського громадянського суспільства на шляху до побудови демократії та, власне, європейської інтеграції [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку: монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2013. 536 с.

2. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.

3. Требін М. П. Розвиток громадянського суспільства в Україні в контексті євроінтеграції. *Український соціум*. 2014. № 1. С. 106–118.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Данієлян Л. В.,
факультет психології, історії
та соціології,
3 курс, спеціальність «Соціологія»,
Херсонський державний університет

ВПЛИВ ОНЛАЙН-ІГОР НА ОСОБИСТІТЬ

Сьогодні більша частина соціуму не може уявити своє життя без Інтернету. Швидкими темпами набирають популярності онлайн-ігри, особливо під час пандемії, коли немає можливості вийти на вулицю та спокійно прогулятися. Люди багато часу проводять у віртуальному світі, все далі віддаляючись від реальності, щоб забути про побутові проблеми, які їх оточують. В онлайн-грі ти можеш бути ким завгодно чи то ельфом, чи то королем, чи то драконом, а в реальному житті ти не маєш можливості обрати ким на-

родитися і забуваєш, що будеш своє життя сам. У грі люди спілкуються між собою за допомогою листування або аудіо-передачі голосу і це замінює живе спілкування, що може призвести до серйозних проблем та захворювань. Найбільшому впливу піддаються діти, бо вони бажають знайти своє «Я» і це виявляється в іграх, де вони проводять все більше часу. Covid-19 з карантинними заходами лише збільшив популярність мобільних гіперказуальних ігор, кількість яких на ринку зростає з кожною хвилиною. За статистичними даними App Store, в середньому в день виходить по 564 нових ігор. В місяць таких додатків набігає до 19 тисяч. Всього в App Store наразі знаходиться 513 тисяч активних мобільних ігор, із яких більшість пов'язані з Інтернетом [2]. Аналітики фірми App Annie вказують, що лише за один тиждень березня 2020 р. у всьому світі завантаження ігор в мобільні телефони відбулося 1,2 мільярдів разів. Це – рекордне число за всю історію мобільних додатків. Аналізом психологічних механізмів, що призводять до формування залежності від комп'ютерних ігор займалися такі вчені, як Н. П. Фетискін, Т. А. Хагуров, І В. Чудова, В. В. Шабаліна та інші [9–12].

Онлайн-ігри – це програми, створені, для розваг, дозвілля, спілкування з іншими гравцями і, навіть, заробляння грошей на грі. Граючи в онлайн-ігри особистість може розслабитися, на деякий час відволіктися від буденних проблем, занурившись у віртуальний світ, втекти від нудьги та негативних думок. Ігри змушують боротися, ігри – це азарт. Кожна комп'ютерна онлайн-гра може чомусь навчити: стратегії, логіці, деякі навчають розмірковувати і робити висновки, прагнути до чогось. Однак онлайн-ігри мають не тільки перелік переваг, але й достатній список недоліків та наслідків. Зокрема це прекрасний спосіб наживи для розробників ігор. Люди, захопившись, втягуються, тому у підсумку вони готові віддати всі гроші заради гри або можливості виграти. Хто знається на психіці людини, можуть добре на цьому заробити [3]. Одним із негативних наслідків онлайн-ігор може бути геймінговий розлад – розлад ігрової діяльності, що характеризується порушенням контролю над відеоіграми, підвищенням пріоритету гри над іншими інтересами та повсякденною діяльністю, а також продовженням граючої та посиленням його інтенсивності, незважаючи на виникнення негативних наслідків. Відео-ігрову залежність внесено ВОЗ до міжнародного класифікатора хвороб у 2018 р. та затверджено в 2019 р. [13–14].

Віртуальний світ, що зображений у грі, який затягує людину у свої тета, налаштовує її проти близьких, друзів, діє на психіку і змінює уявлен-

ня людини. Залежність від ігор є адикцією, котру можна порівняти із наркотичною залежністю. При онлайн-ігровій залежності гравець випробовує безліч різних емоцій, що впливає на якості характеру та вияви емоцій, котрі можуть виявлятися в жорстокості або агресії, чи, навпаки, у замкненості та самоізоляції, впливають на адаптацію та соціалізацію особистості. Досить багато гравців говорять, що вони грають не заради грошей, а заради того, щоб довести навколишнім, що вони набагато краще інших, вони виграють, у них є досвід [5]. Вчені довели, що комп'ютерні ігри впливають не тільки на психічний стан людини, але й на фізіологію, унаслідок чого розвивається дистрофія м'язів, з'являються болі в суглобах, порушується опорно-руховий апарат, що спричинено довгим сидінням за комп'ютером. Також псується зір, турбують часті головні болі, порушується травлення тощо. Комп'ютерні ігри в малій кількості роблять життя веселішим, а у великій – вбивають прагнення жити [3].

В. Абраменкова звертає увагу на те, що комп'ютерні ігри практично витіснили живу ігрову взаємодію дитини з іншими людьми, що не дозволяє особистості розвивати комунікативні навички, виробляти конструктивні моделі міжособистісної взаємодії [1]. Д. Г. Рибалтович стверджує, що в користувачів онлайн-ігор виявлено циклотимно-гіпертимно-емотивний тип характеру з підвищеним рівнем реактивної та особистісної тривожності [8]. На думку П. Мунтян заглиблення у віртуальну ігрову реальність створює ілюзію присутності, що сприяє залученості особистості в ті події, що в ній відбуваються, та не дозволяє їй завершити гру. При цьому індивід зазвичай захоплюється не окремою грою, обираючи ігри певного жанру, а самим процесом, що набуває для нього особливої привабливості. Виникненню адикції сприяє можливість створення власної альтернативної реальності, де особистість почуває себе вільно, позбувається від бар'єрів, може задовольнити фрустровані потреби [6]. Аналітики українського інформаційного Інтернет-каналу УНІАН проводять паралелі між Інтернет-залежністю від ігор та наркоманією, бо молодь все більше часу проводить за комп'ютером, віддаючи перевагу віртуальному світу над реальним [4].

Отже, онлайн-ігри викликають у людей залежність. У наслідок цього людина втрачає саму себе, деградує, не може знайти своє місце в суспільстві, починає схилитися до девіацій. З віртуального світу не так легко повернутися в реальний як це здається на перший погляд. Саме тому, зараз як ніколи, постає питання про роботу з особами, які мають ігрову залежність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абраменкова В. Игры и игрушки наших детей: забава или пагуба?: Современный ребенок в «игровой цивилизации». Москва: Даниловский благовестник, 1999. 141 с.
2. Более 500 игр выходит каждый день в App Store. URL: <https://app2top.ru/industry/bolee-500-igr-vy-hodit-kazhdy-j-den-v-app-store-75646.html> (дата обращения: 27.10.2020).
3. Волошина Ю. С. Вплив комп'ютерних ігор на психіку дитини. URL: <http://www.osvita.smila.com/psychologichna-sluzhba/3054-vplyv-kompjuterlyh-igor-na-psyhiku-dytynu> (дата звернення: 27.10.2020).
4. Залежність від комп'ютера – це теж саме, що й наркоманія. URL: <https://www.unian.ua/health/cancer/83123-zalejnist-vid-kompyutera-tse-tej-same-scho-y-narkomaniya.html> (дата звернення: 27.10.2020).
5. Ігрова залежність. URL: <https://darmed.com.ua/uk/gaming-addiction/> (дата звернення: 27.10.2020).
6. Мунтян П. Вид компьютерной аддикции: зависимость от компьютерных игр. URL: <http://banderus2.narod.ru/83271.html> (дата обращения: 27.10.2020).
7. Онлайн-ігри та діти: чи потрібна юним ігроманам допомога лікаря та психолога. URL: <https://aspi.com.ua/publications/stattya/onlayn-igri-ta-diti-chi-potribna-yunim-igromanam-dopomoga-likarya-ta#gsc.tab=0> (дата звернення: 27.10.2020).
8. Рыбалтович Д. Г. Психологические особенности пользователей онлайн-игр с различной степенью игровой аддикции: автореф. дис. ... канд. психолог. наук. Санкт-Петербург, 2012. 21 с.
9. Фетискин Н. П. Психология аддиктивного поведения. Кострома: КГУ, 2005. 272 с.
10. Хагуров Т. А. Введение в современную девиантологию: учебное пособие. Ростов-на-Дону: Изд-во СКНЦ ВШ, 2003. 343 с.
11. Чудова И. В. Особенности образа «Я» «жителя Интернета». Психологический журнал. 2002. № 1. С. 113–117.
12. Шабалина В. В. Когнитивная структура психологической зависимости. Наркология. 2006. № 9. С. 69–72.
13. 'Gaming disorder' officially on World Health Organization's list of diseases. URL: <https://www.polygon.com/2019/5/25/18639893/gaming-disorder-addiction-world-health-organization-who-icd-11> (accessed: 27.10.2020).
14. Addictive behaviours: Gaming disorder. URL: <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/gaming-disorder> (accessed: 27.10.2020).

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Черкашина Т. О.**

Демко К. І.,
міжнародно-правовий факультет,
2 курс, 4 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРВИННОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПОКОЛІННЯ Z В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

На сьогодні актуальною темою є проблема соціалізації української молоді в умовах динамічного та шалено розвиваючого інформаційного суспільства. Нині спостерігається переоцінка та зміна цінносних засад. Разом з традиційними формами вводяться сучасні ціннісні орієнтації, які відповідають новій соціальній дійсності, реаліям сучасного світу. Теперішній механізм соціалізації полягає в засвоєнні та адаптації культурно-історичного досвіду, який накопичувався попередніми поколіннями.

Теорія поколінь – це теорія, розроблена Вільямом Штраусом і Нілом Хау, яка описує цикли поколінь у світовій історії. Вона є своєрідною підказкою, що демонструє з чого почати спілкування і вплив на людей різного віку. Покоління Z – це демографічна когорта, наступна за Y і попередня поколінню альфа. У науковому світі немає загальноприйнятої думки щодо вікових меж покоління Z, але загалом прийнято вважати, що термін застосовується для людей, які народилися з 1997 до 2012 рр. Первинна соціалізація Z протікала в умовах інформаційно-технологічної революції 1990-х років, тому зумери вважаються першим поколінням повноцінних «цифрових аборигенів», що народилися і вирости в світі комп'ютерів, масштабного розвитку ІТ-технологій, широкого використання Інтернету з раннього віку, пошуку інформації в Google, в епоху соціальних мереж. На думку дослідників саме нові технології мали визначальний вплив на формування покоління Z.

Одним з найважливіших факторів соціалізації покоління Z стала сім'я і, перш за все, вплив батьків. Молодь зростала з абсолютно іншим стилем виховання. Покоління Z – перше покоління, що складається з дітей трьох поколінь батьків (бемі-бумерів, X і Y). Невелика частина зумерів є дітьми бумерів, а наймолодші – дітьми міленіалів. Переважна більшість батьків нового покоління – це представники покоління X, які сконцентрували свою увагу на формуванні у своїх дітей таких якостей, як самостійність, адаптивність, прагнення до успіху. У покоління Z встановилися дружні відносини зі своїми батьками. Тому вони набагато ближче до своїх батьків порівняно

з іншими поколіннями. Через це молоді люди мають набагато більше особистого простору; вони знаходять відповіді на питання, що цікавлять їх проблеми в інтернеті і більше сконцентровані на самих собі. Незважаючи на шанобливе до своїх батьків ставлення, вони менше від них залежні. Як наслідок, значно самостійніше і менш кероване, має високий рівень самоповаги. Покоління Z не сприймає авторитарного стилю відносин з боку державних, освітніх і комерційних структур та їхніх представників. Вони переконані, що дорослі нічим не кращі за них і визнають авторитет людини тільки в випадку позитивної оцінки її професійних та особистих якостей.

У зв'язку з особливостями первинної соціалізації покоління Z має своєрідний комплекс потреб: миттєвий доступ до інформації, спілкування, безпека (нове покоління прагне стабільності, спокою та комфорту), самореалізація і самоактуалізація, досягнення успіху і соціального визнання емоційне задоволення тощо.

Таким чином, покоління Z – це діти кібернетичної революції та майбутнє світової цифрової економіки. У зв'язку з тим, що їх з самого раннього дитинства оточують новітні інформаційні та цифрові технології особливою рисою покоління Z є багатоплановість. Z покоління – це покоління протиріч. Вони вважають себе особливими, акцентуються на власній індивідуальності, знають собі ціну і впевнено будують плани на майбутнє, але водночас озираються на минуле, враховують думку своїх попередників і навіть переймають їхні знання, хоч і крізь призму власного досвіду.

*Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Пауфілов О. Ю.***

***Довгай О. С.,**
міжнародно-правовий факультет,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

СУПЕРЕЧЛИВІСТЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Соціальні і політичні зміни, що бурхливо відбуваються в сучасному українському суспільстві відображаються на усіх сферах суспільного життя: виникають суперечності, напруження, конфлікти тощо. Сьогодні стан укра-

їнського суспільства можна охарактеризувати як перехідний – від кризи і реформування до соціальної стабільності. Щоб зрозуміти, яким наше суспільство буде в майбутньому, необхідно звернути увагу на сучасну молодь, а саме на вивчення особливостей соціалізації молодого покоління як соціальної групи, зокрема виявлення її проблем і інтересів, що дозволить спрогнозувати майбутнє нашого суспільства в цілому. Питання соціалізації молоді досліджували такі українські вчені, як В. Волович, М. Лукашевич, В. Москаленко та ін. При цьому науковці загалом стверджують, що електронні ЗМІ стали значущими помічниками соціалізації сучасної молоді. Також особливу увагу дослідників останнім часом привертає Інтернет як соціальний феномен, що значно впливає на динаміку соціальних змін і соціалізацію молодого покоління.

Явище соціалізації – це засвоєння і активне відтворення людиною соціального досвіду у процесі її діяльності й спілкування. Важливо відзначити, що соціалізація – не просто виховання, вона передбачає спонтанний або опосередкований вплив соціального середовища, завдяки чому людина залучається до культури і стає повноцінним членом суспільства. Одним із найбільш впливових факторів соціалізації молоді в сучасних умовах є Інтернет. Прості та доступні соціальні мережі стають основним джерелом інформації, що не містить ні заборон, ні табу, ні приписів і взагалі будь-яких форм контролю з боку сім'ї, суспільства, держави. Головною проблемою надмірного використання інтернет ресурсів є те, що їх найактивнішими користувачами в суспільстві є молоді люди підліткового віку, в яких ще не сформована в достатній мірі свідомість і самосвідомість, світогляд, певні переконання та життєві принципи, тому серед молоді можуть пропугуватися екстремістські ідеї, суїцидальні настрої, пропаганда насильства, расизму, вседозволеності. Отже, Інтернет є не тільки джерелом різноманітної інформації та можливостей, а й полем для поширення настроїв та ідей, що суперечать моральним принципам і можуть впливати на не до кінця сформовану свідомість молодих людей.

Таким чином, процесу соціалізації молоді, особливо в нашому інформаційному суспільстві, притаманна внутрішня конфліктність та суперечливість, яка зумовлена в першу чергу тим, що сучасні молоді люди більше половини активного часу витрачають на використання засобів масової інформації і комунікації. З одного боку, це дає можливість швидко шукати та засвоювати нову інформацію, що допомагає в різних сферах життєдіяльнос-

ті, а з іншого, часто виникає залежність молоді від глобального простору, зменшується кількість соціальних контактів, що може призвести до дезадаптації, депресій, самогубств, оскільки що занурюючись в Інтернет, людина поступово ізолюється від безпосереднього живого спілкування з іншими членами суспільства.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.**

Дубовик Т. С.,
господарсько-правовий факультет,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ МАРГІНАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Соціальна маргінальність – втрата індивідом свого минулого соціального статусу, позбавлення можливості займатися звичною справою і його неспроможність адаптуватися до нового соціально-культурного середовища тієї страти, в межах якої він формально вже існує. Дане поняття тісно пов'язано з внутрішньою конфліктністю, дихотомією емоційного та психологічного стану особистості, що призводять до стресів, неадаптованості до навколишнього середовища, невпевненості у собі, внутрішньої напруженості та інших внутрішніх особистісних проблем. Типовим зразком маргінального стану в нашій країні є, наприклад, стан тих, хто переїжджає з села у місто і навпаки, хто змінює професію тощо.

В процесі маргіналізації в Україні слід виділяти п'ять періодів. *Перший* період пов'язується з революційними подіями 1917 року та знаходить своє завершення в середині 80-х років минулого століття. Він є тоталітарним. Цей час характеризується визначними досягненнями в економічній сфері розвитку держави, наслідками яких стали суттєві зміни соціального статусу індивідів, урбанізації, міграції населення. Це заклало основу для формування подвійної моралі індивіда. *Другий* період (середина 80-х – 90-х років ХХ ст.) характеризується значними зрушеннями абсолютно в усіх сферах

життєдіяльності та функціонування суспільства. Особливу увагу слід звернути на соціально-психологічний аспект: відбувається руйнування старих цінностей та норм, внаслідок чого людина втрачає свої світоглядні орієнтири, стає «розчарованим» маргіналом. *Третій* період (кінець 90-х років минулого століття) є часом «первинного накопичення капіталу», що характеризується високою майновою поляризацією населення, практично повною відсутністю середнього прошарку суспільства (рушійної сили) та умов для його існування та розвитку. *Четвертий* період (кінець 90-х років ХХ ст. – початок ХХІ ст.) визначається стабілізацією соціально-економічних умов, пристосуванням більшості населення до нових вимог ринку, перехідним характером суспільства. Проте, можна стверджувати, що з четвертого періоду витікає *п'ятий* (сьогодення). Для нього характерна глобальна соціально-економічна криза, що перебиває позитивні здобутки минулих етапів. Найбільші втрати потерпає «стабілізаційний двигун», тобто середній стан, що складає соціальну основу громадянського суспільства в Україні. Маргіналізація на цьому етапі носить примусовий, вимушений характер перш за все в професійній сфері. Цьому сприяє масове безробіття, що зумовлює кризу професійної ідентифікації, збільшення латентної ідентичності, трудову міграцію (втечу інтелектуального потенціалу українців за кордон).

Отже, проаналізувавши особливості кожного етапу становлення та розвитку маргінальності в Україні, можна зробити висновок, що маргінальність є безперечним та обов'язковим наслідком соціально-політичних процесів у суспільстві. Сьогоднішні умови існування та розвитку українського суспільства, більшість якого складає саме середній прошарок (рушійна сила), зумовлюють посилення маргіналізації та її масштабів, пов'язаних з корінною переоцінкою суспільних цінностей, кардинальними змінами в структурі суспільства, переосмисленням дійсності, переорієнтацією, аномією тощо.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Клімова Г. П.**

Єрмак В. П.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 15 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ ЯК ПРОЯВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

На сьогоднішній день існує тенденція до істотної інтенсифікації міграційних процесів як в Україні, так і в усьому світі, що витупає наслідком посилення процесів глобалізації світового простору. Характерними рисами міжнародної міграції є постійне збільшення її масштабів, залучення до міжнародного кругообігу населення практично всіх країн світу, швидке зростання в ньому частки трудової міграції, зокрема міграції кваліфікованих працівників. Незважаючи на накопичений соціологічною наукою значний обсяг знань із проблем міграції, дотепер ще не вироблена загальна теоретико-методологічна концепція аналізу міграційних процесів, відсутній глибокий соціологічний аналіз процесів інтелектуальної міграції, зокрема недостатньо уваги приділено дослідженню соціальних механізмів цього феномена. На початок ХХІ ст. міграція стала однією з найважливіших проблем зовнішньої та внутрішньої політики держав, предметом економічних, правових, демографічних дискусій. Нині міграція розглядається не як відокремлене, автономне соціальне явище, а включається в контекст глобалізаційних процесів.

Найчастіше під глобалізацією розуміють перш за все глобалізацію економічну, тобто створення єдиного світового господарства, де головними акторами виступають транснаціональні та мультинаціональні корпорації і міжнародні економічні організації, які контролюють значну частину світового ринку. На цьому єдиному ринку з'являється сегмент ринку робочої сили, в якому надзвичайно важливу роль відіграє інтелектуальна міграція. Людина, особливо інтелект, освітній потенціал стали справжнім капіталом. Саме міграція формує основну частину цього капіталу. Міграція стає все більш диференційованою. За освітніми, кваліфікаційними та професійними характеристиками. Дослідники розходяться в думках відносно того, яких

саме фахівців слід включати в категорію інтелектуальних мігрантів, а також які з видів міграцій слід відносити до «відпливу умів». Деякі включають до цього поняття середній технічний і медичний персонал, проте, не відносять до них фахівців творчих професій. Інші обмежують склад таких мігрантів лише науковими кадрами. Не існує також єдності у визначенні тривалості міграції висококваліфікованих фахівців: так, деякі відносять до «відпливу умів» лише безповоротну еміграцію з метою отримання постійного місця проживання; інші дослідники вважають за необхідне врахування також міграції на роботу за контрактами та навчанням.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що з посиленням між-державної, глобальної інтеграції все більш істотне місце займає міжнародна міграція. У рамках вивчення міграційних потоків збільшується роль вивчення проблеми міграції висококваліфікованих фахівців. На сьогоднішній день офіційні статистичні джерела не в змозі оцінити реальні масштаби інтелектуальної міграції, через відсутність єдиних методичних підходів щодо вимірювання її інтенсивності. Для України проблема «відпливу умів» є надзвичайно важливою, оскільки зі збільшенням потоків інтелектуальних мігрантів починають пригальмовуватися темпи розвитку окремих галузей економіки, освіти та держави загалом, що створює загрозу індивідуальній та національній безпеці. Інтелектуальна міграція, як явище суперечливе і неоднозначне, вимагає конкретних заходів щодо її впорядкування, яке повинне здійснюватися за допомогою міжнародно-правового регулювання міграційних процесів з урахуванням глобальних інтересів світового співтовариства, об'єктивних можливостей окремо взятих держав і особливостей розвитку населення в сучасних умовах.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Жеребілова М. Д.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 18 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

УНІВЕРСАЛІЗАЦІЯ ПРАВА (ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ) В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В сучасних умовах глобалізації актуалізується проблема *правового регулювання*, під яким у юриспруденції розуміють впорядкування поведінки учасників суспільних відносин за допомогою юридичних засобів. Право виступає необхідною нормативною основою глобалізаційних процесів, що і зумовлює його цінність. Глобалізація, викликана ринковими силами, не забезпечує ні справедливості, ні соціального прогресу. Вона може сприяти прогресивному розвитку людства, збереженню ним власних гуманітарних здобутків лише за умови, що і надалі буде розвиватися на міцній правовій базі. Проте саме глобалізація сприяє виникненню універсалізації права, тобто процесу вироблення певних мінімальних правових стандартів, які мають загально цивілізаційне значення і поширення. Мінімумально необхідні правові стандарти формуються у межах універсального дискурсу, основою чого є права і свободи людини. Універсалізація права охоплює юридичну науку, освіту, практику, систему норм і принципів права. З інституціональної точки зору, універсалізація права відбувається не шляхом створення необхідних умов для діалогу культур з метою досягнення загальноприйнятого світового балансу. В такому розумінні необхідною передумовою універсалізації права є формування багатопольярного світу шляхом регіоналізації і утвердження ефективних національних правопорядків, заснованих на мінімумально необхідних правових стандартах. Важливим інструмент універсалізації права є правова інтеграція. Універсалізація, за формою та змістом виявляє себе у процесах правової інтернаціоналізації, тобто політичного та правового зближення державної системи та конвергенції, тобто взаємне уподібнення та зближення, яке є основою формування толерантності.

Отже, в умовах глобалізації процеси поглиблення міжнародних зв'язків у різних сферах життя впливають на право, що сприяє його універсалізації.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент *Сахань О. М.*

Жеребцова С. С.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 19 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Міграційні процеси на території України унікальне й майже неповторне явище. Переселенські рухи почали охоплювати нашу країну фактично з початку формування її державності. З плином часу, міграційні процеси на території України видозмінювалися, набували нових ознак та форм вираження. Як національний феномен, українська міграція існує й у сучасному світі. Спричинена здебільшого глобалізаційними та інтеграційними процесами, сучасна українська міграція починає набувати суттєво нових рис, перестає бути хаотичним переселенським рухом, приймає характер структурованого соціального інституту, що актуалізує необхідність вивчення даного питання.

В історії української міграції визначається чотири етапи (хвилі) її функціонування. Така градація здійснена за часовим критерієм, але окрім хронологічного чиннику, кожна з так званих хвиль має суб'єктивні причини виникнення та різноманітні наслідки. *Перша хвиля* охоплює період з кінця XIX до початку XX століття. Серед причин першої хвилі міграції виділяють: демографічний вибух, розвиток капіталізму, національний гніт українського населення. Головними напрямками переселення були: Боснія та Герцеговина, США, Канада, Південна Америка (для так званих «західних українців») та Тихоокеанське узбережжя Росії (для «східних українців»). Перша хвиля української міграції сформувала підґрунтя для майбутнього утворення національних діаспор (зокрема, української діаспори в Канаді). *Друга хвиля* переселення охоплює міжвоєнний період XX століття. Її причини носили здебільшого політичний та економічний характер, що не дивно, враховуючи постійні владні пертурбації у вказаний період. *Третя хвиля* (1947–1953 рр.) – єдиний з періодів основу міграційних процесів якого складало примусове переселення народу (до Сибіру, Середньої Азії). Здійснювана радянською

владою політика та Друга світова війни призвели до добровільної міграції населення, здебільшого у США та Канаду. Основу населення, яке вдалося до міграції, склали науковці та інтелігенція. Вони сприяли розквіту українського політичного, громадського, культурного та релігійного життя в діаспорі. *Четверта хвиля* української міграції розпочалась у 1990-х роках і триває донині. Це найдемократичніший етап українських переселенських рухів. Масове переселення характеризується здебільшого бажанням підвищити матеріальний статус та рівень свого життя. Четверта хвиля міграції за хронологією співпадає з періодом незалежності України, завдяки чому переселенські рухи у цей період набувають суттєво нових ознак. З започаткуванням основ державної міграційної політики та лібералізацією режиму кордонів, міграційні процеси в Україні стали значно спрощуватися, що призвело до великої кількості емігрантів (на 2001 рік за межами України проживало 10–13 млн. українців).

Щодо перспектив українського переселенського руху та його стану на теперішній час, то деякі експерти вважають, що п'ята хвиля української міграції вже розпочалась з 10-х років XXI ст. і охопила молодь, причому, перш за усе, добре освічену. За результатами соціологічного дослідження «Молодь України – 2018» лише 56,5% української молоді хочуть жити в Україні. Також поширенню української міграції сприяє глибока економічна криза та збройні конфлікти всередині країни. На основі цього можна припустити, що, у майбутньому, Україну чекатиме певна демографічна криза. Виходячи з вищенаведеного можна сказати, що міграційні процеси в сучасній Україні потребують певного контролю та стабілізації. Повинна бути проведена низка заходів з метою зменшення і впорядкування еміграцію робочої сили. Серед таких заходів: забезпечення стабільності економіки, створення гідних умов життя та праці для громадян України на території нашої держави, запобігання незаконній міграції та торгівлі людьми, налагодження зв'язків з українськими діаспорами.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук., доцент **Сахань О. М.**

Жигальов І. Г.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 19 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

КОРУПЦІЯ ЯК ЧИННИК ДЕФОРМАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Сьогодні корупцію можна порівняти з хворобою, котра своїм існуванням, по-перше, загрожує стабільному розвитку та функціонуванню українського суспільства, по-друге, гальмує процеси проведення ефективних результативних демократичних трансформацій, по-третє, нівелює будь-які прояви законності у політичній системі та, що найбільш прикро, руйнує довіру українських громадян до влади. На жаль, сучасна корупція в органах влади, як одне з найнегативніших явищ в суспільстві, має своїм логічним наслідком зростання рівня неповаги та недовіри до місцевих та державних інституцій, скептичне відношення зі сторони людей щодо політичного життя в державі. Так, представники політичної верхівки нібито прагнуть посилити роботу, котра спрямовувалася б на запобігання та подальше викорінення найменших корупційних проявів, але, на жаль, це лише ілюзійні намагання, оскільки сучасна влада вже настільки деформована, що розглядає корупційні схеми як один із засобів свого існування.

Корупція – це явище, що супроводжує соціум протягом всього періоду його функціонування, викликаючи тим самим деформації ключових соціальних процесів, що мають місце у країні; нівелюючи усталені у суспільстві соціальні регулятори поведінки людей. Важко сприймати той факт, що сучасна політична еліта функціонує за власними, так би мовити, «негласними» правилами, проте які відомі навіть пересічним громадянам, в той час як дезорієнтоване, деморалізоване суспільство має функціонувати за чіткими, системними нормами та правилами, які б, на відміну від «неписаних корупційних» правил, не мали своїм наслідком дискредитацію права як ключового регулятора життєдіяльності соціуму і держави. Беззаперечно, що руйнівна дія сучасної корупції має своїм негативним наслідком зниження рівня авторитету влади, деформації моральних цінностей, появу почуття неповаги населення до букви закону, втрати почуття соціальної солідарності, появи у суспільстві настроїв апатії до політики, правового нігілізму, зрос-

тання рівня злочинності. Крім того, зловживання політичною верхівкою своїм становищем призвело до того, що більша частина населення схилена до того, що закони приймаються не для громадян, а для обслуговування влади та задоволення її потреб, а саме право розглядає як таке, що відповідає хіба що інтересам політичної верхівки. Корупція, котра «розвивалася» в нашій державі протягом десятиліть в умовах конформізму, юридичної невихованості, призвела до почуття загальної байдужості до корупційних проявів, моральної деградації частини населення та пристосування його до життя за принципом «моя хата скраю». Звичайно, корупція – це явище, яке є вигідним для політиків, котрі у результаті вчинення корупційних дій, реалізації корупційних схем прагнуть забезпечити себе та своїх нащадків матеріально. Як багатоаспектне суспільне явище політична корупція, з однієї сторони – це результат деструктивної діяльності влади, а з іншої – здійснення злочинного впливу на роботу інститутів політичної влади та негативне функціонування всієї політичної системи.

Таким чином, перед українським суспільством стоїть невідкладне завдання щодо боротьби із корупцією, особливо в органах політичної влади, стримання її розповсюдження і впливу на економічні, політичні, правові та інші соціальні процеси в суспільстві. Для реалізації вищезазначених завдань потрібна політична воля правлячої еліти, запровадження ефективної антикорупційної політики, а не лише декларування намірів протидіяти цьому явищу, забезпечення відкритості влади, чесні та незалежні суди й активна позиція усього суспільства щодо подолання корупції в нашій країні.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Жилка М. П.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 1 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ТА «ПАРАДОКСИ» ДЕМОКРАТІЇ

Зі стародавніх часів існувала думка, що демократія не є ідеальною формою влади; але історичний досвід неодноразово доводив, що демократія –

найбільш гнучкий, життєздатний політичний режим, що відповідає волі людей [1, с. 75–76]. Фундаментальний принцип законної влади, був сформульований ще у 1863 р. А. Лінкольном: «Правління людей, здійснюване людьми і для людей». Він ґрунтується на таких ідеях: демократія є джерелом державної влади, метою урядування і загальним благом; демократія – спосіб вибору політичних лідерів.

Демократія, як політична система, не може виникнути «автоматично» і остаточно, для цього необхідні серйозні перетворення у різних сферах суспільного життя, зміни панівної еліти і політичних структур, сформована демократична політична культура соціуму; утвердження демократії потребує політичного представництва і розвинутих електоральних процедур тощо [2]. Суверенна Україна взяла курс на розбудову демократичної держави, але демократія – це механізми, які показують, що влада має функціонувати заради і на інтереси суспільства. Проте, сучасний політичний досвід показує, що всі транзитивні країни зіткнулися із протиріччями і парадоксами демократії.

1. Демократія передбачає факт виборності влади, отже й політичну участь громадян під час і поза виборами; цей демократичний інструмент працює в Україні активно, хоча й не завжди демократично, відкрито. На жаль, обрані особи швидко втрачають «зворотній зв'язок» із виборцем, і вплив громадян на них стає ускладненим; це дозволяє представницьким органам від виборів до виборів працювати у режимі «неконтрольованої автономії». Громадяни повинні мати доступ і вплив на владу (необов'язково обиратися, але мати можливість впливати на процес прийняття рішень посадовцями).

2. Якщо демократія – це забезпечення інтересів більшості при гарантуванні прав меншості, то одвічним парадоксом демократії є суперечності, викликані недосконалістю механізму збалансування інтересів більшості та меншості. Громадяни, які в результаті виборів становлять меншість, будуть змушені дотримуватися прийнятого рішення, хоча мають протилежні переконання. Усвідомлення перспективи опинитися такій ситуації формує у людей політичну апатію і думку про невикористаність участі у виборчих кампаніях; хоча, з другого боку, ігнорування виборів також призводить до небажаного результату.

3. Демократія – це ідея свободи, гідності, правової справедливості. «Місія демократії», завдяки якій громадяни мали б бути зацікавлені в ній – це

забезпечення реалізації їхніх невідчужуваних прав і свобод. Але відсутність дієвої судової влади в державі не дає можливості населенню якісно та оперативно відстоювати свої права в органах правосуддя. Так, в Україні ми маємо застарілі проблеми з правом громадян на справедливий суд, вирішення яких гальмується українською владою в умовах т.зв. «гібридної» демократії.

4. Демократична модель припускає публічність в ухваленні державних рішень. Так, пряма демократія через онлайн петиції і референдуми є альтернативним демократичним способом законотворення, вона дозволяє блокувати прийняття лобістських рішень (вчасне їх викривати); також це можливість із часом внести поправки, які очікує більшість громадян України, Але на жаль, урядовці-бюрократи на практиці перетворюють її на «книгу скарг та пропозицій», на яку майже не звертають уваги.

Таким чином, виключно ідея демократії сама ще нічого не гарантує, і на рівних пропонує шанси на успіх та ризик невдачі. Це водночас – соціально-політична перспектива і життєвий виклик. Виклик тому, що успіх режиму демократії лежить на плечах громадян конкретного суспільства і нікого більше. А її перспективи пов'язані з правом і здатністю вільних людей формувати, контролювати і здійснювати владу самостійно у правовий спосіб, відповідно до економічних, соціокультурних та інших потреб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Політологія: енциклопедичний словник / [В. М. Денисенко, Л. Я. Угрин, Н. М. Хома]; за ред. д-ра філос. наук, проф. В. П. Мельника. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 406 с.

2. Герасіна Л. М. Проблема вибору ефективної «моделі» демократії в державницьких практиках сучасної України. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Сер.: *Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2015. Вип. 4 (27). С. 94–105.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор **Герасіна Л. М.**

Зінченко А. В.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 9 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДЕМОКРАТИЧНІ ЦІННОСТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Демократичні цінності – це ті основні ідеї та принципи, завдяки яким існування демократичного політичного режиму стає можливим, те, заради чого його варто захищати та завдяки чому він є найпоширенішим серед політичних режимів. З історичним розвитком людства поняття «демократія» дещо змінювалося, але ідеї, що лежать в його основі, залишаються такими ж. Це – суверенітет народу; вільні вибори представників публічної влади, які передбачають існування свободи висунення кандидатур, свободи виборчого права, свободу голосування; підпорядкування меншості більшості при чіткому дотриманні прав меншини; поділ влади на гілки; конституціоналізм і панування закону в усіх сферах життя. Із отриманням Україною незалежності відбулася докорінна переорієнтація та перехід її від тоталітарного режиму до демократичного, а разом з тим, звісно, змінилися принципи розбудови політичних інститутів. Основними ознаками сучасної політичної системи України є: перехід від верховенства держави над правом до верховенства права над державою, яке є обмежувачем для будь-якої влади, що є умовою для формування правової держави; миролюбність та неагресивність, що сформувалися внаслідок історичних умов перебування у складі тоталітарної країни із репресивним режимом; недостатньо високий інтелектуальний рівень політики, що є безпосереднім наслідком того, що протягом тривалого часу в українців не було можливості самостійно розбудовувати державність та приймати рішення в усіх сферах суспільного життя.

Сучасна Україна обрала шлях інтеграції до європейського співтовариства, отже, утвердження демократичних цінностей стає її головним орієнтиром та перспективою подальшого державного та суспільного розвитку. Протягом останніх десятиліть здійснюється вплив світових демократичних тенденцій, особливо західноєвропейських, на модернізацію політичної системи нашої держави. Пріоритетними орієнтирами її розвитку стають: демо-

кратичні державно-політичні перетворення; посилення правозахисної та соціально-захисної функцій держави; утвердження громадянського суспільства; зростання політичної свідомості та політичної культури суспільства; забезпечення вільної діяльності засобів масової інформації.

Варто розуміти, що декларативність цих норм та їх реальна дія у житті – це зовсім різні речі. Україна обрала шлях до європейської спільноти та започаткувала процес демократичного державотворення, але варто розуміти, що він має бути поступовим та послідовним. Для того, щоб наша країна стала дійсно демократичною (до яких наразі Україна частково відноситься, адже вона характеризується лише як країна перехідного режиму), потрібен час і дієві механізми втілення цих приписів у життя. Також слід зазначити, що розвиток демократії в нашій державі не може здійснюватися ізольовано від міжнародного суспільства. Отже, ми маємо рівнятися на приклади для наслідування та орієнтири у вигляді демократичних цінностей, які мають стати головними засадами функціонування органів публічної влади, а також впроваджуватися у світогляд активного громадянського суспільства.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент Підкуркова І. В.

Зубчинська А. С.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 12 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ТЕРОРИЗМ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ЛЮДСЬКОГО СВАВІЛЛЯ

Тероризм – особлива форма людського свавілля, що посягає на основоположні права людини та приносить шкоду суспільству. У сучасному світі постійно зростає кількість країн, що зазнали жаклих наслідків від терористичних актів. Тероризм перетворився на надзвичайно потужну загрозу для держави, її політичних, соціальних та економічних інститутів. За своєю сутністю він є вічним. Адже жодна форма державного правління не може задовольнити весь аспект потреб громадян. Етнічні, конфесійні, со-

ціальні протиріччя та їх невирішеність приводять до виникнення психологічного ґрунту для «вдосконалення» суспільства «силовими» методами. Його можна класифікувати на різні види, залежно від того, яку мету він переслідує. Класифікація Фредеріка Форсайта виділяє чотири види тероризму: 1) національний (регіональний); 2) одновимірний; 3) політичний; 4) релігійний. Звісно, що існує не одна класифікація тероризму і кожна з них прагне розкрити зміст і значення даного поняття в найбільш повному обсязі. Зокрема, можна згадати ще про поділ тероризму на внутрішньодержавний та транснаціональний (міжнародний). Внутрішньодержавний пов'язаний з вкоріненням у суспільство страху та придушенням інакомислення в межах однієї країни. А якщо говорити про транснаціональний, то терористична діяльність відбувається в межах не однієї держави. Наприклад, підготовка до злочинних дій розпочинається в межах однієї країни, а терористичний акт здійснюється в іншій державі. Тероризм набув глобального значення. Адже в нашому сучасному світі існують міжнародні терористичні організації. Такі, як: «Аль-Каїда», «Аль-Джихад» та Всесвітній ісламський фронт боротьби проти іудеїв та хрестоносців. Крім того, в майбутньому людству може загрожувати інформаційний тероризм чи тероризм із застосуванням отруйних речовин. Найгіршою ознакою сучасного тероризму є те, що часто він приводить до масових вбивств. Наприклад, раніше тероризм завдавав страждань в основному лише конкретним особам, на яких була спрямована жорстокість терористів. Однак зараз все відбувається інакше. Адже він перетворює невинних сторонніх жертв на свій засіб впливу. Це породжує паніку в соціумі, яка є головним завданням та метою терористів. Адже вони нічого не вимагають, ні до чого не закликають. Їхні дії так і прагнуть змусити кожного надзвичайно боятись. Не дарма вони здійснюють свої задуми у людних місцях: школах, дитячих садках, чи в церквах. Терористи, ніби забувають, що всі ми різні, і переслідувати чи знищувати когось за інші погляди на життя є неправильно. Без сумніву, тероризм – це глобальна проблема, доказом цього слугують спроби отруєння води у житлових будинках, загрози застосування гірничого газу чи застосування зброї масового ураження в метро. На жаль, дана злочинна діяльність представляє собою смертельну небезпеку для кожного з нас. Якщо брати до уваги нашу країну, то ми потребуємо змін щодо запобігання терористичним операціям. В Україні варто впровадити систему, що поєднує сукупність політичних, правових, контррозвідувальних, операційно-пошукових заходів. Крім того, необхідно підтримувати зв'язок з міжнародними організаціями, що запобігають на-

сильству. Особливо, коли Україна перебуває у досить складному політичному становищі: конфлікт на сході держави, складне економічне положення тощо. Ці чинники слугують простором для планування та втілення у життя терористичних планів.

Отже, тероризм – це нагальна та постійна проблема, що набирає обертів. Але її варто намагаться вирішити, через співпрацю держав щодо антитерористичних дій, ознайомлення громадян з важливістю бути свідомими людьми і прагнути підтримати чи змінити правовий, політичний порядок лише законними способами, а не терористичними діями, провокуючи насильство.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Клімова Г. П.**

Іванов С. С.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 7 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СУЧАСНА УКРАЇНА В ТРАЄКТОРІЇ ПОШУКУ ОПТИМАЛЬНОЇ «МОДЕЛІ» ДЕМОКРАТІЇ

Всеохоплюючою політичною тенденцією та надбанням цивілізації у сфері відносин між громадянами та державою є демократія. Абсолютна більшість високорозвинених країн світу мають цю атрибутивну ознаку – демократичність політичної системи. Україна, що природно прагне долучитися до надбань світової спільноти, також намагається дотримуватися цього вектору розвитку. Тому, постає питання щодо вибору тієї «моделі» демократії, яка б найбільше відповідала українським реаліям, і враховувала найзначніші чинники, що істотно впливають на політичне життя нашого суспільства.

Наукою створено чимало теоретичних «моделей» демократії. Можна звернути увагу на найбільш поширені з них: ідентитарну, представницьку теорії, «модель» елітарної демократії, ліберальну та соціальну [1]. Концепція ідентитарної демократії (К. Шмітт, Ж.-Ж. Руссо) виходить з ідеї, що

народ – це єдине ціле, інтегроване з окремих індивідів, які мають спільну волю та здатні до її публічної демонстрації шляхом прийняття колективних рішень безпосередньо на зборах. Тобто, дана «модель» акцентує пряму (безпосередню) форму здійснення влади народом. На нашу думку, для України зараз є актуальним питання щодо правового забезпечення механізмів реалізації влади народу безпосередньо (шляхом референдумів), і це слід вважати прогресивною та позитивною тенденцією.

«Модель» представницької демократії (Ф. Гаск, Ф. Ешер, Ш. Монтеск'є) є прямою протилежністю ідентитарній. Вона передбачає, що громадяни шляхом виборів, свідомо делегують владні повноваження своїм обраним представникам, котрі у подальшому самостійно формують народне волевиявлення. Отже, можна сказати, що у післявиборчій фазі народ займає пасивну позицію щодо співучасті у веденні державних справ, його роль зводиться до голосування за певного кандидата чи політичну силу.

Достатньо популярною є модель «елітарної» демократії, як панування політичних еліт, які за природою є демократичними, відрізняються розвиненістю, професіоналізмом, прагматизмом тощо [2, с. 80–82]. Механізмом забезпечення і захисту демократії тут виступає закон «циркуляції» еліт, що здійснюється за допомогою обрання народом правлячої верхівки шляхом виборів. На нашу думку, обґрунтування даної теорії прямо пов'язане із застосуванням моделі представницької демократії у більшості країн світу. Можна також сказати, що вона найбільше відбиває зміст демократичних практик у сучасній Україні, адже народ переважно лише вибирає представників з існуючої політичної еліти.

Нарешті, досить популярними «моделями» демократії наразі є соціальна та неоліберальна. Перша проголошує, що людина – головна цінність суспільства і держави; визначає громадян джерелом влади; передбачає не тільки їх політичну рівноправність, а й забезпечує соціально-правову рівність як гарантію реалізації прав особистості у сфері політики, економіки, духовності. В основі ж неоліберальної моделі – полягають гарантії та захист прав і свобод особистості, ідея правової держави, чіткий розподіл компетенцій гілок державної влади, але функціонально дещо обмежується роль має у державно-політичному процесі. Кожна з них наголошує, що влада більшості має бути контрольована через захист і дотримання прав меншості, адже це є головним чинником демократичного прогресу.

Підсумовуючи цей матеріал можна сказати, що немає універсальної «моделі» демократії, тому політикам доцільно синтезувати стратегію роз-

витку країни шляхом поєднання найкращих пропозицій. Вибір України, як вбачається, має бути зорієнтований на *соціально-демократичну* перспективу в поєднанні з перевагами *ідентитарної* та *представницької* «моделей».

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасіна Л. М. Проблема вибору ефективної «моделі» демократії в державницьких практиках сучасної України. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Сер.: *Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2015. Вип. 4 (27). С. 94–105.

2. Політологія: енциклопедичний словник / [В. М. Денисенко, Л. Я. Угрин, Н. М. Хома]; за ред. д-ра філос. наук, проф. В. П. Мельника. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 406 с.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор **Герасіна Л. М.**

Іванюра І. С.,

Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,

2 курс, 8 група,

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ТОТАЛІТАРИЗМУ ТА ЇХ ПРОЯВ В ОСНОВНИХ ЙОГО РІЗНОВИДАХ

Тоталітаризм – крайня форма авторитаризму, яка полягає у всезагальному контролі над усіма сферами життя суспільства. Вона прагне втілити в життя якусь агресивну утопію та супроводжується при цьому масовим порушенням прав людини, застосуванням насильства у формі терору. Виділяють три основних види тоталітарних режимів: фашизм (Італія, проте ведення Японією агресивної мілітаристської політики в міжвоєнний період надає нам підстави говорити про існування і японського фашизму, який не був в Японії політичним режимом, він лише існував у ній у формі руху), націонал-соціалізм (нацизм) (Німеччина) та більшовизм (СРСР).

Розглянемо деякі найбільш характерні, спільні для усіх тоталітарних режимів, риси й особливості їх прояву в зазначених різновидах. Однопартійність або однопартійна диктатура. Політична партія в даному випадку

розглядається в якості стрижня, ядра політичного режиму. Якщо порівняти партії фашистів, нацистів з більшовицькою, можна побачити, що в структурі фашистської і нацистської партій простежується суворіша ієрархічність, ніж у більшовицькій партії. Наприклад, в СРСР, хоча б для створення ілюзії демократичності режиму, проводилися з'їзди. В той час як фюрер нацизму Гітлер та дуче фашизму Муссоліні цього не потребували, оскільки вони втілювали в собі націю, партію і державу. Більшовики поступово ліквідували всі партії, окрім своєї, а фашисти і нацисти, імітуючи демократію, навпаки, зберегли і створили ряд «дружніх» партій. Проте, провідна партія мала монополію на владу. У Німеччині – НСДАП, в СРСР – КПРС, в Італії – ПНФ. Яскравою ознакою також є наявність партійно-державної еліти. Це дуже важливо, адже без залучення кадрів до управління тоталітарист не може самостійно здійснювати свою політику. Ці кадри утворюють своєрідну касту, до якої важко потрапити, яка наділена привілеями, благами та іншими правами. Варто зазначити про соціальну базу, з якою відбувалось формування партійної еліти. В Італії та Німеччині – із середніх класів, в СРСР – з робітників і селян, проте їх ніколи не допускали до найвищих ешелонів влади. Ще однією характерною ознакою є вторгнення в приватну сферу життя людини – сферу, де людина має цілковиту свободу від природи, яку монополізує тоталітарна держава. По суті, встановлюється контроль над життям громадян, і будь-який прояв індивідуальності міг розглядатись як загроза владі. Поліцейські органи – гарантія існування тоталітаризму – боролись із незгодними з режимом. Кожен міг у будь-яку хвилину опинитись у в'язниці, бути заарештованим або навіть більше – знищеним. Так ставали ворогом. Якщо реальних ворогів не було, то їх вигадували і боролись з ними. Наприклад, «троцькісти» чи «шумкісти» в СРСР, євреї та цигани в Німеччині, багаті й сильні західні держави, які винні у біді вана народу, – в Італії. Це, по суті, виправдовувало ті репресії та переслідування, які проводились проти населення. І ще одна ознака, на якій я хотів би наголосити, яка є спільною для всіх тоталітарних режимів – це ідеологія. Ідеологія має за завдання пояснити населенню, що історія – це закономірний рух до певної мети, яку ставить собі тоталітарна держава. Під час її втілення в життя тоталітарні держави користуються гаслом «мета виправдовує засоби». Людина стає засобом для досягнення мети. Такими ідеями є, зокрема, «велика комуна» у більшовиків, «Тисячолітній Рейх» у нацистів, «Великий Рим» у фашистів. Їх об'єднує те, що вони мають утопічний і нездійснений характер.

Проаналізувавши основні ознаки тоталітаризму, можна зробити висновок, що це режим, заснований на політичній диктатурі, примусі, насильстві та ідеології. А такі риси у сучасних умовах неможливі, адже зараз більшість країн світу прагнуть до демократії. В той час як схильність до встановлення тоталітаризму проявляється там, де відсутнє верховенство права, що у свою чергу призводить до неможливості існування правової демократичної держави.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Підкуркова І. В.**

Ісмаїлова І. Е.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 10 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДО ПРОБЛЕМИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЕТНОПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Суперечності у трактуванні поняття «український народ» є наріжним камінням етнонаціональних процесів в сучасній Україні, адже визначає коло осіб, що є об'єктами захисту держави і не тільки, а особливо в умовах загострення епідеміологічної ситуації в Україні та перебування на Сході військ Російської федерації. Так, у преамбулі Основного Закону міститься трактування «українського народу» у контексті нормативної концепції громадянської нації: «громадяни України всіх національностей». У той самий час у ст. 11 Конституції України знаходимо цілком етнічну конотацію в розумінні української нації та всіх корінних народів і національних меншин України: «Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України».

Вчені вважають, що замість формування синкретичної (об'єднавчої) національно-політичної ідентичності в цих законах поєднуються двоїсті характеристики, а саме: побудова одночасно етнічної та громадянської

спільноти. Через те, що державна етнополітика втілюється у формуванні ідентичностей та соціальних типів, орієнтованих на принцип лояльності до держави, до влади, в Україні сформувався етатистський (продержавний) тип ідентичності (сформований державою, зорієнтований на неї та нею ж керований). Не важко здогадатися, що невизначеність владних структур щодо змісту етнополітики вигідна можновладцям. Представники української політичної панівної еліти дбають, насамперед, про інтереси свого номенклатурного стану, ніж про інтереси населення, у тому числі, національних меншин України.

Таким чином, відсутність узгодженості у трактуванні поняття «український народ» у Конституції країни має своїм наслідком роз'єднання громадян через невизначений критерій об'єднання. Суперечності у етнополітиці є тим, на чому олігархія та некомпетентні у своїй більшості в питаннях етнополітики представники державної влади країни можуть проводити вигідні спекуляції на націоналістичних почуттях і етнічних атрибутах, з одного боку, та на громадянському наповненні поняття «нація» з іншого. Невизначеність питання щодо етнополітики в Україні може призвести до посилення напруження і конфліктності у суспільстві, яке і так втомилосся від війни на Сході країни, економічної кризи та безробіття, зубожіння широких верств населення, карантинних обмежень з причин пандемії і т.п. Тому відкладання у шухляду цього питання тільки поширить перелік невирішених проблем в українському суспільстві та відштовхне від України багатьох наших партнерів.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Кагадій К. С.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 11 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНЕ АНТИТЕРОРИСТИЧНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

У XXI ст. проблема тероризму набула статусу одного з найнебезпечніших і важко прогнозованих глобальних викликів сучасності. Слід звернути

увагу, що останніми десятиліттями тероризм стає все більш зухвалим, безжалісним, жорстоким та різноманітним у своїх проявах. Так, кожного року збільшується кількість країн, які «стали жертвами» та «відчули на собі» наслідки терористичних актів. В цьому контексті потрібно звернути увагу, що наразі тероризм потрібно розглядати не тільки як проблему внутрішньої безпеки конкретної держави, а вирішувати її в міжнародних масштабах. Теоретичною основою наукових пошуків з обраної проблематики є праці таких науковців, як В. Антипенка, Ю. Антоняна, Т. Бояр-Созонович, В. Зеленецького, В. Смельянова, В. Кубальського, В. Ліпкана, М. Требіна та ін.

Що стосується розвитку міжнародного антитерористичного законодавства, то воно має давню історію. Як зазначають науковці, воно бере свій початок ще з 1920–1930 років, коли відбулось проведення перших міжнародних конференцій з питань боротьби з тероризмом, основним призначенням котрих було здійснення уніфікації кримінального законодавства. Прикладом цьому є проведені конференції у Варшаві (1927 та 1928 рр.), Римі (1928 р.), Брюсселі (1930 р.), Копенгагені (1935 р.) тощо. Слід зазначити, що створення єдиної міжнародної системи запобігання та боротьби з тероризмом безпосередньо пов'язане з наявністю ґрунтовної нормативно-правової бази, яка має включати в себе вичерпний перелік міжнародних актів, котрі системно регламентують діяльність міжнародних організацій в сфері боротьби з тероризмом та окреслюють вектори вдосконалення національного антитерористичного законодавства держав-членів. Щодо питання визначення пріоритетів у цій системі, то ними мають бути розробка міжнародного законодавства відповідно до основоположних загальнолюдських цінностей; запровадження у міжнародну нормотворчість засад комплексної побудови конвенційного апарату запобігання та боротьби з тероризмом; приведення національного законодавства країн-учасниць щодо протидії тероризму до уніфікованих стандартів; формування та запровадження єдиного категоріального апарату. Особливе значення розробки міжнародних актів, котрі визначають базові дії щодо протидії тероризму, полягає в тому, що терористичні організації використовують протиріччя, колізії, що мають місце у національних законодавствах в державах, з метою реалізації своїх злочинних цілей, уникаючи при цьому юридичної відповідальності.

Так, значним поворотним моментом у боротьбі з міжнародним тероризмом стало прийняття у 1977 р. Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом, яка вперше передбачила перелік злочинів терористичної спрямованості. Не менш важливою подією на шляху протидії тероризму

стало прийняття на Генеральній Асамблеї ООН у 1979 р. Міжнародної конвенції по боротьбі із захопленням заручників та у 1997 р. Міжнародної конвенції по боротьбі з бомбовим тероризмом, котра надала чіткі визначення діяння з використанням вибухових пристроїв, що належать до злочинів терористичного характеру та передбачила більш суворе покарання за його вчинення.

Отже, системно проаналізувавши усе вищевикладене, можна зробити висновок, що одним із першочергових завдань, які мають бути вирішені, є розробка та прийняття єдиної конвенції по боротьбі з тероризмом, основною ціллю котрої стане підвищення рівня ефективності національних інструментів та механізмів протидії міжнародному тероризму та яка б опосередковувала в собі всі прояви міжнародного тероризму, мала б у своєму складі чітко визначений єдиний понятійний апарат, що б запроваджувався у внутрішньодержавне законодавство країн, які ратифікували чи приєдналися до цієї Конвенції.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Казачухіна І. І.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 11 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПИТАННЯ РОЛІ ПРАВОСВІДОМОСТІ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ У СТАНОВЛЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасні суспільні науки приділяють значну увагу проблемі громадянського суспільства [1]. Проте, незважаючи на досягнення у вивченні цього політико-правового феномена, більшість питань залишаються недостатньо з'ясованими, основними причинами чого багатоаспектність, складність громадянського суспільства.

По-перше, зазначимо, що відповідно до усталеного сучасного розуміння громадянське суспільство – це суспільство, яке характеризується розвинутими політичними, економічними, соціальними, духовними та іншими

відносинами і зв'язками, яке взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії і права. Це цілісна система незалежних від державної влади суспільних інститутів та відносин, котрі створюють передумови для реалізації законних прав, свобод та інтересів як індивідуальних, так і колективних [2, с. 165–166]. Беззаперечно, слід зазначити, що становлення та ефективне функціонування громадянського суспільства найбільш повно та точно співвідноситься саме з поняттям держави правової, оскільки вищезазначені поняття віддзеркалюють найбільш важливі основоположні аспекти існування сучасної демократичної країни. Необхідно звернути увагу на той факт, що напрацьована практика передових демократичних держав міжнародної політичної арени «свідчить» про те, що громадянське суспільство може утвердитися лише тоді, якщо воно «бере свої витоки» з демократичних традицій, світосприйняття, ментальності, правосвідомості та правової культури. В цьому аспекті можна говорити про те, що правосвідомість та права культура є одними з вирішальних чинників у розбудові громадянського суспільства. Так, у теорії права під правовою культурою розуміють якісний стан правового життя суспільства, для якого характерний певний досягнутий рівень розвитку правової системи, основними критеріями чого є високий рівень правової свідомості, законодавчої системи, правозастосовної практики та юридичної науки, стабільний стан панування законності та правопорядку, а також відповідним ступенем гарантованості основних прав і свобод людини. Окрім того, права культура як система правових цінностей віддзеркалює рівень розвитку правосвідомості не лише окремого громадянина, а і суспільства в цілому [3, с. 48–68].

Водночас, потрібно звернути увагу, що права культура і правосвідомість взаємозумовлюють існування та функціонування одна одної. Так, правосвідомість – це сукупність оціночних думок та настанов, що характеризують ставлення учасників суспільних відносин до права й чинного законодавства. Саме у межах правосвідомості формуються такі базові правові цінності, як: повага до прав людини, верховенство права, справедливість, рівність, свобода, честь, гідність, що впливають на розвиток усієї правової системи держави та громадянського суспільства, зокрема, без визнання яких неможливе функціонування громадянського суспільства. Саме розвинута права свідомість «дає змогу» людині з громадянського суспільства усвідомлювати, аналізувати та оцінювати правову дійсність, приймати рішення та вчиняти дії, котрі несуть правові наслідки. Правосвідомість не лише «закладає підвалини» для розвитку правової культури загалом, але й формує

ідеал правової особистості, котра з повагою ставиться до закону, визнає його верховенство у всіх сферах життєдіяльності, власними конкретними діями сприяє ефективному функціонуванню громадянського суспільства.

Отже, систематизувавши усе вищевикладене, можна зробити висновок про те, що ефективна побудова та функціонування громадянського суспільства безпосередньо пов'язані з розвитком правової свідомості та правової культури як окремого індивіда, так і суспільства загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку: монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2013. 536 с.

2. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.

3. Правова і політична культура українського соціуму за умов модернізації політико-правового життя : монографія / [О. О. Безрук, Л. М. Герасіна, І. В. Головко та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2016. 560 с.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Калінін В. Д.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 12 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ГОЛОВНІ НАПРЯМКИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТЕРОРИЗМУ

Процес глобалізації породжує численні соціально-політичні кризи, конфлікти, одним із способів рішення яких стає тероризм. Зростаючий натиск тероризму в світі вимагає критичного переосмислення наявних уявлень про це явище сучасного життя, розробки форм і методів боротьби з ним. Сучасний тероризм характеризується різко зростаючою технічною оснащеностю, високим рівнем організації, фінансовим забезпеченням. Його головна

відмінна риса – це розмивання меж між внутрішнім та міжнародним тероризмом. Розширюються зв'язки терористичних організацій з наркобізнесом і незаконною торгівлею зброєю. Проблема тероризму стала предметом глибоких досліджень низки суспільних дисциплін починаючи з середини століття. Найбільш відомими є праці: Ю. Антоняна, У. Бека, Е. Гіденса, С. Зеленського, В. Ємельянова, В. Коршунова, М. Креншоу, В. Лакьора, Н. Лівінгстона, С. Ломброзо, М. Требіна, М. Функе, Б. Хоффмана, А. Шмідта та ін.

Беручи до уваги суспільну небезпеку і жорстокість актів терору, тероризм можна визначити як суспільний феномен, який проявляється у протиправному використанні крайніх форм насилля чи загрози насиллям для залякування противників з метою досягнення конкретних цілей. Тероризм виникає не на пустому місці: існують певні причини і умови суспільного життя, які сприяють цьому: ріст соціально-економічних, політичних, релігійних суперечностей, збільшення прірви між багатими і бідними країнами і прошарками населення. Сприяють росту тероризму – перехідний період, крах адміністративно-командної системи, економічна криза, розкол суспільства на групи з різним матеріальним становищем, безробіття, політичні, економічні, релігійні конфлікти. Терор має обличчя, так як його здійснюють конкретні люди у своїх інтересах, має релігію, так як завжди існують люди-ноненависні релігії, які надихають терористів, розділяючи народи на богообраних і боговідкинутих. Цивілізоване суспільство повинно прагнути до того, щоб не дати можливості поширенню цьому злу і своєчасно виявляти терористичну загрозу. Головні напрямки попередження тероризму повинні включати:

1. Прогнозування терористичної активності з визначенням її можливих суб'єктів. Вплив на основні явища і процеси в суспільстві, які сприяють росту тероризму. Присікання терористичних актів проти державних і громадських діячів, затримання винних і передача їх до суду, зокрема організаторів терору, а також ті, хто фінансує терористичну діяльність. Попередження і присікання схожих з тероризмом злочинів (захват заручників, геноцид, диверсія і інші). Співпрацю міжнародних організацій щодо попередження і присікання терористичної діяльності. Таким чином, боротьба з тероризмом потребує комплексного підходу, який повинен включати заходи і економічного, і політичного, і соціального, і правового характеру.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Канітула О. В.,
міжнародно-правовий факультет,
2 курс, 2 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

УКРАЇНА У СУЧАСНОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ

Україна, як і будь-яка інша держава, не може розвиватися усамітнено, задовольняючи лише власні інтереси, не враховуючи геополітичні процеси та тенденції розвитку інших країн, світової політики загалом. Те, як Україна усвідомлює свої інтереси, впливає на бачення нашої держави серед інших держав, визначає її місце у світі. Україна розташована у південно-східній Європі на перетині трьох геополітичних масивів – Євroatлантичного, Євразійського й Ісламського. Саме таке розташування відіграє визначальну роль у розвитку нашої держави. Україна має досить вигідне геополітичне положення, але водночас воно викликає й деякі труднощі. Вигідним є положення України відносно інших держав. Україна розташована на невеликій, однаковій відстані від великих європейських столиць, а саме Берліна, Лондона, Рима, Парижа, а також на відносно рівновіддалених відстанях від найбільших економічних та політичних столиць світу – Вашингтона та Токію, досить близько до столиць сусідніх з нею країн.

Зовнішня політика України спрямована на забезпечення безпеки країни, цілісності державної території, захист державного суверенітету, а також посилення економічної, політичної, культурної співпраці з іншими країнами з урахування її геополітичного положення. В «Декларації про державний суверенітет України» говориться про те, що Україна є учасником міжнародних відносин, активно сприяє зміцненню загального миру і міжнародної безпеки, визнає перевагу норм міжнародного права перед національними. У 1945 р. Україна була однією із країн, які брали участь у заснуванні ООН. Також Україна є країною-засновницею міжнародної організації МАГАТЕ (Міжнародне агентство з атомної енергетики). Загалом за час свого незалежного існування українська держава брала участь у таких інтеграційних утвореннях як ЦЄІ (центральноевропейська ініціатива), ЧЕС (Чорноморське економічне співробітництво), ГУАМ (Грузія, Україна, Азербайджан, Мол-

дова). У 1992 році Україна увійшла до світових фінансово кредитних організацій: МВФ (Міжнародний Валютний фонд) та МБРР (Міжнародний Банк реконструкції та розвитку). З 2008 року Україна стала членом Світової організації торгівлі (СОТ).

Україна послідовно інтегрується до європейської спільноти. У 2014 р. Україна підписала асоційовану угоду із ЄС, а з прийняттям її до Ради Європи та співпраці з іншими європейськими об'єднаннями з'явилися нові можливості для поглиблення інтеграційних процесів в Україні. Україна зміцнила співробітництво із багатьма міжнародними організаціями, такими як Міжнародний Валютний Фонд, Всесвітній банк і Європейський банк реконструкції та розвитку. Співробітництво України із Північноатлантичним альянсом заснована на програмі «Партнерство заради миру» та Програмі розширених можливостей НАТО. Україна має вигідне географічне розташування й для світової безпеки. Українська держава знаходиться між двома найбільшими військово-політичними блоками – НАТО (на чолі із США) та ОДКБ (на чолі з Росією). Саме цей чинник перетворює Україну на своєрідну контактну зону між обома антагоністичними союзами. Після анексування Криму та розпаду військового конфлікту на Донбасі взаємовідносини України із РФ значно погіршилися, натомість Україна проголосила зовнішньополітичний орієнтир, визначивши рух на інтеграцію до європейського та євроатлантичного простору. За допомогою Комісії НАТО Україна почала трансформації свого оборонного сектору і сектору безпеки у відповідність з нормами НАТО. Українська армія регулярно бере участь у військових навчаннях НАТО, а нещодавно Україна приєдналася до партнерства з Агентством НАТО з підтримки і постачання, що тепер дозволяє їй закуповувати військоове обладнання безпосередньо у постачальників НАТО.

Таким чином, користуючись своїм геополітичним положенням Україна стає активним учасником міжнародних відносин, має свої загальнонаціональні інтереси та реалізує їх в колі європейських держав. Для України, як і всіх держав Центральної та Східної Європи, важливим геополітичним чинником є загальноєвропейський процес, входження до європейського і світового громадського кола на засадах цінностей західної демократії.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор Панфілов О. Ю.

Катеціенок Д. А.,
військово-юридичний інститут,
2 курс, 1 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

КОНТЕНТ – МОНІТОРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІІ СПЕЦІАЛЬНИМ ІНФОРМАЦІЙНИМ ОПЕРАЦІЯМ ЗА УМОВ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Сучасний стан розвитку військової сфери та діджиталізація усіх ланок життєдіяльності суспільства у світі відводять консервативні методи ведення війни за допомогою зброї на задній план. Зараз повним ходом йде боротьба за вплив та встановлення повного контролю над усіма медіа сферами, через які можна проводити певні пропагандистські дії та впливати на підсвідомість людей. Такі дії отримали назву – інформаційна або гібридна війна. Нажаль з 2013 року Україна мимоволі стала учасником такої війни. Російська Федерація досить успішно веде відкриту пропаганду у своїх засобах масової інформації. Однією зі складових інформаційної війни є спеціальні інформаційні операції (далі – СІО). СІО спрямовані на реалізацію попередньо спланованих інформаційно-психологічних впливів на ворожу, дружню або нейтральну аудиторію шляхом впливу на настанови та поведінку для досягнення заздалегідь визначених цілей. З метою протидії СІО був розроблений певний перелік інструментів, одним з яких є контент – моніторинг.

В науковій літературі контент визначається як набір інформації, об'єкт системи електронної контент-комерції, який неподільний у часі, є основним чинником функціонування системи електронної контент-комерції та існує лише в електронному вигляді. Є декілька найпопулярніших інструментів контент – моніторингу, такі як: InfoStream, Infosniper, Semantrum. InfoStream заснований на скануванні інтернет- джерел, в першу чергу новинних, і наданні широкого набору інструментів для професіоналів в галузі аналізу інформації та інформаційної боротьби, такі як: пошук першоджерел новин; обробка інформаційних потоків з метою відокремити природний життєвий цикл інформаційної події від штучного втручання; аналіз результатів інформаційних операцій; побудова онтологічних схем; автоматична побудова інформаційних сюжетів для тематичного аналізу і багато іншого. Semantrum це український аналог InfoStream. Онлайн-сервіс для моніторингу традицій-

них та Інтернет-ЗМІ дозволяє використовувати технології обробки великих масивів даних та робити аналітичні дашборди з оновлюваними діаграмами, графіками, віджетами. Infospirer використовується для пошуку геолокації IP адреса та доменів. Цей сервіс може дізнатись, де саме фізично знаходиться сервер з якого ведеться спеціальна інформаційна операція. Саме цими онлайн сервісами кожен день користуються державні органи, спецслужби, які спеціалізуються на захисті інформаційного простору України. Але не обов'язково бути фахівцем у сфері кібербезпеки, щоб не потрапити на «гачок» пропаганди. Кожний пересічний громадянин має змогу скористатися вищеперерахованими інструментами контент – моніторингу для формування своєї особистої думки з будь – якого інформаційного приводу.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Воднік В. Д.**

Квашук Д. О.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 17 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА УКРАЇНСЬКУ НАЦІОНАЛЬНУ СИСТЕМУ

Глобалізація є визначальним напрямком у формуванні та розвитку сучасного світу. Як системоутворюючий чинник вона впливає на усі сфери суспільного життя, у тому числі, і на основні компоненти національної правової системи України. Глобалізаційні процеси передусім відображаються на правотворчості, щодо реалізації, застосуванні та тлумаченні права. Щодо правотворчості, то в Україні продовжується реформування та оновлення законодавства у напрямку упровадження вироблених світовою спільнотою стандартів забезпечення прав і свобод людини, гармонізації з наднаціональними юридичними механізмами вирішення глобальних проблем людства. Втілюються прогресивні положення міжнародно-правових актів в економічній та соціальній сферах, відбувається розширення сфери право-

вого регулювання – правом охоплюються суспільні відносини, які активно розвиваються під впливом науково-технічного прогресу, всебічної інформатизації суспільства, що має наслідком формування нових та модернізації існуючих галузей, інститутів права та законодавства. Необхідно також відмітити вплив глобалізаційних процесів на джерела (форми) права. Наприклад, у країнах романо-германської правової системи, до якої відноситься і Україна, джерелом права є нормативно-правовий акт. Проте останнім часом важливу роль почала відігравати судова практика, в тому числі і міжнародно-правова. Так, 30 березня 2006 року, із набранням чинності Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» № 3477-IV від 23.02.2006 р., на законодавчому рівні рішення Суду визнані джерелом права в Україні.

Глобалізація обумовлює удосконалення правозастосовчої діяльності, оптимізацію процесуального законодавства із урахуванням міжнародних стандартів судочинства. Під впливом глобалізації, зокрема, поступової конвергенції різних типів правових систем, відбувається трансформація концепції джерел національного права, що призвело до фактичного упровадження у правову систему України у такій якості судового прецеденту (практики Європейського суду з прав людини), посилення у правозастосуванні ролі рішень (висновків) Конституційного Суду України і Верховного Суду. Глобалізаційні процеси є одним із визначальних факторів розвитку правової системи України. Чи не найважливішими завданнями України, які залишаються актуальними на даний час, є такі: перейняття передового світового досвіду побудови правової держави, забезпечення верховенства права, загальновизнаних стандартів прав і свобод людини, протидія корупції та іншим негативним соціальним явищам, які перешкоджають продуктивному розвитку українського суспільства. Необхідно також зауважити, що глобалізація як системоутворюючий чинник, відкриваючи можливості й обрії розвитку та процвітання, водночас сприяє руйнуванню її самотності та ідентичності шляхом упровадження стандартизації усіх сфер суспільного життя. І саме тому у процесі реформування не повинна відбуватися асиміляція правової культури. У світі, що глобалізується, важливо зберегти обумовлену історико-культурним походженням і розвитком держави самотність нації, що надає культурно-національну специфіку кожній правовій системі.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент *Сахань О. М.*

Кириченко А. Д.,
Інститут прокуратури та
кримінальної юстиції,
2 курс, 20 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Соціалізація підростаючого покоління відіграє важливу роль в соціальній системі. За допомогою соціалізації доросле покоління передає свій соціальний досвід молоді, забезпечуючи тим самим стабільність соціуму і впорядковуючи процес наступності й зміни поколінь. Саме тому цілком логічним виглядає факт підвищеної уваги з боку вчених та громадськості до процесу соціалізації молоді. Століття інформаційних технологій вносить свої корективи до процесу соціалізації, що і актуалізує дослідження даної проблеми.

Під соціалізацією молоді розуміють процеси становлення цієї категорії населення як повноправних членів суспільства, реалізація ними свого соціального призначення, встановлення взаємовідносин з іншими особами тощо. На зміну традиційним формам і механізмам соціалізації приходять раніше невідомі науці й практиці. Так, стрімко набирає соціальну значимість стихійна соціалізація за допомогою ЗМІ, головним чином – Інтернету. Прогрес інформаційно-комунікаційних технологій призводить до своєрідного «комунікативного блокування», коли знання і досвід старших поколінь не можуть бути ефективно використані молоддю, оскільки внаслідок прогресивних процесів соціальної трансформації втрачають свою значимість.

В даний час складається досить драматична ситуація, через те, що традиційні агенти соціалізації (сім'я та школа) втрачають свій вплив, тоді як Інтернет все більше його накопичує. Тут домінуюче становище займають соціальні мережі Інтернету (Instagram, ТІК-ТОК), де підлітки та молоді люди проводять більшу частину свого часу. Саме соціальні мережі в значній мірі формують світогляд і ціннісні орієнтири підлітків, їх світосприйняття і соціально-психологічне обличчя. З огляду на багато в чому безконтрольний, часом навіть хаотичний характер інформації, важко говорити про дієву позитивну соціалізацію в цьому руслі.

В інформаційному суспільстві особистість змушена грати набагато більше соціальних ролей, затребуваними стають нетрадиційні соціальні та психологічні властивості людини. Таким чином, формується нова модель соціалізації молоді. Сьогодні професійна соціалізація сучасної молоді тісно взаємопов'язана з інформаційно-комунікаційними технологіями. Їх відсутність, або утруднений доступ до них автоматично роблять особистість неконкурентоспроможною на ринку праці. У цій ситуації держава і суспільство поступово втрачають ефективні важелі управління процесом соціалізації підростаючого покоління, який багато в чому пускається на самоплив. Результатом цього стає зростання девіацій в молодіжному середовищі, порушення моральних, ціннісних засад існування суспільства.

Отже, процес соціалізації молоді в умовах сучасного інформаційного суспільства стикається з рядом проблем, що, перш за все, пов'язані з неконтрольованим доступом підлітків до мережі Інтернет, відсутністю «живого» спілкування, зростаючою роллю онлайн-інститутів суспільства. Мережа Інтернет може стати як гарним шансом до побудови чудового майбутнього, так і просто згубною звичкою, що може звести нанівець будь-які цінності, плани, знання. Задля того аби соціалізація молоді носила більш позитивний характер, як держава, так і соціальні інститути суспільства, повинні докласти неабияких зусиль, провести виважену політику щодо удосконалення можливих процесів соціалізації молодого покоління.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Кириченко В. О.,
факультет адвокатури,
2 курс, 6 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Формування правової держави є одним з пріоритетних напрямків будь-якої демократичної країни, зокрема й України. На сучасному етапі закріплене в Конституції України положення про правову державу є, на жаль,

тільки нормою-програмою, але Україна впевнено йде до поставлених цілей і завдань. Фундаментальною основою правової держави є розбудова громадянського суспільства, яке характеризується всебічним розвитком кожного індивіда, вільним ринком, свободою думки тощо. Тому значення політичної та правової культури як необхідних чинників розвитку правової держави є незаперечно важливим. Право і політика перебувають у тісному взаємозв'язку, адже, з одного боку, право підтримується і забезпечується державою, яка, у свою чергу, робить систему права загальнообов'язковою, а за порушення правових норм застосовує державний примус. З іншого боку, політика є засобом, за допомогою якого ті чи інші норми права втілюються в життя або ж зникають з нашого життєвого простору [1]. Хоча ці явища йдуть пліч о пліч у розвитку держави, проте їхній вплив має й деякі відмінності.

Рівень правової культури визначається рівнем правосвідомості, ступенем її розвиненості й досконалості, суспільним прогресом, ступенем гарантованості державою свободи особи, а основою її формування є правові цінності та норми [2]. Це означає, що виховання поваги до права та розуміння важливості його норм є запорукою гармонійного розвитку правової системи. Зрозуміло, без громадян із належним рівнем правосвідомості та правової культури, професійних юристів у системі державних органів неможливо досягти законності та правопорядку в суспільстві. Тому однією з основ формування України як правової держави виступає правова культура, яка визначає якісний стан її правового життя на кожному етапі розвитку [3, с. 90–111].

Найважливішою характеристикою політичної культури є рівень оволодіння політичними знаннями й досвідом, певний рівень розвитку політичної свідомості та діяльності. Політична культура, зокрема, формує ставлення суб'єктів до політичних норм, цінностей та ідеалів. Для політичної культури демократичних країн притаманне раціональне ставлення з боку суспільства й окремих громадян до політичної еліти і до влади в цілому. Українці ж будують своє ставлення до влади та політичних еліт через призму емоцій, що є більш властивим державам з недемократичним політичним устроєм [1]. Звідси актуалізуються проблеми, пов'язані з розвитком в Україні політичної культури. Сучасний її рівень в нашій державі є досить низьким в порівнянні з іншими європейськими країнами, що певним чином можна пояснити досить вагомим впливом політичних еліт на усі гілки влади, через що їх повноваження та завдання реалізуються не в повній мірі. Часто це

супроводжується утисками основоположних прав і свобод громадян, що є неприпустимим у правовій державі. Це призводить до зневіри громадян у силу закону, небажання щось змінити у суспільному житті, неповаги до права. На жаль, Україна має пройти ще досить довгий шлях до становлення правової держави.

Отже, можна із впевненістю стверджувати, що політична та правова культури є надзвичайно важливими чинниками у становленні правової держави, адже від їхнього розвитку залежить подальша доля держави й суспільства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Минькович-Слободяник О. В.. Співвідношення політичної та правової культури. *Часопис Київського університету права*. 2017. №3. С. 32–36.
2. Макеєва О. М. Правова культура як чинник розвитку правової системи. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2016. №4. С. 48–53.
3. Правова і політична культура українського соціуму за умов модернізації політико-правового життя : монографія / [О. О. Безрук, Л. М. Герасіна, І. В. Голловко та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2016. 560 с.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор **Погрібна В. Л.**

Кізілова К. О.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 19 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА

З розвитком політичних інститутів та процесів демократизації, особливо увагу привернула до себе проблема формування сучасного політичного лідера. А тому постала гостра потреба дослідження процедури створення ідеального образу або іміджу політичних лідерів, а також позиціонування даного політичного «продукту» електорату. Особистість лідера використовується для маніпуляції думкою громадян, робить можливим донести до ви-

борців інформацію щодо суб'єктів політичної діяльності. Запорука конкурентоздатності, що дає спроможність залучати матеріальні, інформаційні, фінансові та людські ресурси, прямо залежить від іміджу політика. В уявленнях народів завжди існує образ ідеального політичного лідера із відповідними часу, простору та обставинам рисами. Даний образ виникає на основі політичної культури, традицій, пріоритетів, потреб та інтересів різних соціальних груп та верств, тобто основою виступають менталітет та архетипи, завдяки чому і надається перевага при виборі того чи іншого політика. «Іміджмейкери» створюють так званий політичний продукт – імідж політика, якого очікують у суспільстві.

Існує ряд факторів, які впливають на становлення репутації політика: по-перше, це сам кандидат, тобто його особистість, по-друге, це спосіб його відображення в ЗМІ, по-третє, це конкретна, історично складена політична ситуація в країні. Слід зауважити, що, наприклад, портрет сучасного українського політичного лідера утворюється на основі морального аспекту, адже він є головним критерієм, що домінує у свідомості українського населення при прийнятті рішень щодо надання пріоритету комусь з претендентів на статус лідера. Інакше кажучи, враховуються проблеми моральності, внутрішньої етики людини, людяності та простоти, патріотизму. Береться до уваги здатність лідера не бути лише зовнішнім проявом влади, а його вміння розкривати себе у спілкуванні з людьми. Отже, в сучасному демократичному українському суспільстві політики мають постійно підтверджувати свою користь для суспільства, значущість та легітимність від перебування на високих посадах. Інакше кажучи, їм треба не забувати нагадувати про себе час від часу електорату, що вони гідні представляти його інтереси в органах влади.

Процес формування іміджу політичного лідера спрямований на свідомість населення, з метою своєчасно та вірно вплинути на почуття та емоції мас, закріпити позитивну оцінку електоратом репутації даної особи. Сутнісні зміни у політичному житті призводять до того, що імідж лідера політика повинен підлаштовуватись під різні політичні ситуації, а також значно посилювати свій вплив на різні сфери життєдіяльності.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Кіфік А. Ю.,
факультет адвокатури,
2 курс, 7 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДУХОВНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

За останні десятиріччя в нашій країні проблема цінностей набула особливої актуальності. Вони є об'єктом дослідження багатьох наук, зокрема, культурології, філософії, психології, соціології, що говорить про їхню складність та багатогранність. Цінності, за П. Менцером, – це те, що почуття людини диктує визнати найважливішим над усім, і до чого можна прагнути, ставитися з повагою та бути визнаним усіма [1, с. 5]. Цінності, на думку М. Головатого, – це також певні ідеї, погляди, за допомогою яких люди задовольняють свої потреби та інтереси [2, с. 165]. Ціннісні орієнтації особистості не тільки визначають мотивацію індивідуальної поведінки, але й формують світогляд людини, її культуру в процесі виховання і навчання. Причому навчання має на меті не стільки надати конкретні знання в певній галузі, скільки відтворити культурні та історичні нормативи, які сприяють самореалізації особистості.

Духовна культура, як засіб соціалізації молоді, сприяє формуванню духовних якостей особистості контролює, регулює, впорядковує поведінку суб'єктів соціальної взаємодії. Її не можна засвоїти безпосередньо у колективно організованих формах дозвілля. У процесі еволюції було сформовано цілу мережу культурно-освітніх закладів: школи, театри, кінотеатри, ЗМІ та комунікації, заклади агітації й пропаганди, просвітницькі установи, церква, музеї тощо. Зростання освітнього рівня молоді не призводить автоматично до підвищення мотивації задоволення культурних потреб. Разом з безсумнівним зростанням культурних потреб, що супроводжує освітній процес, молодь набуває й необхідних навичок і вмій для їх задоволення. Однак ця сфера суспільного буття в сучасних умовах має ряд суперечностей. З одного боку, заклади дозвілля покликані пропагувати високі культурні, моральні та духовні цінності. З другого, в умовах обмеженого фінансування заклади вимушені здійснювати заходи, які відповідають невибагливим вимогам споживачів.

Соціалізація має на меті ввести людину в певне культурне поле, «оцивілізувати» її, навчити жити в суспільстві, зважаючи на інших людей. Здобуття вищої освіти безсумнівно сприяє зростанню культурних потреб молоді, формуванню її необхідних навичок, вмінь та мотивації для їх задоволення. У сучасних умовах освіта є системою засвоєння культури, яка формує середовище, в якому живе, зростає і розвивається молода особистість.

Сучасна криза суспільства, як зазначає Т. Алексеева, складається з ряду кризових ланок: з духовності, моралі, ідеології, політики, економіки та соціального життя [3, с. 39]. Криза духовна – найглибша, найстрашніша – криза першого порядку. Її виникненню та поглибленню сприяють пропаганда жорстокості, бездуховності, насильства, послаблення виховної роботи з боку органів виконавчої влади, закладів освіти та культури. Ми також переживаємо кризу особистості – втрату тих внутрішніх обмежень і доброчесності, які не дають людству впасти у безодню своїх темних інстинктів. Суспільство не повинне затуляти очі на цю проблему, слід максимально використовувати сучасні політичні та психологічні технології задля формування в масовій свідомості орієнтацій на соціально значущі цінності.

Отже, розвиток культури суспільства повністю залежить від самосвідомості людей, їх духовного розвитку та оцінки ситуації, що складається в суспільстві. Певним чином розвиток залежить і від держави, яка має проводити активну та гнучку політику стосовно розвитку та захисту культури, яка б слугувала формуванню позитивних ціннісних орієнтацій молоді в процесі її соціалізації та розвитку духовної культури молодого покоління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Філософський енциклопедичний словник. Москва: Инфа-М, 1998. 576 с.
2. Головатий М. Ф., Цибульник В. С. Проблеми молодіжної політики. *Філософська і соціологічна думка*. 1992. №4. С. 160-165.
3. Культура в сучасних трансформаційних процесах : монографія / М. М. Бровко та інші. Ніжин: ТОВ Видавництво «Аспект-Поліграф», 2011. 396 с.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор **Погрібна В. Л.**

Клюєва О. С.,
Інституту підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України,
2 курс, 1 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПОЛІТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В Україні, як і в усьому світі, проблеми гарантування та підтримки безпеки держави вийшли на перший план. У системі національної безпеки особливе місце посідає політична безпека, яка визначається як основна функція держави щодо забезпечення захищеності життєво важливих політичних інтересів суспільства (особистості, соціальних верств, суспільства в цілому) від внутрішніх та зовнішніх загроз, а також як сукупність необхідних для цього заходів. Політична безпека гарантується завдяки виваженій політиці держави, яка проводиться у відповідності із затвердженими у встановленому порядку теоретичними концепціями та доктринами, стратегіями та програмами розвитку в різних сферах суспільства – соціальній, економічній, політичній, науково-технічній тощо як на загальнодержавному рівні, так і на рівні відповідних галузей.

Протягом останніх років неодноразово виникали загрози стабільності українського суспільства, у т.ч. у політичній сфері. До найбільш критичних з них належать: порушення Конституції та законів України з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування; недотримання прав і свобод людини та громадянина при проведенні виборчих кампаній; наявність корупції та хабарництва серед представників органів державної влади; намагання створити незаконні воєнізовані збройні формування та спроба використати їх в інтересах певних політичних сил; прояви сепаратизму, намагання створити автономії певних регіонів України за етнічною ознакою; посягання на державний суверенітет України та її територіальну цілісність; втручання інших держав у внутрішньополітичні справи України та ін.

Специфіка вирішення проблем вітчизняної політичної безпеки полягає в тому, що Україна зараз перебуває у статусі перехідного суспільства. У політичній сфері нашої держави відбувається застосування різних, іноді протилежних, моделей подальшого розвитку суспільства і держави, які іноді

можуть вступати у протиріччя з розвитком та функціонуванням політичного життя.

За період незалежності України влада не змогла повністю забезпечити ефективних заходів захисту економічного, інформаційного та гуманітарного простору, не створила гідних умов для розвитку структур безпеки, і це стосується не тільки Збройних Сил України, а й створення дієвих інститутів з розробки механізмів захисту національної та політичної безпеки України. Отже, перед нашою державою наразі стоїть проблема розвитку та вдосконалення основних функцій механізму забезпечення політичної безпеки. Перш за все, потрібно намагатися своєчасно виявляти та прогнозувати внутрішні і зовнішні загрози викликів життєво важливим інтересам суб'єктів політичної безпеки та за допомогою відповідного комплексу заходів своєчасно їх попереджати та нейтралізувати. По-друге, створювати підтримку готовності сил і засобів забезпечення політичної безпеки, а також застосовувати до них ефективні способи управління. По-третє, здійснювати впровадження системи заходів з відновлення функціональності суб'єктів та об'єктів політичної безпеки на випадок будь-яких надзвичайних ситуацій. В свою чергу, вдосконалення механізму забезпечення політичної безпеки необхідно здійснювати через вдосконалення нормативно-правової бази держави, зміну стилю і покращення ефективності діяльності органів державної влади та спецслужб, оптимальний пошук і вибір раціональних рішень для використання наявних можливостей і ресурсів у системі політичної безпеки.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Підкуркова І. В.**

Ковальова Ю. В.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Правова культура є невіддільною від соціальної діяльності людей, вона входить до системи суспільних відносин як результат нормативного регу-

лювання діяльності, впорядкування суспільних зв'язків на основі законодавства [1, с. 48–69]. Правова культура володіє широкими можливостями інтенсивного впливу на людину, оскільки являє собою знання, дотримання та повагу норм права, в яких сконцентровані моральні та політичні вимоги суспільства. Громадянське суспільство втілюється в категорії «правова держава» [2, с. 331–349]. Зазначені інститути взаємопов'язані і співвідносяться між собою як зміст і форма. Вони не можуть бути реалізовані без високого рівня правової культури, який характеризується бажанням громадян брати участь у правовій сфері суспільства. Право, правосвідомість, правовідносини, законність, правопорядок і правомірна поведінка суб'єктів – це елементи, які визначають рівень правової культури.

Право як основний соціальний регулятор, сприяє правовій соціалізації особистості, зміст якої полягає в засвоєнні людиною правових цінностей, втіленні їх у норми власного життя та додержанні в поведінці [3, с. 581–584]. Початок процесу правової соціалізації бере у дитинстві, коли людина засвоює норми соціальної поведінки та взаємодії, заборони і вимоги. Коли людина дорослішає, то цей процес стає більш виразним, адже ми стаємо учасниками різних правовідносин, відстоюємо свої права у разі їх обмеження, виконуємо обов'язки перед суспільством. Таким чином, ми стаємо частиною у функціонуванні громадянського суспільства і держави.

Практичне призначення права як системи соціальних інститутів полягає в наданні громадянам набору цивілізованих способів вирішення соціальних конфліктів. Так право протистоїть силі і таким засобам впливу на людей як хабар, шантаж, маніпулювання свідомістю. Важливу роль тут відіграє права освіта, яка надає людям правову інформацію і знання законодавства, знання про законність або протиправність відносин, права і обов'язки людини і громадянина. Правова освіта виступає запорукою того, що право буде регулятором життя індивіда, а не перешкодою на його шляху реалізації особистих завдань. Прояв ставлення до права виражається у правосвідомості, що нерозривно пов'язана з правовою освітою, яка є умовою її формування. На правосвідомість і правомірну поведінку в свою чергу впливає правове інформування населення, що сприяє позитивній оцінці права, виробленню поваги до закону. Невіддільним елементом правової культури суспільства є рівень розвитку системи законодавства, адже саме в текстах документів виражається і закріплюється право. Всі нормативно-правові акти мають відповідати пануючим у суспільстві уявленням про справедливість, рівність та свободу, бути несуперечливими та написаними зрозумілою для населення мовою.

Всі зазначені елементи взаємопов'язані між собою, і коли якась ланка виходить з ладу, то відбувається збій у всій системі належного функціонування суспільства і держави. Правова культура одночасно є і найважливішим якісним показником ступеня соціалізації особистості, її соціально-правової адаптації до існуючого в суспільстві порядку, і найважливішим регулятором поведінки людини в суспільстві. Від рівня правової культури населення в цілому і його окремих груп залежить стан правопорядку в країні і розвиток демократії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Правова і політична культура українського соціуму за умов модернізації політико-правового життя: монографія / [О. О. Безрук, Л. М. Герасіна, І. В. Головко та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2016. 560 с.
2. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку: монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2013. 536 с.
3. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Требін М. П.**

Ковальчук А. П.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Молодь – це історичний суб'єкт, рушійна сила соціальних перемін в суспільстві. Засвоєння молодим поколінням культурологічних норм і соціально спрямованих ролей здійснюється під час соціалізації. Зміна соціального значення здійснюється протягом процесу соціалізації. Заміна соціальних напрямків в умовах євроінтеграції, економічної кризи, конкуренція в масовій свідомості ще радянських, національних і так званих «західних»

цінностей призвела населення в стан розгубленості, що безпосередньо вплинуло на світ молодого покоління, якому притаманний неясний і туманний характер. Знаходження свого напрямку в новітніх соціально-економічних вимогах, орієнтування на швидке соціальне просування і прогресивна соціальна неадаптованість – це виробило своєрідний характер соціально-культурної самореалізації молоді в Україні. Соціальне самопочуття молодого покоління є одним з головних показників розвитку суспільства. Для того щоб формування молоді відбувалося адекватно суспільним процесам, необхідно визначити її місце в суспільстві, з'ясувати її труднощі та проблеми. Гібридний стан нашого соціуму особливо сильно відображається на молодому поколінні. Це збільшило рівень девіацій, які мають різносторонній характер: алкоголізм, проституція, наркоманія, самогубство, кримінальні злочини, тощо. ЗМІ, кіно, телевізійні програми роблять рекламу «символам успіху», «розкішному життю», коли доступ до них у більшій частині молодих людей дуже урізаний, що час від часу і штовхає її на дії, які спрямовані проти суспільства. Одна з найгостріших проблем сьогодні є проблема працевлаштування молоді. Серед цієї верстви суспільства панує найвищий рівень вимушеного безробіття, що зумовлено відсутністю стажу роботи та небажанням керівників підприємств та установ брати її на роботу. Левова частка молодого покоління стають аутсайдерами (низький рівень освіти, низький рівень культури, відсутність престижної професії, втрата духовно-моральних орієнтирів тощо). В Україні спостерігається погіршення соціальних умов життєдіяльності молоді, як найнезахищенішої соціально-демографічної групи. Нагальні проблеми, які молодь повинна вирішувати, це: здобуття освіти, забезпечення здоров'я, працевлаштування, житло, створення і забезпечення родини, підвищення рівня культури, організація дозвілля та ін. Державна молодіжна політика сьогодні повинна бути спрямована на виховання самодостатнього, думаючого, здорового – і фізично, і морально – молодого покоління, і, звичайно ж, врахувати інтереси молоді, бути засобом вирішення її проблем. Духовний розвиток, пропаганда здорового способу життя, створення необхідних умов для реалізації інноваційного потенціалу молоді – запорука стабільності майбутнього і процвітання країни.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор Требін М. П.

Козлова П. Г.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 7 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Цілком очевидно, що політичні традиції, історичний шлях, геополітичне положення країни, специфіка певних етапів розвитку суспільства впливають на стан політичної культури [1, с. 171–201]. Це питання потребує наукової уваги і щодо України, де відбуваються суттєві зміни в державно-політичному житті; формується нова політична свідомість і політична поведінка українців. Політична культура є невід’ємним елементом політичного життя соціуму і політичної системи, вона впливає на функціонування державно-політичних інститутів, демократичних громадських структур публічної політики [2, с. 551–553]. Політична свідомість і поведінка людей проявляється в їхній політичній діяльності (або політичній апатії) та у підсумку виявляє на практиці рівень їх політичної культури.

Україна має багату на події історію, своєрідне територіальне розташування, багатонаціональний і гетерогенний склад населення. Територія нашої країни довгі роки була розділена між Російською та Австро-Угорською імперіями, не мала власної державності та самостійного досвіду правління. Її історична доля відобразила взаємодію двох тенденцій духовного і соціально-політичного розвитку. З одного боку, наявність давніх демократичних традицій, прагнення народу до волі та незалежності. З іншого – ущемлення розвитку українських земель у складі колишніх імперій, потім СРСР зумовило проблему занепаду національної ідеї й політику державного диктату, наклало свій відбиток на характер політико-культурного розвитку нашого суспільства.

Українському народові, попри його ідентичність, нав’язувалися запозичені соціально-економічний, культурний, політичний зразки життя (русифікація, створення «єдиної» соціальної структури та радянської еліти). Тому й нині під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх об’єктивних факторів відбувається подальша диференціація «кіл» політичної культури між регіональними спільнотами українського суспільства. Історичні, соціально-

економічні, духовні, психологічні, мовні фактори впливають на сприйняття людьми політичних подій та їх політичну поведінку. Специфіка регіональних відмінностей виявляє себе в оцінці значущих політичних проблем: входження України до Європейського Союзу, Митного союзу; політичні судження щодо найважливіших історичних подій; наукова оцінка значних постатей вітчизняної історії тощо. Існують контраверсійні погляди стосовно шляхів і методів майбутнього політичного розвитку країни.

Політична культура сучасної України проходить важкий етап оновлення у пост-майданні часи. Деякі політико-культурні елементи не відповідають історичним витокам, національному характеру і традиціям української нації, міжнародним стандартам, євроінтеграційному руху нашої країни. Проте, все помітнішим стає вияв українським народом ідеї патріотизму, визнання та захист ним, як цінності, незалежності держави, переосмислення ставлення до символіки та історії України. Важливою умовою розвитку політичної культури громадян є свідоме включення у політичний процес, взаємодія з політичною реальністю та цілим рядом державних інститутів. Досвід незалежної Української держави сприяє усвідомленню необхідності створення базових елементів активістської політичної культури на основі участі в соціально-політичних процесах, що відбуваються в країні, опанування мови, навичок, національних традицій. Поєднання цих компонентів сприяє консолідації різних регіонів України, а в кінцевому рахунку – міцної української політичної нації. Сучасні події показують, що значна частина громадян усвідомлює спільну відповідальність за все, що відбувається в країні, це в свою чергу позитивно впливає на формування активного населення, яке володіє достатнім рівнем політичної культури і зацікавлене у розвитку своєї держави. Отже, в сучасних умовах на ґрунті розвитку пріоритетів української політичної культури актуальним стає збереження національної злагоди на засадах суспільного консенсусу в країні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Правова і політична культура українського соціуму за умов модернізації політико-правового життя: монографія / [О. О. Безрук, Л. М. Герасіна, І. В. Головка та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2016. 560 с.
2. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор Герасіна Л. М.

Колісник Ю. Ю.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 1 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВИБОРЧІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

На виборчий процес в сучасних демократичних державах у великій мірі впливає використання виборчих технологій. Ці технології зародилися в 30-і рр. минулого століття в США. У 50-і рр. вони вже демонстрували свою ефективність в багатьох країнах Європи. В даний час необхідно, щоб організатори виборчих кампаній володіли розробленими на підставі узагальнення досвіду і наукових даних політичними виборчими технологіями. Під виборчими технологіями треба розуміти сукупність методів, способів і наукових даних, спрямованих на те, щоб досягти бажаного результату на виборах. В сучасних виборчих технологіях застосовуються практичний досвід проведення різних виборчих кампаній і наукові знання. Це змушує кандидатів звертатися за допомогою до послуг професіоналів – політичних консультантів. Для цього почали створюватися спеціальні агентства з політичного консультування. Сьогодні такі політичні консалтингові агенції існують практично в усіх демократичних країнах.

Треба відзначити, що загальноприйнятої типології виборчих технологій в політичній науці на даний час немає. Існують класифікації, що розділяють виборчі технології на «білі» і «чорні», на загальні та приватні, на «жорсткі» і «м'які», на унікальні та тиражовані та ін. В даній роботі представлені тиражовані виборчі технології як найбільш розповсюджені.

Технологія виборчої кампанії (з позиції кандидатів) відноситься до загальних виборчих технологій. Виборча кампанія являє собою сукупність дій політичних партій, передвиборних блоків, окремих кандидатів та їх штабів, спрямованих на досягнення передвиборних цілей. Існує і не регульований законом аспект – це вибір виборця. Щоб надати на останнього необхідний вплив, використовуються специфічні методи і способи впливу на мотивацію його вибору.

Технологія рекламної кампанії. Політична реклама – це комунікація з допомогою ЗМІ та інших засобів зв'язку з метою вплинути на установки

виборців в інтересах того чи іншого кандидата (партії). Політична рекламна кампанія являє собою комплекс різного роду повідомлень, розповсюджуваних кандидатом і його командою з метою отримати голоси виборців і перемогти на виборах.

Створення і трансляція цільовій аудиторії іміджу політика в даний час є однією з найбільш часто використовуваних тиражованих соціально-політичних технологій, яка дозволяє економити ресурси при здійсненні однотипних видів діяльності у сфері політичної комунікації. Створення та трансляція іміджу політика, безсумнівно, допускає певний ступінь маніпулювання свідомістю виборця. У гонитві за голосами виборців використовуються не тільки «білі», а й так звані «чорні» технології. Однією з таких технологій є технологія маніпулювання рейтингами кандидатів. Суть її полягає в штучному завищенні або заниженні рейтингів кандидатів.

Технологія збору підписів відноситься до приватних виборчих технологій. Основною метою цієї кампанії є не тільки збір підписів, а й первинне ознайомлення з кандидатом. Кампанія зі збору підписів починається після завершення кампанії висунення кандидатів, і терміни її обмежені. Були розглянуті лише деякі з розроблених виборчих технологій. Треба відзначити, що вони дозволяють залучати виборців на сторону кандидата лише при грамотному їх використанні.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Требін М. П.**

Колода К. В.,
факультет адвокатури,
2 курс, 8 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ГІБРИДНИХ ВІЙН

Сьогодні конфлікти є повсякденною реальністю. Внутрішньополітична боротьба в країнах та зовнішня агресивна багатьох держав є одним із основних факторів виникнення війн. У «Політологічному енциклопедичному словнику» визначається як «війна, основним інструментом якої є створення державою-агресором в державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та

конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які звичайно досягаються звичайною війною» [1, с. 75].

Історично виникнення гібридних війн сягає сивої давнини. Автори навчального посібника «Всесвітня історія» наводять приклад завоювання Німеччини римлянами, яке тривало з кінця II століття до н.е. і до кінця V століття н. е., коли для боротьби з ворогом на військову службу наймали варварів [2, с. 6–7]. Звичайно, не можна говорити про гібридність даної війни в сучасному розумінні, проте певні ознаки (починаючи з дезінформації противника та завершуючи шпигунством й підміною складу військ з числа найманців) вона мала. З подальшим розвитком суспільства, удосконаленням зброї та способів ведення війни гібридні війни стали активно поширюватися. Ще один приклад. Після придушення повстання ірландців проти англійців у 1603 р. Англія почала проводити тотальну політику експансії тогочасних земель Ірландії шляхом спалювання цілих сел і невеликих містечок, через що більшість населення змушена була підкоритися волі англійців та стати їх колонією на два з половиною століття [3, с. 34]. Така політика сьогодні теж використовується, проте дещо в іншій формі. У 2004 році на замовлення НАТО було проведено дослідження Multiple Futures з метою виявлення тенденцій змін у сфері міжнародної безпеки та способів ведення воєн, зокрема. У підсумковій доповіді мова йшла також і про гібридну війну. Генерал-майор у відставці Франк ван Капен визначив як суміш класичного ведення війни з використанням нерегулярних збройних формувань, коли останні «можуть робити такі речі, які сама держава робити не може, тому що будь-яка держава зобов'язана дотримуватися Женевської конвенції та Гаазької конвенції про закони сухопутної війни, домовленості з іншими країнами. Всю брудну роботу можна перекласти на плечі недержавних формувань» [4].

Прикладами гібридної війни сучасності вважають війну, яку вела «Хезболла» в Лівані у 2006 р., використовуючи класичні військові дії, нерегулярні збройні формування та інформаційні методи ведення війни, завдавши Ізраїлю, на думку багатьох експертів, стратегічної поразки, а також російсько-грузинську війну 2008 року, коли Росія, одночасно із застосуванням офіційної армії, вела інформаційну, кібер- та економічну війну [5, с. 139]. У ході українсько-російського конфлікту, що триває вже 6 років, РФ здійснює організацію та формування озброєних загонів сепаратистів з числа місцевого населення Донбасу та Криму, крім цього, посиляє на Схід України власних найманців та громадян інших країн. Також з метою забезпечення їх військової діяльності під виглядом т. зв. «гуманітарних конвоїв» по-

ставляє на територію Донбасу військову техніку, амуніцію та боєприпаси. При цьому власне військо РФ на територію України не вводить, що надає їй можливість обходити міжнародні правила та закони ведення війни, та не бути начебто причетною до воєнних подій в Україні [6, с. 193–194].

Гібридна війна – не нове поняття, проте його зміст розкривається лише зараз, конкретна перемога вже не є головною ініціатором, важливіше – піддати дисбалансу життя населення країни, на території якої йде гібридна війна, отже, послабити її політичне, економічне, соціальне, а в певних випадках і міжнародне положення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Політологічний енциклопедичний словник / Уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; За ред. М. П. Требіна. Харків: Право. 2015. 816 с.
2. Алексеев Ю. М., Вертегел А. Г., Казаков О. О. Всесвітня історія: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. Київ: Каравела. 2006. 240 с.
3. Голованов С. О., Дрібниця В. О. Всесвітня історія. Історія стародавнього світу: Навч. посіб. для 6 кл. Київ: Фаренгейт. 2000. 272 с.
4. Корнієнко С. Путін веде в Україні гібридну війну – генерал Каппен. URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/25363591.html> (дата звернення: 10.10.2020).
5. Магда Є. В. Виклики гібридної війни: інформаційний вимір. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 5. С. 138–142.
6. Тараненко М. М. Гібридна війна в Україні: історія та сучасність. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2016. Вип. № 3–4. С. 190–200.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор **Погрібна В. Л.**

Колодій Є. М.,
факультет адвокатури,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

КІНОМИСТЕЦТВО ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Розвивається тільки та країна, у якої її суспільне середовище є життєздатним, тому завжди важливо мати «соціально здорове» суспільство. По-

кращити соціальне здоров'я громадян може соціалізація. У цьому процесі велику роль відіграє візуальна культура, а саме кіномистецтво. У системі естетичного виховання кінематограф має особливий статус. Швидкий розвиток носіїв, які можуть транслювати фільми, а саме відео, телебачення та інтернет, значно збільшили глядацьку аудиторію.

Кіно – унікальний чинник соціалізації української молоді, який дозволяє, *по-перше* покращити її комунікативні механізми. Між українським глядачем і іноземним кінофільмом відбувається складний процес комунікації. Не зважаючи на те, що комунікація – додаткова функція кінематографу, без неї немає повноцінного сприйняття фільму. Зарубіжне кіно демонструє українській молоді, як живуть їхні однолітки в різних регіонах світу, знайомить з культурою та традиціями багатьох народів. Інформація, подана у такому вигляді, сприймається набагато легше та цікавіше, ніж в інші способи. При цьому кінематограф може не тільки розширяти світогляд молоді, але й впливати на інтеріоризацію вітчизняних культурних цінностей, що означає активізацію ціннісно-орієнтаційних механізмів соціалізації, і це, *по-друге*. Символічний зміст кіномистецтва сприяє формуванню певних ціннісних орієнтацій особистості, спричиняючи глибокий вплив на процес соціалізації, що у XXI сторіччі набуває особливого значення. Кіно може формувати в української молоді толерантне ставлення до національних меншин, представників інших релігій та рас. *По-третє*, кінематограф через процес соціалізації сприяє процесу інтеграції та самоідентифікації молоді, яка є одним з найактивніших споживачів його продукції. Завдяки створенню відповідних численних фан-клубів юнак може знаходити однодумців, розширяти власні соціальні контакти, отримувати навички соціальної взаємодії. *По-четверте*, кіномистецтво, беззаперечно, забезпечує формування у молоді національної ідентичності. Вітчизняне кіно активно пропагує особливості українського характеру, його ментальні ознаки, що сприяє патріотичному вихованню як важливої складової політичної соціалізації юнацтва. І, нарешті, *п'яте*. Кінокартини передають певний соціальний досвід минулих поколінь, спряють збереженню архетипу українського народу, дозволяють підтримувати зв'язок поколінь, запобігати конфліктам молодіжної та «дорослої» субкультури.

Отже, кінематограф як чинник соціалізації молоді виконує багато функцій, його потенційні можливості не тільки доповнюють, але й багато в чому перевершують ефективність традиційних методів соціалізації української молоді. За кілька годин біля екрану молода людина може долучитися до

історичної пам'яті свого народу, що значно полегшує процес формування та накопичення власного досвіду, який, в свою чергу, є важливим етапом соціалізації індивіда.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор **Погрібна В. Л.**

Коломісць В. С.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 20 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ В ПОЛІТИЧНІЙ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Сучасний розвиток українського суспільства характеризується переходом на ринкову економіку, перетвореннями в системі державної влади і політичного управління. Не останню роль в цих змінах грають численні соціальні інститути — агенти політичної соціалізації особистості, вплив яких на свідомість та поведінку індивідів, особливо молоді, викликає у них зростання інтересу до політики та влади, формує якості й цінності, потрібні людині для адаптації до конкретної політичної системи та виконання певних політичних ролей, активізує певну частину населення до дієвої участі у політиці. Майбутнє України великою мірою залежить від молодих людей. Тому дослідження ролі соціальних інститутів в політичній соціалізації сучасної української молоді не втрачає своєї актуальності.

Термін «політична соціалізація» означає засвоєння політичних стандартів та цінностей, які є необхідними для пристосування вже у сформованій політичній системі та здійснення різноманітної політичної діяльності. В ролі суб'єктів політичної соціалізації виступають різноманітні соціальні інститути: сім'я, освітні заклади, засоби масової інформації, громадські об'єднання, політичні партії, тощо. З традиційних інститутів політичної соціалізації молоді найбільш дієвими продовжують залишатися освітні

заклади та сім'я. Функції політичної соціалізації система освіти здійснює як прямо, так і опосередковано. Прямий вплив характеризується тим, що освітні заклади дають молоді безпосередні знання про політику, більш конкретні уявлення про політичні інститути та політичну систему. Крім того, освітні заклади передають молоді уже наявні політичні цінності та норми. Варто додати, що освіта в цілому робить людину більш проінформованою, активною і відповідальною, а також збільшує почуття важливості власної участі в політиці. Роль освітніх закладів в політичній соціалізації молоді також визначається характером політичної системи суспільства та особливостями політичного режиму країни. В Україні все більш виразно проявляється тенденція щодо формування у молоді схильності до патріотизму. Важлива роль в соціалізації молодого покоління, особливо на ранніх етапах життя, продовжує належати сім'ї. Вона робить важливий внесок і в політичній соціалізації, оскільки саме в сім'ї людина долучається до політики, отримує свої перші політичні знання. Родина впливає на формування установок стосовно влади. Доволі часто політичні уподобання сім'ї та її участь у політичному житті відбиваються на початкових політичних орієнтаціях дитини. Вчені зазначають, що саме участь дитини в прийнятті сімейних рішень здатна покращити її відчуття політичної компетентності в майбутньому, та навпаки сліпе підкорення рішенням батьків здатне виробити у дитини роль підданого, політичної маріонетки. Варто додати, що особлива роль в політичній соціалізації належить ЗМІ, оскільки мас-медіа здійснює емоційний вплив на широку аудиторію. В процесі політичної соціалізації ЗМІ інформують користувачів своєї продукції про політичну ситуацію в країні та за кордоном, роблять відповідні коментарі, формуючи громадську думку та відповідні установки щодо висвітлених подій. Не менш важливу роль у впливі на політичну свідомість і поведінку молоді в сучасній Україні грають різноманітні політичні інститути, серед яких, політичні партії, громадські організації, суспільно-політичні рухи тощо.

Отже, традиційні соціальні інститути політичної соціалізації й дотепер відіграють значну роль у формуванні молоді, оскільки саме вони надають молодому поколінню початкові знання щодо політики.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Комісарова Д. О.,
факультет адвокатури,
2 курс, 10 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА БАЙДУЖОГО СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО ПОЛІТИКИ

У період глибоких реформ в усіх сферах буття сучасне українське суспільство намагається встати на шлях цивілізованого розвитку, сформувати активне громадянське суспільство і правову державу. Задля досягнення названих цілей роль молоді є винятковою й не вичерпною. Але з кожним роком молодь втрачає інтерес до державних і політичних процесів, займаючи пасивну позицію в українському суспільстві. Участь української молоді в політичному процесі на сьогодні є досить актуальним питанням. Ставлення до політики не завжди адекватно відбивається у реальній політичній поведінці молодих людей. Дослідивши цю проблему, можемо виокремити такі причини втрати інтересу молоді до політики.

По-перше, більшість української молоді за умов нашого нестабільного суспільства не бачить свого майбутнього в рідній країні, прагнучи будувати своє життя за її межами. Адже останнім часом життя за кордоном в очах молодого покоління є досить перспективним саме через можливість здобути більш якісну освіту, відтворити свої знання та навички на практиці, покращити своє матеріальне становище. По-друге, політичні сили у своїх прагнення дійти до влади майже не враховують інтереси молодих людей. Передвиборчі програми більшості політичних лідерів та партій роблять акцент на загальних проблемах країни та обіцяють краще становище одночасно для всіх верств населення, ігноруючи проблеми молоді вікової категорії. Політики у свою чергу не виокремлюють молоду аудиторію з-поміж всього населення через те, що молодь не цікавиться політичними процесами (про що свідчить статистика). Те, що молоді люди є найпасивнішою частиною електорату, є причиною і наслідком саме такої ситуації. Ще однією причиною є низький рівень соціально-політичної свідомості. Молодь не довіряє сучасним органам державного управління й політичним партіям, бо за останні роки, коли країна знаходиться в тяжкому становищі, через свою бездіяльність вони втратили свій авторитет в очах громадян і молоді зокре-

ма, яка не усвідомлює можливості свого впливу на політичну ситуацію в країні. Навіть ті молоді люди, які можуть складати потенційну політичну еліту, молоді кандидати, не мають можливості реалізувати свої амбіційні бажання з причин матеріального цензу участі у політичній боротьбі, у виборах. Їм не вистачає достатньої кількості ресурсів для того, щоб профінансувати свою передвиборчу кампанію. Прикладом може слугувати приблизна оцінка парламентської компанії, яка вираховується в мільйонах доларів. Як бачимо, потенційний кандидат повинен мати стабільне та високе матеріальне становище, щоб забезпечити свою участь у виборчому процесі.

Отже, молодь завжди є цінним демографічним ресурсом для суспільства і держави, тому питання про політичну мобілізацію молоді в Україні є актуальним та потребує відповідального ставлення до нього з боку пануючих політичних сил. Якщо держава буде вчасно реагувати на проблеми, які виникають у представників молодого віку, пропонувати ефективні шляхи для їх вирішення, то молодь буде приділяти більше уваги політичному становищу країни, долучатися до виборчих процесів з метою покращити становище держави у всіх її сферах. Таким чином, у державі виникне баланс між молодими й досвідченими політиками, що неодмінно допоможе створити діалог між владою і народом та спільними зусиллями підвищити рівень політичної активності громадян.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент Підкуркова І. В.

Корнієнко Д. В.,
Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 12 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

МОЛОДІЖНІ РУХИ ЯК РІЗНОВИД ПОЛІТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ

Політична система України вступила в нову фазу свого розвитку. Демократичні інституції поступово закріплюють свої позиції. Підвищується рівень політичної культури всього населення України і молоді зокрема. Нові

умови дають широку можливість розвитку молодіжної ініціативи, самореалізації молодого покоління. Розглянемо молодіжні рухи, як найбільш дієву, найактивнішу форму політичної участі студентів.

Молодіжні рухи – це масова організована соціально-політична активність, спрямована на реалізацію як специфічних вимог і цілей молодого покоління, так і цілей інших громадських груп, об'єктивні інтереси яких відповідають інтересам молоді. Вони мають досить широкий спектр можливостей: залучення молоді до участі в голосуванні на місцевих та національних виборах і референдумах, участь у прийнятті рішень, участь у виборчих кампаніях, членство у політичних партіях, у групах тиску, у політичних демонстраціях, акціях протесту, інших формах громадянської непокори. Вузькоцільові рухи, як правило, мають чітко обмежену молодіжну базу та спрямованість на відбиття безпосередніх інтересів молоді. До таких рухів можна віднести, наприклад, рух школярів і учнів вузів за академічні права, різного роду виступи під прапором культурних перетворень.

Молодіжні рухи часто співпрацюють із політичними партіями, є їх філіями і підрозділами, або ж конкурують із ними за можливість реалізації політичних, тобто владних, інтересів і амбіцій. Основний момент єдності партії з її молодіжною організацією полягає у єдності їх ідеологічних платформ. Молодіжна організація веде свою роботу, вирішує свої проблеми і одночасно співпрацює з партією, та готує себе для майбутньої політичної роботи в ній. У свою чергу політичні партії домагаються вирішення проблем, які є у молоді, та відстоюють інтереси членів молодіжних організацій, зокрема в Парламенті. В Україні значна кількість партій мають свої молодіжні філії та організації, які ідеологічно орієнтуються на них. Окрім цього, партії за допомогою своїх програм намагаються забезпечити підтримку молоді на виборах, проголошуючи соціальну спрямованість власної молодіжної політики.

На прикладі розроблених сучасними вченими класифікацій молодіжних рухів як форм політичної участі молоді можна спостерігати як на протязі років – кінець ХХ початок ХХІ ст. – змінювалися умови і форми участі молоді у політичних процесах. Так, О. Корнієвський і В. Якушик у своїй колективній монографії виділяють 4 етапи розвитку сучасного молодіжного руху: неформальний (середина 80-х – осінь 1989 р.) – широка громадсько-політична дискусія, переоцінка традиційних цінностей; самодіяльний (осінь 1989 – жовтень 1990 р.) – поширення руху соціально-політичних, громадських ініціатив молоді, еволюція політичних платформ від загальноперебу-

довчих вимог до антикомуністичних гасел; інтегративний (кінець 1990 – серпень 1991 р.) – поглиблення політичної диференціації, молодіжний рух набуває соціально-державницького спрямування; посткомуністичний (з 24 серпня 1991 р.) – інституювання, формування інтегративної сукупності державних і недержавних громадських інституцій.

Таким чином, молодіжні рухи сьогодні – це поняття соціальне і політичне. Молодь взагалі та молодіжні рухи зокрема знаходяться в авангарді суспільного прогресу. Неможливо собі уявити не лише політичного, але й економічного і культурного життя в ХХ ст. поза молодіжним ракурсом. Іноді роль молоді в тій чи іншій історичній події важко переоцінити. Молодь завжди гостро реагує на соціальні та політичні процеси і, як не парадоксально, є першою жертвою цих перетворень. До причин, що обумовили особливий інтерес молоді до політичного життя, слід віднести: 1) становлення демократичних начал у суспільстві, виявлення політичних інтересів різних партій, соціальних груп; 2) необхідність активізації населення й, зокрема молоді, у політичному житті України; 3) криза довіри до владних структур і інших політичних інститутів; 4) тенденції абсентеїзму, політичного відчуження і нігілістичної поведінки.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Косяк І. В.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 4 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ОСНОВНІ ФОРМИ ПОЛІТИЧНОЇ АГІТАЦІЇ НА МІСЦЕВИХ ВИБОРАХ В УКРАЇНІ

Актуальність теми полягає в тому, що нещодавно в Україні відбулися місцеві вибори, перед якими було доволі цікаво спостерігати за тим, як кожен із кандидатів намагається проводити політичну агітацію. Не завжди ця політична агітація проводилася з дотриманням норм, які встановлені державою, що викликає ще більший інтерес до вивчення цього явища. До

вчених, що досліджували політичний маркетинг в Україні, відносяться Л. І. Адашис, В. М. Бебик, А. М. Готун, Є. Г. Морозова, Д. В. Нежданов, І. М. Поспелова, А. П. Савков, О. С Телетов., С. П. Шубін та ін.

Політична агітація в Україні є доволі новим явищем через, порівняно з західними країнами. Законодавець у Виборчому кодексі України вказує перелік форм політичної агітації, серед яких: зустрічі з виборцями, оприлюднення політичної реклами в ЗМІ, публічні заклики голосувати або не голосувати за кандидата та розповсюдження друкованих агітаційних матеріалів серед виборців. Також, пунктом 10 частини першої статті 51 Виборчого кодексу, законодавець надає змогу кандидатам застосовувати нові форми політичної агітації, що не закріплені в інших пунктах частини першої статті 51 і при цьому не суперечать Конституції України та законам України.

На місцевих виборах в Україні впродовж тривалого часу, цей рік не став винятком, найбільш поширеною формою політичної агітації є розповсюдження агітаційних матеріалів серед виборців у вигляді листівок або газет. Також доволі популярною є практика встановлення агітаційних наметів. Кандидати також намагаються проводити якомога більше зустрічей з виборцями для донесення інформації про передвиборну програму кандидата, для дискусії та для формування у виборця внутрішнього переконання в необхідності голосування за певного кандидата. Крім цього, кандидати, що приймають участь у місцевих виборах все більше звертаються до розміщення політичної реклами в соціальних мережах. Найбільшу кількість політичної реклами можна помітити в Facebook та Instagram, що пов'язано з великою аудиторією цих соціальних мереж.

На жаль, кандидати доволі часто звертаються до нелегальних форм політичної агітації. Найпоширенішою формою нелегальної політичної агітації є підкуп виборців. На сьогодні законодавець вирізняє прямий та непрямий підкуп виборців. Прямим підкупом виборця є пропозиція, обіцянка або надання неправомірної матеріальної вигоди за вчинення ним будь-яких дій, пов'язаних з безпосередньою реалізацією ним свого виборчого права. Поширеною формою прямого підкупу є “карусель”. Суть цієї форми полягає в наданні виборцю бюлетеня, в якому вже обраний кандидат, а виборець в свою чергу повинен винести пустий бюлетень. Кваліфікуючою ознакою непрямого підкупу є його пов'язаність із проведенням передвиборчої агітації. Однією з форм непрямого підкупу є гречкосійство. Гречкосійство – це підкуп через надання виборцям певних товарів. Але при цьому варто зазна-

чити, що законодавець визначає перелік речей, що можуть використовуватися у передвиборній агітації, та їх вартість.

Таким чином, можна помітити, що завдяки пункту 10 частини першої Виборчого кодексу, кандидати починають використовувати у своїй передвиборчій агітації все більше нових форм, хоча основними ще досі є ті форми, що прямо передбачені частиною першою статті 51 Виборчого кодексу та інші форми передвиборчої агітації, що суперечать Конституції України та законам України.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Кравець Л. О.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 20 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Соціальні проблеми постають як складне та багатовимірне явище, що існує в будь-якому суспільстві. Існували вони протягом усієї історії, і не є новими у сучасному світі. Протягом різних періодів розвитку людства, з'являлись усілякі за характером соціальні проблеми, які мали як загально-суспільний, так і груповий або особистісний характер, а головним є те, що існували різноманітні підходи до вивчення та розуміння даних проблем. Впродовж останніх років, можна помітити, що якість життя більшості громадян в Україні значно знизилась. Це зумовлено насамперед тим, що зростає інфляція, знижуються реальні доходи населення, але збільшуються ціни та тарифи на продукти харчування, окрім цього, на транспортні та комунальні послуги. В результаті цього, кількість населення України зменшується, відповідно до статистичних даних, українці менше народжують дітей, натомість більше українців помирає, в тому числі, з причин захворювання на Ковід-19, окрім цього є значна частка серед населення, які виїжджають за межі держави, в пошуках кращої долі.

До основних соціальних проблем, які існують в сучасному українському суспільстві, відносять: безробіття; недостатній та низький рівень заробітної плати; стрімке зростання цін; загальне зниження рівня життя та зuboжіння населення; зростання злочинності; вимушена внутрішня мобільність громадян із захоплених Росією територій на Сході країни та Криму, продовженням на нашій території війни, яку розв'язала Російська Федерація. Подані вище соціальні проблеми не є вичерпними. Саме тому, до перших кроків щодо реформації у соціальній політиці, варто віднести наступне: створювати робочі місця та забезпечувати випускників ВНЗ робочими місцями у державних структурах; виділяти більшу кількість коштів на охорону здоров'я та безкоштовні ліки, особливо пандемії та онкологічних хвороб; спрощувати систему оподаткування і зняти погоджувальні і дозвільні перепони для бізнесу, ефективно використовувати бюджет; боротись з корупцією, керівні посади повинні займати лише авторитетні професіонали; посилювати контроль над правоохоронними структурами. Соціальна політика держави визначається Конституцією України, де закріплено пріоритетний напрям і проголошується, що людина, її життя, а також честь і гідність постають як найвища соціальна цінність. Обов'язок держави полягає в утвердженні і забезпеченні прав і свобод людини, відображення відповідних положень закріплено у статтях 46, 48, 49. Наша країна значно відстає від інших, в реалізації цілей соціальної держави. Функції, зміст і принципи соціальної політики в сучасних реаліях розкриті не в повній мірі. На превеликий жаль, соціальна політика держави визначається як комплекс заходів уряду, на кризові ситуації, що виникають у суспільстві, проте не відбувається формування цілісної моделі соціального захисту населення, що орієнтується на реформи відповідно до вимог часу. В наш час більшість розвинутих країн світу будують соціальне ринкове господарство, яке розвивається за принципами соціального вирівнювання суспільства. Кінцевою метою такого розвитку держави є забезпечення високого рівня добробуту для більшості членів суспільства. Прикладом для українців може бути «шведська соціальна модель», в якій вдало поєднуються швидке економічне зростання та відносна соціальна безконфліктність в суспільстві. Пошуки кращих моделей розв'язання соціальних проблем та розвитку «демократичного соціалізму» ставлять питання вибору перед Україною, її владою та народом.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент *Сахань О. М.*

Крамінська Д. М.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 8 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ШЛЮБНІСТЬ І РОЗЛУЧУВАНІСТЬ ЯК ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

В наші часи Україна переживає складну демографічну кризу, яка супроводжується різким спадом народжуваності та зростанням смертності, що відчутно й болісно відображається на структурі населення. Найважливіші чинники, що впливають на народжуваність, це шлюбність та розлучуваність.

Шлюбність є процесом утворення подружніх пар між людьми, який включає як укладання першого шлюбу, так і повторне створення сім'ї. Правовий аспект вступу до шлюбу передбачає дотримання низки законодавчих норм, які регулюють мінімальний шлюбний вік майбутніх членів подружжя, порядок його укладання й форми. В Україні нині мінімальний шлюбний вік для жінок та чоловіків установлений з 18 років (раніше для жінки було 17 років). Водночас, і зараз можна вступити в шлюб після 16 і до 18 років, але тільки за рішенням суду. Тенденція ранньої шлюбності відходить у минуле, так на сьогоднішній день вони становлять приблизно 1%, тоді як раніше – 10%. За даними статистики, у 2019 році середній вік вступу до першого шлюбу для чоловіків складав до 28 років, а жінок – до 25. Це пов'язано із соціальними чинниками: завершення фахового навчання; необхідність побудови кар'єри; забезпечення фінансової стабільності тощо.

Кількість шлюбів традиційно зменшується у високосні роки, бо люди відкладають їх укладання, чи прагнуть взяти шлюб іще напередодні цього року. Можна стверджувати, що у 2008, 2012, 2016 і 2020 рр. було зареєстровано значно менше шлюбів, аніж в інші роки. Наприклад, у 2014 р. було зареєстровано майже 295 тис. шлюбів, у 2015 р. – 299 тисяч, а в 2016 р. – 229,5 тис. Отже, буде не дивним той факт, що у 2020 році кількість шлюбів також зменшиться, адже це високосний рік. У той же час в 2007 році спостерігається рекордна кількість шлюбів, їх понад 400 тисяч. У той же час в Україні зростає явище незареєстрованих шлюбів. Так, 50% молоді вважає, що доцільно пожити разом і випробувати свої стосунки, а потім вже зареє-

струвати шлюб; інші ж 50% вважають навпаки. Надмірні труднощі з отриманням розлучення штовхають багатьох людей до незареєстрованого, «вільного союзу», який можна розірвати у будь-який момент і без зайвих формальностей. Але за умов лібералізації законодавства про розлучення ймовірність укладання повторних шлюбів зростає.

Поняття «розлучуваність» використовують у демографії для позначення процесу розпаду подружніх пар. Причинами розлучуваності насамперед є напруга в морально-психологічних, емоційних відносинах, неготовність до спільного побуту, матеріальні труднощі родини. Крім того, це наслідок відчуження у стосунках, ревності, подружня зрада, і також різні погляди на кар'єрні плани, перспективи спільного життя і народження дітей.

Останніми роками, не дивлячись на військово-політичну нестабільність, в Україні з 2014 р. намітилася тенденція скорочення числа розлучень. Згідно статистики, у 2014 р. розпалися 130,5 тис. шлюбних пар, 2015-го – 129,3 тисяч, а 2016 – 130 тисяч. Тоді як до 2012 р. реєструвалося не менше 170 тис. розлучень. Шлюб можна врятувати, по-перше, коли обидва партнери цього хочуть; по-друге, коли їм вистачає внутрішньої зрілості та готовності, щоб брати на себе усю відповідальність за ці стосунки; по-третє, якщо вони чітко розуміють свою мотивацію залишатися у шлюбі.

Отже, укладання шлюбу – це один із головних соціально-правових параметрів шлюбності в соціумі, а його припинення є головним показником розлучуваності чи подальшого овдовіння. У демографії кожний такий факт розглядають як соціально-демографічну подію, як зміну шлюбного стану, а послідовність таких фактів у віковій генерації – як демографічний процес.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор Герасіна Л. М.

Кривенко А. Г.,
факультет адвокатури,
2 курс, 8 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЕЛЕКТОРАЛЬНА ПОВЕДІНКА УКРАЇНЦІВ

Вивчення електоральної поведінки українців вкрай важливе, оскільки результати електоральних досліджень мають величезне значення саме для

прогнозування результатів виборів та роз'яснення поведінки виборців. Більшість науковців трактують електоральну поведінку як одну з форм політичної активності; сукупність дій, що відображається в участі або неучасті в голосуванні електорату. Постає питання, чим же керується виборець, віддаючи перевагу тій чи іншій партії чи кандидату, які чинники характеризують його поведінку.

Серед основних факторів електорального вибору населення чи не найбільш впливовим є тиск на індивіда з боку найближчого соціального оточення – родини, колег та друзів, а також прагнення психологічного приєднання до більшості. Останнє, будучи універсальним регулятором політичної свідомості виборців, має назву «ефект вагону з оркестром». Суть цього ефекту полягає в тому, що людина, дізнавшись, що у певного кандидата велика підтримка електорату, віддає голос саме за нього, сподіваючись опинитися на боці переможця. Не менш важливим чинником політичного вибору є також здатність та готовність партій об'єднуватися в коаліції. Вплив ідеологічного чинника на електоральну поведінку українців проявляється в тому, що неабияку підтримку зазвичай мають ті політичні сили та лідери, які поділяють із громадянами однакові позиції, у тому числі й щодо напрямів зовнішньої політики або мовного питання. Втім більшість досліджень проблем електоральної поведінки українців свідчить, що найпотужніший вплив мають ЗМІ та імідж політичних лідерів. Вкрай чутливо українці сприймають різні рекламні та інформаційні матеріали, що останнім часом активно та по-новому знайшли своє застосування у ході передвиборчої кампанії. Особливо яскраво це продемонстрували вибори Президента України, що відбулися у 2019 р. У той же час простежується негативна тенденція: із кожним роком явка громадян на виборчі дільниці зменшується, особливо, під час місцевих виборів. Результати численних досліджень свідчать, що більшість українців вважає, що Президент та Верховна Рада мають найбільший вплив на формування державної політики, а у важливість органів місцевої влади вірить із кожним роком усе менше й менше. Так, явка на останніх місцевих виборах 25 жовтня 2020 р. склала лише 36,88%, що майже на 10% нижче, ніж на виборах 2015 р. Фахівці виділяють такі основні причини абсентеїзму (свідомої відмови від участі в голосуванні) в Україні: розколи серед політичних партій; надзвичайно низький рівень довіри до політичних інститутів; активне використання «брудних» виборчих технологій та маніпуляцій; низький рівень політичної культури більшої частини населення. Активність українців на виборах безпосередньо пов'язана з тим,

що саме їх мотивує брати участь у голосуванні: бажання підтримати когось із кандидатів, відчуття громадянського обов'язку або страх, що їхніми голосами може скористатися хтось інший. Тому сьогодні в Україні панівної моделі електоральної поведінки як такої немає. Економічна ситуація, соціальне напруження, карантин породжує розчарування, зневіру в ефективність дій, у першу чергу, місцевої влади. Тому перед кожними виборами суспільство висуває нові запити, у черговий раз сподіваючись на позитивні зміни.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор **Погрібна В. Л.**

Кривний В. Є.,

Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 9 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

БАГАТОПАРТІЙНІСТЬ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

З отриманням Україною незалежності та розпочатої демократизації суспільного життя в політичній сфері суспільства стала формуватися багатопартійна система. Кожного року все більше політичних партій, різних за ідеологією, формами і методами їхньої діяльності, стають суб'єктами політики й суспільного процесу. На сучасному етапі розвитку багатопартійності в нашій країні діяльність тільки незначної кількості політичних партій відповідає потребам соціально-економічного та політичного розвитку країни, багатоманітним уподобанням українського суспільства та є ефективним механізмом забезпечення продуктивного зв'язку між громадянським суспільством та державою. Тому питання щодо місця у суспільстві інституціалізованих політичних сил, їх співвідношення та функціонування, ролі у процесах демократизації є актуальними у країнах з демократією, що розвивається.

Поняття багатопартійності передбачається законодавством України. Станом на 1 січня 2020 р. в Україні зареєстровано 349 політичних партій, що є досить вагомим числом. Звичайно, багатопартійність має свої переваги. В зв'язку з такою численною кількістю політичних партій, кожна

особа має багато варіантів для вибору щодо власної приналежності до певної партії, її підтримки на виборах тощо. Як правило, у країнах з багато-партійною системою досить часто змінюються політичні партії, що отримують владні повноваження. Тобто, змінюється посадовий склад парламенту та уряду, що свідчить про рівні можливості партій у легальній боротьбі за владу як через прозорі змагання з іншими претендентами під час виборчих кампаній, так і відповідну повсякденну діяльність. Взаємодія між політичними партіями в умовах формування структурованої партійної системи в Україні коливається від партійної кооперації та співпраці до запеклої конкурентної боротьби, іноді з використанням протизаконних методів. Також необхідно зазначити, що існування багатьох партій в одній країні – це реалізація засад плюралізму, що є притаманним для демократичних країн, враховуючи, що партійний плюралізм не означає лише кількісний склад партійної системи. З другого боку, багатопартійна політична система має свої недоліки. В Україні вона формувалася як відповідь на суворе минуле держави у складі Радянського Союзу, де владні повноваження були зосереджені у єдиній загальнодержавній партії. Демократизація, що настала після проголошення незалежності України торкнулася і партійної системи, що кардинально змінила свій вектор розвитку. Виникають питання щодо необхідності існування в країні такої кількості партій. З 349 зареєстрованих в Україні партій, у виборах до Верховної Ради 2019 р. взяли участь лише 22 політичні сили. Можна зробити висновок, що більшість зареєстрованих партій не має на меті здобуття державної влади. Звичайно, велика кількість політичних сил створена для задоволення локальних вимог її членів без намірів брати участь у загальнодержавних політичних протистояннях. Незрозумілими є також і джерела фінансування політичних партій. Оскільки державні кошти отримують лише ті партії, які пройшли до Верховної Ради України на останніх чергових або позачергових виборах, інші політичні сили не можуть фінансуватися державою, а мають шукати альтернативи. Деякі партійні діячі, зокрема А. Яценюк, Ю. Збітнев та інші, зазначали, що досить часто партії функціонують за рахунок внесків тих її членів, що займаються бізнесом. Отже, бізнес – одне з джерел фінансування політичних сил. Взагалі, фінансовий бік функціонування партій в Україні є прихованим та часто незрозумілим. І, якщо джерелом накопичення економічного ресурсу партій є бізнес, то логічним висновком стане те, що партії захищають саме його інтереси, а не інтереси своїх виборців, як має бути у демократичних країнах.

З політичними партіями в Україні пов'язана велика кількість скандалів та корупційних схем. За всю історію незалежності держави різні партії часто вдавалися до злиття чи об'єднання. Політологи також вважають, що в Україні функціонує тіньовий ринок партій, де вони продаються та здаються в оренду, порушуючи цим конституційні вимоги щодо їх діяльності та демократичні засади їх функціонування. В цілому, партійна система України є досить складною, з ще не сталою інституціоналізацією міжпартійних взаємодій. Більшість дослідників цього питання вважають, що формування партійної системи в нашій країні незавершене: воно потребує подальшого аналізу та корекції відповідно до суспільно-політичних запитів сучасного українського суспільства.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Кривонос Ю. Р.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 1 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ФЕНОМЕН ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Кожний етап в історії виділяє окремих осіб, які мають безпосередній вплив на суспільство – це лідери думок, симпатій, духовні й, звісно, політичні. Вони відрізняються величчю своєї особистості, вмінням чинити психологічний вплив, завойовувати суспільний авторитет, здатністю мобілізувати й вести за собою інших людей. Але є лідери, що спроможні розв'язати кровопролитні війни, або забрати життя багатьох через свої божевільні ідеї. Тому актуалізується питання: місія політичного лідера це – змінити історію чи проявити насильство над масами?

Феномен політичного лідерства є досить складним і багатограним, тому в сучасній політології представлено велику кількість аналітичних концепцій щодо цього явища. Звертаючись до політичної психології, варто відзначити політико-психологічну концепцію (засновник – Г. Лассуел, представник чиказької школи політики), в якій було проведено чимало досліджень, спря-

мованих на вивчення політико-психологічних проблем лідерства і відносин лідера з оточенням. Прибічники цієї теорії вважають, що саме психіка людей формує підґрунтя суспільного життя. Цікавою вважається думка Г. Лебона, який поділяв суспільство на лідерів і масу, при цьому виділяючи лідерів із перебільшенням їх провідної ролі в історії, аргументуючи це тим, що народ сам прагне до підкорення. Крім того, політичні психологи кваліфікують лідера завдяки рисам характеру – пристрасність, надмірна енергія, гіперактивність. Багатьма вченими були розроблені психологічні типологізації лідерства.

Розкриття сутності явища політичного лідерства найчастіше виражається через потребу чи інтерес «прагнення до влади». Існують такі постаті, що фанатично прагнуть влади, «хворіють» на неї, отримують задоволення від переваги над іншими. Згідно цього критерію, лідерів стали поділяти на авторитарних, деспотичних і ліберально-демократичних, що психологи насамперед пов'язують з психоемоційним типом особистості лідера, із методами реалізації ним влади, та метою, яку прагне досягти. Якщо перші (маючи інстинктивну потребу до влади) здатні до застосування примусу і навіть репресій у своїй діяльності, прагнуть підпорядкувати собі всі громадянські структури; то інші – застосовують переконання, силу інтелекту і авторитету, проводять важливі реформи, за необхідності стають на захист демократії. На думку Г. Файфа, «якість» політичного лідерства тісно пов'язана з «якістю» демократії. У своїй праці «Лідерство і демократія» він висвітлює наступну позицію: демократичність управління є не тим, що «правлять усі», а тим, що правлять «найкращі», які обрані народом і спроможні представляти та захищати його інтереси в процесі своєї діяльності. У деяких випадках лідерство протиставляється демократії на підставі їхньої суперечності, що спирається певну невідповідність цього феномена ліберальному принципу свободи. Так, з точки зору З. Фрейда, політичний лідер у будь-якій ситуації спирається на власну Я-концепцію, лише у рідких випадках ухиляючись від неї. Компенсація власної неповноцінності, неадекватність самооцінки, психологічна чи дитяча травма, лібідо – через усе це фрейдисти пояснюють хворобливе прагнення політичного лідерства в осіб, що схильні до авторитаризму і постійно жадають необмеженої влади. Політичні лідери завжди мають особливий психологічний склад, вольовий характер, темперамент (холерика чи сангвініка), і це посилюється багатьма іншими чинниками. Врешті, феномен політичного лідерства є також соціально й історично обумовленим, і залежить від об'єктивних факторів: епоха діяльності

лідера, чинна політична система, режим влади, зміст його політичних дій тощо. З цього випливає висновок, що теоретичні інтерпретації лідерства мають спиратися не тільки на його психологічні риси, а й на соціально-ділові якості, очікувані суспільством.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор *Герасіна Л. М.*

Кунішнікова О. О.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 11 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ТЕРОРИЗМ ЯК ОДНА З НАЙБІЛЬШИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ

Сучасність характеризується великим зростанням нових загроз та викликів для всього людства в цілому. Не викликає сумнівів те, що тероризм по своїх масштабах, жорстокості, антигуманності є однією з найактуальніших глобальних проблем. Сучасний тероризм – інструмент, за допомогою якого відбувається реформування геополітичної карти світу [1, с. 47-68]. Теоретиком сучасного тероризму можна вважати німецького радикала Карла Гейнцена, оскільки він у 1848 р. доводив думку, що застосовувати вбивство під час політичної боротьби не заборонено, а ліквідація сотень людей буде цілком виправдана, виходячи з «вищих інтересів» людства. Гейнцен покладав надії на ракету, отруйний газ та був прибічником пошуків нових засобів знищення.

Залежно від цілей тероризм можна поділити на: політичний – на певному етапі був найгучнішим (переважно в країнах Європи). Цей вид має двосторонній напрям. З одного боку це боротьба різних угруповань проти ладу, який існує («Червоні бригади» в Італії, «Революційні ячейки» в Німеччині). А з другого боку, – державний тероризм, що здійснювався спецслужбами (ЦРУ в США, КДБ в СРСР); національний – боротьба народів, які не мають власної держави, беруться за зброю з метою одержання незалежності. Прикладом є боротьба ІРА, яка за допомогою терактів у Великобританії нама-

галася досягти незалежності Північної Ірландії; релігійний – найнебезпечніший вид, який ґрунтується на релігійному фанатизмі. В останній час він стає все більш «популярним».

Причинами зростання тероризму є, перш за все, соціальна нерівність, руйнування культурних цінностей, безробіття та низький рівень життя. Певною мірою, терор є засобом для досягнення політичних цілей. Головна суть полягає в підриві державної влади та управління, а також сприяє послабленню держави, що призводить до нестабільності в суспільстві. Сучасні терористи застосовують досить нестандартні уявлення про досягнення політичних цілей. Звичним стало використання останніх досягнень техніки та науки, а в найближчі роки вчені прогнозують використання екологічного тероризму. З кожним роком методи повітряних терористів стають все більш досконалими та відпрацьованими. Невід’ємною рисою сучасного тероризму є притягнення ЗМІ для висвітлення терористичних актів. Звичайно, миттєве поширення такої інформації перетворює її на найбільш обговорювану подію. Це надзвичайно важливо для терористів, тому що їм необхідний відгук суспільства на ці акти, адже саме так вони зможуть впливати на масову свідомість людей. Варто зазначити, що існує Глобальний індекс тероризму, який складає Інститут економіки та миру Сіднейського університету. Це дослідження, яке вимірює рівень терористичної активності в різних країнах світу. Відповідно до аналізу, який був проведений у 2019 р., можна визначити п’ятірку «лідерів». Це такі держави як Афганістан, Ірак, Нігерія, Сирія та Пакистан. У списку з 138 країн Україна посіла 24-те місце, опустившись на три позиції відповідно з попереднім дослідженням 2018 р.

У висновку можна відмітити, що сучасний тероризм набуває рис тяжкого кримінального правопорушення, яке спрямоване на деіндивідуалізацію, підриває принципи міжнародного права, зазіхає на основи існування держав, погрожує загалом безпеці у світі. У такий ситуації є обов’язковою тісна співпраця між державами та прийняття міжнародним співтовариством Єдиної конвенції з питань боротьби з тероризмом, формування світової ідеології контртероризму як засобу забезпечення безпеки людини, суспільства, держави у сучасному світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Современный терроризм: учеб. пособие для высш. школы / Под общ. ред. проф. Горлача Н. И., проф. Требина М. П. Харьков: Тимченко, 2006. 492 с.

2. Требін М. П. Ідеологема контртероризму як засіб забезпечення безпеки людини, суспільства, держави у сучасному світі. *Безпека людини, суспільства, держави: Матеріали науково-практичної конференції, м. Київ, 28 жовтня 2017 р.* Київ: Київський кооперативний інститут бізнесу і права, 2017. С. 266–268.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Кутнякова А. Г.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 2 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В СТАНОВЛЕННІ ТА ФУНКЦІОНУВАННІ ДЕМОКРАТІЇ

Громадська думка відіграє велику роль у демократії, адже головним принципом демократії є влада народу. Громадську думку досить часто визначають як різновид безпосередньої демократії. Безпосередня участь громадської думки в державному управлінні та прийнятті політичних рішень відбувається під час проведення виборів і референдумів. На думку відомої західної дослідниці К. Давіша, «процес демократизації починається з проведення перших демократичних виборів, а потім закріплюється гарантіями політичних свобод і громадянських прав».

При прийнятті політичних рішень органи державного управління повинні враховувати громадську думку, оскільки вона слугує джерелом важливої соціально-політичної інформації. Для того, щоб отримати наукову інформацію, треба проводити постійний облік громадської думки. Реєстрації має підлягати вся сукупність відомостей, незалежно від того, чи є вони позитивні або негативні, висловлені більшістю чи меншістю, врегульовані чи не врегульовані законодавчо та ін. Облік громадської думки повинен проводитися послідовно і систематично. Важливим моментом є також те, що між обліком і використанням не повинно бути великих часових інтервалів, інакше може відбутися процес небажаної «емансипації» громадської думки від її носія.

Досвід розвинених країн свідчить, що участь громадської думки в державному управлінні та прийнятті політичних рішень має забезпечуватися низкою демократичних гарантій: юридичними, політичними і суспільними. Під юридичними гарантіями мається на увазі наявність правових норм, що встановлюють обов'язковість використання громадської думки органами державної влади. Передусім державні органи повинні своєчасно знайомити посадових осіб з інформацією, отриманою в результаті виявлення громадської думки. Включення у сферу контролю Верховної Ради та її постійних комісій стану обліку та використання громадської думки можна розглядати як умову, що забезпечує своєчасну і повну її реалізацію органами державного управління. Предметом їх контролюючої діяльності насамперед можуть бути листи громадян і накази виборців.

Носієм політичної гарантії є політичні партії. Статус політичних партій зобов'язує їх забезпечувати взаємодію державних органів і громадської думки. Сутність суспільної гарантії зводиться до того, що громадська думка сама впливає на державні органи з метою реалізації ними пропозицій, вимог, зауважень громадян. Це означає, що вся робота з обліку і використання громадської думки має здійснюватися в умовах гласності і публічності. З другого боку, зважаючи на сильний вплив на свідомість великої кількості громадян, засоби масової інформації можуть використовуватися певними політичними силами як інструмент маніпуляції суспільною свідомістю. Метою маніпуляції громадською думкою є створення умов для управління поведінкою людей. Ці умови полягають у формуванні такої громадської думки, яка дозволить проводити ті чи інші політичні перетворення. Для реалізації цього, засоби масової інформації відсторонюють населення від подій та явищ дійсності, або висвітлюють їх у не зовсім адекватній формі. Крім того частина політичних проблем може не усвідомлюватися пересічними громадянами внаслідок відсутності політичних знань та політичної участі. Це у свою чергу, дозволяє владі маніпулювати громадською думкою. Отже, громадська думка втілює суспільне сприйняття політичного режиму, і саме тому вона є важливою для демократії.

Таким чином, громадська думка – спосіб прояву суспільного стану свідомості. Як правило, громадська думка є усвідомленням населення соціально-економічних проблем, які необхідно вирішувати якомога швидше. Іноді вона виникає в результаті дії найгостріших соціальних або економічних проблем. Формуючи громадську думку необхідно враховувати інтереси суспільства в цілому і інтереси окремих класів (соціальних чи демографіч-

них груп, трудових колективів, окремих осіб тощо). Частіше всього це є продукт колективної свідомості, проте не кожен колективну думку можна назвати громадською. До того ж, потрібно враховувати той факт, що думку групи людей, яка сформувалась випадковим чином, не варто розглядати як громадську думку.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.**

Лебедєва А. Ю.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 10 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ТЕРОРИЗМ ЯК НОВА ЗАГРОЗА СУЧАСНОГО СВІТУ

З посиленням глобалізації людство стикається із все новими і новими загрозами, серед яких особливо небезпечними є інтенсифікація злочинності та посилення тероризму. Нині тероризм із інструмента політичної боротьби в середині держави перетворюється на світову загрозу. Завдяки використанню сучасних технологій терористичні організації можуть завдати удару майже в будь-якій точці світу, що є причиною занепокоєння більшості держав та міжнародних урядових організацій.

Тероризм як інструмент політичної боротьби виник у другій половині XIX ст. та існував переважно як внутрішньо державне явище. Сучасний тероризм вийшов за межі внутрішньодержавної політичної боротьби, тому зараз важко знайти визначення яке б повністю відбивало всі його сутнісні ознаки. У розділі 22, глави 38, параграф 2656f(d) Кодексу США тероризм визначається як «навмисне політично мотивоване насильство, скоєне проти небойових цілей субнаціональними групами або таємними агентами» [1]. Поняття сучасного тероризму є доволі широким та застосовуються для позначення майже всіх насильницьких методів політичної боротьби. При тому цілі та завдання терористичних організацій можуть бути діаметрально протилежними, єдиною спільною для них ознакою, яка і відображає суть тероризму можна вважати досягнення цілей шляхом насильства. Основною

формою тероризму є теракт. Окрім того, що теракт є злочинним діянням, він є актом залякування, спрямованим на те щоб велика кількість людей втратила почуття безпеки у власній державі. Нині терористичні організації активно використовують інформаційні технології, завдяки цьому вони можуть здійснювати психологічний вплив на необмежену кількість людей по всьому світу. Отже, сенс сучасного тероризму, в максимальному залякуванні населення, підриву довіри до держави заради досягнення власних політичних цілей. Сучасні держави здійснюють координацію діяльності по боротьбі з тероризмом на основі таких міжнародних договорів, як: Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів (1972); Конвенція про боротьбу із захопленням заручників (1979); конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом (1997) та інших актів.

Для ефективної боротьби з тероризмом необхідно зрозуміти, що тероризм не є звичайним злочином, він має особливу суспільну небезпечність та мету – дестабілізувати суспільний порядок в державі, навести жах та паніку у суспільстві, а в ідеалі – зруйнувати саму державу. Перемогти тероризм можна тільки знищивши джерела його існування, адже терористична організація не може існувати без постійних фінансових надходжень. Ними зазвичай виступають доходи від продажу зброї та наркоторгівлі. З метою знищення джерел існування терористичних організацій у 1999 р. була прийнята Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму. Згідно неї всі держави-учасниці мають: а) попереджати та зупиняти фінансування терористичних актів; б) ввести кримінальну відповідальність за умисне передання або збирання коштів будь-якими методами, прямо або опосередковано, їх громадянами або на їх території для використання на вчинення терористичних актів; в) негайно заблокувати кошти та інші фінансові активи або економічні ресурси осіб, які вчиняють або намагаються вчинити терористичні акти; г) заборонити своїм громадянам або будь-яким особам та організаціям на своїй території надання будь-яких коштів, фінансових активів, економічних ресурсів або фінансових та інших відповідних послуг, прямо чи опосередковано, для використання в інтересах осіб, які вчиняють або намагаються вчинити терористичні акти [2].

Отже, тероризм є глобальною проблемою загальносвітового масштабу, тому для боротьби з ним необхідні координовані зусилля усіх держав. Це повинна бути не тільки збройна боротьба, а перш за все, ідеологічна, адже тероризм сіє страх в суспільстві, намагається довести безпомічність держа-

ви, створити відчуття постійної небезпеки. Важливу роль в ідеологічній боротьбі з тероризмом відіграють інститути громадського суспільства, адже саме вони формують довіру до держави в суспільстві, репрезентують суспільну думку та забезпечують реалізацію принципів демократичного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. 22 USC Ch. 38: Department of State. URL: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title22/chapter38&edition=prelim> (accessed: 10.10.2020).

2. Михайлов О. Є., Горбань А. В, Міщук В. В. Кримінологія: навч. посіб. Київ: Знання, 2012. 565 с.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Лепешенкова В. А.,

Господарсько-правовий факультет,

2 курс, 3 група,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

СУСПІЛЬСТВО ЯК СОЦІАЛЬНА СИСТЕМА

Основним моментом в соціологічному баченні суспільства є розгляд його як соціальної системи. Тільки на основі загальної теорії систем можна зрозуміти сутність та емпірично вивчити суспільство. Так, можна зазначити, що суспільство являє собою систему, яка самоорганізується, саморозвивається і є самодостатньою. Її основна властивість – це здатність до самовідтворення. Базовими категоріями системного аналізу суспільства є структура, середа, комунікації, інформація, обмін із зовнішнім середовищем. У соціальній системі суспільства є своє ядро, центр. Його утворюють економіка, культура, стратифікація, нарешті, політика, управління тощо. Основними компонентами структури суспільства є соціальні інститути, соціальні організації, соціальні групи (спільноти). Інтегральними засобами впливу одних структур суспільства на інші служать соціальні цінності і норми; електоральні очікування, вимоги; владні приписи; соціальні програми тощо.

На сьогодні не має більш чітко визначеної та лаконічної думки та дослідницьких матеріалів щодо питання суспільства в системі соціального простору, загально визначених теорій та властивостей, як Толкотта Парсонса. У свою чергу, дана особа є видатним американським соціологом, який вніс вклад своїми працями (1950–1960-х рр.) у суспільство значення соціуму.

Система являє єдине ціле, яка складається із взаємозалежних компонентів. Так як соціальна є однією із складових систем необхідно зазначити, що у разі зміни її елементів (частин) змінюється уся система. Даний фактор змін характеризується двома напрямками: перший наголошує на тому, що потрібні необхідні умови для створення взаємодії системи. При цьому, такими умовами є: фізична (характеризується для життя людини для здійснення людської діяльності), наявність індивідуумів для того аби створити соціальне середовище (соціум), психофізіологічні, створення соціальних норм та цінностей, які будуть панувати у соціальній системі. Тому усі вищезазначені фактори є необхідними складовими для утворення соціуму в умовах соціальної системи. Наступний напрямок є безпосередній контроль та управління за вище переліченими факторами. Такий контроль дозволить розвиватися та вдосконалюватися соціальній системі.

Це означає, що соціальні системи самоорганізуються у двох сенсах. Перше – вони організують свої власні кордони, розрізняючи те, що становить систему, й те, що відноситься до зовнішнього середовища. Друге – у межах своїх кордонів вони виробляють свої власні структури. При цьому соціальні системи завжди менш складні, ніж зовнішнє середовище. Системи повинні зменшувати свою складність, вони не можуть бути рівними своєму зовнішньому середовищу за складністю, інакше вони були б пригнічені нею і не були здатні функціонувати. Середовище постійно пред'являє до системи нові вимоги та шляхом самооновлення відтворюється з їх урахуванням. Сучасні суспільства справляються зі зростаючою складністю зовнішнього середовища за допомогою процесу диференціації, яка призводить до ускладнення самої системи і дозволяє їй краще реагувати на середу, а також прискорити темп еволюції. Тому, конкретні суспільства виступають як якісь цілісності, в рамках яких і відбувається відтворення матеріальних засобів існування і самої людини.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Клімова Г. П.**

Лещенко О. Ю.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 14 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ В РЕАЛІЯХ КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ

Віднедавна Україна живе у нових реаліях COVID-19. При правильному підході та балансуванні сумісного відпочинку та особистого простору, відносини можуть стати набагато міцнішими, та на жаль, не завжди. Згідно даних Національної поліції лише з початку пандемії 2020 р. було зафіксовано 42 тис. повідомлень щодо домашнього насильства. Кожна п'ята жінка в Україні стикалася з тією чи іншою формою насильства. Страждають від нього і чоловіки, втім, 90% постраждалих від насильства – саме жінки. Протягом 2019 р. зафіксовано понад 130 тис. звернень громадян з приводу домашнього насильства, що на 15% більше у порівнянні з аналогічним періодом минулого року, з них 88% – від жінок, 10% – від чоловіків. Від дітей надійшло 1055 звернень.

Взагалі ж, насильство – це фізичні, психологічні, економічні, сексуальні або інші дії особи над іншою, що порушують права жертви на свободу та особисту недоторканність. Причини домашнього насилля під час пандемії дуже багато, якщо до ізоляції приводами насильства були – ревності, занижена або завищена самооцінка, спосіб самоствердження, потреба у визнанні, психічні відхилення чи захворювання, релігійні або політичні погляди, зловживання алкогольними напоями або наркотиками. Зараз же, до цього широкого переліку причин також додалися: вимушена ізоляція, одноманітність та буденність життя, рутинна, економічна нестабільність, немає саморозвитку у роботі або ж навіть безробіття. До того ж, молоді пари та сім'ї не звикли знаходитись в одному приміщенні довше ніж декілька днів, а під час пандемії в квартирі знаходяться майже всі члени родини, що призводить до того, що у жодного з них немає особистого простору і можливості побути на самоті. Жертвами насильства у більшості випадках є діти та жінки, але також є випадки, коли жертвами стають чоловіки, через що вони проявляють агресію у сторону жінок. В основному, жінки маніпулюють чоловіками,

принижують їх гідність та честь, звинувачують в економічній нестабільності сім'ї. Не всі чоловіки можуть спокійно реагувати на маніпуляції з боку жінки, оскільки жінки у такому випадку використовують психологічне насилля. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, у 2014 р. кожна шоста жінка зазнала насильства в сім'ї. Відповідно до цих же даних, ця проблема є більш гострою для економічно слабо розвинених країн, при цьому жінки в цих країнах із більшою вірогідністю визнають таке насильство над собою виправданим. Наприклад, 62% убивств жінок у США було вчинено їхніми чоловіками. У Перу 70% усіх зареєстрованих злочинів становить фізичне насильство в сім'ї. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку за 2019 р., законодавство жодної з країн світу не захищає повністю жінок від домашнього насильства, а в деяких державах це взагалі не є злочином (Екваторіальна Гвінея, Росія). Понад 80% жінок в Афганістані віком до 50 років допускають сімейне насильство, у Гвінеї – 92%. Найбільш врегульованим з точки зору захисту від різних форм домашнього насильства у порівнянні до інших країн є законодавство Австрії, Греції, Ірландії та Португалії. Водночас, у Мальті для жіночого населення домашнє насильство є абсолютно неприйнятним. Таким чином, під час пандемії держава та громадянське суспільство мають піклуватися про інститути психологічної та юридичної підтримки сімей.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Лепілова В. В.,
міжнародно-правовий факультет,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ

Соціальна активність є одним з вирішальних факторів прогресивного розвитку суспільства, тому будь-яке демократичне суспільство зацікавлене в активній громадянській позиції своїх членів, а особливо молоді як свого майбутнього. В українському суспільстві молодь доволі пасивна, інертна,

невмотивована на перетворення навколишньої дійсності (про що може свідчити рівень її залучення у місцевих виборах у жовтні 2020 р.). Така ситуація вимагає створення оптимальних умов для самореалізації, соціальної та політичної активності та відповідальності молоді. Поняття соціальної активності в системі наукового знання визначається як категорія, що характеризується сукупністю властивостей (якостей) соціального суб'єкта (індивіда, соціальної групи, суспільства у цілому), яка фіксує свідому спрямованість його діяльності й поведінки на зміну соціального середовища та його умов відповідно до потреб, інтересів, цілей, ідеалів суб'єкта. Як суспільна властивість особистості, соціальна активність розвивається через систему зв'язків людини з соціальним середовищем в процесі пізнання, діяльності та спілкування. Будучи динамічним утворенням, вона відбиває рівень соціальності особистості, тобто її зв'язку з соціальним цілим, та готовності діяти в інтересах суспільства. Саме тому можна стверджувати, що соціальна активність є важливим компонентом у розвитку індивіда, адже вона спрямована на засвоєння людиною соціального досвіду суспільства, необхідного для самореалізації як члена колективу в середовищі його життєдіяльності.

Соціальна активність як властивість особистості формується в процесі соціалізації в підлітковому та юнацькому віці, саме тому для України, як молодої країни, де демократія ще розвивається, так важливо формувати соціальні навички молоді. Соціальна активність реалізується у вигляді суспільно корисних дій, під впливом мотивів та стимулів, в основі яких лежать суспільно значущі потреби. Соціальна активність може проявлятися в таких формах, як членство в партійних та громадських організаціях, участь у передвиборчих кампаніях, демонстраціях, мітингах, політичних дискусіях тощо.

Основними проблемами формування соціальної активності молоді в Україні на даному етапі є відсутність необхідних економічних, соціальних, соціокультурних, правових та організаційних умов, неефективність діяльності суб'єктів управління, слабка інформованість щодо можливостей самореалізації та участі в житті суспільства, байдужість старших вікових груп до проблем молоді, недовіра органам влади та індиферентність самої молоді. Тому важливим стає включення молоді в суспільно значущу діяльність і перехід від методів впливу до методів співпраці та саморозвитку, що спонукають молодь до активності. Сприяти соціальній активності можна за допомогою стимулювання інтересу до громадського життя, демонстрації

значущості суспільних цінностей; залучення до участі в громадських об'єднаннях та політичних заходах; інформування щодо можливості участі та надання доступу до суспільно-політичної діяльності. Підвищенню соціальної активності також має сприяти формування необхідних навичок в освітньому процесі. Таким чином, в Україні проблема підвищення соціальної активності молоді є досить актуальною, адже молодь несе в собі потенціал майбутнього.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.**

Лисенко Є. Є.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 16 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Національна безпека – це одне з найважливіших явищ суспільного і політичного життя. Вона характеризує ступінь захищеності суспільства і держави від посягань на їх базові інтереси і цінності, забезпечує розвиток країни [1, с. 607–628]. Сучасні науковці умовно поділяють національну безпеку на три підгрупи: військову, економічну та політичну. В Україні політичній безпеці приділяють недостатньо уваги, хоча саме вона є важливою складовою та ядром національної безпеки. Політична безпека – це сукупність заходів, які покликані зберігати політичний лад держави, тенденції державотворення. Отже, проявом політичної безпеки можна назвати сталий і поступовий рух України до Європейського Союзу та НАТО, курс на європейський розвиток, культуру та цінності.

За думкою вчених, головною мірою визначення ступеня безпеки держави є те, наскільки вона відображає інтереси громадянського суспільства та окремого громадянина, чи забезпечуються права людини та основоположні свободи [2, с. 73]. З цього походить, що головним об'єктом політичної безпеки є пересічний громадянин, його права і свободи. Проте низький рівень

політичної та правової культури сучасного українця та відповідна поведінка утворює проблему для безпеки держави. Особливо це помітно під час виборів в Україні. Вітчизняні виборці довіряють гучним енергійним промова, але не аналізують програму кандидата чи партії, від якої він балотується до певних органів влади, не звертають уваги на результати попередньої діяльності претендентів на різні високі посади, їх особистісні якості. В той же час, американці рішучо дали відсіч чинному Президенту Дональду Трампу і його галасливим, але пустим промова. Це стає зрозумілим зі статистичних даних, за якими американці підтримали экс-віце-президента Джо Байдена у перших дебатах. Він має чітку програму та аргументовану позицію, і саме тому йому довіряють. Україна ще не досягла такого ж рівня політичної культури, як США, що можна пояснити невеликим досвідом демократичного розвитку в умовах незалежності нашої держави. Саме байдухи до власної країни громадяни є надзвичайно небезпечними, адже можуть стати об'єктом ворожої пропаганди, що і відбувається сьогодні в Україні. Держава має приділяти достатньо уваги всебічному розвитку індивіда, стимулювати та заохочувати його зацікавленість у політичному житті країни. Якщо громадянин обділений такою увагою, то він зростає у ворожому інформаційному просторі та може стати небезпечним для своєї держави. Сьогодні в Україні просвітницьку функцію виконують освітні заклади, хоча і в обмеженому вигляді, громадські організації та окремі громадяни, які діють на волонтерських засадах, або спонсоруються через гранти, засоби масової інформації. Сучасна держава має долучатися до таких ініціатив, підтримувати діючі та створювати нові, адже освічене суспільство, небайдухи до своєї країни, що бере активну участь в розбудові правової демократичної держави і є запорукою національної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Політико-правова ментальність українського соціуму в умовах європейської інтеграції: монографія / [О. О. Безрук, В. С. Бліхар, Л. М. Герасіна та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2019. 744 с.
2. Косілова О. І. Політична безпека в системі національної безпеки України. *Правова інформатика*. 2011. № 1(29). С.72–78.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Лободюк Г. І.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА СУСПІЛЬСТВА: ЖИТТЯ З ТА БЕЗ

Безперечним є факт того, що політична та правова культура взаємопов'язані одна з одною [1, с. 112–130]. Однак ще важливішим є те, що без них просто неможливо сформувати правову державу, зокрема, у тому вигляді, до якого прагнуть більшість сучасних цивілізованих країн. Питання полягає у тому, що у випадку відсутності або неналежного рівня політичної та правової культур у суспільстві це має виключно негативні наслідки, а про формування правової держави і мови йти не може. Проблему значущості політичної та правової культури досліджували С. В. Богачов, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, Ю. І. Крилова, Л. О. Макаренко, О. М. Макеєва, О. В. Минькович-Слободяник, М. П. Требін, О. О. Царенко та багато інших.

Науковці визначають правову культуру як: уособлення певних характеристик суспільства на індивідуальному рівні, що знаходить свій прояв у правомірній поведінці; важливий компонент ідеологічної підсистеми для функціонування всієї правової системи і визначає ідеологічне підґрунтя правового життя сучасної України; лакмусовим папірцем для визначення правового розвитку конкретно взятого суспільства, окремої групи або особистості [2, с. 11]. На нашу думку, правова культура – це не тільки лакмусовий папірець, індикатор розвитку правової свідомості або важливий компонент ідеологічної підсистеми тощо. Крім цього це ще й ключ до «світлого майбутнього» кожного суспільства – правової держави.

З приводу політичної культури дослідники визначилися так: політична культура – органічна, загальна характеристика форм та зразків поведінки людей в публічній сфері, їх якісних цінностей, які проявляються в сфері публічної влади, яка втілює їх цілі стосовно змісту політики та закріплює норми та традиції взаємозв'язку держави та суспільства; це типовість однієї або групи країн; сукупність індивідуальних позицій і орієнтацій учасників даної системи, суб'єктивною сферою, що лежить в основі політичних

дій і надає їм певного значення. На нашу думку, вона, як і правова культура є «ключем» до правової держави, засобом її становлення, хоча і має істотні відмінності.

Як вже було зазначено, основним призначенням культури є формування правової держави. Це означає становлення демократичного ладу, верховенства права у суспільстві, достатній рівень правосвідомості, повага до прав людини, якісний рівень діяльності правоохоронних органів, належний рівень правового регулювання, активна політична позиція, участь у політичному житті з боку громадян тощо. Цим можуть похизуватися здебільшого країни західного світу, оскільки в їхньому менталітеті це закріплено на підсвідомому рівні.

Антиподом «правової держави» є суспільство, у якому навпаки низький рівень цих культур або їх відсутність взагалі. Це характерно для так званих «патріархальних» та «підданських» суспільств, політична культура яких бажає кращого. Для подібних держав характерними є: правовий нігілізм, корупція у суспільному житті, незнання законів або неналежне їх виконання й дотримання, нехтування власними правами і свободами, небажанням їх захищати та відстоювати. Крім того, подібне становище суспільства викликає його значну аномію. Ці явища характерні здебільшого для країн «Третього світу», колишніх країн-членів СНД тощо. На жаль, до цього списку входить й Україна, не зважаючи на те, що вона позиціонує себе як «правова держава» й робить все можливе у цьому напрямі (безумовно й має успіхи у цьому), але реальність є такою, що серед її населення досить поширеними є вищезгадані явища.

Отже, підбиваючи підсумки можна побачити, що без достатньо розвинутої політичної та правової культури у суспільстві неможливо утворити правову державу. Безумовно, будь-яка держава може існувати і без них, але правовою її назвати буде дуже-дуже складно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Правова і політична культура українського соціуму за умов модернізації політико-правового життя: монографія / [О. О. Безрук, Л. М. Герасіна, І. В. Головка та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2016. 560 с.
2. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. Харків: Право, 2009. 352 с.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Требін М. П.**

Лопатецька А. О.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 20 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Молодь України – це важлива соціальна група, на яку покладені великі надії нашого суспільства та всієї держави. Проте формування сучасних молодих людей зазнає труднощі, бо певна частина української молоді сьогодні морально деградує і перестає сприймати основоположні людські цінності. Це потребує невідкладної уваги усього суспільства, бо не маючи опори на молодь, воно може втратити будь-які перспективи свого розвитку та існування, що і актуалізує розгляд даного питання. Саме на сучасну українську молодь покладена важлива роль щодо розвитку та вдосконалення нашого суспільства, допомога та підтримка покоління батьків та дідів, сприяння тому, щоб у людей старшого віку були гідні умови життя. Але певна кількість молодих людей піддаються сьогоденним спокусам, стаючи на шлях деградації: вживання алкоголю та наркотиків, тютюнопаління, ігроманія і т. п., що може призводити до суттєвого погіршення здоров'я, втрати людських якостей і властивостей або виштовхувати подібних людей в злочинний світ, з якого майже немає дороги назад, до нормального життя. Така ситуація склалась через те, що держава та відповідальні за виховання молоді соціальні інститути, в першу чергу, сім'я, освітні та культурно-інформаційні заклади приділяють недостатньо уваги вихованню підростаючому поколінню. Наприклад, в часи СРСР, на території радянської України була чимала кількість різноманітних гуртків та секцій за інтересами, де на безкоштовній основі молодь вдосконалювала свої здібності (творчі, спортивні, технічні тощо). На сьогоднішній день ці заклади припинили своє існування через неспроможність держави їх фінансувати. В наш час також діють різні школи, студії, секції, в яких різними видами діяльності займаються діти та юнацтво, проте за це їх батьків сплачують немалі гроші. Але, нажаль, більша частина населення не має фінансової можливості платити за подібні заняття. Крім того, комітети по справах молоді не в змозі масово

залучити дану вікову групу населення до загальнонаціональних справ, оскільки не мають механізмів залучення молодих людей до подібної діяльності, а молодь просто нічого про це не знає і тому інколи її енергія спрямовується в бік різноманітних негативних занять, навіть кримінального змісту. Значна частина молодих людей, шукаючи розваги, повільно захоплюються віртуальним світом за рахунок живого спілкування, що перетворює їх на додаток до соціальних мереж та призводить до втрати емпатії, соціальності, елементарного вміння вести розмову, доводити свою позицію.

Важливий вплив на формування молоді здійснюють засоби масової інформації. Саме вони несуть у суспільство нові орієнтири, ідеї, установки але деякі з них не відповідають основоположним людським цінностям. Окрім того, ЗМІ перенавантажують свідомість молодих людей непотрібною, ба більше, шкідливою для цієї вікової групи інформацією. Не менш важливу роль у формуванні молоді грають навчальні заклади, починаючи від шкіл і закінчуючи ЗВО. Кращі викладачі надають не тільки необхідні знання, які допоможуть особі знайти своє місце у суспільстві, а й стають прикладом високого професіоналізму та відповідальності, постійного вдосконалення та фахової майстерності. Проблеми у формуванні молоді були в усі часи у багатьох народів світу. Сучасна Україна не виключення. Серед об'єктивних чинників, які створюють або посилюють проблеми формуванні української молоді на сучасному етапі розвитку суспільства стали: війна на Сході країни, де кожного дня сотні молодих хлопців ризикують своїм життям заради спокою населення нашої країни; економічна криза та безробіття, що змушує тисячі молодих людей покидати свої домівки та мігрувати за кордон, шукаючи кращого життя, пандемія Covid-19 та багато інших. Проте велика кількість молодих людей серйозно займається навчанням, працює та будує плани на майбутнє, вони прагнуть зробити щось корисне для свого народу, для людства в цілому, нехтуючи різноманітними спокусам.

Отже, на формування молоді впливають різні чинники, значну роль в цьому процесі грають соціальні інститути, у тому числі, сім'я, навчальні заклади, засоби масової інформації, які у сукупності мають заохочувати молодь до саморозвитку, активної життєвої позиції, громадянськості. Формування молоді – проблема не тільки окремої родини або навчального закладу, а справа усього суспільства. Необхідно долати суспільну байдужість до проблем молодих людей, бо вони чиїсь діти, сусіди, одногрупники або колеги, наші співгромадяни. Треба виховувати у молодих людей бажання ставати кращими, підтримувати їх намагання щодо самовдосконалення,

демонструвати приклади успіху. Від того, як суспільство і держава будуть відноситися до них, таким буде і життя в цьому суспільстві і відповідні перспективи функціонування держави.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент *Сахань О. М.*

Лучинець Ю. В.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 1 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВЛАДА ТА МОРАЛЬ: СВІТОГЛЯДНІ ТА ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ

Проблема співвідношення влади і моралі зберігає свою актуальність протягом тисячоліть існування політики. У сучасному демократичному соціумі політична етика стає одним із важливих вимірів життя, вона є невід’ємним компонентом стабільності політичної системи, легітимності влади, суттєвим показником прогресивного розвитку суспільства та його свідомості. На жаль, в Україні кореляція політичної влади і моралі є слабо вираженою, що зумовлено слабкістю інституту громадського контролю, низькою політико-правовою культурою посадовців, пріоритетністю їх власних цілей перед суспільними. Із якою метою виникають у суспільстві мораль і влада? Безумовно, з метою впорядкування суспільних відносин, забезпечення функції соціального компромісу. Безумовно, аморальність хибно впливає на соціум і окремих індивідів, вона руйнує етичні засади людської взаємодії та їхні цінності; ніби «хижак», вона знищує рівність, справедливість, милосердя. Поза мораллю політична свобода перетворюється на свавілля і стає небезпечною, а механізми демократії – на засоби зловживань у руках нелегітимної влади.

Україна, як відомо, переживає надзвичайно складні часи глибокої й широкомасштабної кризи, яка інколи нагадує картину Апокаліпсису й має цілу низку складових: соціальну, економічну, моральну і політичну кризу влади. Всі вони взаємопов’язані; непродумані кроки влади зумовили декілька «хвиль» ескалації соціального напруження і зростання недовіри народу

до державних органів, викликавши майданні та пост-майданні протести. Правоохоронні органи та суди не виконують належні їм функції відновлення правової справедливості – яскравим підтвердженням цього є відсутність результатів слідства і покарань щодо керівників чи виконавців розстрілу «Небесної сотні», не викоренено й такі феномени, як «кнопкодавство», політична корупція і «фарисейство» у Верховній Раді тощо. Дані факти вказують на низький рівень політичної культури в суспільстві, правовий нігілізм та моральну кризу політичної еліти, яка перетворює ресурси влади на «тіньовий» бізнес. Ця ситуація є конче несприятливою для країни, але суспільство зрозуміти: мораль є ключем до щасливого майбутнього держави, який забезпечить можливість нормального існування соціуму. Поширеність беззаконня в Україні – це також наслідок нехтування деякими політичними персонами нормами моралі; й прикро усвідомлювати, що Батьківщина, яка так довго виборювала свою незалежність, має страждати через нечесних людей при владі. Доцільно згадати приклад видатного політика – Бенджаміна Франкліна, який зробив значний внесок у політичну культуру США, коли запровадив у державну практику етичну максиму: «чесність – найкраща політика». Звідси, для формування в Україні політичного порядку необхідна морально-етична модифікація, що має здійснюватися за допомогою соціально-правових практик.

Право – це «юридичний мінімум» моралі, який уможливує соціальне спілкування людей та існування суспільства. Етичні норми справляють вагомий соціальний вплив. Добро, справедливість, чесність, порядність не тільки характеризують політичну владу, держави та партії, вони або підтримують (морально санкціонують і стимулюють цю діяльність), або засуджують. Безчесний політик – це тимчасова персона на політичній арені. Слід погодитись із думкою Аристотеля про те, що етика і політика виступають як «практична мудрість», на основі якої приймаються правильні рішення в приватних і громадських справах. А основним підсумком є положення про те, що політична справедливість можлива лише між вільними і рівними людьми, які належать до однієї спільноти і прагнуть задоволення. Представляється, що українська держава потребує вироблення такої моделі конституційного устрою, яка б гармонійно поєднувала світовий досвід політичного будівництва з національними особливостями та інтересами громадянського суспільства, політичні права та свободи із соціальною справедливістю, моральністю та відповідальністю.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор Герасіна Л. М.

Максакова К. В.,
фінансово-правовий факультет,
2 курс, 1 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СТАН ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Україна переживає останні десятиріччя демографічну кризу, яку можна вважати однією з потенційних загроз національній безпеці країни у соціальній і гуманітарній сферах. Для сучасної демографічної ситуації в українському суспільстві характерні низька народжуваність, зростання нуклеаризації, що впливає на виховання підростаючого покоління, старіння населення, збільшення смертності, «навантаження» на працездатну частину країни; погіршення здоров'я нації; скорочення тривалості життя як чоловіків, так і жінок; інтенсифікація міграційних процесів тощо. Реформи в економічній і соціальній сферах в українському суспільстві призвели до значних зрушень у народжуваності. Характерною рисою демографічних процесів сьогодні є перехід до однодітності.

Основними причинами зниження народжуваності в Україні науковці вважають: катастрофічне падіння життєвого рівня більшості населення внаслідок соціально-економічної кризи; безробіття; зниження престижу родини, нівелювання сімейних цінностей у суспільстві; неякісну медичну допомогу, підвищення захворюваності серед населення; високий рівень штучного переривання вагітності; воєнні дії в країні тощо. На орієнтації чоловіків і жінок щодо створення родини, стійкість і стабільність сімейних стосунків, на виконанні сім'єю репродуктивної функції впливає і рівень освіти. Суттєве здорожчання освітніх послуг, які є запорукою досягнення конкурентоспроможності на ринку праці, бажання жінок зробити кар'єру стали причиною так званої відкладеної народжуваності. Зростання економічної незалежності жінок та їх активне включення в трудову діяльність викликає їх прагнення до більшої самостійності, перегляду традиційної структури сімейних відносин, до змін традиційних функцій родини, рівноправ'я з чоловіками у прийнятті рішень, у контролі над видатками та майном сім'ї тощо. Однією з головних причин негативної динаміки народжуваності в Україні

є недостатня забезпеченість соціальними гарантіями громадян з боку держави та неефективний соціальний захист сімей з дітьми.

Стимулюванню народжуваності сприятиме підвищення розміру грошових виплат на дітей, удосконалення системи правового стимулювання цього процесу, належний соціальний захист сімей з дітьми, забезпечення охорони материнства і дитинства. Зазначене можливо досягнути шляхом внесення змін до чинного законодавства, що регулює порядок призначення допомог родинам із дітьми та перегляду державних соціальних виплат сім'ям при народженні дітей. Стабілізація економічного розвитку України, позитивні тенденції у фінансуванні медико-соціальних програм сприятимуть створенню умов для збереження і поліпшення репродуктивного здоров'я населення, формуванню та стимулюванню здорового способу життя, соціальної підтримки молоді, підвищенню рівня інформованості населення. Досягнення позитивних тенденцій у демографічному розвитку, поліпшення показників відтворення населення є тривалим і складним процесом, який потребує здійснення ряду заходів з боку усіх державних установ і закладів та громадських організацій, залучених до реалізації державної політики у сфері репродуктивного здоров'я.

Науковий керівник: кандидат філософських наук, доцент **Воднік В. Д.**

Мартиненко К. В.,
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 8 група,
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

КОНФЛІКТИ В СІМ'Ї ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Сім'я – це надзвичайно важливий інститут суспільства. Її соціально-економічна структура в усьому світі визнається як основний творець та споживач матеріальних благ, основа продовження роду, унікальне середовище формування духовних цінностей. Добробут суспільства та його розвиток залежить від стабільності соціальних інститутів, в тому числі, – стабільного і гармонійного функціонування інституту сім'ї. Дестабілізуючий вплив на

розвиток та функціонування сім'ї здійснюють конфлікти [1, с. 96–98]. Вони можуть спричинити дезорганізацію у суспільстві, яка веде до кризи. Конфлікти є породженням і проявом об'єктивно існуючих соціальних суперечностей, пов'язаних з проблемою нерівності можливостей людей у різних сферах життя. Сімейний конфлікт сприймається і переживається членами даного інституту як розбіжність і зіткнення різних інтересів, цілей і потреб. Їх спектр може бути надзвичайно різноманітним: конфлікти між подружжям, батьками, дітьми, конфлікти між представниками молодшого та старшого покоління, що виникають з приводу виконання сімейних функцій, психологічних суперечностей, різного розуміння сімейних завдань і цілей розвитку кожного покоління, системи сімейних цінностей кожного з членів родини. Розв'язання проблеми під час конфлікту можна визначити як будь-які зусилля з метою розробити взаємоприйнятний спосіб улагодження конфлікту. Одним із способом вирішення сімейних конфліктів є компроміс, що передбачає узгодження на основі взаємних поступок між представниками різних інтересів, цінностей, думок, що стикаються між собою. Цей спосіб слід розуміти як угоду, яка досягнута шляхом взаємних поступок. Не менш важливим способом є суперництво. Воно полягає в нав'язуванні іншій стороні кращого для себе результату. Суперництво є ефектним способом в принципових ситуаціях, при дефіциті часу та високій імовірності небезпечних наслідків. Пристосування – ще один спосіб, який передбачає вимушену або добровільну відмову від своїх цінностей та інтересів, приймаючи позицію іншого. Його можна використовувати, коли результат конфлікту не має істотного значення для однієї із сторін. Нарешті, співробітництво, – передбачає спрямованість опонентів на обговорення проблеми, відношення до іншої сторони не як до противника, а як до союзника в її вирішенні. Співробітництво є дружним, мудрим підходом до вирішення проблеми, але потребує певних зусиль та часу. Важливу роль у вирішенні конфлікті відіграє адекватність відображення конфліктної ситуації з обох сторін. Часто в такій ситуації учасники неправильно сприймають власні дії, наміри та позиції, як і вчинки опонента. Вирішення конфлікту залежить від відкритості й ефективності спілкування конфліктуючих сторін, взаємного вираження почуттів, яке допоможе у створенні умов для використання комунікації з метою обміну думками.

Отже, інститут сім'ї є невід'ємною структурною одиницею, від злагодженої роботи якого залежить стабільне функціонування суспільства. Конфлікти в сім'ї виникають безпосередньо в процесі спілкування, виникненні

розбіжностей в інтересах, цінностях та ідеях. Нестабільність та дисгармонія в інституті сім'ї може призвести до дезорганізації суспільства. Саме тому важливо знати та вміти вирішувати конфлікти. Кожен із шляхів вирішення (компроміс, суперництво, пристосування або співробітництво) важливий по своєму та застосовується до конкретних ситуацій. Найбільш сприйнятливим способом для розв'язання сімейних конфліктів, на мою думку, є пристосування та вміння йти на компроміс. В кожного з нас свої ідеї та цінності, і ми не можемо нав'язувати їх комусь, тому слід поступатися та пристосуватися до думок інших. Звичайно, це складно, але це допомагає врегулювати відносини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конфліктологія : навч. посіб. / Л. М. Герасіна, М. П. Требін, В. Д. Воднік та ін. Харків: Право, 2012. 128 с.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Підкуркова І. В.**

Миценюк В. В.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 1 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

РОЗВИТОК УКРАЇНИ ТЕХНОКРАТИЧНИМ ШЛЯХОМ ТА ПОБУДОВА НАУКОВО-ОРІЄНТОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА

Ідеї технократії вперше зустрічаються у праці Платона «Держава». Попри те, що ідеї з'явилися давно, то сам термін «технократія» був вперше використаний Генрі Сміттом у статті «Technocracy – Ways and Means to Gain Industrial Democracy», але термін у сенсі прийняття технічно обґрунтованих рішень з'явився лише у 1930 р. Отже, відповідно до ідей технократії владою мають бути наділені носії знань, науковці.

Аналізуючи ситуацію в якій знаходиться Україна станом на сьогодні, можна сказати, що є міцна база для побудови технократії, але й достатньо

викликів які необхідно подолати. По-перше, на території України розташовано 281 вищих навчальних закладів, що майже у двічі більше ніж кількість вищих навчальних закладів у Сполученому Королівстві. Але якщо порівнювати кількість студентів, то в Україні навчаються 1 266,1 тис. осіб, а в Сполученому Королівстві 2 383,9 тис. осіб. Отже, в українських університетах достатня кількість місць для додаткового набору студентів. По-друге, у закладах вищої освіти України працюють висококваліфіковані працівники. Загальна кількість науково-педагогічних працівників складає 104 710 осіб. Це свідчить не лише про фізичну можливість університетів надати достатню кількість аудиторій для навчання, а й достатню кількість фахівців для здійснення навчального процесу. По-третє, знаком якості вищої освіти може бути таке явище як відтік мозків. Бо це значить, що фахівці, які отримали освіту в Україні, є конкурентоспроможними на світовому ринку праці. Отже, вища освіта в Україні є якісною та має попит на ринку праці.

Тут ми переходимо до аналізу такого явища як відтік мозків. Найчастіше воно виникає у випадку, коли кількість освічених осіб істотно перевищує кількість робочих місць, які відповідають їх освіті. Найефективнішим шляхом припинення втечі інтелектуального капіталу є розв'язання першоджерела, тобто створення нових робочих місць. Виходом з цієї ситуації є створення нових Науково-дослідних інститутів (НДІ). Вони є ідеальним підприємством з економічної точки зору в сучасному інформаційному суспільстві. До переваг НДІ можна віднести продукт який вони виробляють – технології. Технологія як товар є досить прибутковою, бо, по-перше, на них завжди є попит, а, по-друге, її можна продавати необмежену кількість разів. Більш того НДІ створюють значну кількість робочих місць для науковців. Вони майже не забруднюють оточення порівнюючи з фабрикою, а інтелектуальна праця менше шкодить здоров'ю ніж фізична. Отже, створення нових НДІ дозволить збільшити середню тривалість життя громадян. Ефективність технократичного шляху можна довести на прикладі Японії. Після Другої світової війни економіка була повністю зруйнована. Японія почала відновлювати освіту та НДІ. Порівнюючи з Україною, Японія має меншу кількість території на особу та малу кількість природних ресурсів, а також природні лиха. За 75 років Японія повністю відновила свою економіку, повернулась у топ 30 країн за якістю життя, а середня тривалість життя складає 84 роки. Отже, це свідчить про ефективність методу розвитку орієнтованого на технології. Надання освітніх послуг може також виступати гарним джерелом

прибутку в державі. В цьому випадку самим очевидним прикладом є Сполучене королівство. Безліч студентів зі всього світу приїжджають в Англію на платне навчання. Сукупна плата за навчання складає близько 19,8 мільярда фунтів стерлінгів на рік. Також освідченні студенти займають провідні посади в різних країнах світу, що пасивно покращує дипломатичні відносини. А також найбільш перспективні та успішні студенти можуть залишатися в країні задля продовження своєї наукової кар'єри. Отже, надання освітніх послуг є прибутковим, покращує дипломатичні стосунки, а також створює нові кадри.

Аналогічну стратегію розвитку може застосувати Україна. Для цього є декілька підстав. По-перше, необхідно зробити реформу вищої освіти та почати активну рекламу освіти в Україні для іноземних громадян. Це поверне додаткові кошти в бюджети університетів, що у свою чергу дозволить реінвестувати їх в нове обладнання для здійснення досліджень при університетах. Обладнання дозволить університетам здійснювати комерційні розробки на замовлення компаній. Це стане додатковим джерелом фінансування. По-друге, розбудова нових науково-дослідних центрів для прискорення науково-технічного прогресу та створення робочих місць для освіченої молоді. За наявності робочих місць з відповідною зарплатою відтік мозків припиниться. Це дозволить акумулювати людський ресурс у державі. Також НДІ дозволять створити шаг вперед у сфері медицини, оборони, інженерії та біології. Відповідні зміни призведуть до покращення соціального становища науковців та підвищенню престижу інтелектуальної діяльності, що своєю чергою вмотивує молоде покоління приділяти більше уваги навчанню. Збільшення кількості науковців призведе до конкуренції, що своєю чергою збільшить кількість досліджень та нових технологій. Таким чином після збільшення ролі технологій та науки в економіці держави соціальний статус науковців зросте, що надасть можливість частіше займати керівні посади.

Отже, Україна має потужний потенціал для переходу на науково-орієнтовану економіку, та розбудову НДІ, що своєю чергою спричинить покращення соціальних умов науковців та підвищенню престижу професії. Таким чином їх роль в прийнятті рішень зросте, та надасть можливість до поступового переходу на технократичну модель, де науковці займають керівні позиції, та приймають науково обґрунтовані рішення.

*Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Требін М. П.***

Михайлова І. С.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 16 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Політична свідомість надає кожній людині певні можливості об'єктивно оцінювати реалії політичного життя, діяльності політиків та функціонування політичних інститутів, розуміння характеру та особливостей певної політичної системи та відповідного політичного режиму, динаміки та спрямованості політичних процесів, перспектив реалізації прийнятих владою політичних рішень, усвідомлення результатів особистої участі у політичному житті суспільства та стійкості до політичного маніпулювання, що і обумовлює актуальність дослідження даної теми [1, с. 576–590].

Сучасне українське суспільство підтримує політичний курс української держави на здійснення демократичних реформ, проте на практиці демонструє достатньо низький рівень участі у розбудові демократичного суспільства через відсутність знань, навичок та достатньої обізнаності у політичній сфері, які потрібні для участі в політичному житті суспільства. Нерозуміння законних способів розв'язання конфліктів та домінування емоційних регуляторів, щодо оцінки дій можновладців у вирішенні спірних питань в соціально-політичній галузі життя призводить людину до бездіяння та відчуття безпорадності. Формування політичної свідомості здійснюється шляхом критичного осмислення соціальної дійсності й узагальнення навколишньої інформації, або за рахунок приєднання до уже сформульованих оцінок і норм громадянської поведінки, або ж шляхом емоційного прилучення до віри у справедливість тих чи інших політичних ідеалів. На політичну свідомість впливають соціально-економічні, національні та культурні процеси, глибокі структурні та якісні зміни в системі суспільних, соціально-економічних і міжнародних відносин, регіональні, демографічні, соціокультурні та багато інших факторів тощо [2, с. 316–317].

Політична участь та політична поведінка особистості зумовлені політичною свідомістю й особистими цінностями індивіда, з одного боку, та рівнем

політичного розвитку суспільства в цілому – з іншого. Політична свідомість завжди є конкретно-історичною, вона відбиває інтереси конкретних людей у конкретній країні з певним рівнем економічного й духовного розвитку. Тому зміст політичної системи України, невизначеність національної ідеї, не вирішення глибинних соціальних проблем та низький життєвий рівень населення можуть призвести до втрати інтересу до політики та довіри до політиків, зневіри у політичних нормах і традиціях та проявитися у політичній відчуженості, апатії, екстремізмі або абсентеїзмі, бунтарських і анархічних настроях. Коли до влади приходять дилетанти та/або ділки, які нехтують своїми обов'язками щодо керування країною, займаючись переважно вирішенням особистих проблем та реалізацією вузько корпоративних інтересів, а громадянське суспільство не може цьому протистояти, це сприяє формуванню фрагментарної і суперечливої політичної свідомості молоді, обумовлює негативне ставлення молодих людей до політичного життя країни взагалі.

В сучасних умовах розвитку українського суспільства, коли залишаються невирішеними проблеми миру на Сході країни, подолання пандемії коронавірусу COVID-19, який, за думкою економічного експерта В. Скаршевського є «тестом на свідомість, відповідальність українських громадян, політиків та бізнесу», економічної кризи, безробіття, та збідніння більшості населення країни, зростання злочинності та багато інших, стало проблемним і формування політичної свідомості українських громадян.

Отже, політична свідомість виступає найважливішим фактором, що стимулює політичну діяльність, бо «вона здатна випереджати практику, прогнозувати розвиток політичних процесів» [3, с. 20–21] та є рушійною силою у розбудові дійсно демократичного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Політико-правова ментальність українського соціуму в умовах європейської інтеграції: монографія / [О. О. Безрук, В. С. Бліхар, Л. М. Герасіна та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2019. 744 с.
2. Сахань О. М. Політична культура. *Політологія*: підручник / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, О. П. Поліщук та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2013. С. 301-345.
3. Політологія: наука про політику: Підручник для вищої школи / В. Г. Кремень (ред.), М. І. Горлач (ред.). 3-тє вид., виправ. та доп. Київ; Харків: Єдінорог, 2001. 640 с.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Михайлова М. І.,
Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 12 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ ТЕРОРИЗМУ ТА АНТИТЕРОРИСТИЧНИХ ЗАХОДІВ НА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Під тероризмом зазвичай розуміють акти насильства, спрямовані на цивільне населення для досягнення політичних чи ідеологічних цілей. Найбільш поширеними причинами або корінням тероризму є цивілізаційні чи культурні зіткнення, глобалізація, релігія, ізраїльсько-палестинський конфлікт або вторгнення Росії в Афганістан. Більш особистими чи індивідуальними причинами тероризму є розчарування, негативна самотність, нарцисична лють та моральне роз'єднання. Тероризм націлений саме на знищення прав людини, демократії та верховенства права. Він атакує цінності, що лежать в основі Статуту ООН та інших міжнародних документів: повага прав людини, верховенство права, правила, що регулюють збройні конфлікти та захист цивільного населення, толерантність серед народів і націй, мирне вирішення конфлікту. Терористичні акти можуть дестабілізувати діяльність урядів, підірвати громадянське суспільство, поставити під загрозу мир та безпеку, загрожувати соціальному та економічному розвитку та особливо негативно впливати на певні групи.

Згубний вплив тероризму на права людини та безпеку було визнано на вищому рівні Організацією Об'єднаних Націй. Зокрема, держави-члени заявили, що тероризм: загрожує гідності та безпеці людей, загрожує життю або забирає невинне життя, створює середовище, яке знищує свободу та має на меті знищення прав людини; негативно впливає на встановлення верховенства права, підриває плюралістичне громадянське суспільство, руйнує демократичні основи суспільства та дестабілізує законно створені уряди; має зв'язки з транснаціональною організованою злочинністю, торгівлею наркотиками, відмиванням грошей та торгівлею зброєю, а також незаконною передачею ядерних, хімічних та біологічних матеріалів, і пов'язаний із вчиненням серйозних злочинів, таких як вбивства, вимагання, викрадення

людей, напад, захоплення заручників та пограбування; має несприятливі наслідки для економічного та соціального розвитку держав, ставить під загрозу дружні відносини між державами та має згубний вплив на відносини співпраці між державами; загрожує територіальній цілісності та безпеці держав, є грубим порушенням мети та принципів ООН, є загрозою міжнародному миру та безпеці. Міжнародне та регіональне законодавство про права людини чітко визначає, що держави мають як право, так і обов'язок захищати осіб, які перебувають під їх юрисдикцією, від терактів. В рамках цього зобов'язання держави повинні запровадити ефективні системи кримінального судочинства та правоохоронних органів.

Отже, сьогодні з тероризмом необхідно боротися не аматорськими, а комплексними методами – на системному, міжнародному рівні. Нині стало цілком зрозуміло, що не тільки одна країна не може самотужки протистояти такому явищу, як тероризм, а й групи країн. Тому постала необхідність координації зусиль на рівні міжнародних організацій. І слід зауважити, що НАТО у цьому розумінні є найефективнішим механізмом боротьби.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Мишанич А. В.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 13 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

МІЖЕТНІЧНІ КОНФЛІКТИ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Одним з найважливіших аспектів історичного розвитку є невинне розширення міжетнічних контактів. Розвиток комунікацій, зростання мобільності населення, глобалізація, вдосконалення засобів масової інформації – все це руйнує замкнутість етносів, розширює сферу їх взаємодії і взаємозалежності. Але поряд з цим спостерігається й протилежна тенденція. Згідно з даними Державної служби статистики України на 01.06.2020 р., 25% населення складають особи інших етнічних спільнот (понад 130 національ-

ностей і народностей). Тобто, в поліетнічній країні, внаслідок її соціально-культурної та національної різноманітності, можуть загострюватися відносини між представниками етносів, що супроводжується виникненням конфліктів. Міжетнічний конфлікт можна охарактеризувати як соціальне явище, основою якого є зіткнення інтересів різного рівня і змісту, та являє собою прояв складних глибинних процесів у взаєминах між окремими етнічними групами людей, що відбуваються під впливом соціально-економічних, мовно-культурних, територіальних, політичних, історичних, релігійних та інших факторів.

Нині для України характерними є початкові стадії конфліктів. Перш за все, їх поява спричинена бажанням відстояти свою національну ідентичність та відокремленість. По-друге, найбільш суперечливі конфлікти виникають в результаті утисків цінностей етносу. Такі конфлікти можуть мати місце в будь-якій сфері життєдіяльності суспільства. Але більш чітко специфіка міжетнічних конфліктів проявляється в протиріччях, пов'язаних з відмінностями в культурі, мові, релігії та інших соціокультурних особливостях етносів [1, с. 88–91]. Яскравим прикладом цього може слугувати мовна суперечка України та Угорщини з приводу ухвалення нового українського закону про освіту. Іншим виявом міжетнічного конфлікту є непорозуміння між українською та ромською громадами, періодичне загострення міжконфесійних відносин, штучні провокації на національному підґрунті з метою дискредитації України у світі з боку Росії. Проте стратегія нашої країни спрямована на інтеграцію та забезпечення збереження та розвитку самобутності етнічних меншин, що зменшує ризики для проявів невдоволення населення.

Слід зазначити, що мирне врегулювання відносин залежить від безлічі факторів, проте серед цього виділимо ключові способи, якими можна досягти компромісу: поділ сил, що беруть участь в конфлікті з метою відмежування найбільш радикальних груп і підтримка сил, які більш лояльні до поступок; застосування широкого ряду санкцій – економічних, політичних, дипломатичних та ін. (проте слід враховувати, що на санкції можуть зреагувати найнепримиренніші сили, що спровокує посилення і жорстокість конфлікту; тимчасове припинення, або перерва; у результаті знижується емоційне напруження, слабшає консолідація сил в суспільстві); ефективність та функціональність переговорного процесу. Для досягнення успіху потрібно зробити поділ глобальної мети на ряд послідовних завдань, які вирішуються спільно від простих до складних.

Таким чином, загроза міжетнічних конфліктів є одним з основних факторів дестабілізації суспільного розвитку на рівні з тероризмом, що може порушити стабільність всередині суспільства та привести до повного порушення прав людини й її загибелі. Тому у сфері етнічних конфліктів, як і у всіх інших, залишається дієвою проста істина: конфлікти легше попередити, ніж згодом йти на компроміс. На це і повинна бути спрямована національна політика держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конфліктологія : навч. посіб. / Л. М. Герасіна, М. П. Требін, В. Д. Воднік та ін. Харків: Право, 2012. 128 с.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Мізіренко К. А.,
міжнародно-правовий факультет,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: В ПОШУКАХ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ

Незалежна Україна обрала демократичний тип політичної системи, що й зазначено в новій Конституції України. Згідно з основними положеннями української Конституції, нині в нашій державі відбувається активний процес формування нової політичної системи. Складниками цього процесу є: утвердження принципів демократії, парламентаризму і політичного плюралізму; забезпечення прав і свобод громадян; поділ державної влади на законодавчу, виконавчу і судову; запровадження інституту президентської влади; визнання засобів масової інформації важливим елементом політичної системи; формування системи самоврядування народу тощо [1–2]. Деякі з цих елементів уже увійшли в життя, а деякі тільки наблизилися до виконання.

Головною метою формування нової політичної системи є перехід до справжньої, дієвої народної демократії. Для того щоб нова політична сис-

тема була завжди здатною до самооновлення й адаптації, необхідно, згідно з положенням нової Конституції України, докорінно опрацювати механізм представницької і безпосередньої демократії, широко втілити в суспільне життя елементи самоврядування, зламати бюрократичну машину, обравши справді професіональний, кваліфікований парламент. Виконавча влада повинна бути також висококваліфікованою, а її апарат — невеликим, але здатним ефективно працювати. У зв'язку з докорінною перебудовою механізму представницької демократії і безпосередньої демократії виникає необхідність удосконалити виборче законодавство на багатопартійній основі, чітко визначити процедури виборів Президента, народних депутатів України і місцевих представницьких органів.

До основних напрямів становлення й розвитку політичної системи слід віднести побудову демократичної, правової, соціальної держави, як записано в Конституції, з ефективно діючим парламентом, професіональним висококваліфікованим, сильним урядом і з незалежними судовими органами — тобто з чітким поділом влади на законодавчу, виконавчу і судову гілки з розмежуванням їхніх функцій. Важливим завданням є зміцнити законність і правопорядок, виключити можливість узурпації влади та зловживань, ефективно протидіяти бюрократизмові і формалізму; утвердити верховенство закону, безперечно дотримуватися його на всіх рівнях усім громадянам; забезпечити гідні людини умови життя.

Крім цього, основним напрямом формування нової політичної системи є побудова громадянського суспільства як сукупності вільних людей та їхніх організацій, політичних партій, рухів, профспілок, кооперативів та асоціацій, покликаних виражати й захищати індивідуальні й групові інтереси громадян, встановлювати й реалізовувати відповідні відносини з державою. Творення громадянського суспільства в Україні повинне спиратися на використання світового досвіду, різних форм власності й демократичних політичних інститутів.

Шлях до громадянського суспільства пролягає через якнайширше запровадження самоврядування народу. Воно втілюється у двох взаємопов'язаних тенденціях: розширення сфери самоврядування народу за рахунок радикального звужування централізованого державного управління; якісний розвиток самоврядування, спрямований на подальше розширення сфери дії гуманістичних принципів і демократичних засад і на витіснення елементів бюрократизму. Зростання політичної свідомості і політичної культури сус-

пільства й особи як на теоретичному, так і на буденному рівнях також є важливим напрямом становлення і розвитку політичної системи. Це передбачає запровадження раціональної системи політичної освіти громадян, удосконалення повсякденного практичного політичного досвіду, враховуючи, що буденний рівень політичної свідомості матеріалізується в спостереженнях, звичках, уявленнях і стереотипах, впливає на формування громадської думки.

До основних напрямів і перспектив формування нової політичної системи слід віднести і вдосконалення діяльності засобів масової інформації, зміцнення їхньої ролі в регулюванні політичних відносин, в управлінні суспільством, у формуванні політичної свідомості й політичної культури суспільства і кожного громадянина, особливо для досягнення владно-політичної інтеграції суспільства. Найважливіше завдання засобів масової інформації – забезпечувати широку гласність як запоруку демократизації суспільства, як важливий принцип розбудови громадянського суспільства і правової держави. Одним із головних результатів діяльності засобів масової інформації має бути створення нової суспільно-політичної ситуації, що характеризується розкріпаченням свідомості й ініціативи людей, вільним обміном і боротьбою думок, справжнім плюралізмом у пошуках шляхів виходу країни з кризи.

Таким чином, основний напрям становлення й розвитку політичної системи України – глибока й усебічна демократизація суспільного життя, розбудова громадянського суспільства, правової і соціальної держави, посилення взаємовпливу і взаємозв'язків із політичними системами інших країн задля власного безперервного вдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основні напрями становлення й розвитку політичної системи України. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-6722.html> (дата звернення: 22.10.2020).
2. Гжибовська Т. С. Особливості становлення та розвитку політичних систем пострадянських країн. *Науковий журнал «Політикус»*. 2018. Вип.1. С. 36-40. URL: http://politicus.od.ua/1_2018/6.pdf (дата звернення: 22.10.2020).

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.**

Мірзаханов Т. В.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 17 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Одразу після проголошення незалежності України, мало хто з громадян замислювався над тим, яким стане життя в новій демократичній державі. Затвердження демократичного режиму в Україні проходило через демократизацію усіх сфер життєдіяльності країни, конституційне закріплення поділу влади, прав і свобод громадян, розвиток багатопартійності, формування відповідних за змістом суспільно-політичних відносин тощо. Але Україна так і не увійшла в групу 11% держав світу, які вважаються такими, що відповідають усім ознакам демократії. Проте за майже тридцять років розвитку нашої країни як самостійної і незалежної відбулася олігархізація державної влади. Внутрішня і зовнішня політика України багато в чому стала відображенням домовленості бізнес-еліт, зусиль найбільш впливових фінансово-промислових груп. Український народ перетворився із джерела влади в її ресурс, за допомогою якого різні групи впливу, що фінансують «виборчі проекти», намагаються заволодіти владою. Владні інститути в останню чергу приймають рішення і закони на користь розвитку демократичного суспільства і, як наслідок, Україна входить до переліку тих країн, в яких демократичний політичний режим, зазначений у Конституції, на ділі має вигляд, далекий від очікуваного усім суспільством. Більше того, корупція отримала в Україні не бачений розвиток та проникла в усі сфери життєдіяльності суспільства, починаючи з органів державної влади, що заперечує принципу верховенства права та погрожує національній безпеці та демократії України.

Побудова відкритого демократичного суспільства в Україні неможлива без обміну інформації та свободи слова, контролю з боку народу за діяльністю влади. Чим повніше і досконаліше буде інформування населення через ЗМІ та Інтернет про діяльність можновладців та прийняття владою різноманітних рішень, тим прозорішою стане політика, полегшиться можливість контролю та впливу на владні структури з боку громадськості. Свобода слова є однією з політичних свобод, які гарантуються Конституці-

єю України, які не можуть бути реалізовані без наявності інституту незалежних засобів масової інформації. Для здійснення ефективного контролю за органами влади, громадянам необхідно не лише володіти такими проміжними інструментами, як вибори та політичні партії, а й мати постійний доступ до інформації, щоб своєчасно реагувати на будь-які негативні прояви в діяльності представників політичного бомонду.

Демократія – це тонкий процес, який може стати конструктивним лише тоді, коли для цього буде сформований міцний фундамент. Численні порушення, що виникли під час побудови демократії в нашій країні перешкоджають державі перейти до клубу реально демократичних країн. Отже, розуміння та аналіз проблем, накопичених Україною на шляху побудови демократичної правової держави, дає підстави для їх усунення і усвідомленого крокування в бік реальної демократичної країни.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Мірошник О. Ю.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 3 груп,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ МОЛОДІ

Молодь є групою певною мірою нестабільною: значну кількість свого життєвого часу вона витрачає на пошук власного соціального призначення, на спроби більш-менш зрозуміло визначити свій життєвий шлях. Ця нестабільність робить молодь чутливою до тих соціальних явищ і процесів, що дорослим здаються повсякденною банальністю. Певним чином до них належить і демократія. Більш того, молодь ще не має звички до наявного політичного порядку, а тому не схильна до його конформної підтримки без бодай спроби пояснити та обґрунтувати для себе цю підтримку, або ж не надати її. Тобто потенційно ставлення молоді до демократії є менш стереотипним, і попри гіпотетично меншу (порівняно із зрілими громадянами) обізнаність в цій сфері думка молоді про демократію може виявитися менше забарвленою поза політичними міркуваннями.

У сучасному світі молодь є, певним чином, базою демократії, не тільки електоральною, але й активістською. І, безумовно, від настроїв, від оцінок та ставлення молоді до демократії залежить те, наскільки успішним та ефективним буде залучення молоді до практичної суспільно-політичної діяльності. Політична свідомість підлітків часто формується під впливом суспільства, в якому вони знаходяться, та найбільший вплив спочатку має родина. Підлітки, як правило, мають такі самі думки й політичні погляди, як їх батьки. З одного боку, єдність думок зміцнює родину, і це не є погано, коли батьки є авторитетними для своїх уже практично дорослих дітей. Та з другого – це не завжди правильно. Доросле покоління має певний досвід, і їх сьогоднішні політичні погляди можуть мати корені з минулого. А підлітки повинні усвідомлювати це та, можливо, дещо пізніше – корегувати свої вже сформовані під впливом батьків погляди, розуміючи особливості сучасного життя в усіх сферах.

Особливості політичної свідомості кожної молодої людини (як, напевно, і дорослої) багато в чому залежать від сприймання себе як особистості у суспільстві, в якому перебуває людина і від того, яку посаду в ньому вона займає. Багатьом молодим людям сьогодні, на жаль, все одно, якою є політична ситуація в країні, де вони живуть. Якщо більш доросле покоління все ще дивиться телебачення, де часто освітлюються політичні теми, то молодь проводить багато часу в Інтернеті. Загалом політична свідомість молоді, з одного боку, характеризується не тільки високою динамічністю позицій, але й досить високою чутливістю до зовнішніх стимулів, в тому числі й політичних, але з другого боку, ніякої спеціальної зацікавленості у політиці молодіжна свідомість не містить.

Аналізуючи усе вище зазначене, можна казати про те, що на початку свого активного політичного життя розвинутої політичної свідомості молодь може і не мати, адже для цього не вистачає ані зацікавленості, ані обізнаності. Проте активна включеність до політики (чи то в якості «коментаторів», чи то в якості молодіжного активу тих чи інших політичних організацій) повинна формувати в молоді певне ставлення до політики, її уявлення про політику й оцінки. Саме це уявлення про і ставлення є цікавим з точки зору адекватності тих інтелектуальних інструментів, що використовуються для оцінки й розуміння демократії.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор Требін М. П.

Могиліна Д. О.,
міжнародно-правовий факультет,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СПЕЦИФІКА УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРАКТИК

У політичному просторі України в умовах кризи та зовнішньої агресії спостерігається жорстке протистояння політичних сил, які пропонують суспільству протилежні вектори розвитку. Результат такого протистояння залежить від того, хто з таких сил отримає підтримку громадян України, які є активними учасниками демократичних процесів, формування органів влади. Вибір українців залежить від їх політичних поглядів, переконань, цінностей, настроїв, уявлень, тобто, суб'єктивних характеристик, які змінюються швидко та хаотично під впливом різноманітних обставин. Тож викликають не тільки науковий, але і практичний інтерес зміни політичної свідомості українців та її зв'язки з політичною практикою.

У найзагальнішому розумінні, практики – це все, що роблять люди, використовуючи при цьому як «предметні», так і символічні (норми, традиції, мова) засоби. Практики – це передусім дії за визначеними правилами. Виходячи з цього, практики виступають як відтворювані і впорядковані структури. Політичні практики – це певний набір правил, конвенцій поведінки людей, процедур, застосовуваних з метою реалізації власних інтересів.

П. Бурдьє розглядав «практики» як те, що утворюється в результаті взаємодії настанов та ресурсів особистості, що виявляються в певному соціальному полі, тим самим створюючи його. На його думку, практики людей організуються й погоджуються системою настанов, диспозицій, які формуються в процесі соціалізації та продукують відповідні уявлення та поведінку. За П. Бурдьє, ці диспозиції формуються протягом тривалого проміжку часу свободами й необхідностями, можливостями й неможливостями, дозволами й заборонами, тощо. Виходячи із цього, надто оригінальних, неймовірних практик не існує, вони виключаються з обігу. Набутий досвід активно присутній в особистісних і колективних практиках, існуючи у формі схем дій, мислення та сприйняття. Досвід гарантує правильність та стабільність практик, їхню постійність у часі надійніше, ніж всі формальні правила та норми.

Політичні практики можна розглядати як усталені, узвичаєні в суспільстві способи взаємодії, що передбачають певний набір правил, конвенцій поведінки суб'єктів, застосовуваних з метою реалізації власних цілей та інтересів. Вони передаються й формуються в процесі політичної соціалізації завдяки інтеракціям між суб'єктами соціальної взаємодії та відтворюються ними. Політична практика створює потужну мотивацію розробки розгорнутих концепцій політичної культури, які ми знаходимо в працях У. Розенбаума, Д. Каванаха, Д. Елазара, Г. Алмонда та С. Верби. Класичним є визначення політичної культури Г. Алмонда та С. Верби, які зводять її до сукупності сталих політичних уявлень, переконань, почуттів та оцінок і не включають до неї політичну діяльність.

Конфліктний характер української політичної системи зумовлює необхідність зваженого, погодженого й відповідального підходу політиків до використання будь-якої застосовуваної практики, але особливо таких, як підготовка й ухвалення політичного рішення, політичні переговори, залагодження політичних конфліктів.

Політична практика України останніх років з усією очевидністю засвідчує, що етап «революційного» романтизму йде в історію. Сучасність вимагає відходу від інтуїтивних передбачень оптимальних варіантів розвитку політичних подій, політичних імпровізацій. Відмова держави від монополії на політичну діяльність, становлення та розвиток демократичних засад політичного життя громадянського суспільства вимагають нових парадигм і підходів як у галузі теоретико-аналітичного осмислення політичної реальності, так і у сфері практичних перетворень системи державного управління України.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.**

Морозов Я. І.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
3 курс, 10 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

На сучасному етапі вдосконалення публічно-владного механізму в Україні постає питання про адаптацію вітчизняної локальної системи публічно-

го адміністрування до загальносвітових викликів, головним із яких є глобалізація. Інтеграція та уніфікація соціально-політичної сфери в економічному, політичному та правовому вимірах зумовлює необхідність утвердження ролі місцевого самоврядування як ключової ланки державного устрою. Відповідно, виникає потреба у визначенні місця та ролі муніципальної влади у контексті глобалізації. Останнім часом помітним є послаблення ролі держав на користь механізмів регіонального та міжнародного співробітництва, яке здійснюється місцевими органами влади, а також недержавними організаціями та інституціями. У цьому відношенні слід приділити увагу тому, яку роль відіграє муніципальна влада у тих чи інших сферах глобалізації. Так, М. Баймуратов вказує, що місцеве самоврядування посідає визначне місце у кожній з вищеперелічених сфер. Зокрема, в умовах політичної глобалізації дослідник визначає інститути місцевого самоврядування як суб'єктно-територіальних акторів, які наділені публічною владою на місцевому рівні та, відповідно, входять до загальної структури публічного управління. Водночас роль муніципалітетів в економічному вимірі він пов'язує з локально-територіальним характером економічного виробництва, що має велике значення для держави в цілому. У правовому вимірі глобалізації місцеве самоврядування, на його думку, відіграє роль як об'єкта міжнародної нормотворчості (наприклад, у положеннях Європейської хартії місцевого самоврядування), так і суб'єкта міжнародних зносин. Серед іншого, слід звернути увагу на те, що утвердження ролі муніципальної влади в умовах глобалізації відбувається завдяки передбаченій законодавством України можливості органів місцевого самоврядування здійснювати транскордонне співробітництво, яке згідно з Законом України «Про транскордонне співробітництво» «може здійснюватися в економічній, соціальній, науково-технічній, культурно-освітній, екологічній та інших сферах, а також у питаннях надання взаємної допомоги у надзвичайних ситуаціях». Одним з яскравих прикладів такого співробітництва є проєкт «Cities, in the Ukrainian Cross-border Cooperation and Improving Integrity in Public Affairs (CEFA)», який реалізується у межах лінії міжмуніципального співробітництва між представницькими органами територіальних громад м. Харкова та м. Кошице (Словаччина). Крім цього, роль муніципальної влади підноситься завдяки таким проєктам, як «Угода мерів – Схід», яка реалізується країнами Східного партнерства з метою розв'язання таких актуальних питань, як раціональне використання енергії

та боротьба зі зміною клімату. Не менш важливою у посиленні організаційної спроможності місцевого самоврядування є співпраця відповідних представницьких органів з агентством USAID, посольствами іноземних держав та міжнародними організаціями.

Проаналізувавши місце органів місцевого самоврядування в різних аспектах глобалізації, слід зазначити, що у результаті децентралізації влади значно підсилюється їх організаційна спроможність, і це дозволяє їм виступати самостійними суб'єктами відносин на міжнародній арені. Більше того, самоврядні органи влади сприяють збалансованому забезпеченню прав та законних інтересів як громадян у межах кожної окремої територіальної громади, так і суспільства в цілому. Це дозволяє узгодити позицію держави з глобалізаційними процесами інтеграції та уніфікації, а також зміцнити механізм протидії викликам, що їх супроводжують.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Музичко Н. В.,
Слідчо-криміналістичний інститут,
2 курс, 4 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВЗАЄМОДІЯ МІЖ ВЛАДОЮ ТА НАРОДОМ: ПОЛІТИКО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

На сучасному етапі розвитку суспільства важливою частиною процесів, що відбуваються в ньому – є розвиток політичної культури. Цей процес, на мою думку, є вагомим чинником та характеристикою розвитку політичної свідомості, діяльності чи поведінки соціальних інститутів, суб'єктів, чи суспільства в цілому. Ця проблема є важливою та актуальною в умовах сучасного світу.

Метою цієї роботи є виявлення тенденції розвитку політичної культури. Щоб краще дослідити цю тему потрібно зупинитися на періодах розвитку політичної культури в різних часових межах. Можна сказати, що політична культура розвивається разом із розвитком суспільства. Вона має три ключові

чові стадії розвитку. *Перша* стадія – це так звана традиційна культура. І. О. Поліщук у своїй статті «Взаємовплив громадян та політичної влади за умов культурних трансформацій» говорить про те, що ця культура полягає в тому, що можновладці розглядають суспільство як засіб відтворення та забезпечення власного матеріального існування, а народ сприймає владу, як недосяжну для себе. *Друга* стадія – це період модерну. В цей час глибоко змінюється зміст політичної культури в порівнянні з попередньою стадією. Політична влада і народ вирівнюються на один рівень у суспільстві. Як говорить І. О. Поліщук, стосунки між можновладцями та громадянами постулюються підзвітність та обов'язки влади перед народом, а не тільки навпаки. Я вважаю, що на цій стадії політична культура набуває демократичного характеру, що, на мою думку, є більш прогресивним явищем, яке може рухати суспільство вперед. *Третя* стадія – це період постмодернізму. В цей період перехід людини в нове соціальне становище, як пише вказаний автор, є незавершеним. Тобто людина не до кінця зрозуміла як в сучасному суспільстві взаємодіяти з владою і як проявляти себе в політичній сфері суспільства. Ця проблема загострюється і потребує швидкого вирішення. Адже самі владні органи не можуть чітко пояснити народові свою політичну позицію. Як стверджує М. М. Кузьмін, що вимога зрозумілості та фактична неможливість пояснити – основний культурний конфлікт сучасної перехідної епохи.

Якщо звернути увагу на Україну, то на сучасному етапі розвитку порівняно з політичною еволюцією інших країн Європи, наша динаміка має запізнілий характер, що різко відрізняє нас від високорозвинених країн. На це вплинули історичні процеси, які свого роду загальмували розвиток політичної культури нашої держави. І. О. Поліщук говорить, що політична влада в Україні ніколи не була інститутом, а втілювала в собі деякий вищий соціальний авторитет.

Таким чином, процес становлення політичної культури є складним, важливим та довготривалим. Також рівень розвитку політичної культури в суспільстві є індикатором, який визначає рівень розвитку певної країни серед інших держав.

Науковий керівник: доктор політичних наук, професор **Поліщук І. О.**

Недоступ В. В.,
соціально-психологічний факультет,
3 курс, 351 група, спеціальність
«Соціологія»,
Херсонський державний університет

ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЙ МАСОВОЇ МАНІПУЛЯЦІЇ НА МОЛОДЬ

Питання про ступінь і характер впливу технологій масової маніпуляції на молодь є предметом дискусій у наукових колах, починаючи з кінця ХІХ – початку ХХ століття, адже цей період відзначають активним розвитком як соціально-психологічних наук, так й інформаційних технологій. Проблематику маніпулювання свідомістю висвітлювали у своїх працях М. Бланшо, Г. Грачов, О. Доценко, С. Кара-Мурза, О. Філатов, З. Фрейд та багато інших. О. Доценко визначає маніпулювання як різновид психологічного впливу, майстерне використання якого сприяє прихованому пробудженню в іншої людини намірів, що не збігаються з актуально існуючими бажаннями [1].

Технології маніпулювання – це соціальні технології психологічного впливу на поведінку окремої людини або групи людей різної чисельності за допомогою нав'язування ідей, установок, мотивів, стереотипів, вигідних суб'єкту впливу. Найпоширенішими технологіями маніпулювання сьогодні вважаються дезінформація, стереотипізація, спіраль мовчання, емоційний резонанс, створення інформаційної реальності, розповсюдження соціальних міфів, посилення на анонімний авторитет тощо. Найважливішим структурним елементом технологій масової маніпуляції є сама людина, її цінності, інтелект, психіка, поведінка. Найуразливішою до такого впливу є молодь, оскільки їй притаманні несформованість «ціннісного поля», лабільність свідомості, обумовлена соціально-статусним і соціально-психологічним перехідним положенням даної соціальної групи, відсутність життєвого досвіду. Усі ці чинники впливають на процес соціалізації сучасної молоді, її адаптації до суспільних реалій, формування власної думки та свідомості, засвоєння нею цінностей, соціальних ролей, норм і зразків поведінки, які дають можливість функціонувати як повноцінному членові суспільства [2].

Сутність технологій масової маніпуляції полягає в тому, що вони перешкоджають вільній і раціональній діяльності людини, нівелюючи такий вагомий чинник формування громадянського суспільства як чітко сформо-

вана недирективна громадська думка. Маючи на меті зміну поглядів, цілей і дій об'єктів свого впливу, технології масової маніпуляції підпорядковують собі соціальні інститути, практики й інші технології, а своєю кінцевою метою припускають часткове або повне здійснення контролю над об'єктами свого впливу, обмежуючи, тим самим, права і гідність людини.

У будь-якому інформаційному просторі сучасні засоби масової інформації (ЗМІ) в суспільстві виконують не тільки інформативну функцію, але, на жаль, і маніпулятивну. Вони мають вплив на усі сфери життя людини, а отже не лише висвітлюють, але й формують громадську думку. Як пише А. Моль, ЗМІ фактично контролюють усю нашу культуру, пропускаючи її через свої фільтри, виділяючи окремі елементи із загальної маси культурних явищ і надаючи їм особливої ваги; підвищують цінність однієї ідеї, зменшуючи цінність іншої, поляризуючи таким чином усе поле культури. Те, що не потрапило в канали масової комунікації, у наш час майже не робить впливу на розвиток суспільства [3]. Сьогодні в якості основного альтернативного джерела інформації для мільярдів людей виступає Інтернет і ми можемо констатувати тривале зростання інтересу користувачів до Інтернету як до основного джерела інформації. Про появу принципово нових технологій маніпулювання в онлайн-просторі в цілому і соціальних медіа зокрема зазначає у своїй праці «Інженерія згоди» Е. Бернейс [4].

З урахуванням того, що сучасні комунікаційні технології дозволяють доводити до цільових аудиторій різноманітну за видом, типом і формою інформацію практично в будь-який час і в будь-якому місці, і без того величезні можливості маніпулятивного впливу в глобальному інформаційно-комунікативному просторі з кожним днем тільки зростатимуть.

ЛІТЕРАТУРА

1. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита. Москва: ЧеРо, 1997. 344 с.
2. Соціологія: словник термінів і понять. Київ: Кондор, 2006. 372 с.
3. Моль А. Социодинамика культуры / Пер. с фр. Предисл. Б. В. Бирюкова. Изд. 3-е. Москва: Издательство ЛКИ, 2008. 416 с.
4. Бернейс Э. Инженерия согласия. *Полис*. 2014. №4. С. 122–131.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Черкашина Т. О.**

Нестеров Б. Б.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 16 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК СУЧАСНОГО СВІТУ

«Завдяки прогресу у сфері комунікацій та транспорту, одного із рушійних сил глобалізації, відстань між країнами та народами швидко стираються», – стверджував Ф. Гюлен. Дійсно, кожен із нас все менше відчуває ті бар'єри, що створюють кордони, багато хто навіть відчуває себе космополітом, а може й навіть радикальним глобалістом. Хоча цей процес почався ще зі створення Великого шовкового шляху, тільки в другій половині ХХ ст. почалося активне поширення інформації та утворення більш міцних зв'язків між країнами світу, явище, яке прийнято називати *глобалізацією* (від лат. *Globus* – земна куля, глобус). Воно характеризується об'єднанням медіапростору в єдине ціле, утворенням союзів держав та започаткуванням глобальних організацій. Цей процес набрав обертів саме після закінчення II Світової війни, адже виникла неминуча, здавалося б, загроза наступного озброєного конфлікту планетарного масштабу. Альберт Ейнштейн писав: «Я не знаю, якою зброєю будуть вести третю світову війну, але четверта буде з палицею і каменем». З цим важко не погодитись, адже зараз найагресивнішою зброєю масового знищення є ядерна зброя, використання якої тягне за собою надто тяжкі для виживання людства наслідки. Тому у неї є всі шанси ознаменувати цю сутічку останньою.

Під впливом глобалізації відбувається уніфікація світового суспільства як на культурному, так і на комунікативному рівні для єдиної мети – збереження людства та екології планети шляхом об'єднання думок та поглядів навколо ідеї співжиття у мирі та злагоді. В сучасних умовах соціум виступає єдиним цілим не тільки під час розгляду його як системи, окремі елементи якого пов'язані лише умовно, а і як цілісного організму, що працює та розвивається, поєднуючи ці елементи та ставлячи їх у залежність один від одного. Знаходячись в єдиному просторі, ці елементи комунікують між собою, але їм заважають мовні бар'єри, зумовлені історичним розвитком та куль-

турую різних народів. В такій ситуації на думку спадають декілька варіантів вирішення проблеми: утопічний – створення єдиної мови та переходу всіх людей виключно на неї; лінгвістичний – поширення ідей щодо необхідності знання декількох мов одразу; футуристичний (або ж технологічний) – розвиток техніки та штучного інтелекту для створення універсального голосового перекладача у вигляді, наприклад, мобільного додатку. Перший варіант не дарма має таку назву. Ідея створення єдиної мови не тільки звучить нереально, а й можлива лише за умови об'єднання усіх людей світу в одну державу (а це вже точно утопія). Кажучи про національну самоідентифікацію, неможливо обійти тему національних культур, адже це одна з основних відмінних особливостей кожного народу, серед невід'ємних елементів якої є також і мова. А отже вирішення питання щодо мови міжнародного спілкування в умовах інтенсифікації процесів глобалізації поки залишається відкритим. Всесвітній економічний простір, поступово об'єднаний навколо ідеї збагачення, найбільш лояльно сприймає ідею глобалізації, адже це відкриває можливості для співпраці з різними куточками світу. Компанії, що співпрацюють з іноземними партнерами, мають більший простір для реалізації продукції та можливості для обміну досвідом, а нагляд за їх діяльністю здійснюють за допомогою міжнародного антимонопольного права. Отже, глобалізація – це ніщо інше, як оплот нашої цивілізації, що може зберегтися лише існуючи та розвиваючись в єдиному ритмі та гармонії.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Нікіта Д. Р.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 17 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

КЛЕПТОКРАТІЯ ЯК ПОЛІТИЧНИЙ ФЕНОМЕН

Термін «клептократія» не так давно увійшов в науковий лексикон. На початку двохтисячних років це слово вживалося виключно як популістичне гасло, не маючи певного соціального або політичного змісту. Цей термін

використовувався політиками, коли ті виступали перед народом, також цим терміном нерідко оперували під час політичних дебатів. Отже, клептократія, як соціально-політичне явище, достатньо нове та нерозкрите в науці, що і актуалізує необхідність його дослідження.

Клептократія (з грец. – влада крадіїв) – ідеологічне кліше, що позначає такий політичний режим, за якого усі державні рішення мотивовані насамперед безпосередньою матеріальною зацікавленістю вузької групи осіб, які ухвалюють ці рішення [1]. Клептократія є яскравою ознакою уряду, що контролюється шахраями, які використовують переваги влади для збільшення особистого багатства і політичного впливу, за допомогою розкрадання державних коштів, деколи навіть без спроб імітування, власне, чесного служіння народові. Для клептократії характерні корупція і лобізм. Іноді клептократію помилково ототожнюють з олігархією. Проте олігархія – це влада певного кола осіб, які володіють великою власністю в країні та мають значний вплив на органи державної влади. Крім того, олігархія, при зловживанні владою, може перерости в клептократію. Існує ряд думок щодо кола причин, які можуть впливати на появу та поширення клептократії у світі. По-перше, це низький рівень морально-етичної та правової культури суспільства. Оскільки клептократія характеризується такими складовими, як корупція, казнокрадство, лобізм, непотизм, а вони є виключно аморальними явищами, то можна стверджувати, що основна маса населення якщо і усвідомлює негативного впливу цих нелегальних інститутів, то сприймає їх як невинуваті даність нашого суспільства. По-друге, однією із причин існування клептократії у суспільстві є глибока централізація влади або, навіть її узурпація певними державними інститутами. Третя причина поширення клептократії у сучасному суспільстві – відсутність відмежованості політики від бізнесу, відповідно публічних і приватних інтересів, що має місце у зв'язку з незрілістю інститутів громадянського суспільства, які повинні обмежувати й контролювати владу [2, с. 97]. Ця причина актуальна не тільки для українського суспільства, а і для багатьох інших країн світу, а особливо для пострадянських країн. І останньою причиною щодо поширення клептократії у світі є неефективно діюча система правоохоронних та судових органів. Так, згідно із результатами аналізу, проведеного німецькою антикорупційною організацією Трансперенсі Інтернешнл, щодо незаконного збагачення політиків, які за роки свого правління пограбували державний бюджет на великі суми, потрапили керівники нерозвинених країн Азії та Африки, а також представники пострадянських країн: колишній президент

України Віктор Янукович і нинішній президент РФ Володимир Путін. Що свідчить про бездіяльність правоохоронних та судових органів та їх підконтрольність клептократичній владі.

Таким чином, для запобігання розповсюдження та вкоріненню клептократії в практику державного управління необхідно, по-перше, удосконалити нормативно-правову базу, шляхом усунення колізій та прогалин у законодавстві; по-друге, створити незалежну та реально діючу систему судових та правоохоронних органів, посилити санкції за злочини, пов'язані з корупцією та розкраданням держбюджету; активувати процеси децентралізації влади та посилити контролюючий вплив громадянського суспільства за діяльністю органів політичної влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Новіков Вадим: Клептократія. Визначення та історичні приклади. URL: https://sveola.blogspot.com/2015/03/blog-post_13.html (дата звернення: 22.10.2020).
2. Пелішенко В. О. Основні чинники формування клептократії в Україні. *Сучасне суспільство*. 2015. Вип.1. С. 94-104.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Новикова А. В.,
міжнародно-правовий факультет,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Громадянське суспільство являє собою спільноту, в основі якої лежить розгалужена мережа незалежних від держави інституцій, організацій та об'єднань, які створені самими громадянами з метою задоволення власних суспільних потреб, виявлення і здійснення певних громадських ініціатив, обстоювання колективних інтересів [1]. Оскільки громадянське суспільство є «фундатором» правової демократичної держави, розвиток громадянського суспільства є одним з основних завдань розвитку світового співтовариства.

Серед основних шляхів побудови громадянського суспільства є розвиток і активізація різних форм громадського самоврядування і самодіяльності, формування інститутів громадянського суспільства (наприклад, споживчі товариства, благодійні фонди, асоціації тощо). Важливою передумовою і проблемою побудови громадянського суспільства є обґрунтування та нормативна регламентація взаємодії громадянського суспільства з державою. Вважається необхідним розмежування їхніх повноважень, але при відсутності протиборства та антагонізму. Взаємодія даних суб'єктів має засновуватись на узгодженні, зіткненні та гармонізації інтересів індивідів. Має бути налагоджений діалог між державою і суспільством, механізм зворотного зв'язку з боку суспільства до держави.

Оскільки одним з головних завдань держави є забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, серед шляхів розбудови громадянського суспільства в Україні слід виділити максимальне розширення сфери судового захисту прав і свобод людини, формування поваги до права і закону. Важливим аспектом в побудові громадянського суспільства є підвищення політичної культури населення, створення нових можливостей участі громадян в управлінні суспільними та державними справами [2]. Отже, побудова громадянського суспільства неможлива без соціальної активності громадян, як і соціальна активність громадян є обмеженою в не громадянському суспільстві. Тому, задля добробуту держави важливою є наявність активних, небайдужих, цілеспрямованих громадян, патріотів своєї держави та нації, які поважають свою національну історико-культурну спадщину. Ці риси повинні виховуватись в суспільстві з народження і впродовж всього життя. Не менш важливим фактором є гласність, вільний доступ до інформації, свобода слова та доступ до участі громадянських організацій та політичних партіях. На процес розвитку громадянського суспільства в Україні має суттєвий вплив і законодавство. Задля більш активного розвитку громадянського суспільства необхідно втілити такі вимоги, як, по-перше, запровадження, за необхідності, нескладних процедур реєстрації певної організації громадянського суспільства, по-друге, прозорі процедури фінансової підтримки громадських організацій з боку держави. Також важливим є стимулювання за допомогою фінансових ресурсів, що виділяються для діяльності громадських організацій та їхньої підтримки з боку корпоративних та індивідуальних донорів, створення правових можливостей для забезпечення існування організацій через господарську діяльність, надання вільного доступу до надання соціальних послуг тощо.

Отже, побудова громадянського суспільства, як і соціальна активність громадян, є важливою складовою правової держави [3, с. 331-349]. Розвиток громадянського суспільства передбачає, що епіцентр зосереджений на людині, на її правах, свободах та її інтересах. Процеси розвитку громадянського суспільства і розбудови держави мають бути синхронними. При цьому державні інститути повинні нести подвійний тягар, забезпечуючи законами, рівні для всіх людей умови і можливості, нормальне функціонування громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Розвиток громадянського суспільства в Україні: минуле, сучасність, перспективи: [колективна монографія] / за заг. ред. О. М. Руденко, С. В. Штурхецького. Острог: ІГСУ, Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. 328 с.

2. Гончарук Т. В., Шумка М. Л. Громадянське суспільство в Україні: проблеми становлення та потенціал. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/51511/1/%d0%93%d1%80%d0%be%d0%bc%d0%b0%d0%b4%d1%8f%d0%b96%d0%bb%d1%8c%d1%81%d1%82%d0%b2%d0%be_%d0%b2_%d0%a3%d0_%d0%bf%d0%be%d1%82%d0%b5%d0%bd%d1%86%d1%96%d0%bb.pdf (дата звернення: 19.10.2020).

3. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку: монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2013. 536 с.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.**

Носенко А. В.,

Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,

2 курс, 7 група,

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Проблема демократизації українського суспільства є однією з центральних у системі теоретико-практичних досліджень. Це обумовлюється декіль-

кома чинниками. По-перше, присутністю політичних протистоянь між прихильниками та противниками становлення демократії в українському суспільстві, що свідчить про недостатню легітимність демократичної влади в державі. Другим чинником, що загострює проблему демократизації нашої країни, є поява почуттів апатії та розчарування громадян у базових демократичних цінностях і орієнтирах. Суспільство втрачає здатність до самоорганізації та прояву громадської активності, що зумовлює його соціальну диференціацію та маргіналізацію. Демократизація – це складний багатоаспектний процес, який висуває вимоги як до органів влади, так і до громадян держави. Тому належне забезпечення реалізації даного процесу неможливе без активної діяльності громадянського суспільства України.

Проблема демократизації актуалізується і через наявність різних елітарних груп в Україні, які досить часто мають протилежні політичні цінності та цілі. Отже, особлива увага наразі має бути приділена становленню в Україні якісно нової політичної еліти, яка буде сформована з найбільш компетентних та зацікавлених у процесі демократизації громадян. Така політична еліта здатна стратегічно виробляти головну програму розвитку суспільства та створювати адекватну концепцію реформ.

Слід зазначити, що одним із показників ефективності демократизації є наявність та формування інституту опозиції в державі як необхідної демократичної складової політичної системи країни. До речі, саме опозиція є досить важливим чинником показника гармонізації владних відносин, донесення вимог суспільства до органів державної влади. Аналіз діяльності парламентської та позапарламентської опозиції в Україні дозволяє зробити висновок, що її вплив на органи державної влади обмежується лише тиражуванням популістської риторики для самореклами, особливо, у передвиборчі періоди. Таким чином, все вищезазначене актуалізує проблему демократизації українського суспільства і спонукає до пошуку можливих шляхів її розв'язання.

На нашу думку, окремої уваги в цьому сенсі заслуговує процес консолідації демократії, який передбачає встановлення правил конкурентної політичної гри та чіткого визначення меж політичної боротьби. Інакше кажучи, в сучасних умовах доречним стає перехід до відносин вільного співробітництва та здорової конкуренції, міцно засвоєних та постійно діючих, добровільно прийнятих громадянами та політиками, котрі беруть участь в демократичному управлінні. Безперечно, фактором становлення консолі-

дованої демократії вважається здійснення якісних та структурних змін у масовій політичній свідомості громадян та політичній культурі.

До того ж, не слід забувати, що встановлення в Україні такої моделі демократичного устрою стає ефективним за умов залучення соціально-політичного потенціалу нації, її культурних та ментальних особливостей, що, в свою чергу, забезпечує здатність української демократії розвиватися відповідно до ключових інноваційних тенденцій загально-цивілізаційного суспільного поступу.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Підкуркова І. В.**

Няццу А. О.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 19 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

КОРУПЦІЙНИЙ ЧИННИК В «ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ» НА СХОДІ УКРАЇНИ

«Гібридна війна» – це сукупність способів ведення війни, як через звичайні форми, так і за допомогою використання нетрадиційних методів, спрямованих на нав'язування противнику волі, без участі у відкритих бойових діях. Однією з небезпечних сторін «гібридної війни» є те, що вона представляє собою справжню асиметрію. Синергія, нелінійність та непередбачуваність є її ключовими характеристиками. Російська агресія проти України є прикладом такої форми війни, що обумовлює актуальність вивчення даної проблеми. Ключовим елементом нового типу гібридної війни, який втілює Росія в нашій країні, є корупційний вплив на деяких високопосадовців, які були втягнуті у нечесну «гру» проти свого ж народу за «брудні» гроші. Навіть тепер, в умовах нав'язаної нашій країні російським агресором війни, при потуранні «куплених» можновладців, група російських бізнесменів контролює частину енергетичного сектору країни, а також інші важливі стратегічні активи. Одним із інструментів російської гібридної війни

проти України до 2014 р. було втягнути якомога більше представників оборонного сектору в корупційні оборудки, щоб усунути будь-який можливий військовий опір з боку української армії. Цієї мети було майже досягнуто, оскільки на початку війни українські збройні сили не мали ні достатньої кількості військових, ні обмундирування, спеціального спорядження, належного харчування, зброї чи важкої техніки.

Корупція як інструмент гібридної війни проти України вплинула на широке коло лояльних до Росії журналістів, представників думок у соціальних мережах, політиків, активістів громадських організацій, відомих діячів, зокрема співаків, науковців та спортсменів. Вони робили і продовжують робити все, щоб дезорієнтувати українське суспільство розповсюдженням неправдивих повідомлень через усі можливі інформаційні канали про те, що Росія є дружньою державою, а на українських територіях немає російських військових. Буцімто цю війну силами свого народу проти нього ж самого розпочало керівництво нашої держави за для відмивання коштів. Таким чином, Росія отримала певний контроль над багатьма інформаційними каналами України, надсилаючи повідомлення з висвітленням «дружби», водночас вбиваючи українців на Донбасі та в окупованому Криму. Однією з першочергових цілей Росії в Україні є створення внутрішнього хаосу: викликати паніку серед населення; виявити нездатність уряду захистити суспільство від технологічних, біологічних чи будь-яких інших загроз, які можуть виникнути. Корупція та слабкість сектору державного управління дають ворогу можливість проникнути в структури, які приймають важливі рішення і тим самим паралізувати державу. Приклад України показує, що корупція є дуже потужним інструментом для знищення оборонного сектору та демотивації як армії, так і суспільства в цілому. Країни Заходу мають врахувати уроки гібридної війни в Україні, аби розбудувати та посилити безпеку та оборону як окремих країн, так і коаліцій, і унеможливити повторення «українського сценарію» в умовах проведення війн нового часу. А антикорупційні органи мають активніше працювати в напрямку запобігання та попередження корупційного впливу, звідки б він не надходив, в життєдіяльність нашого суспільства і держави.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Олейніков І. В.,
Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 9 група,
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ДЕМОГРАФІЧНУ КРИЗУ В УКРАЇНІ

Надзвичайно вагомою для сьогоднішнього є проблема демографічної кризи в Україні, адже не можна уявити потужну, міцну та процвітаючу державу без здатності її населення до самовідтворення у достатній, для того, щоб забезпечити розвиток країни, кількості. Майбутнє країни в своїй більшості залежить саме від демографічної ситуації. Зниження показників народжуваності, значна смертність чоловіків працездатного віку, старіння населення, втрата тенденції на багатодітність, масштабна трудова міграція з України до країн Європи — все це призводить до вкрай різкого скорочення кількості наших співвітчизників. В цілому, з 1991 по 2020 рік наша країна загубила приблизно 10 мільйонів населення, зазнавши міцний удар по своєму людському потенціалу.

Одним із найважливіших чинників, який все більше занурює Україну у демографічну кризу, є небажання молодих сімей народжувати дітей через фінансову нестабільність у країні. Причинами цієї нестабільності є безробіття, вимушена діяльність не за професійним призначенням та трудова міграція. Рівень безробіття в Україні у 2020 р. досяг майже 10%, що є неприпустимим для країни, яка знаходиться на стадії розвитку. Сильно загострює проблему надзвичайно низька заробітна платня, яка несе за собою відсутність будь-яких перспектив для подальшого розвитку людини. В більшості випадків громадяни шукають фінансової стабільності за кордоном задля забезпечення собі та своїм родинам гідного рівня життя. Не менш важливою причиною, яка впливає на збільшення демографічної кризи, є екологічна проблема. Останнім часом в Україні відбувається серйозне зростання обсягу викидів шкідливих речовин, що призводить до загострення екологічної ситуації. В купі з екологічною катастрофою 1986 року на ЧАЕС, після якої близько 7% території нашої країни стали радіоактивно забрудненими, така проблема несе за собою збільшення захворювань серед українців та зростання кількості померлих. Зазначені вище фактори не є вичерпними,

і у сукупності з іншими взаємопов'язаними чинниками породжують низку проблем в усіх сферах життєдіяльності нашої держави, утворюючи негативну демографічну тенденцію.

На мою думку, вирішенням питання демографічної кризи є заохочення суспільства до тенденції багатодітності та матеріальна підтримка сімей із двома або більше дітьми, поліпшення фінансового показника звичайних родин шляхом збільшення кількості робочих місць із достойною заробітною платою. Важливим залишається вирішення екологічного питання. Держава повинна запровадити серйозні економічні санкції проти виробництв, діяльність яких призводить до забруднення навколишнього середовища та поширити систему сертифікації підприємств, профіль яких пов'язаний із екологічною сферою. Такі дії з боку держави сприяли б стимулюванню доцільного поводження у питанні забезпечення екологічної безпеки з боку виробника, поліпшуючи тим самим стан навколишнього середовища.

Констатуючи результати проведеного дослідження, вимушений наголосити, що наразі Україна переживає глибоку демографічну кризу, стан якої з кожним роком тільки погіршується. Забезпечення стійкої економічної політики, розвиток медичної, освітньої, професійної сфери має значно прискорити вирішення проблеми, що сформує привід для поліпшення народжуваності, повернення заробітчан та процвітання України на міжнародній арені.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Підкуркова І. В.**

Омельченко К. О.,
міжнародно-правовий факультет,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ІНФОРМАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ГІБРИДНИХ ВІЙН: СУТНІСТЬ ТА СПОСОБИ ЗНИЖЕННЯ ВПЛИВУ

Реальністю сьогодення стало застосування інформаційної зброї і ведення інформаційних війн. Сьогодні фахівці використовують такі терміни, як інформаційна війна, психологічна війна, кібернетична війна, електронна війна, енерго-інформаційна війна та інші. Потужність інформаційної зброї зумовлена чисельністю її переваг, а саме: універсальністю (не залежить від

кліматичних чи географічних особливостей об'єкта інформаційної атаки); прихованістю; економічною ефективністю; масштабністю застосування; володіння ефектом «ланцюгової реакції». Зрозуміло, що не вся інформація може бути зброєю впливу, а тільки та, яка буде відповідати певним умовам: висвітлювати і розповсюджувати правдиву, але невідгдану інформацію, що приховується об'єктом інформаційної атаки; легко сприйматися масами; вміло завуальювати свій цілеспрямований «підривний» вплив. Ефективність інформаційної зброї полягає у її всепроникненні. Маючи впливовість в ментальній сфері, контролюючи структури сприйняття реальності та інтерпретації подій, можна взяти під контроль реальність, яку людина сприймає як своє життя.

Інформаційна зброя має різні шляхи і площини впливу. Крім засобів масової інформації (ЗМІ), інформаційно-комп'ютерних технологій, мобільного зв'язку потужний її вплив відчувається і в художній та науковій літературі, масовій культурі, у творах мистецтва. До більш витончених способів застосування інформаційної зброї відносяться приховані дії на програмне забезпечення комп'ютерних систем: комп'ютерні віруси; засоби придушення інформаційного обміну в телекомунікаційних мережах; фальсифікації інформації в каналах державного та військового управління. Загроза інформаційної зброї полягає в її невланності. Якщо вона встигла проникнути в інформаційний простір держави то зупинити всеосяжність її дій буде не ймовірно складно. Враховуючи той факт, що інформаційна зброя часто орієнтована і на свідомість, і на емоції людини наслідки її використання можуть бути непередбачуваними. Дослідники також вказують на той факт, що у більшості випадків очікування та реальність кінцевого результату застосування інформаційної зброї не збігаються зі своїми первинними цілями, оскільки напрям її функціонування може докорінно змінитися. Шкідливий інформаційний вплив на суспільство здійснюється і через ЗМІ, у тому числі електронні комунікації, шляхом створення та впровадження штампів, що доступні для розуміння людини, гри на почуттях страху, надії, роздратування тощо, які викликають безвихідність або стан агресії, прагнення уникнути реального світу, замінити його штучним (алкоголізм, наркоманія, втягнення у деструктивні секти) або віртуальним (телевізійний, комп'ютерний), що призводить до зростання психологічної та соціальної напруги у суспільстві, зниження самоконтролю особливо серед молоді, підвищенню рівня бездуховності і злочинності та інших негативних наслідків. Важливо зауважити, що нині Україна стала об'єктом добре організованої інформаційної війни з боку

Російської Федерації. Особливістю проведення такого впливу є постійний пошук і використання актуальних інформаційних приводів, здатних сформувати необхідну громадську думку.

Щоб зменшити вплив слід: підвищити ефективність політики інформаційної безпеки в галузі оборони; перешкоджати маніпулятивним технологіям; активно розробляти власні інформаційні технології; вдосконалювати методи безпеки інформаційних і телекомунікаційних систем, систем управління військами і зброєю; реалізовувати політику національного духовного та культурного відродження; запобігати монополізації національного інформаційного простору; створювати державну підтримку вітчизняного виробника інформаційної продукції.

Протягом декількох останніх років українська громада встигла почати напрацьовувати власні шляхи протидії: моніторинг медіа щодо наявності матеріалів, які містять деструктивний контент; доведення результатів моніторингу до правоохоронних органів; застосування заходів для зростання медіаграмотності населення; оперативне вилучення фейків тощо.

Отже, усвідомлення подій, які наразі відбуваються у світі – є великим кроком на шляху до перемоги в інформаційній війні. При інформаційно-психологічному протистоянні у нас виникає необхідність формування особистості, здатної протистояти маніпулятивному впливу, критично осмислювати ту чи іншу інформацію та вміти її аналізувати.

*Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.***

Опалько В. А.,

Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,

2 курс, 1 група,

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА «ІНФОРМАЦІЙНОЇ НЕРІВНОСТІ» В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Трансформаційний перехід (транзит) до інформаційного типу суспільства в XXI ст. зумовив зростання ролі знань, нових технологій, інформації в житті соціуму. Разом із цим посилилась нерівність між людьми, спричи-

нена неспівставними можливостями у доступі до потоків, «хвиль» інформації, передових технологій через різний рівень освіти і «цифрової грамотності». Хоч вчені-соціологи стверджують, що базовою нерівністю є економічна, культурна і соціальна, а інформаційна – лише один з її «найболючіших проявів». Проблема «інформаційної нерівності» вперше була піднята у США, але згодом її переосмислили, як глобальний виклик, пов'язаний з терміном «*digitaldivide*» (існує багато версій її перекладу: цифрова нерівність, цифровий розрив, бар'єр, розподіл, цифрова прірва, розкол, цифрове чи електронне провалля, комп'ютерний вододіл). Науковці виділяють декілька класифікацій цієї нерівності. Якоб Нільсен, американський фахівець із інформаційних технологій, так визначає цей стан: «певна частина населення має суттєво краще можливості для отримання користі від використання сучасних технологій, ніж інші...». Він виокремив три види інформаційної (цифрової) нерівності: *Economic Divide*, *Usability Divide* та *Empowerment Divide*. У першому випадку диференціація в суспільстві полягає в тому, що деякі люди не можуть дозволити собі придбати комп'ютер. Друга ситуація є набагато гіршою, бо технології виявляються настільки складними для певних людей, що вони не можуть користуватися комп'ютером (або користуються мінімумом зрозумілих для них послуг). Третій вид нерівності Нільсен пояснює так: навіть, коли комп'ютери та інтернет стануть надлегкими у використанні, далеко не всі люди будуть повністю використовувати можливості новітніх технологій.

Заслуговує на увагу класифікація акад. М. Згуровського, яка більше акцентує геополітичні й соціальні складові проблеми; він виділяє три виміри нерівності: 1) нерівномірний розподілу Інтернет-вузлів за регіонами світу; 2) 80% обсягу інформаційного продукту в світі сьогодні створюється англійською мовою, але нею володіє лише 25% населення Землі; 3) посилення нерівності в середині окремих країн: тобто, технологічні зміни спричиняють те, що ті групи населення, які й так були позбавлені сучасних благ цивілізації, ще більше віддаляються від елітних верств. Загальновідомим також є підхід, що виокремлює дві форми інформаційної нерівності – внутрішню та зовнішню. Внутрішня відображає нерівність умов із доступу до інформації різних верств населення всередині країни; а зовнішня – пов'язана з обмеженнями доступу до світового інформаційного простору країн, що розвиваються.

Аналізуючи проблему «інформаційної нерівності», слід зазначити ще один її аспект. Існує вірогідність (і ризик), що певні суб'єкти, маючи більший

доступ до інформації, можуть зловживати і маніпулювати іншими за допомогою «віртуального інформаційного простору» шляхом навмисного змішування реального і віртуального, дійсного та вигаданого, головного і другорядного. Через це небезпечним є надконцентрація ЗМІ в руках олігархічних медіа-груп, що загрожує маніпуляцією суспільною думкою, нав'язуванням громадянам не властивих їм цінностей і «соціальних міфів». Також одним із ризиків є зростання кібер-злочинності, яка використовує віртуальні гаманці, інтернет-гроші, онлайн-банкінги, зловживає персональною інформацією на ЕОМ. У наслідок необізнаності багатьох користувачів щодо заходів безпеки це спонукає злочинців до протиправних дій. Проте, захист від цих діянь іще не достатньо розроблений на технічному і законодавчому рівнях. Крім того, різний доступ до службової інформації дозволяє деяким адміністративним особам протиправно використовувати ці можливості (або повноваження) у власних інтересах; мова йде про корумпованих посадовців, які зловживають статусом через закритість, непрозорість діяльності, коли громадяни не мають належного доступу до інформації.

Ріст інформаційної нерівності, коли відсутні необхідні соціально-правові регулятивні механізми може призвести до значних негативних наслідків: суб'єкти із кращими можливостями доступу до знань та інформації можуть корисливо впливати на обмежених у цьому ресурсі, що робить останніх більш уразливими. Добре технічно та інформаційно забезпечені групи здатні обмежувати й фільтрувати інформацію, що дозволяє спрямовувати потік думок інших людей у потрібне русло. За цих умов члени суспільства перестають розрізняти достовірну інформацію від фальсифікації, формується викривлена картина дійсності. Тож працює примітивний шаблон сприйняття: одна інформація автоматично ідентифікується як брехня, а інша – як безсумнівна істина.

На нашу думку, подолання інформаційної й соціальної нерівності – це одна з ключових умов побудови в Україні інформаційного суспільства. Тому владі треба враховувати реальні умови, які перешкоджають поширенню інформаційних технологій у соціумі: невисокий ступінь готовності людей до використання нових технологій; недооцінку значення процесу інформатизації, низький рівень цифрової грамотності суспільства тощо. Інформаційна нерівність є глобальною соціальною проблемою сучасності, якщо вона не матиме належного політичного, соціологічного та правового розгляду, то може призвести у подальшому до значних негативних наслідків. Без подолання інформаційної нерівності неможливо ні розгорнути процес глоба-

лізації на користь України, ані ефективно рухатись у бік інформаційного суспільства.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор *Герасіна Л. М.*

Острогляд Д. А.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 10 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Міграція населення (лат. *migratio* – переселення) – переміщення людей через кордон тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди, або на тривалий час або з регулярним поверненням до нього. У сьогодишній час міграція є доволі широким явищем. Найголовніша ціль мігрантів – пошук безпечного та комфортного місця для заробітку та проживання. Міграція представляє собою переміщення людей між країнами для зміни місця проживання на довготривалий період часу.

Причини міграції Українців можна поділити на три великі блоки: *економічні* – пошук населенням кращих умов життя ніж у них є зараз, освоєння нових земель (прагнення до підвищення матеріального добробуту та покращення умов праці та життєдіяльності; етнічна близькість людини до країни міграції; тяжіння до реалізації потреб у розвитку особистості, відсутність перспективи заробітку на селі та в населених пунктах). Це все зумовлює населення України віком від 20–25 років шукати свою долю в інших країнах Сходу чи Заходу. За офіційною інформацією міграційної служби України з 2010 по 2019 рр. лише з економічних причин виїхало і не повернулось 4 мільйони людей; *політичні* – вони пов’язані з військовими конфліктами, зміною державних кордонів, з дискримінацією певної групи населення, утиском населення через релігійну приналежність. Починаючи з 2014 р. після окупації Криму та частини Донбасу велика кількість населення (більше мільйона осіб офіційно внутрішньо переміщені особи) була

вимушена покинути свої домівки та мігрувати чи у середині країни або шукати кращої долі в Росії, Польщі чи Канаді. Наразі конфлікт на Сході України триває і кожного дня Україна втрачає цінні людські ресурси; *стихійні* – вони пов’язані з природними катаклізмами (виверження вулканів, землетруси), стихійними лихами (урагани). Щороку на території всього світу і України також, трапляються стихійні лиха. Лише за цей рік можна перерахувати десяток з них. А саме: лісові пожежі на сході України, повені на заході, рекордні кількості опадів та інше. Кожен з цих стихійних лих тягне за собою втрату домівок, машин, або взагалі усього майна. Це тягне за собою пошук населення кращої долі за кордоном виїжджаючи за некваліфікованою роботою задля того аби стати на ноги.

Все це тягне за собою наслідки міграції населення. Можна виділити наступні: втрата висококваліфікованих кадрів, які вже мають освіту та певний стаж роботи так званий «відтік мозків» (це є дуже серйозною проблемою для малорозвинених країн. Держава не в змозі надати відповідні умови для комфортного життя та праці, тому спеціалісти з різних сфер залишають країну для пошуку кращих умов життя та побуту. Країни, до яких такі люди перемищуються, зацікавлені в них, оскільки їм не потрібна додаткова освіта та час на навчання, і вони готові до праці); додаткові витрати з бюджету на підготовку нових спеціалістів (З відтоком населення країна опиняється в складній ситуації, коли помітний дефіцит кадрів у певній сфері і необхідно терміново їх готувати); виникнення тенденції до спаду темпів економічного зростання (через зменшення населення скорочуються темпи економічного зростання); зменшення кількості податкових надходжень у державний або місцевий бюджет (кожна особа сплачує податки, тим самим наповнює бюджет для певних соціальних чи інфраструктурних проектів які покликані покращувати життя населення того чи іншого міста або населеного пункту).

Таким чином, завдяки демократизації та нечуваній кількості свобод та можливостей у порівнянні з радянськими часами, населення України у зв’язку з непростими економічними обставинами та низькими заробітними платнями отримали можливість виїздити за кордон та шукати там кращої долі для себе та для своєї сім’ї. Для того аби зменшити кількість міграції населення з різних причин, нам потрібно створити сприятливі умови для розвитку економіки нашої держави, для розвитку малого та середнього бізнесу, побороти «сіру» зайнятість та покращити рівень заробітних плат для зупинення масового виїзду за кордон. Поки ці проблеми не будуть хоча

б частково вирішені, наша держава продовжить втрачати «золоту» робочу силу яка б могла приносити нашій країні розвиток та процвітання.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Требін М. П.**

Павловська Д. С.,
господарсько-правовий факультет,
2 курс, 2 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

КОНЦЕПЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ СОЦІОЛОГІЇ

Соціологія як самостійна наука існує практично два століття. Головним об'єктом її дослідження завжди було суспільство. А отже, якщо змінюється суспільство – змінюється і соціологія: з плином часу з'являються нові підходи до її вивчення, утворюються соціологічні традиції і школи. Соціологія не є суто теоретичною наукою, а користується емпіричними даними, має власну методологічну базу, що дозволяє не тільки логічним шляхом пояснювати те, що відбувається в суспільстві, а й обґрунтовано і конкретно вказувати на актуальні проблеми суспільного життя, розробляти програми щодо їх подолання, прогнозувати і моделювати розвиток різноманітних ситуацій. Внаслідок чого цілком логічно постає питання про роль соціології в суспільстві. Це питання цікавило соціологів з часу появи цієї науки. Дискусії на цю тему загострюються в зв'язку з соціологічними кризами і кардинальними суспільними змінами. Як відповідь на існуючі дискусії, Майкл Буравий представив соціологічному світу концепцію публічної соціології, навколо якої протягом останніх років не вщухають дискусії в світовому соціологічному товаристві.

До сих пір немає єдиного визначення поняття «публічна соціологія», з яким би погоджувалися всі соціологи. Однак, інтерв'ю Буравого для «British Journal of Sociology» дає короткий виклад його позиції. Він відзначає, що соціологія як дзеркало і совість суспільства повинна визначати, просувати і інформувати, беручи участь в публічних дискусіях про класову і расову нерівність, нову гендерну владу, погіршення стану навколишнього середовища, ринковий фундаменталізм, що світові потрібна публічна соціологія – соціологія, яка виходить за рамки академічного життя, що критичний погляд звертає нашу увагу на розрив між тим, що є зараз, і тим, що

могло б бути, підсилює ціннісну орієнтацію соціології публічної сфери, яка показує нам, що світ міг би бути іншим. Соціологію публічної сфери (публічна соціологія) не можна визначити як конкретний науковий метод, теорію або набір політичних цінностей. Соціологія публічної сфери – це певний стиль, спосіб викладу і форма інтелектуальної діяльності. Майкл Буравий протиставляє соціологію публічної сфери професійній, академічній соціології, що стосується лише науковців.

Майкл Буравий і інші вчені, які просувають ідеї публічної соціології, намагаються підштовхнути розвиток соціологічної науки в бік залучення в відкриті публічні і політичні сфери з темами, які пов'язані з громадською діяльністю, політичною активністю, соціальними рухами, інститутами громадянського суспільства. Якщо можливий рух, що асоціюється з публічною соціологією, то він повинен вдихнути нове життя в соціологію за рахунок використання її емпіричних методів і теоретичних ідей під час обговорення не тільки того, що зараз відбувається в суспільстві, а й того, яким суспільство могло б стати. Публічна соціологія передбачає нормативний підхід до аналізу і політичний характер аналізу соціальної реальності.

Отже, мета та ідея публічної соціології полягає в безпосередній її інтеграції в суспільство та допомозі людям. Дана концепція покликана існувати в нерозривній єдності із суспільством, а не лише в науковій спільноті. Саме тому, на нашу думку, її необхідно розвивати та просувати в маси.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Клімова Г. П.**

Панченко К. Д.,
Інститут підготовки юридичних кадрів
для органів Служби безпеки України,
2 курс, 2 група,
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

АНАЛІЗ ВИТОКІВ КОНЦЕПЦІЇ СТРАТИФІКАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТРУКТУРИ СУСПІЛЬСТВА ДЖ. ГОЛДТОРПА

Дослідження соціальної стратифікації суспільства є однією із ключових тем соціології. Воно передує аналізу широкого кола проблем у суспільствознавстві, політичній науці, економіці, демографії, практичній політиці. Од-

нією із сучасних теорій стратифікації, що викликають зацікавленість з боку наукової спільноти, є теорія Дж. Голдторпа. Незважаючи на критику Дж. Голдторпом неомарксистського підходу до соціальної стратифікації і прихильність до веберіанства, його система увібрала в себе ідеї обох підходів.

У концепції К. Маркса особлива увага приділяється виробничим відносинам. Процес виділення класів в капіталістичному суспільстві визначається, з точки зору К. Маркса, таким чином, що робочі, не маючи власних засобів виробництва, змушені на не вигідних для себе умовах продавати свою робочу силу тим, хто володіє відповідною власністю. К. Маркс характеризує одновимірну вертикальну стратифікацію, в основі якої лежить не економічна ознака, а саме власність та засоби виробництва. А класова структура капіталістичних товариств в його концепції складається з трьох верств: капіталістів, найманих робітників і земельних власників.

М. Вебер, на відміну від К. Маркса, акцентує свою увагу не на виробництві продукції, робіт або послуг, а на ринку. Його ідея полягає в тому, що від кількості і якості ресурсів, якими володіє людина в суспільстві, залежать існуючі для неї можливості в ринкових відносинах. На думку М. Вебера, існує три джерела соціальної ієрархії (клас, статус і партія), які породжують багатовимірну стратифікацію. Клас превалює в економічному полі, статус – в соціальному і партія – у сфері владних відносин.

Дж. Голдторп розділяє системи соціальної стратифікації на моделі, що фокусуються або на класовій структурі, або на соціальній ієрархії. Модель класової структури заснована на ототожненні соціальної позиції індивіда з його положенням на ринку праці. Модель соціальної ієрархії, навпаки, заснована на самовизначенні положення індивіда в багатовимірному просторі, кожний вимір якого утворює окрему ієрархію, наприклад, престиж, статус, економічні ресурси і т.ін. Суспільство, відповідно до концепції, за якою Дж. Голдторп диференціює класові позиції, складається з трьох груп, а саме – роботодавців, найманих робітників і самозайнятих. Роботодавці купують робочу силу робітників і тим самим отримують владу над ними, робочі продають свою робочу силу, а самозайняті не продають і не купують робочу силу.

Таким чином, можна зробити висновок, що теорія стратифікації Дж. Голдторпа, якого традиційно відносять до неовеберіанського варіанту теоретико-емпіричних побудов соціальної нерівності, тим не менше поєднує в собі не тільки ідеї М. Вебера щодо соціальної ієрархії, а й певні ознаки класової концепції К. Маркса.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент Підкуркова І. В.

Папакиця І. В.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 8 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА

Громадянські права і свободи завжди були головною метою руху опору за умов тоталітарних і авторитарних режимів. Громадяни мають право формувати, контролювати владу, а за умов деспотичних зловживань, скидати її (Велика французька революція 1789–1791 рр., Лютнева революція в Росії 1917 та ін.). Громадянське суспільство – це члени консолідованих груп, яких усвідомлюють спільні інтереси, об'єднуються довкола них та відстоюють їх, при цьому дотримуючись принципу рівних соціально-політичних свобод [1, с. 52–55]. Громадянське суспільство передбачає правовий зв'язок між людиною (громадянином) та його державою. Цей зв'язок ґрунтується на ідеї свободи, однієї з базових ідей громадянського суспільства, що втілює прагнення особистісної автономності. Водночас, це сукупність суспільних відносин та інститутів, які утворюються для задоволення різноманітних потреб населення і становлять основу прогресивного розвитку держави [2, с. 165–166]. Соціальна взаємодія людей в галузі економіки, бізнесу, освіти, медицини, спорту, екології тощо охоплює приватну сферу (школу, сім'ю), сферу добровільних асоціацій, соціальних рухів й інших форм публічної комунікації.

У наш час важливим чинником ефективності функціонування громадянського суспільства стає інформаційно-комунікаційна взаємодія його членів. Через те, що український медіа-простір характеризується олігопольною «моделлю» мас-медіа, альтернативним, новим гравцем на інформаційному ринку пропонується розглядати соціальні медіа. Відповідно до світової практики дії цього виду мас-медіа спрямовано на забезпечення громадян інформацією згідно з місією суспільного мовлення.

Соціальні медіа, як засоби масової комунікації, на відміну від ЗМІ, забезпечують зворотній зв'язок між комунікатором та реципієнтом. Блоги, соціальні мережі, сайти надають можливість коментувати публікації, обмінюватися повідомленнями, здійснюючи комунікацію не тільки з авторами статей, а й з іншими читачами. Різноманітні пабліки таким чином сприяють

консолідації населення навколо розробки стратегій і тактик ефективного вирішення суспільних проблем чи реалізації запланованого (напр., «Україна, яку ми будуємо самі» (Facebook), «Екологічний опір», пабліки територіальних громад, телеграм-канали журналістів тощо).

У XXI ст. протестні акції, організовані та врегульовані через соціальні мережі, часто стають точкою відліку очікуваних громадянами реформ і демократичних змін у їхніх країнах. Так, М. Найем опублікував мобілізуючий пост на своїй сторінці у Facebook, після чого тисячі людей вийшли на Майдан у 2013 р. А блогер NEXTA (С. Путило) став координатором дій протестувальників у Білорусі. Віртуальні спільноти в Інтернеті ініціюють кампанії громадянської непокори, акції протесту через несправедливість, проти безкарності винних, посягань на права і свободи громадян, очолюють та координують відповідні заходи в реальності, отже – сприяють розбудові громадянського суспільства, здатного вирішувати власні проблеми поряд із державою.

Аналізуючи ставлення українців до інституцій громадянського суспільства, варто зазначити, що в Україні ще не сформувалося усвідомлення його можливостей, не виникла самоідентифікація з його інституціями. За результатами опитування Фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, українці позитивно ставляться до громадянського суспільства, але відсоток людей, що готові брати участь в активній громадській діяльності незначний, і складає лише 7,5%, як у 2013 р. Це лишається однією з суттєвих перешкод у формуванні демократичного громадянського суспільства.

Отже, свобода слова без цензури і брутальних заборон, свобода засобів масової комунікації – це інструмент сучасної демократії. Соціальні медіа мають сприяти формуванню у громадян політичної культури, підвищувати їх соціальну активність задля розвитку громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку: монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2013. 536 с.

2. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор **Герасіна Л. М.**

Парамонова К. С.,
Інститут прокуратури та
кримінальної юстиції,
2 курс, 9 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДО ПРОБЛЕМИ АНОМІЇ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Проблематика аномії була і залишається однією з найбільш обговорюваних у соціально-філософському і соціологічному дискурсі. Глибокі трансформації соціальної структури сучасних суспільств призводять до розширення простору розділових ліній – економічних, політичних, соціальних, культурних, які багато в чому стають причиною виникнення деструкцій різного роду, що з неминучістю актуалізує проблему аналізу соціальної природи аномії, у тому числі, її прояви в сучасному українському суспільстві. Ввівши поняття аномії в науковий обіг як явища, пов'язаного з кризою цінностей, їх неузгодженістю, Еміль Дюркгайм досліджував властиві перехідним періодам процеси соціальної дезорганізації, результатом яких стають соціальна деструкція, різні форми девіантної й делінквентної поведінки. Е. Дюркгайм представляв аномію, як патологічне явище, природа якого криється в процесі невдалого переходу від «традиційного суспільства» до «індустріального». В своїх роботах «Про поділ суспільної праці» (1893 р.), «Самогубство» (1897 р.), вчений дійшов висновку, що в деяких випадках наслідком переходу суспільства від однієї стадії соціально-політичного ладу до іншого стає втрата колективних форм життєустрою, руйнування патріархально-общинного укладу, розхитування основ століттями закріпленого соціального порядку, твердження нового світогляду та іншої системи цінностей. Ба більше того, зміна звичного порядку життя суспільства може призвести до посилення поляризації населення країни та викликати зростання соціально небезпечних процесів, серед яких окреме місце належить соціальному відчуженню та зростання кількості випадків девіантної поведінки, у тому числі, самогубства.

Певні прояви аномії можна спостерігати і в сучасній Україні, яка переживає суспільну травму, спричинену численними викликами сьогодення. Це і війна на Сході країни, яка сьомий рік поспіль забирає життя наших співгромадян, і пандемія Covid-19, яка викошує людство без розбору, і економічна

криза, масове безробіття, падіння рівня життя населення, і посилення корупції та криміналізація суспільства, і багато іншого. Після розпаду Радянського Союзу Україна почала «нове» життя зі старим світобаченням, що спричинило дисонанс з викликами сучасного світу. Посттоталітарне мислення частини громадян нашої країни не дає їм можливості зрозуміти важливості європейських цінностей, засвоїти норми толерантності, відкрити нові шляхи для розвитку себе та своєї країни, підштовхуючи одних в бік соціального відчуження, а інших – до аномічної поведінки, яка може призвести індивідів і до певних правопорушень або злочинів, а суспільство до різних конфліктів. Крім цього однією з ознак, що характеризує суспільство, яке знаходиться в стані аномії можна вважати різке розшарування населення на дуже багатих та дуже бідних. Нажаль Україна належить до країн з рівнем доходу на людину нижче середнього, що не додає українцям оптимізму.

Отже, аномія, досліджена Е. Дюркгаймом – негативне явище, що характеризується перехідним станом суспільства, за якого старі норми, принципи, моделі поведінки, вступають в протиріччя з новими й тягнуть за собою різноманітні соціальні деформації. З упевненістю можна сказати, що українське суспільство має ознаки аномії, оскільки перехідний етап від радянської системи цінностей, ідеалів та норм до сучасних ще не завершився. Для того, аби не допустити критичних наслідків впливу аномії, державі потрібно проводити виважену політику в галузі викорінення соціальних проблем, а кожному з нас розпочати свою маленьку історію, зробити власні кроки до побудови справжнього громадянського суспільства без будь-яких натяків на феномен аномії.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент Сахань О. М.

Пелих Т. В.,
Інститут прокуратури та
кримінальної юстиції,
2 курс, 16 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Одним із найважливіших завдань сучасної Української держави є формування молодого покоління – майбутнього нашої країни. Соціалізація

молоді виступає як важливий процес становлення взаємин особистості й соціуму, самопізнання і самореалізації молодої людини. Важливим видом соціалізації молоді є професійна соціалізація – процес професійного становлення особистості, що передбачає набуття нею професійного досвіду шляхом засвоєння й активного відтворення професійних знань, умінь, навичок, норм, цінностей, зразків поведінки, які необхідні для реалізації професійної діяльності. В умовах поширення безробіття в нашій країні, у тому числі, серед молодих людей, що отримала фахову освіту у навчальних закладах різного рівня, постає питання про певні проблеми у професійній соціалізації молоді, що й актуалізує розгляд даної теми. Складовими професійної соціалізації є здобуття освіти за відповідною спеціалізацією в навчальних закладах різного рівня і реалізація молодими фахівцями знань та навичок, отриманих під час навчання, на конкретній посаді на підприємстві чи певній установі або в організації.

Соціологічні дослідження останніх років показують, що до найбільш нагальних проблем, якими стурбована сучасна молодь, можна віднести проблеми безробіття, несприятливі умови праці, недостатньо високу оплату праці, кризу моралі, культури, відсутність можливості істотно впливати на соціально-економічний, політичний і духовний розвиток країни. Такі тенденції істотно впливають на психологічний стан молодого фахівця, зокрема, безробіття або важкі умови праці можуть підштовхнути морально нестабільну, з причини стресу та постійних переживань, особу до девіантної поведінки. Не маючи можливості задовольнити базові потреби з причин відсутності роботи, а отже і, грошей, деякі молоді люди стають на шлях утримання або, що ще гірше, можуть дійти до вчинення злочинів, правопорушень, зайнятися проституцією тощо.

Негативні аспекти професійної соціалізації впливають на молодь не лише шляхом пригнічення її психологічного стану, а і шляхом надання небажаного прикладу для наслідування. Серед студенти ЗВО є такі, що не прагнуть шукати роботу, бо бояться не отримати те, чого очікували, не реалізувати себе, залишитись без засобів для існування, не виправдати надії батьків. Ці молоді люди намагаються наслідувати осіб, що не працюють, але при цьому отримують великі гонорари (діти можновладців, «мажори», блогери, інфлюенсери тощо). В такому випадку механізм професійної соціалізації не запускається, молода людина не спроможна себе реалізувати як дипломований фахівець. У результаті нагромадження проблем на шляху молоді до професійного становлення, незмінно зростає кількість осіб, які не

мають стабільного заробітку та працюють час від часу, а зазвичай і зовсім знаходяться на утриманні держави (наприклад, живуть за рахунок виплат по безробіттю). До того ж, як показує статистика, значна частина молодих людей сягає економічної самостійності та професійної зрілості вже в зрілому віці (після 30 років). Високий рівень освіти й кваліфікації, працьовитість і цілеспрямованість не завжди є гарантом матеріальної забезпеченості, що не дає додаткову мотивацію до здобуття якісної освіти.

Отже, професійна соціалізація молоді є важливим аспектом у становленні спільності молодих працівників, які досягають успіхів у своїй роботі та щодня змінюють нашу країну на краще. Високий рівень соціалізації молоді у професійній сфері допоможе підняти авторитет вищої освіти, впевненість та амбіційність молодих людей, що прагнуть стати повноправними членами суспільства та проявити себе та свої здібності на ринку праці, що стрімко розвивається та потребує нового, молодого дихання.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Перев'язка К. А.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 1 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ІНСТИТУТ РЕФЕРЕНДУМУ ЯК ФОРМА НАРОДОВЛАДДЯ: ЕФЕКТИВНІСТЬ І ПРОГАЛИНИ

Для демократичного суспільства одним із найважливіших процесів є залучення громадськості до вирішення особливо значущих питань або хоча б надання можливості громадянам висловити свою думку стосовно того чи іншого законопроекту. Референдум – це форма безпосереднього, прямого народовладдя, яка полягає у голосуванні певного кола виборців, на основі якого приймаються рішення державного або локального рівня, визначені конституцією або законодавством. Україна має невеликий досвід у проведенні даної форми волевиявлення. На сьогодні, єдиним референдумом, який мав реальні юридичні наслідки, є всенародне опитування 1 грудня 1991 р.,

в результаті якого громадяни України живуть у незалежній, суверенній державі. Друга спроба залучити населення до вирішення державних справ видалася невдалою і не була визнана міжнародною спільнотою через значну кількість порушень. Тобто, наша країна має досить неоднозначне практичне втілення інституту референдуму, однією з вагомих причин цьому є відсутність нормативно-правового акту, який регулював організацію цього процесу з урахуванням всіх факторів.

Якщо не поглиблюватися, то дане всенародне опитування має досить шляхетну ціль, але за гарною картинкою може ховатися багато підводних каменів. По-перше, референдум – це можливість населенню проявити свої громадянські права та свободи, висловитися та взяти участь у прийнятті рішень, які напряду будуть впливати на їх умови життя. Але проблема виникає у низькому рівні політичних та правових знань суспільства, що призводить до маніпулятивних дій з боку правлячої влади, яка користується цим і навіть не намагається підвищити освіченість своїх громадян, бо для них це є комфортним. По-друге, референдум – це шанс для суспільства скорегувати дії представницьких органів і вказати бажаний шлях розвитку країни, а державні органи у свою чергу розробляють законопроекти та план дій, спираючись на потреби свого населення. Але прогалина даного інституту народовладдя проявляється у тому, що питання, які виносяться на розгляд не є детально розгорнутими і кожен може інтерпретувати їх по-різному. Владні органи можуть приховати за звичайним питання купу недемократичних та антинародних аспектів. Таким чином, правляча верхівка руками громадян легітимує законопроекти на свою користь, оправдовуючись народним волевиявленням. Важливу роль також відіграє інформування спільноти, цю функцію виконують ЗМІ, які можуть по-своєму роз'яснити та презентувати сутність питань винесених на всенародний розгляд, і тим самим спотворити істинність. Більшість каналів на телебаченні є власністю крупних олігархів і не можна бути впевненим, що новини не є способом їх впливу. По-третє, референдум – це гарний спосіб виховання у громадян відповідальності, формування правової та політичної свідомості, почуття того, що їх голос важливий. На сьогодні цей аспект є дуже важливим, адже більшість українського населення живе за радянською ідеологією, в якій «добрий» дядечко-правитель вирішить всі питання самостійно, а суспільству залишиться лише проковтнути та існувати з думкою, що це на краще. Але з другого боку, проведення даних опитувань може значно похитнути репу-

тацію представницьких органів і виникне питання про взагалі їх необхідність, адже вирішення проблемних тем перейде до компетенції громадян. До того ж органи влади є більш досвідченими та обізнаними у наслідках реалізації тих чи інших законів і волевиявлення суспільства може навпаки зашкодити.

Отже, референдум, безумовно, є невід'ємною частиною демократичного ладу, але проаналізувавши деякі сторони цього процесу, можна говорити про його ефективність лише у разі, якщо владі справді важлива думка населення і голосування проходить чесним способом без маніпулятивних дій з боку представницьких органів, існують законодавчі акти, які дійсно вирішують недоліки і забезпечують демократичний процес з відповідними організаційно-технічними та іншими умовами.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Требін М. П.**

Пилипенко В. О.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 4 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

На початку XXI ст. різко загострилися соціальні проблеми молоді у різних країнах світу. Наразі молодь вимагає особливої соціальної підтримки та соціального захисту, адже перебуває в стані формування життєвих позицій, орієнтацій, інтересів та є складовою частиною працездатного населення держави. Насамперед, майбутнє України, перш за все, залежить від молоді як особливої соціально-демографічної групи, яка відіграє роль в будь-якому суспільстві та при будь-яких обставинах. Дослідженню питань проблем молоді в Україні присвятили свої роботи М. Головатий, Н. Корпач, М. Павлишин, М. Перепелиця, О. Смуk, Л. Сокурянська, Н. Філонова та ін. Багато досліджень здійснено Українським інститутом соціальних досліджень імені Олександра Яременка.

Більшість проблем молоді — це складові загальних потреб українського суспільства. Серед найважливіших соціальних проблем української мо-

лоді можна виділити: різні види залежності, проблеми працевлаштування, соціальну поляризацію, проблеми самореалізації. За методологією МОП найвищий рівень безробіття в групі 15–24 роки. Це зумовлено проблемою пошуку першого місця роботи здебільшого через відсутність досвіду. Основна причина такого безробіття – це диспропорція у попиту та пропозиції у зв'язку з популяризацією окремих професій. Вимушене безробіття разом із відсутністю сучасної програми молодіжного житла свідчать про низку проблем у суспільстві в цілому. Не вся молодь може витримати таку напругу, яка склалася в суспільстві і це спонукає її до міграції. За результатами соціологічного дослідження «Молодь України», 11,7% молоді шукають можливості для еміграції з України. Молодь переїжджає до інших країн здебільшого заради матеріального добробуту – 47,8% від тих, хто виявив бажання емігрувати, 39,3% – заради кращих можливостей для роботи. Серед інших причин можна назвати бажання отримати досвід життя в інших країнах, відсутність таких можливостей для навчання в Україні, як за кордоном. Тому молодь залишається саме там, де вона має більші перспективи та менше соціальних проблем. Вагомою проблемою є смертність молоді, зокрема через соціально зумовлені хвороби. Як стверджує професор вірусології Хітосі Ошітані представники молодого покоління більш схильні до ризику і зважаючи на те, що вони мобільніші мають більше шансів контакту з джерелом інфекції. За повідомленням МОЗ, Україна входить в перші 25 країн світу з найвищим показником смертності внаслідок суїциду, а смертність серед молоді у загальному зросла у 40 разів.

Отже, проблеми, що має сучасна молодь в Україні – це проблеми всього суспільства. Держава повинна сприяти вирішенню цих проблем та допомогти молоді знайти перспективи, переосмислити свої цінності, які склалися протягом всього часу. Недаремно, Кабінет Міністрів України запровадив заходи щодо реалізації Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 рр. Молодь – інтелектуальний потенціал з великими можливостями діяльності, який підвищить рівень країни і зробить її першою в усьому.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Пилипенко І. С., Банзерук А. С.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 5 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЗАКОН «ЦИРКУЛЯЦІЇ ЕЛІТ» У НОВІТНІЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Формування правової демократичної соціальної держави зумовлює переосмислення існуючої політичної дійсності та трансформацію правлячої верхівки в Україні. Відомо, що політична влада зосереджується в руках «найкращих представників суспільства», так званої «еліти», яка надзвичайно швидко змінюється в сучасних умовах соціально-політичного розвитку нашої країни. Тому дослідження закону «циркуляції еліт», що розкриває механізми та чинники становлення складу вітчизняної управлінської верхівки суспільства, є особливо актуальним та важливим для подальшого розвитку української державності. Розвиток державно-правових явищ відбувається за певними законами та закономірностями. Одним з таких є закон «циркуляції еліт», сформований італійським вченим Вільфредо Парето. Зокрема, він стверджує, що еліта ніколи не зникає з політичної арени, вона лише змінює одна одну. Це пояснюється тим, що її представники походять з нижчих верств суспільства і у процесі боротьби піднімаються на вищі ступені, де замінюють інших представників влади. Так відбувається самооновлення еліти, її циркуляція.

Після проголошення незалежності України розпочинається новий етап в історії нашої країни. До влади приходять багато нових людей, серед яких були ті, які належали до контреліти в радянські часи і, нажаль, значна кількість випадкових, таких, що так і не навчилися науці управління державою. Тривалий час сформована політична верхівка лише адаптувалася до соціальних змін. Це призвело до того, що її правління було короткочасним. Знову спрацьовує закон «циркуляції еліт». З політичної арени йдуть ті, хто спробував керувати молодою державою, поступаючись місцем новим представникам.

Процес трансформації еліти в Україні має особливий характер. Він супроводжується інтенсивними кризово-деградаційними зрушеннями

в економічній, соціальній та політичній сферах. Зокрема, це легко простежити на останніх подіях, що відбуваються в Україні. Наслідки цих подій сприяють зменшенню довіри мас до еліти, а також формуванню усталеної думки, що в Україні майже нічого не змінюється з радянських часів. Виникає запитання: «Чи є взагалі в нашій державі політична еліта?» Науковці доводять, що існуюча ситуація пов'язана з тим, що така еліта ще тільки починає формуватися. Представників влади, які займають провідні місця в суспільстві, можна віднести до «псевдоеліти». Це і випадкові особи у політиці, і представники олігархії, і навіть особи, що мають судимість чи пов'язані зі злочинними угрупованнями. «Псевдоеліта» не зацікавлена в утвердженні демократичного ладу, розвитку ринкової економіки, формуванні волелюбного громадянського суспільства. Вона не є взірцем суспільної поведінки, не виконує роль провідника мас. Її метою є лише збагачення за рахунок населення. З кожною новою «псевдоелітою», яка приходить до влади, ситуація в Україні погіршується, соціальні процеси дестабілізуються. Саме тому пріоритетним завданням для України є формування нової правлячої верхівки, яка б повністю виправдала очікування населення.

За роки незалежності у державі склалися усталені принципи формування еліти. По-перше, особисте знайомство чи зв'язки як головний критерій добору на керівні посади; по-друге, земляцтво, досвід попередньої спільної роботи; по-третє, клановість, що деструктивно впливає на розвиток української держави та потребує негайної зміни цих принципів чи взагалі їх викорінення. Це можна досягти серед іншого шляхом підняття рівня політичної культури народу та активності громадянського суспільства. Крім того, елітарна верхівка сьогодні представлена лише найбагатшими та найвпливовішими, а не кращими, найбільш видатними та талановитими у своїй сфері. Тобто правляча еліта повинна бути трансформована у інтелектуальну, в тому числі і через фахову підготовку управлінців.

Отже, дослідження закону «циркуляції еліт» є важливим для розуміння сучасних політичних процесів, які відбуваються в Україні, а також для розробки можливих шляхів подолання кризових явищ та формування нової еліти.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЧИННИК У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

Сьогодні Україна перебуває в процесі формування громадянського, демократичного та правового суспільства, в якому велику роль відіграє рівень політичної культури громадян. Політична культура – це явище, що постійно змінюється, реагує на всі зміни навколишнього світу та являє собою сукупність стійких форм політичної свідомості й поведінки, характеру і способів функціонування політичних інститутів, організації всього політичного життя в суспільстві. Специфіка політичної культури громадян та її вплив на сучасне суспільно-політичне життя в нашій країні полягає в необхідності врахування нових його вимірів, які обумовлені глобалізацією, інформатизацією, віртуалізацією основних суспільно-політичних дискурсів.

Велику роль у формуванні політичної культури відіграє інформаційний чинник. Розвиток новітніх технологій по зв'язкам із громадськістю, чисельні піар-кампанії є яскравим прикладом інформаційної революції, що існує та активно розвивається в сфері політики. Розквіт відкритого інформаційного суспільства, що досягається завдяки розвитку засобів масової комунікації, розширенню кіберпростору, діджиталізації соціуму, сприяє підвищенню рівня політичної культури громадян та їх політичної активності. Сьогодні належне місце посідають мас-медіа, які не лише розважають, вчать та віддзеркалюють дійсність, але й конструюють, задають стереотипи поведінки, культивують потреби, впроваджують у масову свідомість світоглядно орієнтовані оцінки політичних явищ, процесів та фактів. Інформація зараз проникає у всі сфери суспільно-політичного життя, через що політична культура вперше в історії людства формується завдяки високотехнологічним інформаційним засобам. Стрімкі потоки даних миттєво розповсюджуються у просторі та часі, їх одночасно можуть споживати різні політичні актори, тобто вони стають головною складовою політики, а не просто ресурсом. ЗМІ фактично контролюють усю нашу культуру, пропускаючи її через свої фільтри, виділяють окремі елементи із загальної маси політичних явищ і додають їм особливого значення, намагаються підвищити цінність однієї ідеї, знецінюють іншу, поляризують у такий спосіб усе

поле культури. Стрімкі потоки даних стають неконтрольованими, їх правдивість практично ніким не перевіряється. Така проблема в подальшому може призвести до зміни політичної орієнтації громадян. Заклики, політичні гасла, неправдива інформація, котра розповсюджується у соціальних мережах, здатні викликати неадекватні реакції та посягати паніку серед громадськості.

Найрізноманітніші інформаційні процеси з їх специфічними механізмами є базовими для формування політичної культури. В Україні, як і в інших сучасних країнах, спостерігаються спроби формування політичної свідомості з використанням методів інформаційного маніпулювання через ЗМІ. В процесі обміну даних в суспільстві формується громадська думка, яка відображає рівень політичної культури і виступає регулятором діяльності людини.

У сучасному інформаційному суспільстві позитивним для розвитку політичної культури громадян є те, що новітні інформаційні технології надають можливість оперативного доступу до інформації про діяльність державно-владних структур. І саме через вільний доступ до інформації через мас-медіа і відбувається формування політичної культури громадянина. Її вивчення дає можливість змінити політичне мислення та політику в суспільстві на демократичних засадах, передбачати реакцію населення на конкретні політико-управлінські рішення, прогнозувати певні шляхи, що забезпечать ефективність їх реалізації.

Науковий керівник: кандидат філософських наук, доцент **Воднік В. Д.**

Плахотникова Д. Р.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
12 група, 2 курс,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

МОЛОДЬ В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ: СУПЕРЕЧЛИВІСТЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

В умовах постіндустріального суспільства людство орієнтоване на надання послуг різного характеру, впливова частка з яких спрямована на надання послуг у сфері інформатиці, ІТ-сфери. Це є досить сильним фактором,

який надає сучасній молоді уявлення про стиль життя, форму їх мислення та поведінку в соціумі. Соціалізація молоді відбувається шляхом засвоєння загально прийнятих у суспільстві соціальних норм і правил, які регулюють поведінку. Суспільство вибудовує усталену систему, складний механізм, що дозволяє охопити всі аспекти і напрямки виховних і організаційних форм процесу соціалізації. У відносно спокійні періоди розвитку суспільства, цей механізм функціонує злагоджено і цілеспрямовано. Проблеми виникають в періоди суспільної смуги (революції, війни, громадянські протистояння, кризи, аномія), коли механізм соціалізації порушується [1, с. 11]. Крім того, важливим чинником соціалізації є інформатизація. Вона змінює базові духовно-культурні структури, поняття та уявлення дітей та молоді, які мають особливе уявлення про життя та людей, свій внутрішній світ, інакше організують свій час. Діти комп'ютеризованого покоління розвивають свої інтелектуальні здібності не просто швидше і різноманітніше, а і в іншому соціально-часовому вимірі. Соціальні мережі стають віртуальними аналогами традиційних соціальних спільнот. На їх основі молодь починає по-новому вирішувати завдання самореалізації і самопрезентації. Це пов'язано з можливостями соціальних мереж формувати комунікаційні поля, які діють постійно, забезпечити анонімність, яка дозволяє людині проявити більшу свободу висловлювань і вчинків, можливість програвання ролей та переживання емоцій, які не реалізовані в реальному житті. З'являється ілюзія постійного включення у взаємодії, відсутності психологічних бар'єрів. Як результат – часто виникає залежність молоді від глобального простору, зменшення соціальних контактів, що може призвести до дезадаптації, депресій, самогубств. Занурюючись в інтернет-системи, людина може поступово ізолюватися від безпосереднього, живого спілкування з іншими членами суспільства, тому актуальною стає проблема комп'ютерної самотності, інформаційно-технологічної самоізоляції індивіда [2, с. 130].

Причин, перешкоджаючих належній соціалізації молоді в сучасному суспільстві досить багато. 2020 р. видався складним роком. Світову спільноту охопила пандемія гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, що також значно впливає на соціалізацію молоді, оскільки більшість соціальних процесів було переведено в дистанційний режим.

Підсумовуючи все вищезазначене, слід зазначити, що для покращення соціалізації молоді необхідна значна підтримка з боку держави, яка буде забезпечувати проведення різних заходів культурного, наукового та іншого

характеру, якими буде забезпечуватися поширення ідей відкритості людини, взаємності допомоги та підтримки. Однак в умовах світової пандемії та військового конфлікту на сході України досягти цього буде вкрай складно, оскільки на проведення цих заходів необхідні значні економічні ресурси, яких наша держава має обмежену кількість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сівчук П. І. Проблеми соціалізації молоді в умовах соціальнополітичних трансформацій. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/25520/2/MNTK_2018_2018_Sivchuk_P_I-Problems_of_youth_socialisation_10-11.pdf (дата звернення: 20.10.2020).

2. Прохоренко Т. Г. Соціалізація молоді в інформаційному суспільстві: особливості та ризики. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Політологія. 2016. № 2. С. 128–134.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Клімова Г. П.**

Плотникова А. С.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 4 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СУЧАСНІЙ ПРАКТИЦІ ВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі становлення належного врядування в Україні, інститути суспільства відіграють все більш важливу роль. Особлива увага приділяється ролі молодіжних громадських організацій у практиці врядування та у здійсненні державної політики. Інтереси громадянського суспільства не можливо ігнорувати, бо державна політика повинна відповідати потребам суспільства. Взаємодія держави та суспільства у процесі управління сприяла появі демократичного врядування. Демократичне врядування – це механізм забезпечення функціонування суспільства як цілісної саморегульованої системи, спосіб реалізації державної влади, завдяки якому досягається реальна участь громадськості у здійсненні державної політики,

контроль з боку суспільства за публічною владою, відповідність державної політики потребам розвитку суспільства.

Молодіжні громадські організації можна розглядати в трьох аспектах: 1) організація як засіб досягнення цілей та інструмент вирішення суспільних завдань. У даному аспекті, приділяється увага цілям та функціям організації, ефективності результатів та мотивації учасників; 2) організація як специфічне соціальне середовище, а саме сукупність соціальних груп, відносин людей, норм, статусів; 3) організація як структура зв'язків та зв'язків із зовнішнім середовищем.

Важливу роль у впливі молодіжних громадських організацій на врядування відіграє раціонально-критичний потенціал, який включає в себе сукупність ресурсів, можливостей та умінь суспільства впливати на державні рішення. Головним ресурсом даних організацій є інформаційний ресурс, тобто знання та інформація. Оскільки процес врядування є інформаційним процесом, де відбувається її високоінтенсивний обмін, молодіжні організації, володіючи даними знаннями, мають значний вплив на вироблення владних рішень. Молодіжні громадські організації ставлять собі за завдання покращення суспільної поінформованості, забезпечення зворотного зв'язку від громадянського суспільства та проведення на його основні заходів впливу на процес врядування.

Ступінь розвитку вказаних організацій у забезпеченні та підтримці представництва інтересів громадян включає такі складові: пошук та аналіз питань, які стосуються представництва їх інтересів; побудова мереж та забезпечення зворотного зв'язку із громадськістю; надання громадськості інформації щодо владних рішень; здійснення заходів, спрямованих на забезпечення підтримки громадськості та вплив на владні рішення.

Отже, молодіжні громадські організації здійснюють вагомий вплив на процес врядування в Україні, забезпечуючи співіснування різних соціальних груп та забезпечення їх інтересів, являючись проявом бажання громадськості бути в чомусь задіяними, здійснювати вплив на певні владні рішення та щось змінювати. Та водночас, дана можливість громадських організацій ще не використовується повною мірою, бо потребує постійного удосконалення шляхом розвитку професійної сфери, вмінням відігравати помітну роль та брати активну участь у процесі врядування.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор Требін М. П.

Поколенко М. Д.,
факультет адвокатури,
2 курс, 2 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Головними об'єктами національної безпеки є громадянин, його права та свободи, суспільство, його цінності та держава, її суверенітет, територіальна цілісність, конституційний лад. У пункті 9 Закону України «Про національну безпеку України» зазначається: «Національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз». Останнім часом у нашій державі проблема забезпечення національної безпеки значно актуалізувалося, насамперед, в напрямках боротьби з корупцією, організації прикордонної діяльності, охорони здоров'я, підприємницької діяльності, освіти і науки та інших соціально важливих сфер. Лише ефективна взаємодія державних та суспільних інституцій може забезпечити гідний рівень національної безпеки.

У сучасних умовах визначну роль у забезпеченні національної безпеки відіграє політична сфера. Створення умов для розбудови в Україні громадянського суспільства є одним з найважливіших засобів впливу на національну безпеку країни. Громадянське суспільство передбачає наявність недержавних суспільних інститутів і відносин, добровільної самодіяльності громадян та їх утворень, які захищені законом від прямого втручання державного директивного управління. Існування політичних організацій, громадських об'єднань, професійних спілок можуть забезпечувати безпеку, перш за все, у соціальній сфері. За допомогою активності громадян посилюється їхній вплив на політичні процеси. Втім, на жаль, після здобуття Україною незалежності у 1991 р. стали виникати проблеми у взаємодіях громадян та централізованої державної влади. Громадянське суспільство, що тільки-но почало формуватися, не спромоглося стати сполучною ланкою між ними, допомагати державним органам розуміти потреби людей, забезпечувати їхню безпеку.

Найбільш актуальною загрозою національній безпеці України та інших молодих, демократично орієнтованих держав є системна корупція, в тому

числі із залученням як окремих громадян, так і державних інституцій інших країн.. Дуже яскравим прикладом цього є зв'язки відстороненого від посади президента України Віктора Януковича та діючого президента Російської Федерації Володимира Путіна. Під час подій Революції Гідності у 2013-2014 роках Янукович написав листа Путіну з проханням про використання Збройних сил РФ «для відновлення законності, миру, правопорядку, стабільності і захисту населення України». Це стало однією з передумов незаконної окупації російськими військами частини території Донбасу та півострова Крим. Прикладом «внутрішньої» корупції є історія міського голови міста Дружківки Донецької області Валерія Гнатенка. Коли у травні 2014 р. Дружківку захопили проросійські бойовики, він не заперечував проти встановлення прапора «ДНР». Під час окупації Гнатенко залишався на посаді, керував містом і підтримував проведення незаконного «референдуму» 11 травня 2014 р. За це проти Гнатенка згодом було відкрито кримінальне провадження, але через корупційні домовленості справа не розслідувалася, а його обрання у 2019 р. народним депутатом ще більше ускладнило це розслідування.

Отже, сьогодні національна безпека України, на жаль, перебуває під загрозою. І це не тільки зовнішня загроза з боку РФ, але й загроза внутрішня – політична корупція, яка, по суті, є приватизацією влади в державі. Вважаємо, що розбудова громадянського суспільства здатна забезпечити Україні такий рівень національної безпеки, який гарантував би кожному громадянину дотримання його прав і свобод, суспільству – цілісність, стабільність та соціально-економічний розвиток, а державі – сталі міжнародні зв'язки та авторитет серед провідних країн світу.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор Погрібна В. Л.

Положенцева Є. О.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 1 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СІМ'Я ЯК НАЙВИЩА ПРАВОВА ЦІННІСТЬ

Сім'я відіграє важливе значення в житті кожної людини та всього суспільства, вона являє собою суспільний інститут, малу соціальну групу та

первинний елемент суспільства. Як суспільний інститут, сім'я пройшла довгий історичний розвиток, проте, ціннісні орієнтації всередині сім'ї залишилися майже незмінними. Так, сімейні цінності завжди відображають моральні цінності відповідного суспільства, встановлюють роль сім'ї як осередку моральності. Особлива роль сім'ї сформована в суспільному уявленні та моральних нормах також була закріплена в правових актах, що підкреслює її особливу соціальну та правову значущість.

Взагалі поняття сім'ї є доволі широким та немає відповідного тлумачення на законодавчому рівні. Законодавство апелює терміном сім'я не наводячи відповідного визначення, тому скористайтесь визначенням яке на нашу думку включає в себе найбільш суттєві ознаки даного поняття. Сім'я – об'єднання людей на основі шлюбу або кровної спорідненості, усиновленні, пов'язаних спільністю побуту, взаємного відповідальності, піклуванням і допомогою. Її значення настільки важливе, що сім'ю іноді визначають як «першоелемент суспільства» [1, с. 12].

Соціальна цінність сім'ї полягає у її значенні як ключового соціального інституту та первинної соціальної групи. Значення сім'ї розкривається через сукупність ролей які вона відіграє у суспільстві, це зокрема: відтворювальна, виховна, комунікативна та соціоутворювальна. Ще однією важливою ознакою сім'ї є її зорієнтованість на майбутнє, адже сім'я швидко реагує на суспільні зміни. В той же час сім'я сама відіграє важливу роль у соціальних трансформаціях, адже як первинна суспільна група, саме вона є джерелом найбільш глибоких соціальних перетворень. Сім'я формує цінності кожного її члена, сама при тому являючись загальносуспільною цінністю. В такому випадку сім'я безперечно є правовою цінністю, адже виступає певною формою суспільних відносин. Проте, дискусійним є питання стосовно того наскільки сильно право повинно регулювати сімейні відносини. Так, «Конституцією України закріплена норма про заборону втручання в сімейне життя громадян, проте в деяких випадках законом закріплена діяльність держави, спрямована на захист прав та інтересів дитини чи молодої людини у разі їх порушення» [2, с. 163–164]. Держава активно спрямовує свою політику на захист сім'ї як соціального інституту, визначальною засадою державної виховної політики є відображена у статті частині 3 статті 5 Сімейного кодексу норма щодо пріоритету сімейного виховання [3].

На нашу думку, сім'я не може існувати зовсім ізольовано від держави і беручи на себе обов'язки по збереженню сім'ї, держава не порушує прав особистості, а захищає основи суспільного ладу. Варто, наголосити що сім'я

також відіграє роль показника розвитку та морального стану суспільства. Вирішальну роль сім'ї та необхідність формування державної сімейної політики було закріплено у «Концепції державної сімейної політики» прийнятої ще у 1999 р. В концепції зокрема закріплюється мета державної сімейної політики – «забезпечення сприятливих умов для всебічного розвитку сім'ї та її членів, найповнішої реалізації сім'єю своїх функцій і поліпшення її життєвого рівня, підвищення ролі сім'ї як основи суспільства» [4]. Тобто, держава ніяким чином не втручається у відносини всередині сім'ї, єдиною місією держави є створення умов для розвитку сім'ї і реалізації її функцій як соціального інституту, чим підкреслюється особлива соціальна та правова цінність сім'ї. Проте, необхідно констатувати, що незважаючи на деякі кроки держави в бік провадження сімейної політики. Нормативні акти в цій сфері мають переважно декларативний характер. Тому, на сучасному етапі необхідним є формування ефективного механізму реалізації державної сімейної політики, котрий би дозволив не тільки визнати сім'ю як соціальну та правову цінність, а й створити сприятливі умови для її розвитку та кращої реалізації функцій сім'ї.

Отже, незважаючи на глобалізацію та постійні суспільні зміни, сім'я продовжує залишатись основною соціальною та правовою цінністю. На жаль через постійні економічні та соціальні зміни, форма сім'ї та відносини між її членами також змінюються, що дає привід деяким вченим говорити про кризу сім'ї. Тому, нині найважливішим завданням є державна підтримка сім'ї. Вироблення ефективного механізму реалізації державної сімейної політики спроможного створювати сприятливі умови для розвитку всіх форм сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карлсон А. Общество – Семья – Личность: Социальный кризис Америки. Альтернативный социологи-ческий подход / Пер. с англ. и общ. ред. профессора А. И. Антонова. Москва: Эдиториал УРСС, 2003. 288 с.

2. Баранова А. В. Нормативно-правові засади сімейного виховання в Україні. *Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства: матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студентів юридичного факультету (Суми, 25 травня 2013 р.)* / Ред. кол.: А. М. Куліш, М. М. Бурбика, М. І. Логвиненко, В. М. Семенов, А. В. Баранова. Суми: СумДУ, 2013. С. 163–165.

3. Сімейний кодекс України: Закон від 10.01.2002 № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 21–22, ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 18.10.2020).

4. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію державної сімейної політики» від 17.09.1999. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1999. №46–47, ст. 404. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063-14> (дата звернення: 18.10.2020).

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Требін М. П.**

Полторацька П. В.,
господарсько-правовий факультет,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В НЕПОВНИХ СІМ'ЯХ

Родинні зв'язки відіграють найважливішу роль у формуванні свідомості дитини та мають особливе значення в житті кожного дорослого. Сім'я є одним з найважливіших інститутів, на якому базується вся історія суспільства. Родина – це не тільки система шлюбних, правових, господарських або економічних зв'язків, а й головний фактор, що створює з людини-біологічної істоти людину-громадянина, адже саме через родинні відносини закладаються основи соціалізації.

На даному етапі розвитку суспільства вчені-демографи виводять статистику, за якою кількість новоутворених шлюбів перевищує кількість розлучень лише в 5 разів. Значна кількість розірвання задокументованих відносин між чоловіком та жінкою породжує проблему одного з батьків, який виховує дитину самостійно або ж проблему покинутих дітей. Так, за даними Міністерства соціальної політики в період з 2000 р. по 2018 р. кількість одиноких матерів зросла у 22 рази. За даними перепису населення 2001 р. понад $\frac{3}{4}$ усіх неповних сімей мають у своєму складі матір та дитину або дітей. Неповні сім'ї поділяються на осиротілі, позашлюбні та розведені. В кожному з цих видів спостерігаються різні особливості виховання дітей. Так, осиротілі сім'ї утворюються внаслідок втрати одного з батьків. Значне горе, з яким стикаються члени сім'ї, може зміцнити родинні відносини. Діти, які втрачають одного з батьків, схильні ідеалізувати його образ, на підсвідомому рівні залишати лише гарні спогади та рівняти-

ся на них у своєму дорослому житті. Образ втраченого батька або матері (при сприянні цьому живих родичів) може стати для дитини уособленням усіх позитивних якостей чоловіка або жінки. Також варто зазначити, що дитина не проходить через болісний шлях розлучення батьків, який може сформувати негативні наслідки у сприйнятті протилежної статі. Родинні контакти в таких сім'ях не руйнуються і зберігається можливість підтримання гарних взаємин з усіма родичами. Неповна розведена сім'я утворюється внаслідок розлучення батьків. Найчастіше в таких випадках дитина залишається з матір'ю, а стосунки з батьком як можуть зберегтися на гарному рівні, так і зовсім зникнути.

Одним з найстресовіших моментів для дитини є процес розлучення батьків. Якщо причина розриву приховується від дитини це може мати значні негативні наслідки, адже нерозуміння стає основою тривожності, замкнутості та недовіри до людей. Дитина може зробити висновок, що саме вона стала причиною розриву стосунків у сім'ї та відчувати тягар вини, який матиме значні негативні наслідки для психологічного здоров'я. Образ батька або матері, який більше не приймає участі у житті сім'ї, може бути значно спотворений, що стане причиною недовіри до чоловіків або жінок. Неповні родини материнського типу часто стикаються з проблемою фемінізації відносин, коли жіночий вплив стає основним. Так, відсутність прикладу батька у життя хлопчика не сприятиме формуванню образу чоловіка. Така дитина в майбутньому може стикатися зі страхом відповідальності, проблемами у прийнятті рішень та надмірною залежністю від думки інших. Відсутність батька у житті дівчат може негативно вплинути на формування образу чоловіка та породити проблеми у майбутніх стосунках. Дівчата, які виростили без уваги батька можуть занижувати вимоги до своєї майбутньої половинки, тим самим самотійно створюючи умови для вступу в токсичні стосунки, або ж навпаки ідеалізувати чоловічий образ, що створить проблеми у пошуку людини для шлюбу. Також діти, які зростали у розведених родинях схильні до несвідомого руйнування своїх відносин.

Позашлюбні сім'ї загалом стикаються з такими ж проблемами як і розведені. Такий тип сімей утворюється внаслідок рішення жінки самотійно виховувати дитину без укладення шлюбу та допомоги батька. Причинами створення таких сімей є бажання жінки задовольнити свою потребу у материнстві, позбутися самотності або випадки, коли жінка свідомо залишає дитину, розуміючи, що батько не допомагатиме. Загалом такий тип сімей стикається з тими ж проблемами, що й розведені родини. Дитина з самого

початку життя позбувається батьківської уваги, що сприятиме хибному уявленню сім'ї. Матір, яка виконує обов'язки обох батьків може викликати неправильне розуміння розподілу обов'язків між чоловіками та жінками. Дівчата, які зростали у такій родині будуть схильні до надмірного трудового лізму та бажання взяти на себе більшу кількість обов'язків, ніж це є необхідним, а хлопці, навпаки, можуть вирости безвідповідальними та не здатними до прийняття рішень. Відмінністю між цими типами сімей є відсутність стресу пов'язаного з розлученням та створенням негативного образу одного з батьків. Загалом, проблема виховання дітей в неповних сім'ях набуває значного масштабу саме в наші дні, коли кількість розлучень зростає через не серйозне ставлення молоді до вибору партнера. Значна кількість дітей, які виростили з матерями-одиначками може викликати в майбутньому проблеми пов'язані з тим, що вже дорослі люди не зможуть будувати власні сім'ї, не зможуть довіряти одне одному та не хотітимуть дітей через власні дитячі моральні травми. Покоління людей, які будуть віддавати перевагу самотності, а не створенню родини може породити значні демографічні та економічні проблеми. Отже, саме проблеми виховання дітей та правильного формування інституту сім'ї для забезпечення продовження роду є одним з найважливіших для майбутнього цілої країни.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор Клімова Г. П.

*Пономаренко А. С.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 7 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ПРО «РОЛЬОВУ» ТЕОРІЮ ОСОБИСТОСТІ

Суспільство розвивається швидкими темпами, що пов'язане з науково-технічною революцією та процесом глобалізації; у зв'язку з цим особистість вимушена швидко та ефективно пристосовуватися до нових умов та діяти відповідно до них. Людина є складовою суспільства, а тому постійно взаємодіє з ним у тих або інших ситуаціях. Вступаючи у певні відносини із інши-

ми людьми, індивід діє у той спосіб, який є очікуваним та бажаним у певній ситуації. У цьому аспекті можна згадати східну філософську парадигму, згідно з якою, «добром» є відповідність людини тій ролі, яка їй призначена (суспільством) – відповідність касті, верстві, групі. У зв'язку з цим принципом, вихід за межі своєї касті, наприклад, ще донедавна офіційно визнавався злочином. Хоча ці норми були скасовані у наш час через порушення загальних принципів права.

Загальновідомо, що людина упродовж свого життя виконує безліч «ролей», як суб'єкт тих або інших відносин, взаємодіючи з іншими людьми. Індивід у різних обставинах займає певну рольову позицію, при цьому різноманітні соціальні функції мають численні способи їх втілення. Дж. Мід і Р. Лінтон були першими, хто у 20–30-х рр. XX ст. ввів поняття «роль» у науковий обіг. Останній розумів роль, як «динамічний аспект статусу». Незважаючи на те, що таке визначення було зроблено ще., воно є актуальним і сьогодні. Якщо статус варто розглядати як певну соціальну позицію особистості, то за допомогою «ролі» особа демонструє свою позицію. Зміст соціальної «ролі» – це сукупність вимог, що висуваються суспільством до індивіда в межах певного соціального статусу. Під соціальною «роллю» слід розуміти сукупність дій, які має вчинити особа, що займає певний статус у соціальній системі. При цьому той чи інший статус зазвичай включає ряд «ролей».

Важливими проблемами, що пов'язані з «рольовою» теорією особистості є прийняття ролі та вирішення рольових конфліктів. Враховуючи, що соціальні ролі виникають при взаємодії людей, особливого значення набуває однакове сприйняття та оцінювання ролей. Тільки за наявності вищезазначеного соціальна взаємодія стає можливою та ефективною. Соціолог Т. Шибутані назвав ці процеси прийняттям ролі, що включає в себе: 1) сприйняття жестів, що заміщують ідентифікацію з іншою людиною; 2) проєкцію на неї своїх власних тенденцій поведінки.

В аспекті наших досліджень, цікаву розглянути рольовий конфлікт, сутність якого полягає у наявності суперечностей між різними ролями (або компонентами ролей) індивіда. За певних обставин особистості складно визначитися із тією роллю, яка їй призначена. У науковому співтоваристві не має єдності стосовно типів рольових конфліктів: в одних дослідженнях їх налічується 4, а в інших – 16. Так, Г. Лейтс виокремлює наступні типи: 1) інтророльовий – внутрішній конфлікт між різними компонентами однієї ролі; 2) інтеррольовий – конфлікт, який виникає між несумісними ролями,

що займає одна особа; 3) інтраперсональний – внутрішній конфлікт між різними моделями однієї ролі; 4) інтерперсональний – зовнішній конфлікт між несумісними ролями різних людей. Враховуючи обмежений обсяг нашого дослідження, є недоцільним аналіз всіх типів рольових конфліктів, ми вважаємо, що їм варто присвятити окреме дослідження. Отже, якість виконання соціальної «ролі» перебуває у залежності від усвідомлення її специфіки та міри прийняття особою. Таким чином, вона засвоюється індивідом і стає складовою його особистості.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор *Герасіна Л. М.*

Похил М. М.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 11 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ІСТОРИЧНІ ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Перші об'єктивно обумовлені витоки становлення такої нової ланки народної організації як громадянське суспільство виникли у період буржуазних революцій [1, с. 54]. Як наслідок політики боротьби феодального абсолютизму з'явилося громадянське суспільство – сфера відносин та інститутів, що мають політичний характер, які є незалежними від держави та створюються й існують для задоволення різних потреб та інтересів членів суспільства. Дослідженню проблем громадянського суспільства в Україні присвятили свої праці такі вчені як В. Бакуменко, В. Барков, О. Волянська, Л. Герасіна, Г. Клімова, Б. Кузьменко, О. Лавринович, В. Мартиненко, В. Медвечук, О. Скрипнюк, М. Требін та інші.

Процес розвитку та розповсюдження різних видів самоорганізації громадян мав декілька причин, серед яких виділяють політичні, економічні й ідеологічні. Щодо політичних: розширення народних владних інституцій, підвищення політичної культури населення, створення нових можливостей участі громадян в управлінні державними і суспільними справами. Завдяки

чому й відбулось закріплення багатопартійності й проведення виборів за їх основою, створення державою згідно із фундаментом закону рівних умов для діяльності політичних партій та інших громадських об'єднань, де відповідно до цього було встановлено певну заборону щодо привласнювання собі права здійснювати державну владу будь-якій політичній партії чи організації. Саме завдяки цим факторам розпочався розвиток сфери судового захисту прав і свобод людини та формування поваги до права і до закону.

Галузь економічних причин характеризується неспроможністю держави забезпечити соціальні гарантії власників дрібних та середніх господарств, обмеження їх абсолютних прав й втручання держави до її життя. Це сприяло прагненню громадських об'єднань створити можливості захисту вільного розвитку підприємств, їх обособленості від державної політики та стало початком для ефективної самоорганізації всіх сфер суспільства.

В ідеологічній сфері застосовувалась політика національного гноблення, зневаги, асиміляції, що призвела до дестабілізації становлення суспільства, послаблення і занепаду держави. Однак, з розвитком громадянського суспільства розпочалось виховання нормального природного патріотизму, а саме національного й державного на основі поваги до національної історико-культурної спадщини, зміцнення свободи інформації й гласності, відкритості суспільства відповідно до найширших зв'язків із зарубіжним світом й звичайно піднесення рівня суспільної свідомості для подолання явищ соціальної пасивності. Виходячи з перерахованих чинників, розбудова громадянського суспільства тлумачать як стратегія побудови політичної системи з мінімальним впливом держави на свободу громадян, за рахунок розвитку та виховання самосвідомості населення, розвитку можливостей підприємництва, зміцнення середнього класу, розвинення правової та політичної культури, поширенню різних форм децентралізації влади, відмова від принципу «вертикалі влади» [2]. Тому, як наслідок, важливим аспектом у взаємовідносинах громадянського суспільства і держави має бути зростаюча відповідальність держави за права, добробут і безпеку її громадян, розвиток інституту соціального партнерства.

На сьогодні чинники розбудови громадянського суспільства щорічно вимірюються моніторингами суспільної думки як оцінки рівню довіри до різних соціальних інституцій, а саме громадських організацій, зокрема волонтерських, політичних партій, ЗМІ, церкви, профспілок, батьківських рад та інших інститутів громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку: монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2013. 536 с.
2. Громадянське суспільство України: політика сприяння та залучення, виклики та трансформації: аналіт. доп. / [В. М. Яблонський та ін. ; ред.: О. А. Корнієвський, Ю. А. Тищенко, В. М. Яблонський]; Нац. ін-т стратег. дослідж. Київ: НІСД, 2020. 111 с.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Рожко І. І.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 16 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

БУЛІНГ ЯК ПРОБЛЕМА У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

У наш час проблема булінгу (насильства) як прояву психологічної та фізичної агресії в закладах освіти стає все більш актуальною. Гармонійний розвиток і повноцінна реалізація індивідуальних здібностей дитини в школі можливі тільки в умовах комфортного соціально-психологічного середовища. Особливе місце в розвитку дитини займає якість міжособистісного спілкування і психологічної безпеки в освітньому процесі. Де, у свою чергу, психологічна безпека виражається в захищеності від насильства. На жаль, школа не тільки відіграє важливу роль у житті дітей як середовище основної соціалізації, а й виступає тим місцем, де діти досить часто піддаються насильству, як психологічному, так і фізичному.

Термін «булінг», у перекладі з англійської мови, означає цькування, задирання, залякування. Цим словом позначають тривалий процес свідомого жорстокого ставлення з боку однієї дитини або групи дітей до іншої дитини або іншої групи дітей. Мотивацією до булінгу стають заздрість, помста, відчуття неприязні, боротьба за владу, за лідерство. Булери відчують сильну потребу панувати й підпорядковувати собі інших учнів. Вони часто агресивні у ставленні до дорослих (насамперед до батьків та вчителів).

Такі діти не виявляють співчуття до своїх жертв, більше того, булери зазвичай діють відкрито. Жертвами булінгу стають вразливі, замкнуті й сором'язливі школяри; вони часто тривожні, невпевнені в собі, мають низьку самооцінку. Такі діти часто прикидаються хворими, щоб уникнути походу до школи; бояться самостійно йти до школи та зі школи, просять проводити їх, спізнюються на уроки. Не дивно, що серед жертв булінгу нерідко можна зустріти відмінників, адже саме вони, на думку булерів, «інакші» або «дивні».

Основним підґрунтям для розвитку булінгу є сім'я. Діти-агресори досить часто спостерігають ситуації насильства в сім'ї і відтворюють його в навчальному закладі, а потім у власній родині. Явище булінгу надзвичайно поширене в сучасній школі, але його з тих чи тих інших причин замовчують, не афішують випадки знущань. Це явище не прийнято обговорювати. З одного боку, педагогічний колектив, дбаючи про власну репутацію, ігнорує її, а з другого – батьки, які або вважають ситуацію цькування хорошою школою життя, або, хвилюючись за власних дітей, переводять їх до іншого навчального закладу. За таких умов проблему не усувають, а навпаки, вона набуває більших обсягів і жорстокості.

Протидія та попередження булінгу є засобом захисту прав і свобод дитини. Крім дієвого законодавства, справедливої судової практики, необхідною є вчасна реакція з боку педагогів, батьків, друзів та родичів дитини на перші ознаки булінгу в її оточенні. Критично важливим у разі виникнення підозр щодо вчинення булінгу є встановлення контакту з дитиною-жертвою, надання їй кваліфікованої правової, психологічної і медичної допомоги. І тут, звичайно, теж найважливішу роль відіграють батьки.

Таким чином, акцент варто ставити на методи профілактики негативних явищ в учнівському колективі через проведення інформаційно-просвітницької роботи. Для цих заходів потрібно залучати батьків, педагогів, учнів-активістів, представників соціальних служб. Основний етап роботи має включати проведення бесід, тренінгів, годин спілкування, анкетування серед дітей і батьків за для виявлення цього явища в шкільному середовищі. В інформаційних учнівських куточках мають бути поради, як уникнути булінгу, кібербулінгу. Сьогодні є чимало відеофільмів про шкільний булінг, які потрібно переглянути як педагогам, так і дітям та їх батькам. Вся робота в навчальних закладах має бути суцільним механізмом, і розвиток здібностей кожного учня через гуртки, секції за інтересами стане попереджен-

ням негативних явищ серед підлітків. Чим ширше буде коло для розвитку творчих здібностей учнів, тим щільніше зачиняться двері для їх девіантної поведінки.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук **Сахань О. М.**

Романюк О. С.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 5 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ

Упродовж 2019 р. в Україні спостерігається катастрофічне перевищення кількості померлих над кількістю народжених: на 100 померлих – 53 народжені. Відтак, на понад 8% зменшилась кількість новонароджених: у 2019 р. народилося 308 817 малюків, а у 2018 р. – 335 874. Ми спостерігаємо, що з кожним роком смертність залишається високою, а тенденція народжуваності падає, тому загалом чисельність населення України зменшилася за 2019 р. на 250,8 тис. осіб. В умовах значного зниження народжуваності, зростання смертності та погіршення здоров'я необхідно докласти максимальних зусиль для збереження населення України. Це має бути основним змістом демографічних стратегій держави сьогодні. При такій ситуації, коли фінансові можливості є обмеженими, а система соціального захисту занепала, переважно, увага й підтримка повинні спрямовуватися на те, аби вирішити проблеми, які мають безпосередній вплив на рівень смертності й захворюваності населення, зокрема дітей та жінок. З огляду на це є необхідним реформування систему охорони здоров'я, виділення коштів для розвитку цієї сфери.

Щодо питання популяризації ЗМІ здорового способу життя, то воно повинно аналізуватися як одна з головних цілей програми зміцнення здоров'я та продовження повноцінного життя і включати такі елементи: передавання знань стосовно попередження захворювань та турбота про здоров'я як на-

селення в цілому, так і конкретних груп ризику, для прикладу підлітків; опанування та застосування знань відповідними адресатами з тим, щоб добитися певних змін у людській поведінці, що зловживають курінням, алкоголем та наркотиками; розвиток різних форм турботи про особисте здоров'я. Зі свого боку це визначає поліпшення умов реалізації трудового та духовного потенціалів населення, його ефективне включення в суспільний поділ праці, збільшення старань щодо примноження добробуту суспільства. Цьому можуть сприяти заходи, які полягають у тому, аби забезпечити зайнятість населення – створити нові робочі місця, навчання та перекваліфікації працездатних, зокрема галузей суспільного виробництва, де очікується найбільше безробіття. Необхідно проводити демографічні та гендерні експертизи усіх законопроектів Верховної Ради України, проектів указів Президента, які стосуються прав та інтересів населення. Що стосується сфери сімейної політики та народжуваності, то головною їх метою повинно бути формування системи цінностей суспільства, які орієнтовані на створення сімей, які мають двоє дітей, зміцнення та підвищення її виховного потенціалу як основного осередку відтворення населення. Між іншим, об'єктами безпосередньої уваги держави повинні бути молоді сім'ї та сім'ї з дітьми. Отож, на сьогодні, коли українське населення знаходиться у стані невизначеності, коли не створена аргументована економічна стратегія на державному рівні, демографічна криза підсилуватиметься. Задля поліпшення демографічної ситуації соціально-економічна політика держави повинна спрямовуватися на вирішення таких проблем: стимулювання народжуваності, поліпшення медичного обслуговування, зміцнення охорони та оплати праці, покращення побутових умов і запровадження здорового способу життя, впровадження широкої мережі служб соціальної допомоги. Держава мусить акцентувати свою увагу саме на якісні параметри демографічного відтворення, а не на кількісні. Зусилля повинні бути сконцентровані на тому, аби вирішити поточні та стратегічні завдання, а саме економічне забезпечення відтворення населення, яке сприяє соціальному захисту сімей з дітьми та осіб похилого віку, покращення екологічної ситуації в країні, зменшення виробничого та побутового травматизму, пропагування здорового способу життя, забезпечення доступності якісної медичної допомоги та освіти, що, врешті, стане основою для переходу до сучасного режиму відтворення населення і підвищення тривалості повноцінного активного його життя.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор Требін М. П.

Романяк Т. В.,
міжнародно-правовий факультет,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Подальший розвиток України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної правової держави, в якій людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, згідно зі ст.ст. 1 і 3 Конституції України, визнаються найвищою соціальною цінністю, стає ефективним лише за умови існування дієздатного громадянського суспільства. Саме громадянське суспільство та його інститути у ХХІ столітті стали надійними партнерами держави і водночас суб'єктами, що забезпечують дієву участь у формуванні та реалізації державної політики, здійсненні громадського контролю за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб. Ефективне функціонування громадянського суспільства стане запорукою реалізації успішної і стабільної політики у проведенні широкомасштабних реформ, що дозволить підняти на якісно новий рівень життя українських громадян. Питанню громадянського суспільства в Україні присвячені наукові праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема таких, як М. Баймуратов, В. Барков, Л. Герасіна, М. Денисюк, А. Колодій, Ю. Левенець, В. Литвин, О. Сахань, М. Требін та інші.

На сучасному етапі термін громадянське суспільство позначає спільноту, яка складається з незалежних, рівноправних, вільних громадян. В такому суспільстві люди спілкуються, взаємодіють і добровільно самоорганізуються на основі незалежних від держави, спільних інтересах. Громадяни захищені необхідними законами від обмежень і прямого втручання з боку держави. В такому суспільстві переважають демократичні громадянські суспільні цінності.

Активний розвиток громадянського суспільства в Україні ілюструється низкою досліджень. За даними соціологічних досліджень з 2012 р. спостерігається активний сплеск реєстрації громадських організацій. Він триває і досі. Причиною створення переважної кількості громадських організацій

є бажання допомогти іншим та використати можливість вплинути на розвиток суспільства та громади. Організоване громадянське суспільство дещо відстає у реагуванні від неформальних рухів та громадських ініціатив – є більш реактивним, ніж проактивним. Українці невисоко оцінюють розвиток громадянського суспільства в Україні, лише 10% називають його розвиток високим. За даними опитування Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. Більше 85% не є членами жодних громадських об'єднань [1].

Після Революції Гідності відбулося різке підвищення можливості громадських організацій впливати на ухвалення рішень влади. Хоча цей вплив почав повільно знижуватись. Серед ефективних способів впливу на владу визначаються: активна взаємодія з засобами масової інформації; утворення сильних об'єднань (асоціацій, рухів) громадських організацій; звернення до світової спільноти, міжнародних організацій; публічне обговорення (круглі столи, слухання) нагальних суспільних проблем; делегування представників громадських організацій на державні посади (в уряді, міністерствах, органах місцевого самоврядування тощо). Разом з тим існують й певні проблеми та виклики щодо побудови громадянського суспільства в Україні. За результатами опитування експертів до них належать: створення «кишенькових» громадських організацій (при органах влади, партіях, олігархах); залежність діяльності громадських інституцій від донорів («від гранту до гранту»). Серед інших суттєвих проблем експерти називають слабкий зв'язок громадських організацій із громадою, відсутність солідарності, конфліктність, нездатність знаходити порозуміння, амбіційність при відсутності потрібного рівня кваліфікації та знань, небажання вчитися. Організації мають обмежений доступ до ресурсів і, відповідно, низький рівень інвестицій. Фінансова життєздатність громадських організацій значно не змінилась в останні роки. Досі більше фокусу на внутрішньо переміщених особах і діяльності, що пов'язана з пом'ягшенням наслідків конфлікту на сході України. Іншою важливою перешкодою для громадських організацій є професійне вигорання. Часто робота в громадському секторі пов'язана з постійним стресом [2].

Загалом, аналіз наукових джерел дозволяє дійти висновку, що серед найбільш важливих напрямів подальшого формування громадянського суспільства в Україні, слід виділити: подальше реформування політичної системи; реформування державної служби; дослідження політико-правових та економічних аспектів взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства і втілення їх результатів у практику державотворення; встановлення закономірностей формування громадянського су-

пільства з урахування культурно-історичних та соціально-економічних особливостей розвитку українського суспільства [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Громадянське суспільство України: цифри і факти. URL: <https://euprostor.org.ua/stories/133521> (дата звернення: 21.10.2020).
2. Левицька Т. В. Проблема становлення громадянського суспільства в контексті забезпечення соціально-політичної стабільності в Україні. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej1/txts/LEVICKA.htm> (дата звернення: 21.10.2020).
3. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку: монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2013. 536 с.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Пауфілов О. Ю.**

Родзінський Н. І., Савченко Д. С.,
Інститут підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України,
2 курс, 2 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ МАРГІНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ НА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Активний розвиток громадянського суспільства, стрімкі процеси інформатизації, переорієнтація українського суспільства на систему європейських цінностей на сьогоднішній день виступають ключовими чинниками формування правової культури особистості. Правова культура особи — це обумовлені правовою культурою суспільства ступінь і характер прогресивно-правового розвитку особи, які забезпечують її правомірну діяльність. Саме діяльність, поведінка кожного конкретно взятого індивіда на фоні загальної характеристики рівня культури суспільства можна розглядати в якості маркера, сигналізатора, який вказує на загальний стан правової культури держави.

В доктрині соціологічної науки правову поведінку поділяють на правомірну та неправомірну (протиправну). Головним критерієм розмежування

в даному випадку виступає соціальна значущість, яка може виражатись у соціальній корисності або соціальній шкідливості. Перехідним (граничним) типом правової поведінки за ступенем активності процесу входження особи до права є маргінальна поведінка. Маргінальність описує перебування особи «на межі» декількох культур, що відображається у специфічному ставленні індивіда або соціальної групи до наявного суспільного ладу, що може мати як конструктивне, так і деструктивне спрямування. Основним проблемним аспектом такої поведінки виступає внутрішня нестабільність індивіда, висока соціальна напруженість, за рахунок якої особа легко вступає у протиріччя та конфлікт із навколишнім світом.

Феномен маргінальності характеризується проміжним станом між правомірною поведінкою та правопорушенням, оскільки саме маргінальна поведінка виступає деструктивним фактором формування правової поведінки на фоні загальної соціальної деформації людини. Варто наголосити, що така поведінка характеризується активним зіставленням дій із нормами чинного законодавства, за рахунок чого відбувається зміщення акценту із кримінально-активної поведінки на правомірну. В основі даного внутрішнього конфлікту стоїть страх юридичної відповідальності, що вказує на відсутність в особі відповідного розуміння негативних, суспільно шкідливих наслідків для суспільства. Варто відмітити, що однією із рис маргінальної поведінки особистості також є правовий нігілізм, який може виражатись в умисному порушенні норм законодавства, невиконанні юридичних приписів, що тягне за собою породження криміналізації соціальних зв'язків. Слід зазначити, що окрім типових представників маргінальної групи (наприклад, наркомани, психічно хворі люди, асоціальні елементи та інші) до числа маргіналів можуть потрапити й особи із конформістським типом поведінки, в основі якого лежить пасивне дотримання нормативно-правових актів, підкорення своєї поведінки думці і діями оточуючих.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що маргінальна поведінка виступає негативним чинником формування правової культури особистості. Зважаючи на внутрішню нестабільність особи та превалювання страху юридичної відповідальності над розумінням деструктивності власних дій маргінальна поведінка призводить до підвищення рівня криміногенності у суспільстві, що тягне за собою зниження рівня якості правової культури та правосвідомості людини.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Підкуркова І. В.**

Русецький О. А.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 9 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНОЇ ОПОЗИЦІЇ ЯК НЕОБХІДНИЙ ЧИННИК ПОБУДОВИ ДЕМОКРАТІЇ

Проголосивши 24 серпня 1991 р. незалежність, Україна стала на шлях побудови демократичної держави. Демократію ж власне часто визначають як владу більшості із гарантуванням прав меншості. Без створення умов за яких усі політичні сили можуть конкурувати між собою виникає ризик узурпації влади, особливо у ще нестабільних пострадянських країнах.

Наявність такого суспільного явища як опозиція в будь якій сфері життєдіяльності суспільства є об'єктивно зумовленою через різноманітність поглядів, інтересів, цілей тощо. Часто політичну опозицію визначають як будь-яку незгоду, прояв незадоволення, несприйняття чинного ладу, іменуючи критиканством, цим самим, панівною групою опозиція оголошується як явище суто негативне. Такий підхід є невірним і свідчить про недостатній рівень політичної культури певних суб'єктів політики. Тому розуміння опозиції як політичного інституту є першим кроком на довгому шляху демократичної розбудови. Міру демократизму режиму багато дослідників вимірюють тим, скільки прав та гарантій закріплено за нею. Оскільки без гарантування цих прав більшість фактично перетворюється на групу, свавілля якої можна буде обмежити тільки шляхом мітингів та революцій. Більшість у парламенті без забезпечення прав меншості робить можливим прийняття законів або призначення на посади у суто власних інтересах, а не в інтересах державних.

Варто також відзначити, що розвинений інститут політичної опозиції також впливає на ефективність державної політики. Так діяльність опозиції забезпечує можливість врахування інтересів, позицій меншості та вироблення альтернатив у державній політиці. Конституцією України створюються умови для існування опозиції, зокрема шляхом закріплення права громадян утворювати політичні партії для вираження своєї політичної волі, проте визначення політичної та окремих гарантій встановлено не було.

Протягом незалежності України були спроби прийняти закони, які б врегулювали дане питання, зокрема після парламентської кризи 1999 р. (проект закону про парламентську опозицію), загалом за 28 років існування було 7 таких законопроектів. Серед зауважень до цих проектів слід звернути увагу на такі: суто декларативний характер положень або ж навпаки надання занадто широких прав, складність у визначенні такої категорії як опозиція та порядку визнання політичної сили опозиційною, спори про те, чи потрібно регулювати діяльність тільки парламентської опозиції або ж політичної загалом. Крім того, популярною є думка про те, що прийняття спеціального закону, який би регулював це питання не потрібно, а можна обмежитися внесенням змін до законів про регламент Верховної Ради України та статус народного депутата. Варто також звернути увагу і на те, що, попри неврегульованість даного питання, зараз існує традиція надання певних квот для представників опозиції, зокрема на призначення голів комітетів з прав людини та свободи слова та посади у президії Верховної Ради України.

Отже, можна зробити висновок, що інститут політичної опозиції є важливим для побудови справжньої демократичної держави. Для цього необхідне як саме розуміння даного поняття, так і встановлення певних гарантій.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Требін М. П.**

Саакян І. М.,
факультет адвокатури,
2 курс, 6 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Формування молодого покоління, яке спроможне адекватно відповідати на всі виклики часу й активно включатися в процес державотворення – одна із найбільш актуальних проблем сучасного суспільного розвитку. Соціальні-політичні процеси, які протікають у нашому суспільстві, змінюють його, але значна частина людей не готова швидко адаптуватись до нових умов,

сприймаючи інновації критично і насторожено. Це призводить до досить суперечливих наслідків: прогрес супроводжується кризами, традиціоналізм поєднується з модернізацією, а соціальні протести – з електоральною пасивністю. Це означає, що змінюються і механізми соціалізації молоді.

На соціалізацію молоді у сучасному інформаційному суспільстві суттєвий вплив справляє розвиток телекомунікаційних технологій, які значно розширюють можливий простір соціалізації молодого покоління і при цьому кардинально змінюють значення та роль традиційних інститутів. Так, кожна людина проходить складний шлях її прийняття у соціальний світ, аби стати повноправним і повноцінним членом суспільства, а з огляду на важливість формування особистості, соціалізація саме окремої молодої людини й молоді як соціальної групи є вирішальною у сенсі становлення її світогляду, соціальних якостей, цінностей та пріоритетів.

Традиційно важливими факторами соціалізації молодої людини виступають сім'я, школа, заклади, установи, засоби масової інформації, соціальні мережі, але роль в залежності від стану суспільства не залишається однаковою. Наприклад, сім'я як інститут, втрачає свою виховну роль і навпаки, вплив соціальних мереж значно посилюється. Ті ж самі фактори впливають на соціалізацію як окремої дівчини чи юнака, так і молоді як соціальної групи в цілому. На жаль, коли існують умови, при яких навколишній світ стрімко змінюється, а суспільні механізми, відповідальні за соціалізацію молоді, самі знаходяться в кризовому стані, виникають і формуються негативні тенденції в молодіжному середовищі. Низький рівень життя, відсутність перспектив працевлаштування, самореалізації породжують радикальні, міграційні настрої, незадоволення і песимізм.

Як відомо, одним із найбільш впливових чинників соціалізації молоді в сучасних умовах є інтернет. Доступні та прості в користуванні соціальні мережі стають основним джерелом інформації, адже вони не мають ані кордонів, ані приписів і взагалі будь-яких форм контролю: батьківського, суспільного і навіть правового. Найактивнішими споживачами інтернет-ресурсів в суспільстві є підлітки, але саме в них ще в достатній мірі не сформована свідомість, світогляд, морально-етичні переконання, через що можуть виникати негативні наслідки. Інтернет-технології та ресурси є великим надбанням людства, але для молоді, на жаль, не лише виступають джерелом інформації та знань, а нерідко негативно впливають на її соціалізацію через пропаганду насильства, расизму, вседозволеності, гомофобії та культу сили.

Отже, проблема соціальної адаптації молоді до нових суспільних умов стає одним з найактуальніших програмних питань, вирішення якого може допомогти уникнути поширення низки негативних процесів та сформувати якісно новий тип суспільства, у якому молоді люди будуть готові приймати самостійні рішення, створювати та засвоювати передові технології, ідеї та цінності. Розвиток соціуму висуває вимоги до особистості, які відповідають певному історичному періоду та соціальним відносинам, що в ньому утворилися. Саме через це зміни в суспільстві сприяють формуванню такого типу особистості, який відповідає конкретній соціальній реальності, забезпечує життєздатність та розвиток як окремого індивіда, так і суспільства в цілому.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор **Погрібна В. Л.**

Саєнко А. Г.,
міжнародно-правовий факультет,
2 курс, 1 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДЕМОГРАФІЧНА КРИЗА В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Останнім часом в Україні відбувається значне скорочення населення. Перший національний Всеукраїнський перепис населення відбувся в Україні 5 грудня 2001 р. згідно з яким населення України становило 48 млн. 457 тис. осіб. Порівнявши даний перепис із так званим «електронним переписом», який відбувся 1 грудня 2019 р., відповідно до якого населення України становило 37 млн. 289 тис. осіб, слід зробити висновок, що Україна втратила 11 млн. 168 тис. громадян за 18 років.

До основних причин депопуляції потрібно віднести еміграцію, негативне співвідношення між народжуваністю і смертністю, низький рівень життя населення, наявність окупованих територій. Стосовно еміграції слід зазначити, що українці вимушені виїжджати за межі батьківщини через економічну кризу. За кордон з України виїжджають особи працездатного віку,

здебільшого високої кваліфікації. При цьому, незважаючи на високу якість робочої сили (майже 60% емігрантів мають вищу та середню спеціальну освіту), як правило, більшість із них працюють на непрестижних та некваліфікованих робочих місцях, які не відповідають їхньому професійному рівню. Міністерство соціальної політики України стверджує, що за експертними оцінками на постійній основі за кордоном працює 3, 2 млн. громадян України, а в окремих період – від 7 до 9 млн. осіб. Кількість емігрантів щороку лише збільшується.

В Україні існує суттєве перевищення кількості померлих над кількістю народжених: на 100 померлих припадає 58 народжених. Українці бояться народжувати дітей, адже невпевнені в майбутньому. На сьогодні середня тривалість життя в Україні становить 72,5 роки (67,6 років – чоловіки; 77,1 – жінки). Тривалість життя в Україні залишається найнижчою в Європі. До захворювань від яких найчастіших помирають українці слід віднести: захворювання системи кровообігу (за 2018 р. з цієї причини померли майже 70%, а це 387 тис. українців); онкологію (У 2018 р. вона забрала життя 77 тис. українців). Причини смертності українців зокрема обумовлені неякісною, та несвоєчасною медичною допомогою, а на платну медицину багатьом не вистачає грошей. Російсько-українська війна розпочалася лютого-березня 2014 р. з окупації Криму, а з квітня 2014 р. бойові дії перенеслися на Донбас. За 6 років війни загинуло 13, 2 тис. осіб. Також Україна втратила населення, яке проживає на окупованих територіях.

Таким чином, можна зробити висновок, що українська нація стрімко зменшується. Проте існують шляхи, які зможуть запобігти такому процесу. Зокрема потрібно стабілізувати економіку України шляхом розбудови промисловості, залучення іноземного капіталу, подолання корупції, посилити охорону та поліпшити оплату праці. Адже саме економіка є причиною еміграції, невеликої народжуваності, низьким рівнем життя населення. Необхідно реформувати систему охорони здоров'я. Якщо в статті 49 Конституції України написано, що медицина безоплатна, то це має виконуватися насправді. Потрібно вирішити і проблему російсько-української війни. Бойові дії мають бути закінчені на Сході України й окуповані території повинні бути повернуті до складу країни, адже мова йде про людське життя, яке є найвищою цінністю Української держави.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор Панфілов О. Ю.

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Соціалізація – це процес поступової інтеграції людини в суспільство, під час якого відбувається засвоєння особистістю соціальних норм і цінностей, форм поведінки та мислення, що формують її соціально значущі якості. Молодь є важливою верствою суспільства, що має значний вплив на хід внутрішньодержавних процесів та втілення нових ідей, здебільшого завдяки своїй високій динаміці та інноваційності. Отже, соціалізація молоді є важливим соціальним процесом, який має бути забезпечений таким чином, щоб молоде населення було організовано залучене до суспільного життя.

В реаліях українського буття можна виділити наступні проблеми, які актуалізувались в процесі соціалізації молоді:

1. Рівень освіти й матеріальний стан. Молодь є найперспективнішою категорією населення будь-якої країни щодо втілення позитивних ідей в життя, артикуляції своїх інтересів, реалізації можливостей, але для цього дуже важливо мати певний рівень матеріальної бази та духовної зрілості. Головним підґрунтям у формуванні цього виступає достатній рівень освіти, або рівень професійної кваліфікації; та, природно, можливість реалізації себе як фахівця на ринку праці. Це питання є надактуальним для молоді в Україні, бо потреба у працевлаштуванні у певні моменти торкається кожної людини і значним чином впливає на формування її світоглядних позицій, зв'язки особистості з оточенням та соціумом.

2. І. Акіншева також наголошує на тому, що проблеми соціалізації молоді обумовлюються процесом формування громадянського суспільства. Основним фактором його функціонування є різноманіття форм власності, які фактично представляють собою основу свободи особистості, задоволення її потреб та інтересів. Це свідчить про те, що в процесі соціалізації (зокр., інтеріоризації) для особистості стає важливою економічна незалежність; і значно обумовлює прагнення молодих людей до самостійності.

3. Важливим є питання підготовки якісної теоретичної бази і розумно організованого процесу проведення роботи із молодим населенням, яке є

найбільш відкритим для будь-якого впливу з боку оточення. Як зазначив А. Мацокін, недостатня увага до цього процесу з боку української держави та громадянського суспільства проявляється у дезорганізації молоді особистості, що з часом, у наслідок призводить до проявів девіації в молодіжній спільноті. Враховуючи, що наша країна нині переживає суттєві соціально-економічні виклики, а молодь постійно потребує динамічного розвитку, дана проблема не втрачає своєї актуальності.

4. Okремо слід зазначити, що в будь-якому суспільстві відбувається й політична соціалізація, котра є безперечно актуальною і для України, адже наразі держава знаходиться на шляху трансформації суспільства та демократизації політичної системи. Головні завдання політичної соціалізації молоді мають відповідати таким критеріям, як формування політично активної особистості; втілення основних принципів розвитку її політичної культури, зокрема – орієнтація на демократичну, правову, соціальну державу; патріотичне виховання молодого населення; забезпечення умов його участі в політичному житті суспільства; створення дієвих форматів розвитку міжнародних молодіжних контактів; також цілеспрямоване формування молодого покоління української політичної еліти.

Отже, дослідивши проблему соціалізації молоді, зокрема в українському суспільстві, можна зробити висновок, що ці проблеми пов'язані із суспільними процесами та реформаторськими змінами, з якими постійно стикаються люди. Але їхнє вирішення залежить не тільки від старшого покоління і певних дій держави, а й від активного залучення самої молоді у різні сфери суспільної життєдіяльності.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор Герасіна Л. М.

Свистун Д. О.,
факультет адвокатури,
2 курс, 10 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ГЛОБАЛЬНЕ СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

У сучасному світі волонтерство дедалі більше набуває характеру транскордонного глобального явища. Значна частка населення різних держав

світу невпинно долучається до різних соціальних проєктів та ініціатив на добровільних засадах, а напрями волонтерської діяльності невпинно розширюються. Люди з різних країн прагнуть впливати своєю діяльністю на стан добробуту в суспільстві, і це прагнення вже стало настільки всеохоплюючим, що волонтерство набуло статусу важливої складової кожної соціально орієнтованої держави. Волонтерська діяльність охоплює: добровільне надання допомоги малозабезпеченим, безробітним, багатодітним, безхатнім, безпритульним; здійснення догляду за хворими, самотніми, людьми з обмеженими можливостями та людьми похилого віку; надання допомоги постраждалим внаслідок катастроф техногенного або природного характеру; проведення заходів, пов'язаних з охороною довкілля та збереженням культурної спадщини, а також інші види допомоги людям, які опинились у скрутних життєвих обставинах.

Доповідь програми Волонтерів ООН «Стан світового волонтерства: трансформуючи управління» висвітлює соціальну значущість волонтерства, розглядаючи його як «додатковий ресурс і засіб для залучення навичок, знань і досвіду для того, щоб голос та участь, підзвітність і чутливість, як ключові засади доброго врядування, доповнювали інші рішення у сфері розвитку і ресурси». На нашу думку, це визначення дійсно дуже влучно характеризує сутність волонтерства, бо воно справді є потужним фундаментом громадянського суспільства і каталізатором сталого розвитку.

Дж. М. Трамбауер, провівши опитування серед більш як двох тисяч волонтерів різних країн світу, описав у своїй відомій роботі «Практичні рекомендації з перетворення волонтерів на міністрів» найчастіше згадувані мотиви, що спонукають людей до волонтерства: розширення кола знайомств і соціальних зв'язків; боротьба із самотністю; схвалення оточення; відчуття потреби суспільству; причетність до вирішення важливих соціальних, культурних та екологічних проблем; розширення власного світогляду, набуття знань і практичних навичок тощо. Перелічені мотиви свідчать про те, що волонтерство постає сенсом і стилем життя для людей, які ним займаються. Безумовно, це відіграє важливу роль для досягнення саморегуляції суспільства, адже завдяки залученню населення до розв'язання соціальних конфліктів, соціальних та екологічних проблем на добровільних засадах можна створити сприятливі умови для формування такої системи, коли нагальні виклики будуть вирішуватися за допомогою внутрішнього потенціалу суспільства, бо волонтерство «пробуджує» в соціумі гуманізм, альтруїзм, відповідальність на противагу поширеним «цінностям» суспільства споживання.

Україна теж не стоїть осторонь волонтерського руху. Початком його зародження в нашій країні вважається 1992 р., коли була створена служба «Телефон довіри», де працювали виключно волонтери. Згодом почали виникати організації відповідного спрямування, метою яких була реалізація різноманітних соціальних програм та ініціатив. Суспільна значущість волонтерства дістала визнання і закріплення в тому числі й на законодавчому рівні: задля сприяння розвитку волонтерського руху, підтримки волонтерів і громадських організацій було ухвалено низку Законів України, Розпоряджень Президента України та Постанов Кабінету Міністрів України, де були зазначені базові юридичні категорії, поняття, принципи та напрями цієї діяльності. Потужний поштовх волонтерському руху в Україні дали революційні події 2014 р., коли волонтерство стало одним з інструментів протистояння зовнішній збройній агресії, порятунку та допомоги біженцям й переселенцям з Криму та Донбасу, бійцям в зоні АТО.

Отже, волонтерство як соціальне явище нині постає дієвим та ефективним інструментом збереження, зміцнення та наступництва загальнолюдських цінностей, реалізації прав і свобод громадян та особистісного зростання. Воно є складним та багатогранним феноменом, який згуртовує суспільство і водночас сприяє його еволюції, а також спонукає до усвідомленості і відповідальності.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Підкуркова І. В.**

Семенченко Т. В.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 15 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

КОРУПЦІЯ ЯК ДИСФУНКЦІЯ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВИ

Наразі одним з найскладніших соціальних інститутів є держава, яка представляє собою політико-територіальну організацію суспільства, що здійснюється її державним апаратом, наділеним владою. Основною функцією цього інституту є забезпечення територіальної цілісності в межах кордонів та підтримка національного суверенітету. Крім того, діяльність

держави також спрямована на захист її головної цінності, а саме: людини, прав і свобод її громадян та Конституції з усією правовою системою. У разі ж, якщо реалізація функцій держави не відповідає меті, задля якої вона виникла, то тоді говорять про її дисфункції. Серед них у свою чергу розрізняють: узурпацію влади однією з гілок або главою держави, обмеження та порушення прав і свобод громадянина, низьку економічну ефективність та слабкий правовий захист, а також високу корумпованість владних інститутів держави. На наш погляд, найбільшою проблемою для даного політичного інституту на даний час є поширення корупції, яка спричиняє недовіру громадян до органів державної влади, руйнує поняття соціальних цінностей та призводить до негативних тенденцій в економіці.

Під самим же поняттям «корупції» згідно зі статтею 1 Закону України «Про запобігання корупції» розуміють використання неналежним чином особою наданих їй службових повноважень з метою одержання неправомірної вигоди, яку тлумачать не лише як гроші чи інше майно, пільги чи послуги, а і як саму обіцянку надання неправомірної вигоди. У науці існує безліч способів класифікації цього неправомірного діяння залежно від критеріїв, а саме: за сферою діяльності, гілками влади, часом виникнення та способом вчинення, а також залежно від її негативних наслідків. Наприклад, за сферою діяльності корупцію поділяють на політичну, економічну та побутову, а залежно від суб'єкта вчинення – на корупцію представників законодавчої влади, органів виконавчої та судової гілки, а також з боку посадових осіб правоохоронних та контрольно-наглядових органів. Крім цього, вчені також класифікують її на чотири основні рівні, а саме: «високорівневу», яка здійснюється центральними органами влади та полягає в розробці вищих корупційних мереж та схем, корупцію в середніх ешелонах влади, представлену в особі державних органів обласного рівня, корупцію дрібного чиновництва, яка здійснюється держслужбовцями на місцевому рівні, а також ту, що здійснюється ними ж, проте не на постійній основі.

Перелік суб'єктів, які уповноважені на виконання державних функцій та можуть бути притягнені до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, міститься в статті 3 Закону України «Про запобігання корупції». До них, зокрема, відносяться державні органи та органи місцевого самоврядування, народні депутати України, державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування, військові посадові особи та інші суб'єкти владних повноважень. Крім цього, існує встановлений законом перелік суб'єктів, основним призначенням яких є запобігання корупції, та заходи,

спрямовані на її уникнення. Серед них розрізняють обмеження щодо використання службового становища, створення інституту спеціальної перевірки та фінансового контролю, антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів тощо.

Отже, можна зробити висновок, що неефективна діяльність інституту держави спричиняє виникнення його дисфункцій, зокрема, поширення корупції, негативними результатами якої у свою чергу є підняття рівня недовіри громадян до влади, гальмування розвитку сфер держави, зростання соціальної нерівності та уповільнення ефективності роботи державного апарату в цілому.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Сербина Є. В.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 10 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПОЛІТИЧНА ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Проблема національної безпеки та захисту національних інтересів для України має місце не одне століття, нажаль, і в наші дні вона не втратила своєї актуальності. На сьогодні потенційними загрозами національній безпеці та інтересам громадян є порушення цілісності території України з боку іншої держави; поширення корупції в органах державної влади; прояви сепаратизму; порушення Конституції та Законів з боку органів публічної влади, посадових осіб та громадян та відсутність ефективної боротьби з цими злочинами тощо. Ігнорування та бездіяльність влади цих проблем становить головну проблему сьогодення.

Українська держава зазнавала посягань на свою територію та нівелювання інтересами українського народу від Речі Посполитої, Російської імперії (а після – Росії), Австро-Угорської імперії, СРСР. У другій половині XVIII ст. українські землі офіційно увійшли до складу Російської імперії та

стали залежними від Росії аж до розпаду СРСР. Численні спроби відтворити незалежність були приречені на провал. Агресія Росії проявлялася у національному тероризмі; винищуванні інакодумців, що боролися за автономну державу; цензурі; численних проявах репресій. Воістину героїчні та подекуди трагічні спроби народу вийти з-під гніту знайшли щасливий кінець. Але згодом, проблема агресії з боку нібито дружньої держави знайшла свій прояв.

У 2014 р., скориставшись складною ситуацією в країні у місті Сімферополі відбулося захоплення парламентської будівлі російськими військовими. У цьому ж, трагічному для України році, Крим повністю переходить до складу Росії. Мільйони громадян залишаються відокремленими від своїх рідних, друзів, а дехто від свого бізнесу та нерухомого майна. Це спричинило масові конфлікти між частиною населення, яка не визнає окупаційну владу та ворожнечю між прихильниками нової влади. Наступний крок російської агресії українці відчули під час окупації Донбасу та сепаратистських процесів. Мільйони громадян змушені були покинути свій дім та роботу заради безпеки родин, тому що почався збройний конфлікт між російськими бойовиками та захисниками України на Сході. Відбувся значний розкол населення, громадяни ставились один до одного вкрай агресивно.

Шостий рік продовжується боротьба України при підтримці усього цивілізованого світу проти російської агресії. Введені санкції проти країни-агресора та окупаційної влади на тимчасово непідконтрольних українській державі територіях. Війна, розпочата російськими бойовиками проти України, призвела до численних втрат людських життів, десятків тисяч скалічених у результаті поранення військових та мирних мешканців, у тому числі, дітей, повністю зруйнованої економіки Донбасу, розкраденого та вивезеного на територію Росії устаткування потужних колись підприємств та майна розграбованих помешкань українців.

Зараз, кожний політик робить гучні заяви, що припинить війну та поверне окуповані території, в тому числі, і Крим. Але за 6 років боротьби з агресором, громадяни так і не побачили суттєвих зрушень у вирішенні цього питання, всупереч численним обіцянкам. Досягнути результату можливо лише внаслідок дійсно активних кроків політичної влади обох держав за сприянням усіх країн, що підтримують нашу державу у вирішенні проблеми національної безпеки та територіальної цілісності, поверненні окупованих територій не лише на сході, а й окупованого Криму. Якщо не вдава-

тися до вирішення проблеми, у майбутньому це призведе до «бомби із уповільненою дією», бо соціальна обстановка у країні загострюється з кожним днем, оскільки довічно ігнорувати цю проблему неможливо.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Сиротенко Я. В.,
факультет адвокатури,
2 курс, 8 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ГІБРИДНИЙ КОФЛІКТ У НАГІРНОМУ КАРАБАСІ

«Війна – це продовження політики іншими засобами», – вислів, що належить пруському військовому теоретику Карлу фон Клаузевіцу, досить влучно характеризує не тільки звичайну, але й війну гібридну. Зазвичай останню визначають як прагнення однієї держави підпорядкувати собі іншу, використовуючи політичні, економічні, інформаційні важелі впливу, метою чого є створення внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням задля розпаду агресії. Військовий експерт Філіп Карбер розрізняє військову та невійськову складову такої війни. Перша включає використання конвенційних та неконвенційних сил, сил спеціальних операцій, проксі-сил, а друга – кіберпростір та медіа-простір, що породжують інформаційні війни. Всі чинники тісно між собою переплітаються [1]. Експерти називають гібридну війну типом конфлікту, який все частіше буде застосовуватися у XXI ст. [2]. І сьогодні, на жаль, прикладів таких війн вже чимало. Останнім є військовий конфлікт, який, маючи багатовікову історію, з новою силою і у новому – гібридному – форматі спалахнув у Нагірному Карабасі цього року.

Зрозуміти передумови протистояння буде досить важко, не звернувшись до історії. У 1923 р. в складі Азербайджанської РСР була створена Нагірно-Карабаська автономна область. Дана спірна етнічна територія переважно була заселена вірменами, тому з початком «перебудови» в СРСР вони почали вимагати включення НКАО до складу Вірменської РСР, але не отримали підтримки. Самопроголошення Нагірно-Карабахської республіки 2 вересня 1991 р. поклало початок відкритій війні між Вірменією та Азер-

байджаном. Хоча конфлікт формально було завершено, Нагірний Карабах досі залишається осередком напруженості між двома країнами, який згідно з міжнародними документами залишається територією Азербайджана, але локальні сутички продовжуються.

Конфлікт на кордоні, що розгорівся 28 вересня 2020 р., вважається найбільш масштабним та має гібридний характер. Підтвердженням цьому є участь та потужний вплив Росії на стороні Вірменії та Туреччини на стороні Азербайджану. Вірменію з РФ об'єднує договір про колективну безпеку. Згідно з ним остання має виступити на боці Вірменії в разі безпосереднього нападу та початку війни, а не за інших обставин. Проте це не заважає Росії постачати Вірменії військово озброєння та техніку. Після початку конфлікту ЗМІ повідомили, що найманці з російської приватної військової компанії «Вагнер» вже перебувають на території Нагірного Карабаху та беруть участь у бойових діях, однак РФ цього не підтверджує, хоча про свою готовність воювати на боці Вірменії висловилася не одна військова структура Росії. Подібний вплив на збройний конфлікт має і Туреччина. Через два дні після початку збройного конфлікту кілька протурецьких сирійських бійців та представники Сирійського спостережного центру за правами людини заявили, що приватна турецька охоронна компанія почала залучати сирійських добровольців для боротьби у Карабасі [3]. Згодом сам прем'єр-міністр Вірменії Нікол Пашинян заявив про розміщення сирійських найманців на азербайджанських опорних пунктах та їх керування воєнними операціями, однак Азербайджан та Туреччина це заперечили. До того ж не приховується, що крім сирійських найманців активну участь у конфлікті беруть і сили спеціальних операцій Туреччини. Пояснити таку зацікавленість РФ та Туреччини можна, якщо згадати давнє протистояння між ними за панування над кавказьким регіоном. Нагірний Карабах – це єдина територія, де Росія зберігає свою військову присутність та не бажає її втратити, тоді як Туреччина всіма можливими засобами намагається розширити свій вплив.

Отже, постає питання, чи можливо за таких умов перемогти у гібридній війні? Точної відповіді немає, адже поки не будуть вирішені проблеми, що складають передумови конфлікту, війна буде продовжуватися в усіх її виразах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Так що ж таке гібридна війна? І чи гібридна війна в Україні? URL: <https://www.armyfm.com.ua/tak-shho-zh-take-gibridna-vijna-i-chi-gibridna-vijna-v-ukraini/> (дата звернення: 18.10.2020).

2. Lasica D. T. Strategic Implications of Hybrid War: A Theory of Victory. Fort Leavenworth, Kansas: School of Advanced Military Studies, 2009. iv, 56 p. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/443e/7738ff8352de9feae5cbcd95cb672e014ee1.pdf> (accessed: 18.10.2020).

3. McKernan B. Syrian rebel fighters prepare to deploy to Azerbaijan in sign of Turkey's ambition. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/sep/28/syrian-rebel-fighters-prepare-to-deploy-to-azerbaijan-in-sign-of-turkeys-ambition> (accessed: 18.10.2020).

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор **Погрібна В. Л.**

Скирда М. М.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 17 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ ЗМІ НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Сучасна українська молодь знаходиться в стадії свого становлення і освоєння нових соціальних ролей. Дана соціально-демографічна група націлена на підвищення свого соціального статусу і кар'єрні стратегії. Кожна молода людина відповідно до етапів політичної соціалізації співвідносить власну систему цінностей, орієнтирів та ідеалів з існуючими у суспільстві ціннісно-нормативними системами, корегуючи своїй світогляд та плани на життя. Політична культура молодих громадян відображає характер і ступінь політичного і громадянського розвитку особистості і виступає як ціннісне ядро суспільної культури. У зв'язку з цим проблема формування механізму ефективної політичної та громадянської культури молоді стала, мабуть, однією з найактуальніших проблем сучасного суспільства, оскільки українська молодь вступає в життя в досить складних і невизначених умовах політичного, соціального, економічного та правового розвитку.

Проте, варто констатувати, що сьогодні більшості молодих громадян все-таки не вистачає політичних знань і об'єктивної інформації, а головне – практичних навичок щодо участі у процесах демократизації українського

суспільства. Так, в умовах системної трансформації інститутів соціалізації політична свідомість молоді виявляється під впливом різних політичних сил, які за допомогою діяльності, в тому числі інститутів мас-медіа, використовують суперечливість і нестійкість політичних поглядів молоді для формування свого політичного капіталу і отримання конкурентної переваги.

У зв'язку з цим свідомо політична, соціальна, економічна і культурна орієнтації і установки нового покоління у великій мірі залежать від ЗМІ як основного інституту інформаційної освіти молоді з усіх галузей життєдіяльності суспільства. Не можна не погодитися з думкою вітчизняних дослідників, що сьогодні розвивається процес медіатизації повсякденного життя і мас-медіа не просто проникли в усі сфери життя, а й грають все більш важливу роль в соціалізації молоді, в той час як вплив традиційних інститутів, таких як сім'я, освітні установи, церква, сусіди щодо знижується. ЗМІ виступають незаперечним лідером в сфері формування світогляду і політичної культури молодого покоління, надаючи цілеспрямований вплив на політичну свідомість і поведінку. З огляду на це, сьогодні все частіше на практиці мас-медіа широко використовуються методи підсвідомого стимулювання, стандартизованих спрощених уявлень (стереотипів, іміджів, міфів, чуток), які впроваджуються в потік «організованих» новин, автоматично викликаючи в масовій свідомості або негативну, або позитивну реакцію на конкретну подію.

Таким чином, основними напрямками ЗМІ щодо забезпечення адекватної політичної культури молодих громадян повинні стати: достовірність, повнота, якісність і об'єктивність інформації про діяльність усіх органів влади; забезпечення зворотного зв'язку з аудиторією мас-медіа завдяки інформаційним матеріалам в соціальних мережах; рівний доступ різних політичних сил та інституційних структур громадянського суспільства, в тому числі, молодіжного сегменту, до офіційної інформації. Нарешті, рівень політичної культури визначає можливість і здатність молоді до реалізації своїх прав. Так, людину, що має високий рівень політичної культури відрізняють розуміння процесів, що відбуваються в інституційній сфері політичного життя, якість політичних рішень і перспективи їх реалізації, роль політичних лідерів та особисте місце громадянина в політичній сфері суспільства. Така людина має стійку громадянську і моральну позицію, толерантне ставлення до протилежних політичних позицій та відповідну політичну поведінку, непримиренність до агресивного невігластва і екстремізму. Таким чином, зміст і спрямованість впливу ЗМІ на станов-

лення політичної культури молоді багато в чому визначить подальшу участь молодого покоління в перетвореннях і вдосконаленні правової системи України в цілому.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Скляр М. О.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 18 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СОЦІАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТІВ ЗВО З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Соціалізація – це складний процес, що полягає у включенні індивіда до системи соціальних зв'язків і відносин, його взаємодії з оточенням, унаслідок якої особа засвоює певні норми, цінності, які необхідні для її життєдіяльності. Цей процес продовжується і під час навчання людини у вищому навчальному закладі, де одночасно тривають соціальна адаптація, інтеграція, саморозвиток, самореалізація та інші складові процесу соціалізації майбутнього фахівця в умовах навчання у відповідному ЗВО. Особливої уваги з боку викладачів та найближчого оточення — студентів, з якими навчаються та мешкають в одному гуртожитку, потребують студенти з обмеженими можливостями, що і актуалізує вивчення даної теми.

Вважається, що складові процесу соціалізації найбільш повно розкриваються під час навчання. Як правило, отримання вищої освіти студентами з особливими освітніми потребами безпосередньо пов'язується з процесом їх соціалізації протягом всього життя. Саме тому інтеграція таких людей у навчально-виховний простір значно полегшує їх інтеграцію взагалі в суспільство. Проте навчання інклюзивних студентів має свої особливості.

По-перше, у деяких сучасних вишах частіше всього студентів з обмеженими можливостями виділяють у спеціальні групи, де викладачі звертають більше уваги до потреб таких осіб. Це може проявлятися в уповільненні проведення занять, спрощенні навчального процесу тощо. Проте, незважаючи на створення такої мікромоделі соціального середовища, за межами

навчального процесу така молодь залишається у звичайному студентському оточенні, що сприяє покращенню соціалізації особистості. По-друге, існує й така модель навчання, де певною особливістю є те, що студентів з особливими потребами сприймають як рівних собі. Таким чином, викладачі намагаються вимагати від них того ж, що вимагають і від звичайних здобувачів вищої освіти. Такі студентські групи, де є люди з обмеженими можливостями, називають інтегрованими. Як правило, там максимально реалізується політика рівності, так як викладач ніяким чином не може полегшити навчальний процес для студента-інваліда. З одного боку, це досить добре для соціалізації таких молодих людей, адже їм завжди є до чого прагнути та до чого йти, але з іншого боку – це носить досить таки стихійний характер. Дослідники пояснюють це тим, що у зв'язку з такою політикою мало осіб з обмеженими можливостями можуть подолати всі труднощі, що виникають у закладі вищої освіти. Фахівці здебільшого акцентують свою увагу на тому, що все ж таки створення спеціалізованих умов для отримання вищої освіти такою молоддю є необхідним, адже саме так становлення особистості буде відбуватися ефективніше ніж, наприклад, в інтегрованих групах.

Отже, однією з найважливіших складових соціалізації здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами є засвоєння так званих соціальних ролей, що відбувається безпосередньо в процесі інтеграції та адаптації до навчального процесу у ЗВО. Становлення студентів має безліч особливостей, тому ефективність даного процесу залежить здебільшого виключно від організації певних умов соціально-педагогічної діяльності у вишах.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент Сахань О. М.

Слівінський В. В.,
господарсько-правовий факультет,
2 курс, 2 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СІМ'Я ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ І МАЛА СОЦІАЛЬНА ГРУПА

Сім'я є невід'ємним і одним з найважливіших соціальних інститутів суспільства. Її роль можна вважати фундаментальною для сучасного соціуму. Вона є способом задоволення індивідуальних потреб індивіда і водночас

суттєво впливає на всі інші суспільні процеси. Цей складний соціальний феномен має давню історію і динамічний характер. Він забезпечує соціальний і духовний розвиток, спадкоємність і відтворення суспільства. Сім'ю можна розглядати в двох аспектах. А саме, як соціальний інститут і як малу соціальну групу. Саме тому проблематика існування і розвитку сім'ї є актуальною на сьогоднішній день. Насамперед варто з'ясувати, що являє собою соціальний інститут і соціальна група. Соціальний інститут – це група осіб, які на основі спільної життєдіяльності виконують важливі для суспільства функції. Соціальна ж група є сукупністю індивідів, які взаємопов'язані на основі певних інтересів, що поділяються кожним учасником цієї групи. В цілому, сім'я – це заснована на загальносімейній діяльності спільність людей, пов'язаних узами подружності-батьківства-родинності, яка завдяки цьому здійснює відтворення населення і спадковість сімейних поколінь, а також соціалізацію дітей і підтримання існування членів сім'ї. Варто також відзначити, що дефініції цього поняття існує безліч. Це пов'язано з тим, що сім'я є і справді досить багатоаспектним феноменом.

Дослідженням сім'ї займається соціологія сім'ї. Більше того, вивчення відбувається у розрізі особливостей сім'ї як соціального інституту і малої соціальної групи. Дослідження сім'ї як соціальної інституції передбачає аналіз суспільної свідомості у сфері сімейних відносин, сімейної поведінки за різних соціально-економічних і культурних умов, впливу суспільних потреб на спосіб життя сімей; соціального механізму зміцнення сімейних норм і цінностей; ефективності реалізації основних сімейних функцій в різних політичних, соціальних, економічних та культурних умовах; співвідношення сімейних норм і цінностей та реальної поведінки членів сімейної групи тощо. Розглядаючи сім'ю як малу соціальну групу доцільно аналізувати цілі та завдання сімейної групи, її склад і структуру, групову згуртованість і групову діяльність, характер групової взаємодії, структуру влади та комунікації в сім'ї тощо. Значущим є також дослідження особливостей зв'язків і відносин сімейної групи з більш широкими суспільними системами в межах соціальної структури. Нарешті, доцільно знати особливості групової регуляції поведінки індивідів в сім'ї, групового контролю та групових санкцій. Важливими характеристиками сімейної групи є також цінності, норми та зразки поведінки, задоволеність особистості перебуванням у сім'ї, функціональні вимоги останньої тощо.

Порівнюючи сім'ю як соціальний інститут і малу соціальну групу, одразу помітно, що в них різні рівні наукового дослідження. Сім'я як соціаль-

ний інститут вивчається на макрорівні, а як соціальна група – на мікрорівні. Тобто, сім'ю як соціальний інститут цікавлять насамперед зовнішні зв'язки сім'ї з суспільством, вплив її розвитку і життєдіяльності на глобальні суспільні процеси. Водночас, сім'я як мала соціальна група зациклена саме на внутрішніх сімейних зв'язках і взаємовідносинах окремих індивідів між собою в межах певної сім'ї. Отже, сім'ю в інтеграції двох наведених вище підходів до її вивчення можна вважати справді цілісною соціальною системою.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Клімова Г. П.**

Стихун Д. В.,
факультет адвокатури,
2 курс, 5 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

МОЛОДЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ

Українське суспільство сьогодні – це динамічна соціальна система, важливою складовою якої є молодь, яка є не лише його майбутнім, а й рушійною силою важливих політичних процесів. Зважаючи на те, що саме ця соціально-демографічна група виступає основним генератором ідей, має найбільшу соціальну та професійну перспективи, дослідження політичної діяльності молоді є вельми актуальним. Упродовж останнього десятиліття в соціально-політичному житті України відбулося багато змін: революційні процеси, вибори Президента та парламенту, місцеві вибори. Сьогодні молодь має багато інструментів для активної участі у громадсько-політичному житті. Найчастіше юнацтво бере участь у неформальних формах політичної активності: підписання петицій, страйки, пікети, мітинги та флешмоби, тому більшість учасників Революції на граніті, Помаранчевої революції та Революції Гідності складала саме молоді люди.

Сучасна українська молодь кардинально відрізняється від своїх попередників. Насамперед, це зумовлено особливістю її свідомості, яка формувалася в умовах незалежної України, коли ідеї національного відродження вже сприймалися не як переконання невеликої кількості дисидентів, а як домі-

нуюча в суспільстві ідеологія. Декілька останніх років свідчать про те, що юнацтво все частіше йде в політику та вступає до політичних партій. Вважаємо, що на цей процес вплинуло обрання у 2019 році Президентом України Володимира Зеленського. Президент, Парламент та Уряд – наймолодші за всю історію України.

Децентралізація влади також є шансом для молоді почати свою кар'єру у місцевій раді та стати активним учасником політичного життя свого села, селища, міста. Середній вік кандидатів від різних політичних партій, які балотувалися на місцевих виборах у 2015 р. коливався від 39 до 47 років [1], а у 2020 р. уже 36 та 46 [2], тобто у місцевих радах молоді стає більше. Українська молодь також більше, ніж старші покоління, схильна до орієнтації на європейські цінності. Про це свідчить соціологічне дослідження 2016 р. «Цінності української молоді»: 63,7% юнацтва позитивно оцінюють вступ України до Євросоюзу, 48,3% підтримують вступ України до НАТО, а 55,7% виступають за продовження або посилення санкцій щодо Росії [3, с. 14]. Молоде покоління України становить близько 1/3 населення країни. При цьому дана категорія людей – не просто значна частина електорату. Молодь є найбільш активною і радикально налаштованою частиною суспільства. За роки незалежності України вона змінилася якісно: стала більш самостійною, незалежною, самодостатньою, здатною вільно висловлювати свої думки. Важливу роль у залученні молоді до політичного життя країни відіграють соціальні мережі та мас-медіа. З одного боку, вони швидко надають необхідну інформацію, всебічно висвітлюють новини, допомагають висловити власну думку, а з іншого, можуть стати джерелом дезінформації та залякування, розпалення ксенофобії, поширення недовіри і страху. І молодь, будучи основним користувачем соціальних мереж і не маючи усталених сформованих політичних поглядів, часто виступає об'єктом маніпуляції з боку зацікавлених політиків та їхніх політтехнологів.

Ми впевнені, що виховання юнацтва з активною громадянською позицією вкрай важливо. Для цього нашій державі слід створювати економічні та організаційні умови для розвитку молодіжних об'єднань, рухів, запроваджувати суспільно значущі програми, широко залучати молодих юристів та студентів юридичних вишів до обговорення проектів нормативно-правових актів із питань реалізації законних прав та інтересів молоді. У свою чергу, молоді люди повинні розуміти, що держава починається з них, і лише їм будувати та розвивати цю країну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звіт. Висування і реєстрація кандидатів: ключові проблеми та тенденції. *ОПОРА*. 08.10.2015. URL: <https://oporaua.org/report/vybory/mistsevi-vybory/mistsevi-vybory-2015/8922-zvit-vysuvannja-i-rejestracija-kandydativ-kljuchovi-problemy-ta-tendenciji#golova> (дата звернення: 15.10.2020).
2. Третій проміжний звіт за результатами позапартійного спостереження ОПОРИ на місцевих виборах. Жовтень 2020 року *ОПОРА*. 23.10.2020. URL: https://www.oporaua.org/report/vybory/mistsevi-vybory/mistsevi_2020/21618-treii-promizhnii-zvit-za-rezultatami-pozapartiinogo-sposterezhenia-opora-na-mistsevikh-viborakh-zhovten-2020-roku (дата звернення: 15.10.2020).
3. Всеукраїнське соціологічне дослідження «Цінності української молоді – 2016». Міністерство молоді та спорту. Київ-2016. URL: http://dmsu.gov.ua/media/2016/11/03/24/Infografika_Doslidjennya.pdf (дата звернення: 15.10.2020).

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор **Погрібна В. Л.**

Стороженко А. В.

Військово-юридичний інститут,
2 курс, 1 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Питання забезпечення гендерної рівності є актуальним для сучасного українського суспільства. Гендерна політика в Збройних силах України, як одна з найсуттєвіших складових гендерної політики держави в цілому, є однією з основних напрямів їх реформування. Досить чітко простежується тенденція щодо збільшення чисельності жінок-військовослужбовців, які на добровільних засадах вступають до Збройних сил України (ЗСУ), а також кількості курсанток у вищих навчальних закладах країни. Тому виникають питання щодо надання жінкам рівних можливостей при проходженні військової служби. Вони втілюються, передусім, на державному рівні та регулюються Конституцією України і спеціальними законами. Варто зазначити, що у Конституції України закріплені рівні конституційні права і свободи громадян. Стаття 24 Основного закону забезпечує рівність прав жінки, надання можливості поєднувати працю і материнство, правове закріплення

підтримки материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг жінкам і матерям. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» спрямований на подолання дисбалансу між правами та можливостями чоловіків та жінок у різних сферах життєдіяльності і спрямований на досягнення гендерної рівності у суспільстві. 6 вересня 2018 р. народні депутати Верховної Ради України проголосували за Закон України № 6106 «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних силах України та інших військових формуваннях». Прийняття цього закону сприяє вирішенню багатьох проблем: питання щодо присвоєння жінкам військових звань, доступу до всіх посад, укладання контрактів на проходження військової служби обох статей на рівних умовах. Також запроваджено рівний обсяг відповідальності під час виконання службових обов'язків. Знято обмеження у призначенні жінок на посади в ЗСУ, які визначають боєздатність країни або дозволяють виконувати функцію забезпечення. Нині жінки роблять вагомий внесок в обороноздатність України, що вже не викликає здивування в суспільстві. А посади, які визначають боєздатність, приміром кулеметники, гранатометники, командири екіпажів тощо — є новим полем освоєння «прекрасної статі». Цю можливість забезпечено за винятком посад, які забороняє чинне законодавство через надмірне фізичне навантаження і задля збереження репродуктивної функції жінки. У ст. 11 ч. 5 закону України «Про соціальний захист військовослужбовців та їх сімей» закріплюються всі пільги для жінок-військовослужбовців, які спрямовані на охорону материнства і дитинства. Досягненню гендерного балансу в армії повинні сприяти й наявність належних умов проживання, розміщення жінок та їх навчання. Міноборони України адаптувало 117 військових об'єктів до стандартів, які відповідають санітарно-гігієнічним потребам жінок. У вищих військових навчальних закладах створені всі належні умови для навчання майбутніх жінок-офіцерів.

Отже, урахування гендерної складової у процесі функціонування та розвитку Збройних Сил України сприятиме підвищенню ефективності їх діяльності. Рівні можливості для військовослужбовців-чоловіків та військовослужбовців-жінок, у тому числі щодо можливості розвитку військової кар'єри, є одним з пріоритетів у сфері прав людини.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Воднік В. Д.**

Стрільчук В. О., Коцар М. В.,
Інститут підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України,
2 курс, 2 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ТЕРОРИЗМ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО СВІТУ

Сучасні тенденції, пов'язані з розвитком міжнародного тероризму, ставлять нові завдання перед світовою спільнотою, оскільки дана проблема зачіпає всі сфери інтересів держави – інформаційну, економічну, політичну, екологічну та інші. Саме тому вироблення ефективних та дієвих механізмів реалізації антитерористичних режимів, як на національному, так і на міжнародному рівнях, набуває все більшої актуальності [1]. Тероризм впливає на формування нового світового порядку та виступає невід'ємним компонентом міжнародних політичних процесів. Зважаючи на деструктивний та дестабілізуючий вплив, тероризм має високий рівень небезпечності, оскільки дане явище характеризується важкістю прогнозування, динамізмом та високим рівнем адаптивності до умов, які виникають в процесі модернізації суспільного устрою, глобалізації та інформатизації.

Слід підкреслити, що підходи до визначення поняття тероризму в сучасному контексті різняться між собою. Так, деякі науковці вважають, що під тероризмом слід розуміти насильство, яке містить загрозу іншого, ще більшого насильства для того, щоб викликати паніку, зруйнувати або порушити державний чи суспільний порядок, викликати страх, примусити противника прийняти бажане рішення, викликати політичні та інші зміни. Інші пропонують розуміти тероризм як використання крайнього насильства або погрози насильством для досягнення певних політичних, релігійних чи інших публічних цілей, за наявності основного конструктивного елементу – мотиву злочинного терористичного діяння – залякування державної влади, суспільства або його частини. На нашу думку, найбільш влучним є визначення М. Стрімскої, яка визначає сутність сучасного тероризму як обґрунтований метод використання радикального насильства, головна мета якого – досягнення певного психічного ефекту [2, с. 160].

Поняття тероризму взаємопов'язане із потенційними загрозами, які можуть виникнути в державі. Зважаючи на сучасний стан національної без-

пеки в умовах економічної нестабільності, доцільно виділити наступні загрози: диверсійні дії військових та збройних формувань, в якості дестабілізуючого фактора з боку держави-агресора; екологічний тероризм, направлений на погіршення стану довкілля на території України; інформаційний тероризм, спрямований на маніпулювання інформаційним простором держави; ядерний тероризм, який пов'язаний з незаконними транзитними перевезенням радіоактивних компонентів, матеріалів та ізотопів, а також наявності атомних електростанцій на території країни; хімічний та бактерологічний тероризм, який зумовлений низьким рівнем санітарного та епідеміологічного контролю, відсутністю системної сертифікації товарів; державний тероризм, який сприймається в якості силового впливу на внутрішньополітичні конфлікти усередині держави; ескалація внутрішніх збройних конфліктів, які виступають одним із методів реалізації політичних прав і свобод шляхом силових, озброєних протистоянь із військовими, поліцейськими та органами державної влади [3, с. 42].

В нинішніх реаліях актуальною є Резолюція №2322, прийнята 12 грудня 2016 р. Радою Безпеки Організації Об'єднаних Націй, яка закликає держави до укріплення та розширення міждержавної взаємодії та взаємодопомоги у сфері боротьби з тероризмом, обміну інформацією щодо терористичних організацій та бойовиків-терористів, включаючи їх біометричні та біографічні дані [4]. Варто відмітити, що в даному міжнародно-правовому акті зафіксовані основні постулати, пов'язані із тероризмом як однією із найбільш серйозніших загроз миру та безпеці людства, розробкою можливих шляхів мінімізації негативних наслідків вчинення даних суспільно небезпечних дій для світової спільноти.

На нашу думку, важливим етапом в боротьбі з тероризмом на національному рівні є розробка та прийняття Концепції боротьби з тероризмом в Україні. Так, даною концепцією пріоритетним напрямом в боротьбі з тероризмом визначається запобігання, виявлення та припинення терористичної діяльності, усунення та мінімізація негативних наслідків такої діяльності, антитерористичне забезпечення об'єктів критичної інфраструктури та інших об'єктів ймовірного терористичного посягання, інформаційне, наукове та інше забезпечення боротьби з тероризмом, розвиток міжнародного співробітництва у відповідній сфері [5].

Варто зауважити, що незважаючи на прагнення світової спільноти подолати деструктивне явище тероризму, розробку ефективних важелів ліквідації наслідків вчинення терористичних актів, проведення інформаційної

політики, спрямованої на стабілізацію суспільних настроїв в державі, повністю подолати тероризм наразі неможливо. Передусім не всі інтереси, що намагаються реалізувати шляхом терористичних акцій, розглядаються суспільством як легітимні. Цілі деструктивних культів чи організацій з расистською чи ксенофобською ідеологією найчастіше відкидаються абсолютною більшістю громадян, з іншого боку, носії цих ідеологій часто розглядають тероризм як морально прийнятну та ефективну тактику [6].

Підсумовуючи, слід сказати, що тероризм на сьогоднішній день виступає потенційною загрозою та ефективним важелем для країни-агресора або групи осіб під час здійснення підривної діяльності, дестабілізації економічної, інформаційної та політичної сфер суспільного життя. Тероризм в сучасному аспекті представляє собою складний соціально-політичний феномен, який, незважаючи на постійні зміни форм, методів та засобів вчинення, не змінює свою антилюдську суть і представляє реальну геополітичну загрозу. З огляду на це, тероризм як глобальна проблема людства є науковим і практичним питанням, яке буде актуальним ще протягом багатьох десятиліть, а тому потребує подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крутов В. В. Методологічні підходи до підвищення ефективності боротьби з тероризмом в Україні. *Тероризм і боротьба з ним: аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників*. Т. 19. Київ: НДІ «Проблеми людини»; Антитерористичний центр при СБУ України; ОНЮА, 2000. С. 138–140.
2. Ковальчишина Н. І. Тероризм: теоретичний та праксеологічний аспекти проблеми. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. № 4. С. 158–163.
3. Ліпкан В. А. Тероризм і національна безпека України. Київ: Знання, 2000. 182 с.
4. Резолюція 2322 (2016), прийнята Советом Безопасности на его 7831-м заседании 12 декабря 2016 года. *Организация Объединенных Наций. Совет Безопасности*. URL: <https://undocs.org/ru/S/RES/2322%282016%29> (дата обращения: 18.10.2020).
5. Концепція боротьби з тероризмом в Україні. Затверджено Указом Президента України від 5 березня 2019 р. № 53/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019#Text> (дата звернення: 18.10.2020).
6. Дремина Н. А. Интернациональный терроризм и террористический интернационал. *Актуальные проблемы государства и права: Сб. науч. трудов*. 2000. Вып 8. С. 98–104.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Підкуркова І. В.**

ГІБРИДНІ ВІЙНИ У СВІТОВОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ

Термін «гібридна війна» став популярним завдяки підполковнику Корпусу морської піхоти США Френку Гоффману. У своїй праці «Конфлікт у XXI столітті. Поява гібридних війн» (2007 р.) він зазначив, що гібридні війни поєднують цілий спектр різних режимів ведення війни, включаючи застосування традиційних, нетрадиційних тактик і недержавних (нерегулярних) воєнізованих формувань, організацію терористичних актів з використанням масового насильства і примусу, а також кримінальних безладів. Загалом, ідея «гібридної війни» була використана як певна аналітична конструкція, що дала б змогу пояснити ефективність дій таких недержавних утворень, як «Талібан», «Аль-Каїда», «Хезболла», у протистоянні із значно могутнішими військовими силами США та їхніх союзників в Афганістані та Іраку, а також збройними силами Ізраїлю під час Ліванської війни 2006 р. Наслідком цього стали зміна форм ведення війни, розмивання відмінностей між тероризмом, конвенційними військовими діями, криміналом, іррегулярними війнами, стирання межі між державними і недержавними суб'єктами бойових дій та їхніми неоднаковими збройними потенціалами. Концепція «гібридної війни» викликала жваві дискусії серед зарубіжних науковців.

Специфіка гібридної війни, на думку сучасних дослідників, може бути характеризована наступним чином [1–3]: 1. У гібридній війні традиційно невійськові засоби перетворюються на зброю; 2. Особливого значення набуває когнітивний вимір війни, коли елементи військового конфлікту, такі як учасники конфлікту, їхні цілі, об'єкт конфлікту, інтенсивність і тривалість боротьби, способи і засоби ведення бойових дій, результати тощо, отримують множину інтерпретацій, при тому, що у фізичній реальності їм відповідає один і той самий стан справ; 3. У гібридній війні поряд з регулярними і нерегулярними військовими діями використовуються технології створення паралельної реальності або псевдореальності (поєднання елементів справжньої та уявної дійсності). 4. Воєнна перемога у класичному розумін-

ні практично неможлива для жодної зі сторін конфлікту. За цих умов питання перемоги вирішується не у фізичному, а в інформаційному просторі, на рівні смислів, які формуються за допомогою засобів масової інформації.

Гібридна війна не є абсолютно новим явищем в світовій історії. В тій чи іншій мірі, деякі аспекти такої форми протистояння можна було помітити у Пелопоннеській війні, використанні римськими полководцями нерегулярних варварських формувань, війні за незалежність США, американо-в'єтнамській війні, концепції «затяжної революційної війни» Мао Цзедуня, боротьбі Хезболла проти ізраїльських сил безпеки, чеченських угруповань проти російської армії. Ознаки гібридної війни, в тій чи іншій мірі, можна помітити у війні Росії проти Грузії в 2008 р., коли Росії вдалося органічно поєднати безпосередню військову операцію з елементами інформаційно-психологічної, економічної та кібервійни. Нарковійна у Мексиці, яка з 2006 р. призвела до загибелі понад 50 тисяч людей.

Прикладом використання гібридної війни є конфлікт між Хезболлою та Ізраїлем. Починаючи з 2006 р. ліванському недержавному угрупованню вдалося апробувати нову модель бойових дій, поєднавши регулярні і нерегулярні форми боротьби. Хезболла використовує зброю, яку раніше могли собі дозволити лише регулярні військові формування (протитанкові і протиповітряні ракети, безпілотні літальні апарати). Проте, в останнє десятиліття загрози від гібридних конфліктів поставили під сумнів можливості міжнародної спільноти адекватно реагувати і запобігати відповідним формам військово-політичного втручання. В середині 1980-х років ізраїльський військовий теоретик М. ван Кревельд спрогнозував, що з одночасним зниженням інтенсивності міждержавних війн відбудеться зростання політичних конфліктів за участю нерегулярних збройних формувань, терористів, партизанів, польових командирів. Гібридні війни, на думку дослідників, можуть бути мультивузловими, тобто здійснюватися, як державними, так і недержавними акторами. До головних суб'єктів такої форми насилля він відніс Іран, Китай, Росію і Північну Корею.

Дії Російської Федерації на Сході України є гібридним типом воєнних дій в їхньому класичному вигляді. Тактика гібридної війни дозволяє Росії використовувати власні війська на території України без дозволу Ради Федерацій і постійно відкидати звинувачення міжнародної спільноти у військовому втручанні на територію суверенної держави. Нав'язаний Україні ззовні гібридний конфлікт стає причиною тотального руйнування економічної і соціальної інфраструктури держави, що за задумом сторони агресора

має посилити антиурядове невдоволення серед широких верств населення. Тому, у довготривалій перспективі навіть незначні військові перемоги можуть не вирішити економічні проблеми і призвести до політичної і стратегічної поразки нашої держави. Вдаючись до тактики гібридної війни Росія прагне дестабілізувати не лише Україну, але й розхитати ситуацію в середині Європейського Союзу

ЛІТЕРАТУРА

1. Попович К. В. Гібридна війна як сучасний спосіб ведення війни: історичний та сучасний виміри. *Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія»*. 2016. №2 (35). С. 75–79.
2. Кравченко В. Ю. Теорія «гібридної війни»: український вимір. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2015. №2. С. 139–148.
3. Требін М. П. Гібридна війна як нова українська реальність. *Український соціум*. 2014. №3. С. 113–127.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.**

Тараненко В. О.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 10 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ

У сучасному світі конфлікти відіграють значно важливішу роль, ніж здається на перший погляд. Невеликий конфлікт може розгорітися до масштабів розгляду спору у суді, а, якщо конфлікт виник між державами, то навіть до війни. Наслідки конфліктів можуть нести достатньо згубний характер, а тому проблема вирішення конфліктів виходить на перший план. В умовах значного розповсюдження конфліктів, що потребують вирішення та можуть бути розглянуті у позасудовому порядку, зростає актуальність інституту медіації як альтернативного способу вирішення конфліктів, що широко розповсюджений в європейських країнах. Медіація – це вид альтернативного

врегулювання спорів, метод вирішення суперечок із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту вирішити ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту [1]. Особливо важливу роль відіграє медіація у вирішенні правових конфліктів. Законодавчого закріплення медіації на сьогодні не відбулося. За весь період незалежності України на розгляд Парламенту було подано не один законопроект. Однак, на жаль, вони не знайшли підтримки у народних депутатів. Останній проект «Про діяльність у сфері медіації» № 10425 був знятий з розгляду Парламентом, у зв'язку з розпуском Верховної ради [2], проте і досі жодних кроків для офіційного врегулювання питання медіації не зроблено.

Медіація може застосовуватись для вирішення конфліктів, які не потребують витребування доказів, залучення великої кількості свідків, експертів тощо. Варто зазначити ряд переваг медіації над судом у вирішенні правових конфліктів. По-перше, суди, в порівнянні з медіаторством, мають ряд недоліків. Зокрема, до таких недоліків можна віднести: строки давності звернення до суду і підсудність; строки розгляду справ (суд у кожній справі досліджує всі матеріали, що стосуються предмета спору, — перевіряє документи, викликає свідків, аналізує інші докази, які необхідні для прийняття об'єктивного і справедливого рішення); погіршення відносин між сторонами через довгу судову тяганину. По-друге, компромісом є рішення суду, яке досягається шляхом тиску (правового примусу), і, як наслідок, підвищуються ризики невиконання прийнятого судом рішення. Між тим прийняття медіативної угоди знижує ризики такого невиконання, оскільки угода приймається в добровільному порядку. По-третє, процедура медіації є добровільною. На відміну від судів, в яких спори розглядаються незалежно від готовності сторін до взаємних поступок, процедура медіації передбачає, що сторони конфлікту відкриті для співпраці для досягнення більш вагомих цілей. Незважаючи на відсутність детальної регламентації питання медіації в українському законодавстві, такий метод вирішення правових конфліктів починає набирати популярності. В Україні існує Громадська Організація «Національна асоціація медіаторів України» (НАМУ), членами якої є медіатори у різних категоріях справ, що визнаються Кодексом етики медіатора. Зручний сайт цієї організації допомагає знайти медіатора, а також приєднатися до спільноти як фахівець в цій сфері. Також медіаторів готують і в Харкові – Центр права та посередництва та в інших як великих, так і ма-

леньких містах України, що вказує на зростаючу роль досліджуваного явища в сучасній Україні.

Отже, медіація – альтернативний спосіб вирішення правових конфліктів, який передбачає залучення незалежної сторони – медіатора та має ряд переваг над судовим розглядом спорів, проте, на жаль, поки залишається без законодавчого закріплення в Україні. Попри це, такий метод вирішення правових конфліктів має значне розповсюдження в великих містах та містечках України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про альтернативне вирішення спорів. *Український центр медіації*. URL: <https://ukrmediation.com.ua/ua/korysna-informatsiia/pro-alternatyvne-vyrishennia-sporiv> (дата звернення: 15.10.20).

2. Сидоришина Т. Медіація – нова фішка комунікації. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/mediaciya--nova-fishka-komunikaciyi.html> (дата звернення: 15.10.20).

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Таранов М. А.,
факультет адвокатури,
2 курс, 9 група,
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

СУТНІСТЬ АЛЬТЕРГЛОБАЛІЗМУ В УМОВАХ КРИЗИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Переживаючи певну кризу глобалізації, людство все частіше стикається з негативними ефектами глобалізаційних процесів, а саме: світові економічні кризи, зростання динаміки міграційних потоків, ріст стандартизованої масової культури тощо. Це не могло не призвести до зростання популярності такого соціального руху як альтерглобалізм, що виступає за пошук більш ліберальної моделі глобалізації. Враховуючи глобалізаційні процеси, а також тривалі економічні та політичні проблеми в Україні, вважаю важливим знайти правильний подальший розвиток світового співтовариства через аналіз соціально-політичної бази альтерглобалізму.

Прискорена глобалізація світових економічних процесів припадає на кінець 70-х – початок 80-х років ХХ ст. У ці часи внаслідок глобальної фінансової лібералізації та розгортання приватизації у більшості країн, що розвиваються, були встановлені комфортні умови для поширення розвитку міжнародних кредитних відносин [5, с. 133]. Це призвело до економічного зростання в багатьох країнах, а також сприяло взаєморозумінню між державами. Проте, незабаром почався відчуватися головний наслідок глобалізаційних процесів – збільшення взаємозалежності економік окремих країн світу. Кризові ситуації в економіці окремих розвинених країн досить швидко набувають масштабів світової кризи. Після критики політиків та вчених, на міжнародній арені поступово сформувалась ідеологія аниглобалістського руху, з якого потім утворилась більш м'яка його версія – альтерглобалізм [1].

Альтерглобалізм – це теорія та ідеологія демократичної глобалізації, ідейно-політичного обґрунтування нового світового порядку з позицій широкої демократичної громадськості [4]. Головною відмінністю альтерглобалізму від антиглобалізму є те, що перші не протистоять глобалізації як такій, і навіть підтримують деякі аспекти цього процесу, вважаючи глобалізацію закономірним та об'єктивним явищем. Саме пошук альтернативних шляхів розвитку соціально-економічної світової системи є головною метою альтерглобалізму. При цьому акцент робиться на нейтралізації негативних наслідків глобалізації та актуалізації позитивних.

Організація альтерглобалістичного руху вирізняється відсутністю централізованої структури, яку очолює лідер [2, с. 116]. Цілісної ідеологічної системи, яка б координувала діяльність представників цього руху, на сьогодні фактично не існує. Це є наслідком мережевого характеру та широкого кола учасників альтерглобалізму. Основними видами діяльності є демонстрації проти проведення саммітів міжнародних інститутів та проведення власних соціальних форумів, на яких аналізується процес глобалізації. Характеризуючи альтерглобалізм, необхідно звернути увагу на задачі цього соціального руху, серед яких виділяють: збереження національної та культурної ідентичності, протест проти розподілу країн відповідно до рівня їх фінансового розвитку, заперечення ідеологічної монополії та відмова від ієрархічних принципів взаємодії між країнами, зміна у перерозподілі ресурсів (передача в суспільну власність природних ресурсів, культурних благ тощо) та створення сприятливих умов для розвитку національної економіки [3, с. 82–83]. Перераховані задачі спрямовані в першу чергу проти корпора-

цій, які, використовуючи механізм державної влади, впливають на економічну систему країни та прискорюють процеси глобалізації. Що стосується політичної сфери, то альтерглобалізм передбачає становлення демократії участі, якій характерна активна участь пересічних громадян у формуванні державної політики як невід'ємному атрибуту демократичної держави [3, с. 82]. Соціально-політичній базі альтерглобалізму притаманні інтеркласовість, полідемографічність, екстериторіальність та соціальний плюралізм, що втілюється участю представників різних суспільних верств [4]. Проте, ідеологія альтерглобалізму містить також низку серйозних проблем. На сьогодні не має чітко оформлених соціально-політичних проєктів реалізації альтерглобалістичних ідей, а розбіжності бачення перспектив глобалізації серед представників руху створює додаткову плутанину. Окрім того, на ставлення суспільства до цієї ідеології серйозно впливає її негативна репутація радикального руху, що втілює в собі ідеї анархізму, екологізму та антиамериканізму [4].

Таким чином, негативні наслідки глобалізації відображаються на всьому людстві, що спричинило появу соціального руху альтерглобалістів. На сьогодні альтерглобалізм має на меті пошук альтернативних проєктів, щоб мінімізувати загострення існуючих глобальних проблем. І хоча зараз відсутність цілісної ідеологічної системи заважає ефективному функціонуванню цього руху, альтерглобалізм має перспективи подальшого розвитку та формування соціально-політичного проєкту, який зможе подолати глобалізацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коржов О. Ю. Стан наукової розробки проблеми феномену альтерглобалізму як ідеології руху антиглобалізму. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. 2012. Том II, Вип. 18. С. 115–120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uk_msshkr_2012_18%282%29__27 (дата звернення: 20.10.2020).
2. Маласай Т. М. Дилема «глобалізм – альтерглобалізм» в контексті кризових тенденцій глобалізації. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2013. Т. 20, Вип. 23(1). Політологія. С. 114–118.
3. Радченко Л. М. Альтерглобалізм та антиглобалізм: сутність і вплив на розвиток глобалізації. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2018. Вип. 23. С. 80–84.
4. Тихомирова Є. Б. Альтерглобалізм (у політиці). *Велика українська енциклопедія*. URL: [https://vue.gov.ua/Альтерглобалізм_\(у_політиці\)](https://vue.gov.ua/Альтерглобалізм_(у_політиці)) (дата звернення: 20.10.2020).

5. Фурманець К. Л. Особливості розвитку й наслідки фінансової глобалізації: історія та сучасні тенденції. *Наукові праці НДФІ*. 2013. Вип. 3. С. 132-140.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Підкуркова І. В.**

Тарасова М. О.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

КРИЗА РЕАЛІЗАЦІЇ «ПРОЕКТУ» ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ НЕДОЛІКИ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Хоча в Конституції України проголошено ідею правової, демократичної й соціальної держави, але на практиці країна з кожним роком лише віддаляється від статусу «правової». Ця проблема впливає з багатьох причин, але однією з найважливіших залишається низький рівень правосвідомості людей. Питання політичної й правової культури активно досліджується в українській науці [1]. З наукової точки зору правосвідомість і політична культура відображають дійсний стан правової системи, досконалість дії законодавства, засвоєння населенням правових цінностей та здійснення ви-мог верховенства права [2].

Громадяни через необізнаність майже не прагнуть підвищити свій рівень побутових знань у політиці й праві. Вони розчаровані, що держава побудована так, що гідність, життя і здоров'я, справедливе та неупереджене правосуддя, які мають бути найвищими цінностями і гарантуватися державою, все більше залишаються лише їхньою справою. Рівень політичної культури підтримується здебільше ЗМІ, які частіше акцентують увагу на сенсаціях, топ-новинах, а не правдивій інформації, або з цих каналів лунають політичні гасла. Люди втрачають довіру до політико-правових інститутів. Крім того, пост-майданний досвід України на жаль показав, що несумлінним політикам при владі не вигідно підвищувати рівень правової та політичної культури громадян; бо керувати, контролювати і цинічно принижувати тих, хто і не намагається відстоювати свої права, набагато легше.

Звісно, було б ідеалістично вимагати від людей, щоб вони розбиралися в нюансах права, як юристи. Але якщо будувати в країні правову державу, то розуміти основні принципи і норми права повинен кожен. Також не час змінювати Конституцію у кризовий період, чи видавати безліч нових законів, які потім не виконують навіть їх автори. Лише від змін законодавства рівень правової культури не підніметься, коли більшість людей навіть не знає щодо компетенцій гілок влади та їх чинних органів. Проте, мало хто визнає своє правове і політичне неучтво, наголошуючи обізнаність у державно-політичних новинах, депутатських конфліктах тощо. Але це нічого не варто без мінімальної готовності аналізувати інформацію стосовно політико-правових процесів і подій на підставі розуміння нормативної бази.

Тому, на нашу думку, єдиний шлях для розвитку політичної й правової культури молоді – це почати виховання і політико-правове просвітництво дітей у школах, де слід вводити відповідні обов’язкові дисципліни, які мають вести фахівці з права і політичних наук. Ці знання можуть і не бути пов’язані з майбутніми професіями, але точно стануть у пригоді дорослим громадянам, які цінують свої права та інтереси, хочуть експертно оцінювати дії влади, її рішення та реформи. Поки ми не зрозуміємо всю важливість ситуації, що право і політика регулюють наше життя кожен день, і їх не варто ставити в один ряд із другорядними предметами, рівень політико-правової свідомості й культури ніколи не підніметься. Також, звісно, необхідно підвищувати рівень і якість життя населення, бо очевидно, що людина, яка має нормальний добробут (а не виживає, намагаючись прогородувати себе і сім’ю), не стане вчиняти свідомих правопорушень.

У підсумку зазначимо: українське суспільство поки що перебуває у перехідному, транзитивному стані, бо високий рівень правової та політичної культури – одна з головних ознак правової держави, але досягнення цього стану в нашій країні є перспективою. Без розвиненої суспільної правосвідомості неможливо, щоб люди могли відчувати «дух закону» і легітимізувати владу, відповідно й постане питання про вдосконалення нормативної бази держави, яка не буде обмежувати людей у їх правах, а сприятиме їх реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Правова і політична культура українського соціуму за умов модернізації політико-правового життя : монографія / [О. О. Безрук, Л. М. Герасіна, І. В. Голковко та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2016. 560 с.

2. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні: монографія / Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. Харків: Право, 2009. 351 с.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор *Герасіна Л. М.*

Ткачов В. С.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 19 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ У ФОРМУВАННІ ІМІДЖУ ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ

Сьогодні соціум знаходиться на етапі трансформаційних процесів, що безпосередньо пов'язані зі становленням та стрімким розвитком інформаційного суспільства, логічним наслідком чого є запровадження та активне залучення Інтернет технологій в життя не лише пересічних громадян, а й у діяльність представників органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Останнє десятиліття характеризується підвищенням рівня ролі соціальних медіа саме в політичній сфері, оскільки Інтернет є одним із потужних механізмів проведення іміджевих технологій щодо формування образу (іміджу) представників політичної влади. Саме цей факт і актуалізує вивчення даного питання.

У сучасному суспільстві фактор іміджу відіграє особливу роль у політичних процесах. Бо імідж має підкреслити найкращі характеристики політичного діяча, наприклад, порядність, професіоналізм, освіченість, відповідальність, інтелігентність, шанобливе і уважне ставлення до людей, здатність вести за собою. Сприйняття представників сфери державного управління, вироблене завдяки створеному іміджу політика, може вплинути на хід і результати виборів, а політичний імідж державної влади загалом здатний вплинути на вектор розвитку країни, її місце на міжнародній арені. Якщо для пересічного громадянина використання мережі Інтернет – це повсякденний процес, то для представників політичної влади – застосован-

ня мережі Інтернет є не лише однією з потенційних можливих форм підтримання контактів з мільйонами людей, а й усвідомлення того, які події мають місце у державі, як народ сприймає те чи інше управлінське рішення, нарешті, дізнатися про ставлення громадян до нього самого і, якщо йому це не байдуже, підкорегувати свій імідж.

Враховуючи те, що Інтернет як своєрідний інформаційний простір не закріплений за конкретним власником, це означає, що у такій мережі доступ до інформації є відкритим, а сама інформація не обмежується цензурою, це є досить вагомими аргументами для використання його у поточній діяльності суб'єктів влади різних рівнів. У суспільства формується ставлення до представника політичної влади, як правило, не в наслідок особистого із ним спілкування, а як результат його інтерпретацій та уявлень у рамках комунікаційних процесів. Так, політичний імідж є своєрідним як політичним, так і інформаційним продуктом, котрий можна охарактеризувати як певний зв'язок між конкретним політичним діячем та його електоратом, який одержує найбільш вигідні аспекти образу політика, дозволяє виборцям ідентифікувати особистість кандидата і виділити його із загального ряду, відчувачаючи до нього довіру, що особливо важливо під час виборчих кампаній при формуванні владних інституцій.

Сьогодні найбільш дієвими є такі засоби комунікацій як веб-формули, геосоціальні мережі, підкасти, блоги та мікроблоги, соціальні новини. Враховуючи велике різноманіття соціальних медіа, сучасні політики віддають пріоритет соціальним мережам. Найбільш «привабливими» за критеріями гендерної приналежності, віку, соціальному положенню користувачів, кількісному складу аудиторії, для них є такі мережі, як: «Instagram», «Facebook», «Twitter». Концепція спілкування з електоратом забезпечує можливість для політиків через власний аккаунт прямого спілкування з можливістю отримання зворотного зв'язку для розв'язання нагальних для такої групи проблем.

Таким чином, формування іміджу представників політичної влади відбувається, серед іншого, за допомогою мережі Інтернет через впровадження в масову свідомість відповідних образів суб'єктів політичної влади, що допомагає репрезентувати політика як особу, якій можна довірити керувати державою та суспільством.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Товстик А. О.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 6 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ГЛОБАЛЬНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ВИКЛИК СУСПІЛЬНОМУ РОЗВИТКУ

У ХХІ ст. перед світом постала дилема перспектив суспільного розвитку, пов'язана з новими міжнародними викликами, одним із яких є глобальний тероризм. Над цим питанням працювали багато відомих вчених — У. Бек, С. Гантінгтон, В. Іноземцев, Г. Мирський, Д. Ольшанський, М. Требін та інші. Вони намагалися вивчати, аналізувати це позаправове явище, що має і соціально-політичне коріння, будувати шляхи подолання цієї проблеми; проте, терористична діяльність зберігається, тому питання залишається актуальним й донині.

Об'єктом даного дослідження є тероризм як виклик прогресивному соціальному розвитку. Відповідно, предмет — людина і держава у політико-правовому житті світу.

Будь-який терористичний акт спрямований на дестабілізацію соціальних відносин та інститутів шляхом насилля, що здійснюється з боку злочинних транснаціональних угруповань, об'єднаних спільною ідеологією. Важливу роль у сприйнятті масовою свідомістю глобального тероризму відіграють деякі засоби масової інформації, що «ослаблюють національні механізми управління громадською думкою». ЗМІ формують медійне соціально-економічне та геополітичне середовище для сприйняття суспільством терористичних дій. Саме телепростір інколи може виступати головним збудником різних форм терористичних актів. Підтвердження цим думкам надають дослідження, проведені американськими та французькими психіатрами, які опитали понад 300 терористів, зокрема тих, які викрадали літаки; при цьому 98% з них стверджували про вплив на них відповідної медійної продукції (інтерв'ю з терористами, репортажі, які висвітлювали насильницькі дії, бойовики, гангстерські фільми).

Основними причинами виникнення глобального тероризму є загальна світова конфронтація, до якої відносять транснаціональні зіткнення інтересів суб'єктів масштабного простору (держав) на основі принципових відмінностей у культурній, політичній, економічній та релігійній сферах. Одну

із причин виникнення глобального тероризму У. Бек убачає у неоліберальній ідеології, і, відповідно, у неоліберальній політиці держави, Д. Ольшанський — у «революційному нетерпінні та маніпулятивному і кровожадному політиканстві», а В. Іноземцев — у глобальному політичному протистоянні двох частин світу. Парадокс, але важливу роль у поширенні тероризму відіграли новітні досягнення науково-технічного прогресу: генні технології; нанотехнології; новаційні технології, які специфічно провокують певні терористичні дії, та водночас стають важливим інструментом їх реалізації. Кожна із форм глобального тероризму потребує особливих механізмів боротьби з ним; але шляхів мирного його усунення не існує. Вбачається, аби максимально протистояти тероризму країнам сучасного світу доцільно насамперед поєднати зусилля. Одним із засобів протистояння викликам глобального тероризму є формування ефективної системи державного управління, міжнародної юстиції, реалізація державами принципів міжнародного права, які не повинні суперечити національному праву. Більшість дослідників наполягає на необхідності «розробити та ратифікувати міжнародну конвенцію проти тероризму», яка б не лише тлумачила це поняття, а й формулювала вимоги міжнародного переслідування терористів на правовій основі, тим самим створюючи єдиний універсальний правовий простір.

Виходячи із вищезазначеного, можна сказати, що для подолання викликів глобального тероризму світ має докласти відповідних масштабних політико-правових зусиль, які б єднали країни світу у боротьбі зі спільним ворогом та злочинними викликами суспільному прогресу.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор Герасіна Л. М.

Тризно С. О.,
факультет адвокатури,
2 курс, 3 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Під поняттям громадянське суспільство ми розуміємо сукупність існуючих у суспільстві неполітичних відносин. Ця сукупність включає в себе соціальні, господарські, духовні, культурні, сімейно-побутові відносини

і інститути, а також роль, положення, права і обов'язки громадянина в системі суспільних зв'язків та інститутів. Головним завданням громадянського суспільства є гарантування захисту перед державою особистих інтересів громадян та їх об'єднань[1, с. 58].

Важливим завданням є перетворення України на дійсно демократичну державу, оскільки саме демократичний політичний режим визначає заснування дієздатного громадянського суспільства. На жаль, й досі Україна не позбавилася низки цінностей, притаманних Радянському Союзу, відображення яких ми можемо бачити в різних сферах суспільства. Одним з прикладів цього є неприйняття людей нетрадиційної орієнтації. За часів сталінського режиму в Радянському Союзі за чоловічу гомосексуальність було запроваджено кримінальне покарання. Формально ця стаття кримінального кодексу скасована, але активно негативне ставлення до даного явища в суспільстві залишилося. При цьому, незважаючи на двадцять дев'ять років непослідовних і нерішучих реформ, з однієї з 15 республік у складі СРСР ми перетворилися на незалежну державу, яку визнали всі країни світу, а з більшістю з них встановлені дипломатичні відносини.

Ще однією проблемою України можна вважати значну соціальну диференціацію, яка з самого початку незалежності й до сьогодні відбувається надшвидкими темпами. За дослідженнями Інституту соціології НАН України у серпні 2014 р. 13,6% населення асоціювали себе з бідними; 30,6% вважали, що, скоріше, відносяться до бідних, ніж до середнього класу; 25,1% бачили себе ближчими до середнього класу, ніж до бідних; 24% визначали себе як середній клас; 3% вважали, що відносять себе, скоріше, до середнього класу, ніж до еліти; 1% схильні вважати себе ближчими до еліти, ніж до середнього класу; 0,2% називали себе елітою. Ситуація у 2020 р. лише погіршилася. За отриманими результатами дослідження вченими Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України у категорію бідних потрапить 45% населення України за підсумками 2020 р., що «За підсумками 2020 року рівень бідності збільшиться до 45%, що на 17% вище значення 2019 р. []».

Також важливою проблемою можна вважати неправильно обраний напрям розвитку громадянської свідомості в Україні. В основі державної політики ми можемо бачити систему відтворення європейського напрямку розвитку та орієнтацію на європейські цінності. Це призводить до резонансу між істинними цінностями, засадами і прагненнями та їх офіційно декларованими проєкціями. Труднощі створення громадянського суспільства в Україні ми можемо визначити ще й через слабку політичну позицію

окремих громадян. В Україні політичні позиції громадян є розмитими, обумовленими, насамперед сімейними зв'язками. Сторонніх людей часто сприймають як потенціальних ворогів. Це не може сприяти створенню сучасного суспільства, в якому буде достатній рівень довіри між громадянами. Існування справжнього громадянського суспільства можливе лише в країні з ефективною соціально орієнтованою економікою, яку складають вільні громадяни і яка ґрунтується на засадах толерантності, відповідальності, вміння йти на компроміси. Ми маємо втілити в життя принципи соціальної справедливості щодо співвідношення інтересів осіб, суспільства і держави з метою зміни ментальності громадян, сприяти формуванню вільної особистості з високим рівнем політичної, економічної і правової культури. Для забезпечення рівності між процесами розвитку громадянського суспільства і розбудови держави, вони мають виконуватися синхронно. На конституційному рівні має бути закладена якісно нова модель правової організації життя людини і суспільства, за якою весь державний і суспільний механізм спрямований на реалізацію і захист прав та свобод людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку: монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2013. 536 с.

2. Брыль Р. Бедность в Украине коснется 45% населения. Это значительно выше докризисных прогнозов. URL: <https://finance.liga.net/ekonomika/novosti/rost-urovnya-bednosti-v-2020-godu-45-naseleniya-ukrainy-budut-schitatsya-bednymi-prognoz> (дата обращения: 24.10.2020).

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор Погрібна В. Л.

*Тріленко А. С.,
міжнародно-правовий факультет,
2 курс, 2 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ІДЕОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК У СУЧАСНІЙ ВІЙНІ

У сучасній війні ідеологічний чинник (потенціал), що включає сукупність висунутих ідей, кількість і якість фахівців і технічних засобів, мис-

тецтво ідеологічно-пропагандистської діяльності, відповідні кампанії та операції, вирішує кілька стратегічних завдань [1]. Перш за все, це зміцнення могутності своєї держави і її збройних сил, забезпечення їх переваги в силі духу, стимулювання самовідданості та героїзму, ініціативи та творчості, успішного ведення бойових дій, всебічне сприяння досягненню і закріпленню військової і політичної перемоги. Ідеологія і політика покликані звести в єдину силу владу, збройні сили і народ, забезпечити непорушну монолітність цієї головної тріади війни, без якої неможливий успіх [2]. Для перемоги необхідно єдине розуміння суб'єктами тріади цілей війни, сприйняття їх як своїх власних, готовність зробити все для їх досягнення. Експертами вважається, що велика військова акція може бути успішною тільки за умови високої (понад 70%) або, в крайньому випадку, середньої (від 40 до 70%) підтримки її населенням. Друга стратегічна задача ідеології у війні – руйнувати соціальну тріаду противника, підривати довіру його народу й особового складу збройних сил до влади, стимулювати внутрішні протиріччя; послаблювати моральний дух, віру в досягнення успіху; переконувати в своїй перевазі, схилити противника до припинення збройної боротьби, здачі в полон і капітуляції.

На думку фахівців, ключовою умовою перемоги практично у всіх конфліктах став підрив морального духу військ і стимулювання хвилювань в офіцерському корпусі. Істотну роль у збройних конфліктах початку ХХІ століття буде грати співвідношення рівнів морально-психологічної стійкості сторін і особливо вищого командного складу.

Велике значення для результату збройних конфліктів матиме наявність інструментів ведення інформаційної та пропагандистської роботи серед військ і населення супротивника. Досягли великої ефективності і швидко удосконалюються технології, що дозволяють перелаштовувати на бажаний лад свідомість цілих народів і їх армій, змінювати умонастрої, брати найнеприступнішу фортецю – людську голову, визначати настрій правлячих і військових еліт. Ідеологічне програмування, експорт і повсюдне впровадження потрібних стереотипів мислення і поведінки – стрижень сучасного збройного протиборства. Багаторазово зросла сила ідеологічних і психологічних ударів, які обрушують агресори на свої жертви перед початком і в ході сучасних війн. Той факт, що у війнах стикаються сторони, які мають в основі соціально однорідну політику й ідеологію, ще не свідчить про мінімізацію ідеологічної боротьби, як іноді вважають.

Третьою стратегічною метою ідеології у війні є завоювання світової суспільної думки, збільшення числа союзників і друзів. Суспільна думка і засноване на ній масове практичне ставлення до війни часто визначають, бути війні чи не бути. Той, хто притягне її на свою сторону, отримає додаткові шанси на досягнення перемоги. Навіть у випадках обмежених конфліктів, локальних і регіональних війн, не кажучи вже про масштабні, зона інформаційно-ідеологічної боротьби охоплює не тільки ворожі сторони, а практично весь світ, всю структуру міжнародних відносин і організацій.

Істотно зростає глибина і розгалуженість впливу на кожну клітинку суспільного організму, свідомості і почуттів людини. У цьому бере участь вся світова і внутрішньодержавні системи ЗМІ під безпосереднім впливом вищих політичних діячів, державних і коаліційних ідеолого-політичних структур. Військові дослідники вважають, що суспільна думка як така стала знаряддям війни, тобто не просто створює сприятливий фон, а є потужним засобом впливу на противника, істотно визначає його самопочуття і поведінку, особливо керівництва країни і збройних сил. Удосконалюються технології управління (маніпулювання) цим знаряддям, в тому числі через вплив на підсвідомість.

Вирішення перерахованих завдань ідеології відрізняється своєрідністю на кожному етапі підготовки і ведення війни, перебуває у тісному зв'язку з військово-політичними, стратегічними і оперативно-тактичними планами і рішеннями, змінами загальної політичної і військової обстановки, перипетіями збройної боротьби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Требін М. П. Гібридна війна як нова українська реальність. *Український соціум*. 2014. №3 С. 113–127.
2. Баранівський В. Ф. Ідеологічні засади війн у сучасному світі. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. №4. С. 357–361.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.**

Трубчанінова А. С.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 4 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Українське суспільство зараз проходить через низку дуже динамічних соціальних та політичних змін, а це не може не впливати на кожного громадянина держави та молоді, зокрема. До того ж, відбувається інформатизація суспільства, що також чинить певний вплив на розвиток молоді. У нашій країні дійсно відбуваються кардинальні зміни суспільних відносин і соціальних інститутів, тому вивчення соціалізації молоді в сучасних умовах є проблемним питанням. Соціалізація – це складний і тривалий процес включення особи в систему соціальних відносин та зв'язків, активної взаємодії цієї особи з оточуючими, унаслідок чого особа усвідомлює певні соціальні норми, цінності, зразки поведінки, які забезпечують їй нормальну життєдіяльність у суспільстві. Варто зазначити, що соціалізація триває протягом усього життя людини, однак, у підлітковому віці вона має найважливіше значення, оскільки саме в цей період індивід проходить крізь формування основних підвалин свого світогляду, формування цінностей та зразків поведінки.

Щодо особливостей соціалізації молоді, то окрім тих ознак, що безпосередньо впливають з наведеного вище визначення цього процесу, виокремимо ще декілька: а) вагомий внесок у соціалізацію молоді вносить виховання, основи якого, звісно, закладаються в сім'ї, однак, у подальшому виховання більшою мірою молодь отримує в закладах освіти, тому важливим є формування такої системи освіти, яка, окрім професійних навичок та знань закладатиме правильні підвалини розвитку особистості, а також допомагатиме індивіду інтегруватися в суспільство; б) важливим питанням є професійне самовизначення особи, тому що початок професійної діяльності вплине на подальший розвиток особи, формування особистості та соціальні

зв'язки; в) у процесі соціалізації формуються ціннісні орієнтири особи, зокрема, і під впливом процесів, які відбуваються в державі, тому важливим є провадження державою такої політики, яка була б спрямована на підтримку молоді та допомагала формувати правильні якості характеру та ціннісні орієнтири; г) стрімкий розвиток інформаційних технологій зумовив якісно нові зміни в процесах соціалізації особистості, наразі кожен індивід має можливість отримувати величезну кількість інформації, тому дуже важливим є питання якості контенту, який споживає молодь.

Проблеми, які виникають у процесі соціалізації молоді та фактори, які до них призводять: а) постійні експерименти в системі освіти не йдуть на користь професійному самовизначенню індивіда, тому нагальним питанням є впровадження продуманої та ефективної реформи освіти, яку не потрібно буде постійно змінювати та впроваджувати нові експерименти; б) інформатизація суспільства не завжди має позитивний вплив на соціалізацію індивіда, тому що окрім великої кількості корисної інформації є й така інформація, яка закладає геть неправильні поведінкові та ціннісні ідеали. Наприклад, у сучасній рекламі доволі часто можна побачити «ідеальний стиль життя», який не є досяжним для пересічного громадянина, що призводить до складностей інтеграції індивіда в суспільство, оскільки відбувається суперечність реального світу та віртуального. Також в мережі Інтернет відсутній будь-який контроль над особою, тому вона може поширювати будь-які дописи, навіть якщо вони суперечать загальноприйнятим нормам моралі; в) сучасна молодь втрачає певний ідеал суспільства і прагне до індивідуалізації в такому масштабі, що якісь суспільні цінності просто нівелюються, що призводить до повної відсутності інтересу молоді до суспільно-політичних процесів, що врешті-решт чинить негативний вплив на розвиток держави в цілому.

Отже, соціалізація молоді є важливим процесом, оскільки від розвитку, ціннісних орієнтирів, віри в ідею та інтеграції в суспільство молоді залежить розвиток України в майбутньому. Саме сучасна молодь буде через деякий час впливати на основні процеси державотворення, тому задля успішного функціонування держави та суспільства необхідно сприяти нормальному процесу такої соціалізації з формуванням у молоді правильних цінностей та зразків поведінки.

*Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Требін М. П.***

Фартух І. С.,
факультет адвокатури,
2 курс, 4 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВІРТУАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ

Процес становлення і розвитку молоді нерозривно пов'язаний з явищем соціалізації, яке відіграє важливу роль у формуванні свідомості індивіда. Закладений у ранньому віці потенціал особистості накладає відбиток на все її подальше життя. У сучасному світі важливим чинником соціалізації молоді є інформаційний простір, що насичений різноманітністю джерел для отримання, опрацювання та використання залученої інформації. Становлення ефективного інформаційного суспільства можливе лише за умов формування високодуховної, соціально активної, інформаційно обізнаної особистості, яка здатна раціонально оброблювати отриману інформацію. Однак, відсутність реальної можливості фільтрування джерел, що потрапляють до інформаційного потоку, призводить до негативного його впливу на соціалізаційний процес та деформування свідомості індивіда.

Постійне збільшення ролі глобальної інформаційної мережі Інтернет призводить до поступової руйнації традиційних механізмів соціалізації і пропорційного зростання значимості процесів медіасоціалізації та кіберсоціалізації. Нераціональне використання інтернет-технологій як великого надбання людства породжує поширення негативних явищ, що фактично нав'язуються в якості нових суспільних цінностей. Мова йде про ідеї екстремізму, суїцидальні настрої, пропаганду насильства, расизму, гомофобії тощо. Здебільшого це характерно для такого ресурсу обміну інформацією як соціальні мережі, змістовне наповнення яких не знає жодних кордонів і табу через відсутність жорстких форм контролю. Дуже яскравим прикладом є історія інтернет-групи «Синій кит», засновники та утримувачі якої підштовхували підлітків до самогубств.

Зазвичай віртуальний світ сприймається в якості кращої альтернативи світу реальному юнаками та дівчатами, схильними до асоціальних вчинків та соціопатії. Анонімність та відчуття повної свободи створює для них більш

сприятливі умови для досягнення цілей, недоступних у матеріальному світі. Так, досягнення нових рівнів у віртуальних багатокористувацьких іграх стали для інтернет-залежної молоді значно більш важливими, ніж саморозвиток і досягнення висот в умовах життєвих реалій. Вкрай небезпечною є також надмірна відвертість у мережі. Розголошення своїх персональних даних користувачами, які роблять це з метою пошуку нових віртуальних друзів та спілкування з ними, часто призводить до кіберзлочинів проти них. Віртуалізація соціального простору деформує поняття особистого життя, продукує тотальну переоцінку цінностей і зміну ціннісних орієнтацій особистості, бо для встановлення соціальних контактів вже не обов'язково налагоджувати реальний зв'язок, отже, під сумнів ставиться значущість комунікацій людей у матеріальному світі як важливого чинника соціалізації.

Таким чином, віртуалізація соціального простору створює чимало проблем у процесі соціалізації молоді. Внаслідок цього здійснюється колосальний вплив на різні сфери суспільних відносин. Однак, наявність таких проблем не означає необхідності відмовитися від діджиталізації суспільного життя, адже вона забезпечує підтримку соціального та економічного розвитку держави, головну роль в якому в майбутньому має відігравати саме молодь.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор Погрібна В. Л.

Федоритенко В. С.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 9 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

УКРАЇНА В ПОШУКАХ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ДЕМОКРАТІЇ

Протягом усієї своєї історії українці прагнули створити ідеальне суспільство, самостійне, незалежне, вільне та правове. Колишня тоталітарна радянська система лише декларувала особисті свободи громадян, проголошуючи себе правовою державою, а на практиці переслідувала будь-який

прояв вільнодумства. Тому у значній частини старшого покоління не виробилася звичка боротися за свої права. Але майже тридцять років тому разом із незалежністю українська держава отримала можливість втілювати в життя пріоритетні принципи демократії, обирати соціальний механізм її остаточного втілення. Щоб демократія закріпилася у суспільстві як нова політична культура і система відносин важливо не лише розуміти її сутність, а й дотримуватись фундаментальних принципів. Україна належить до держав, в яких демократичні традиції ще не склалися. Як стверджує один з дослідників демократії Е. Мак-Грю: «... демократія має визрівати на національному ґрунті поступово і послідовно, її межі повинні бути зумовлені логікою розвитку посткомуністичного суспільства, його трансформацією» [1, р. 156]. При цьому важливо наголосити на відсутності різниці в готовності до виконання демократичних правил та обов'язків суспільного життя між молоддю, яка народилася і виросла в незалежній Україні, і старшого покоління, яке прожило більшість свого життя в умовах тоталітаризму та складного переходу колишньої радянської політичної системи до демократичної, з безліччю варіантів пристосування демократії під інтереси, перш за все, правлячої верхівки. До сьогодні в нашій країні діє механізм створення політичної системи, яку деякі фахівці називають псевдодемократією. Після проголошення незалежності України та вибору курсу на демократію, в основі політики нашої держави й досі залишаються архаїчні прояви радянськості. Певна частина народу очікує приходу до влади вождя, на зразок кіногероя з фільму «Слуга народу» – В. Голобородька, а влада, як і раніше, все тільки збирається врахувати інтереси громадян, особливо в обіцянках майже усіх кандидатів в різні інститути влади під час виборчих кампаній.

Змін можна досягти лише з урахуванням інтересів усього суспільства, але це вимагає повної соціальної рівності. Ідею соціальної справедливості неможливо втілити у життя, поки існуватиме поляризація на невелику групу багатих, в руках яких усі важелі влади та переважну більшість бідних, особливо соціально незахищених верств населення, що призводить до напруженості й конфліктності у різних сферах. Суспільство з яскраво вираженою соціальною нерівністю насправді є серйозною перешкодою для демократії.

Отже, становлення дієвої громадянської самоорганізації: суспільства здатного до конструктивного вирішення важливих питань, спроможне забезпечити легітимність владних інститутів і представництво суспільних інтересів, що сприятиме подальшому демократичному розвитку держави.

Існують різні моделі демократії: консолідовані та напівконсолідовані (існують в державах, що досягли значного успіху в розбудові демократичного суспільства); псевдодемократії (характерні для країн, де наявні певні досягнення у реформуванні політики, різні перетворення мають суто формальний характер); авторитарні демократії та інші.

Політичний режим України має всі суттєві елементи реальної демократії, проте їх просування відбувається надто повільно. Для подальшого активного вдосконалення демократичних основ розвитку суспільства необхідно позбутися псевдодемократичних вад таких, як, наприклад, плутократія, олігократія, охлократія і спрямувати зусилля соціуму на утвердження демократичних форм управління, формування громадського суспільства та забезпечення пріоритету прав і свобод громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. McGrew A. Democratising global institutions: possibilities, limits and normative function. *Transnational Democracy: Political spaces and border crossing* / Ed. by J. Anderson. London: Routledge, 2002. P. 149-170.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Філіндаш Ю. В.,

Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 11 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ТЕРОРИЗМ ЯК ДЕСТРУКТИВНА ТЕНДЕНЦІЯ СУЧАСНОГО СВІТУ

Глобальні проблеми людства – це сукупність проблем та ситуацій, що торкаються життєвих інтересів усіх народів та цивілізацій. Всі ці проблеми взаємопов'язані та охоплюють усі сфери життя, стосуються багатьох країн та народів. Однією із глобальних проблем людства є саме тероризм. Сучасну міжнародне становище важко назвати стабільним. Однією з причин є розквіт тероризму, як одного із суспільно небезпечних діянь, яке полягає

у залякуванні людей і певним чином виражається в насильстві та вбивствах. Жертвою тероризму може стати будь-хто, не маючи ніякого відношення до конфлікту, який породив терористичний акт. Тероризм, а також його наслідки є однією з основних і найбільш небезпечних проблем, з якими стикається сучасний світ. Широкомасштабні теракти в багатьох країнах світу (США, Російській Федерації, Іспанії, Великій Британії, а тепер і в Україні) дають нам зрозуміти, що тероризм стає глобальною проблемою.

Розвиток тероризму найбільше припав на 60-ті роки ХХ століття, коли цілі регіони світу були покриті зонами і вогнищами активності різних за своєю орієнтацією терористичних організацій і груп. З 1968 по 1980 рр. ними було скоєно близько 6700 терористичних актів, в результаті яких загинуло 3668 і поранено 7474 людини. У 70–90-х рр. ХХ ст. набув поширення міжнародний терор (вбивства або викрадення глав іноземних держави і урядів, їх дипломатичних представників, вибухи приміщень посольств, місій, міжнародних організацій, вибухи в аеропортах і вокзалах, угон повітряних судів). В даний час спостерігається зростання суспільної небезпеки тероризму як для міжнародних відносин, так і для національної безпеки, конституційного ладу і прав громадян різних за своїм рівнем країн світу. Завдяки досягненню сучасної науки і техніки, терористи почали використовувати різноманітними види зброї, засоби її доставки, сучасні засоби зв'язку.

Будь-яка терористична діяльність здійснюється цілеспрямовано й завжди передбачає наявність певної мети. Тероризм – це спосіб, за допомогою якого організовані групи прагнуть досягти проголошеної ними мети. Мета тероризму полягає у тому, щоб домогтися породженню таких подій, як революції, дестабілізації суспільства, розв'язання війни з іноземною державою, здобуття незалежності деяких територій, падіння престижу влади, політичних поступок з боку влади. Головна мета полягає у досягненні певних політичних та релігійних чи інших соціальних змін. До основних причин виникнення тероризму можна віднести: 1) загострення протиріч у політичній, економічній, соціальній, ідеологічній, етнонаціональній та правовій сферах; 2) небажання окремих осіб, груп і організацій користуватися прийнятою для більшості суспільства системою устрою громадського життя; 3) протиріччя між християнською, ісламською та далекосхідною цивілізаціями; 4) прагнення встановити свою кримінальну юрисдикцію та владу. Цілі тероризму характеризуються тими результатами, на досягнення яких спрямована діяльність терористичних організацій. Найбільш поширеними цілями тероризму в світі є, наприклад, зміна політичного режиму та державного устрою,

прихід до влади певних політичних сил, підрив авторитету влади і віри населення в її здатність захистити його законні права та інтереси; вплив на органи державної влади; морально-психологічний вплив на населення; домогтися задоволення тих чи інших вимог. Оскільки тероризм націлений на широку аудиторію, то можна сказати, що головна ціль – дестабілізація суспільства. Тероризм став проблемою «номер один у світі» – найнебезпечнішою, найгострішою, складною і важко прогнозованою. Тероризм є особливо небезпечним злочином і за нього передбачено покарання аж до найвищої міри – довічного позбавлення волі.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Фоменко В. С.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 8 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ЯК ЕЛЕМЕНТУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

У наш час в Україні досить активно відбуваються демократичні перетворення, що призводять до змін у визначенні мети, основних завдань та методів діяльності освіти. Основним завданням навчальних закладів є виховання громадянина, який поважатиме права та свободи інших людей, визнаватиме такі демократичні цінності як рівність та толерантність. Станом на 2017 р. у нашій країні живе понад 1 мільйону дітей з особливими освітніми потребами (ООП) і щорічно спостерігається тенденція до їх збільшення, тому проблема впровадження інклюзивної освіти як механізму соціалізації дітей з особливими потребами, осмислення позитивних та негативних результатів такої моделі позначена актуальністю.

Соціалізація, як зазначає І. Зверева, «це процес входження людини в суспільство разом із її соціальними зв'язками та інтеграцією в різні типи соціальних спільнот, внаслідок чого відбувається становлення соціального індивіда. У процесі соціалізації формуються соціальні якості, цінності, знан-

ня, навички людини» [1, с. 79]. До процесу соціалізації дітей з особливими потребами долучені всі високорозвинені країни світу, а освітні системи Італії, Австрії, Бельгії, Швеції та Німеччини, вже довели дієвість функціонування інклюзивної освіти як механізму інтеграції дітей з ООП в загальний соціум.

Впровадження інклюзивної освіти в Україні розпочалося у 2010 році. Вперше такі поняття як «інклюзивне навчання» та «особа з особливими освітніми потребами» були визначені на законодавчому рівні у 2017 році Законом України «Про освіту». Беззаперечно позитивним результатом впровадження інклюзивної освіти є формування у дітей, які навчаються в інклюзивних класах новаційного світогляду на основі толерантності та поваги до дітей з особливостями психофізичного розвитку, набуття навичок емпатійної взаємодії. У свою чергу, для дітей з ООП створені умови для реалізації їх творчого потенціалу, розвитку індивідуальних здібностей та навичок комунікації. Одним із центрів ефективного впровадження інклюзивної освіти в Україні став Дніпро. У 64 школах відкрито понад 225 інклюзивних класів, більшість дітей з ООП та їх батьків задоволені результатами навчання, на думку вчителів, діти є соціалізованими, активними та життєрадісними.

Проблемами впровадження є те, що більшість вчителів досі не є достатньо підготовленими та освіченими для роботи з дітьми з ООП. Проте, для них проводяться спеціальні курси, де можна здобути ширші знання про таких дітей та методи роботи з ними. До того ж існує упереджене ставлення серед педагогічних кадрів та батьків до дітей, що мають особливі освітні потреби, для яких також створюються відповідні курси. Не слід забувати й про психологічний стан дітей з ООП, на який може негативно вплинути скептичне ставлення та, іноді, жорстоке поводження інших дітей та їх батьків. На жаль, не визначено подальших шляхів соціалізації дітей: навчання у коледжах, майбутнього працевлаштування.

Отже, впровадження інклюзивної освіти в Україні – складний та тривалий процес, який потребує подальшої розробки та вдосконалення шляхів реалізації. Та впевнившись на прикладах європейських країн у ефективності такої освіти, її доцільності щодо забезпечення соціальної адаптації та толерантного виховання молоді, нам слід і далі поступово вводити інклюзивну освіту для подолання освітньої сегрегації, формування справедливого та толерантного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І. Д. Звервої. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Підкуркова І. В.**

Футала О. А.,

Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,

2 курс, 12 група,

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЗЛОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОТИ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Безпека є найважливішою умовою життя суспільства та головною функцією державності. Те, що знищує державну незалежність, утворює спалахи насильства та нестабільність у державі, знищує усталені уявлення національної та політичної спільноти про себе і світ є суттєвою небезпекою для країни. Проблеми національної безпеки належать до найскладніших багатогаспектних явищ суспільного і політичного устрою. Національну безпеку потрібно розглядати як стан захищеності суспільно важливих інтересів держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, який є надзвичайно важливою умовою збереження та зростання духовних і матеріальних цінностей у суспільстві.

Однією з гострих проблем національної безпеки є тероризм. В основі тероризму лежить фізичне та психологічне насильство, яке має агресивний характер. Це явище полягає у цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом вчинення посягань на життя чи здоров'я населення, залякуванні людей та влади, різноманітних погроз з метою досягнення злочинних цілей. Навіть найбільш високорозвинені країни не застраховані від тероризму. Ця проблема стала глобальною на рівні з ядерною загрозою та екологічними небезпеками.

Тему тероризму досліджували в різні часи. Термін «терор» уперше ввели у політичний лексикон якобінці та жирондисти у Франції, проте «вибух» досліджень феномену тероризму почалося після трагедії 2001 р. у США. М. Абрамс, Б. Гоффман, А. Бреннан, М. Хамм та інші активно взялися з'ясовувати сутність цього явища. На думку дослідників глобалізація терористичної діяльності розвивається набагато швидче, ніж економічна глобалізація. Серед причин цього агресивного явища можна виділити: нерозв'язаність соціальних, релігійних чи національних проблем; існування релігійних, сектантських таємних організацій; нерозв'язаність фінансових та економічних питань; низький рівень життя суспільства, соціальна несправедливість та незахищеність; слабкість державної влади, її установ та інститутів; порушення прав і свобод людини та громадянина; війна та військові конфлікти.

На сьогоднішній день терористична діяльність характеризується великим розмахом, про що свідчать широкомасштабні теракти в США, Російській Федерації, Іспанії, Великій Британії, Франції. Рейтинг «очолив» Афганістан, у п'ятірку «лідерів» також увійшли Ірак, Нігерія, Сирія і Пакистан. Серед членів ЄС країною, яка найбільше постраждала від тероризму, стала Велика Британія. В списку із 138 країн Україна посіла 24-те місце. Такий стан зумовлюється, російською терористичною активністю на Сході нашої держави. Щодня ми отримуємо інформацію про застосування незаконними збройними формуваннями самопроголошеної ДНР та ЛНР бойових засобів проти мирного населення.

Тероризм у світі переслідується майже всіма державами та залишається серйозною світовою проблемою. Зокрема, у 2018 р. в 71 країні як мінімум одна людина загинула від рук терористів. За висновками експертів, однією з причин цієї жахливої реальності є невідповідність рівня протидії з боку країн великим масштабам терористичної загрози. Зростання терористичних актів, непередбачуваність їхніх наслідків викликають значну стурбованість громадськості, тому для здійснення ефективної протидії міжнародному тероризму необхідне об'єднання та координація дій всіх країн в рамках міждержавної антитерористичної коаліції.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Хом'як А. Р.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 13 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ГЕНДЕРНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ В ЄС

У більшості держав-членів ЄС усе ще доволі помітний гендерний розрив в оплаті праці чоловіків та жінок. Тому на сьогодні, як на європейському так і на національному рівнях одним з основних пріоритетів урядової політики є зменшення гендерного розриву в рівні заробітної плати. Ця тема є актуальною, тому що дослідження доводять, що досягнення гендерної рівності є вигідним не лише для суспільства, а й для економіки держав-членів ЄС. Ця проблематика висвітлюється в працях багатьох іноземних дослідників, зокрема європейських. Наприклад, Ш. Ремері, Дж. Платенги, М. Сміта тощо. Великий вклад у дослідження робить також Європейський інститут з питань гендерної рівності, європейські аналітичні центри, підрозділи Європейської комісії та інші інститути ЄС.

Дослідники стверджують, що зараз розмір зарплат жінок відповідає тому рівню, який був у чоловіків 10 років тому. Такі дані були представлені на Всесвітньому економічному форумі у доповіді «Глобальний гендерний розрив». Середній показник гендерної диференціації оплати праці в ЄС становить 16,4%. В деяких країнах кожного року розрив в оплаті праці скорочується, а в деяких навпаки – невинно зростає. Найбільший показник гендерного розриву спостерігається в Естонії (29,9%), найменший – у Словенії (3,2%). Досить високий показник і у таких країнах як Австрія (23,0%), Німеччина (21,6%), Словаччина (19,8%) та Велика Британія (19,7%). Порівняно низькі показники гендерного розриву в оплаті праці у таких країнах: Хорватія (7,4%), Італія (7,3%), Польща (6,4%) та Мальта (5,1%).

Для максимального урівноваження оплати праці чоловіків та жінок, повинні бути прийняті такі заходи: по-перше, потрібно поширити принцип рівної оплати праці серед роботодавців, звертаючи на них відчуття соціальної відповідальності перед суспільством; по-друге, покращити застосування чинного законодавства ЄС щодо даної проблеми; по-третє, сприяти поширенню досвіду країн, що мають низький показник нерівності; по-четверте,

залучити всі форми фінансової підтримки (наприклад, будь-які структурні фонди) ЄС для розв'язання проблеми гендерної диференціації оплати праці держав-членів.

В Україні також ведеться плідна робота щодо подолання розриву в оплаті праці. На початку 2020 р. такий розрив в Україні склав 22% не на користь жінок. Тому 16 вересня цього ж року Урядом було ухвалено рішення про приєднання до Міжнародної коаліції за рівну оплату праці, яка об'єднує приватний сектор, міжнародні організації, дослідницькі установи, організації працівників та роботодавців. Таке рішення Уряду є важливим кроком у напрямку подолання різниці в оплаті праці між жінками та чоловіками. Це відкриває для нас нові можливості у розвитку сучасної конкурентної економіки і позитивно вплине на добробут українських сімей.

Отже, хоча жінки та чоловіки на сучасному етапі розвитку економіки формально мають рівні права, проте якість на ринку зайнятості, на жаль, є різною. Держави-члени ЄС постійно шукають нові шляхи підвищення ефективності політики гендерної рівності, уже докладено багато зусиль для розв'язання цієї проблеми, зокрема здійснено різноманітні заходи з удосконалення та прийняття відповідного національного законодавства та налагодження соціального діалогу.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Храпська А. О.,
Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 11 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У НЕПОВНИХ СІМ'ЯХ

Як відомо, шлюб та сім'я належать до найфундаментальніших соціальних інститутів. Сім'я – це найважливіший соціальний інститут, який вносить вагомий вклад у процес соціального виховання дитини і, перш за все, роль у цьому належить її батькам. Як показує статистика, в Україні знижується

кількість шлюбів та поширюється так звана неповна сім'я – родина, в якій дитина (діти) виховується одним із батьків; з 7 млн. 600 тисяч дітей три мільйони проживають у неповних сім'ях. Виділяють такі види неповних сімей: осиротіла, позашлюбна, розведена та така, що розпалася, а в залежності від виховання дитини виділяють материнські й батьківські неповні сім'ї. Згідно із ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 №2402-III неповна сім'я – це сім'я, що складається з матері або батька і дитини (дітей). Також у ст. 11 цього самого закону зазначено, що кожна дитина має право на проживання в сім'ї разом з батьками або в сім'ї одного з них та на піклування батьків, а ст. 15 передбачає, що дитина має право на отримання інформації про відсутніх батьків, якщо це не завдає шкоди її психічному і фізичному здоров'ю.

Сучасна сім'я характеризується поділом експресивної (виховної) та інструментальної (економічно продуктивної) ролей, при сполученні цих ролей особа, що є одним з батьків, зазнає істотних труднощів, що впливають на виховання дитини та стан сім'ї в цілому. На виховання, як правило, у батька чи мами часу не залишається. Тому, не дивно, що діти в неповних сім'ях часто відчують гостру нестачу батьківської уваги. При цьому вони формуються як більш самостійні особистості, ніж їхні однолітки, пізнаючи світ методом власних проб і помилок. Проблема неповних сімей на пострадянському просторі є однією з досить популярних серед соціологів та психологів. Вона висвітлюється в роботах Л. Чуйко, Л. Слюсаря, Н. Комарової, М. Тольца, О. Антонової, Є. Андреевої, Л. Тихонової, О. Філіпової, В. Станкунене та інших.

Не можна не згадати про проблеми, які мають неповні сім'ї. Так, найчастіше це проблема економічного характеру. Сукупний бюджет родини складається з індивідуального трудового доходу, допомог, пенсій, компенсаторних виплат і пільг, аліментів на дітей після розлучення тощо. Наприклад, якщо дитина є інвалідом і потребує постійного догляду, а жінка, мати-одиначка, не має ніякої можливості поліпшити матеріальний статус, то їм доведеться жити на пенсію по інвалідності дитини й на дитячу допомогу. Окрім цього, за статистикою, у неповних родинах постає проблема, пов'язана зі здоров'ям дітей, а саме – такі діти частіше страждають на гострі та хронічні захворювання. Також можна виділити проблему організації спільного змістовного довілля і відпочинку батьків та дитини таких родин, що призводить до порушення виконання рекреативної функції. Як приклад, такі сім'ї страждають через емоційне відчуження.

Підсумовуючи викладене, потрібно вказати на велику кількість та постійного збільшення неповних сімей в українському суспільстві. Неповна сім'я є найбільш проблематичною й уразливою у виховному плані. Так, вона має досить специфічні умови життєдіяльності та відрізняється своєрідними умовами виховання й соціалізації дітей. Виховання дитини в неповній сім'ї – це складний комплексний процес не тільки передачі знань, умінь та навичок, але й формування фізично, психічно та соціально здорового індивідуума.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Циганок О. С.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 16 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Нині Україна, як і більшість демократичних держав, є частиною загальносвітового процесу глобалізації. Довгий час наша країна не могла стати активним учасником глобалізаційних процесів та реалізувати свій потенціал. Тож нині, як ніколи актуальною є теоретична розробка питання глобалізації та її наслідків для України. Глобалізацію зазвичай визначають як сукупність світових економічних, політичних та культурних процесів спрямованих на інтеграцію кожної держави у світове співтовариство. ПАРЄ, пояснюючи причин глобалізації, називає це явище більш тісною інтеграцією всіх країн світу в результаті лібералізації та подальшого збільшення об'єму і різноманітності міжнародної торгівлі товарами і послугами, падіння цін на транспорт, зростання інтенсивності міжнародного проникнення капіталу, величезне зростання глобальної робочої сили і прискореного поширення технологій у світовому масштабі, зокрема зв'язку [1]. Для нашої країни глобалізація є відносно новим явищем, так як довгий час Україна була вилучена із загальносвітових процесів, адже не мала статусу незалежної держави. Тому нині глобалізаційні процеси в нашій країні відбуваються з особливою інтенсивністю. Так, у 2019 р. значення українського

індексу глобалізації досягло історичного максимуму і склало 74, 83 балів, що дозволило нашій державі розташуватися в рейтингу між Катаром (74, 88) і Йорданією (73,99), а також випередити одразу трьох географічних сусідів – Росію (72, 45), Молдову (69, 18) і Білорусь (68, 21) [2]. Але такі швидкі темпи глобалізації не слід сприймати як цілком позитивне явище. Адже нині у світових глобалізаційних процесах простежується тенденція до створення так званих «центрів глобалізації» та «периферії» і молода українська держава може швидко зайняти роль периферійної країни, котра виконує роль донора ресурсів та ринку збуту для «центрів глобалізації». Варто зазначити, що глобалізація не є однорідним явищем та має свої особливості в залежності від сфери суспільного життя. В соціальній сфері глобалізаційні процеси в нашій країні характеризуються, перш за все, змінами у віковій та соціальній структурі населення. Адже з все більшою інтеграцією нашої країни у світові процеси та низьким рівнем життя в самій країні, все більше людей емігрують з України тимчасово або постійно. Зазвичай це люди працездатного віку, часто з вищою освітою, котрі виїжджають у пошуках нових можливостей. Наслідком чого є збільшення питомої частки населення пенсійного віку. В економічній сфері можна спостерігати «збільшення розриву в рівнях економічного і соціального розвитку між Україною та країнами “золотого мільярда”» [3, с. 234]. Тобто найбагатші країни збільшують свої економічні можливості залишаючи для бідніших роль донора ресурсів та ринку збуту. В Україні щороку падає конкурентоспроможність національної економіки, в поєднанні з постійним пригніченням підприємництва в нашій країні, це призводить до того, що велика частина економіки, зазвичай малі та середні підприємці, змушені йти в тінь, позбавляючи державу податкових надходжень. В політичній сфері для України особливо загрозливим є падіння ролі держави як владної структури. Породження нових регіональних конфліктів на основі етнічних та релігійних відмінностей, переміщення політичної уваги з країни на регіон, в чому проявляється тенденція до маніпулювання великих країн більш слабкими шляхом розпалювання регіональних конфліктів та перетворення окремих територій в предмет політичних торгів. В сфері культури ситуація не є такою однозначною. Оскільки, з однієї сторони, використовуючи потоки інформації, культурні штампи інших країн (особливо США) витісняють традиційні елементи української національної культури. В той самий час можна спостерігати і інший процес. Коли в контексті глобалізації все більш популярними є національні культури, котрі не тільки допомагають

зберегти ідентичність, а ще і інтегруються у загально світову культуру, даючи їй нові шляхи розвитку.

Отже, для нашої країни надзвичайно важливим є визначити власну роль у світових глобалізаційних процесах, адже глобалізація несе не лише можливості, а й загрози. Варто зазначити, що одночасно з процесами глобалізації відбуваються процеси регіоналізації, які також мають важливе значення для України. Саме поєднання процесів глобалізації та регіоналізації зумовлюють розвиток нашої країни, що у свою чергу підтверджує обраний Україною курс на євроінтеграцію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Guttal S. Globalisation. *Development in Practice*. 2007. Vol. 17, No. 4/5 P. 523–531. URL: <https://www.jstor.org/stable/25548249> (accessed: 14.10.2020).
2. Рейтинг стран мира по индексу глобализации КОФ. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/kof-globalization-index> (дата обращения: 14.10.2020).
3. Ковальова Г. П., Даніл'ян В. О. Україна у світових глобалізаційних процесах: виклики і відповіді. *Науковий вісник. Серія «Філософія»*. Харків: ХНПУ, 2015. Вип. 45 (частина I). С. 229–241.

Науковій керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Чайка М. Р.,

Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції,

2 курс 14 група,

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЗАСАДИ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Майбутнє країни завжди пов'язано з потенціалом молоді, її громадянською активністю, правовою та політичною культурою, інтелектуальним розвитком, демографічним потенціалом. Адже саме молоде покоління своїми амбіціями здатне змінювати країну в кращу сторону. Саме молоде покоління має велику соціальну та професійну перспективу, воно здатне швидше інших соціальних груп суспільства оволодіти новими знаннями, професіями й спеціальностями. В. Лисовський характеризує молодь такими рисами: наша

молодь за своїми поглядами та ідейними переконаннями стоїть на позиціях плюралізму, менш конфліктна та терпима у відношенні до інших точок зору; сучасна молодь більш миролюбна та компромісна і не вважає, що силою можна вирішувати соціальні й політичні проблеми; сучасне молоде покоління українців по своїй структурі та складу якостей характеру мають значно більш хист до ведення підприємницької діяльності, та соціального капіталу, що складає потенціал для розвитку малого та середнього бізнесу.

Розробка молодіжної політики – важливий напрямок державної законотворчості, ціла система дій, що провадиться на державному рівні, націлена на підвищення ролі й перспектив молоді в суспільстві. Займатися нею повинні певні суспільні інституції, які діють, як сполучна ланка між державою і молоддю, адже держава не може розвиватися без підтримки молоді, а молодь – реалізуватися, інтегруватися в соціумі без відповідних дій з боку уряду. Тож молодіжна політика і є процесом, який повинен забезпечувати соціалізацію молоді в русі реалізації її потенціалу в майбутньому. Так, піклуючись про молодь, держава створює законопроект, який має назву Закон України «Про молодь», який містить такі складові як «Інститути громадянського суспільства в молодіжній політиці», «Участь молоді у формуванні молодіжної політики», «Національний фонд підтримки молодіжних ініціатив», «Інфраструктура молодіжної роботи».

В наш час молодіжна політика в Україні знаходиться в стані занепаду. Однією з причин ігнорування політиків молодіжних питань лишається дуже низька явка на виборах. Якщо взяти статистику виборів президента у 2019 р., на цю посаду брала участь рекордна кількість кандидатів, але на молодь це мало вплинуло: у першому турі на дільницях побували 40%, у другому турі – 43% молодих українців. Низька активність молоді підтверджується і дослідженням. За даними аналітичного звіту, складеного Робочою групою ООН у справах молоді, близько третини молодих людей в Україні не цікавляться політикою, а третина виявляє лише низький рівень цікавості до політичних подій.

Зараз молодіжна політика схиляється до низки застарілих законів, зокрема Декларацією «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (прийнята 1992 р.), Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». Тож дивлячись на ці обставини, про ефективність молодіжної політики в нашій країні нічого й говорити. Саме з цієї причини впливає питання, щодо розробки нового рамкового закону у сфері молодіжної політики. Розумна молодіжна політика сприяє

розбудові демократії та громадянського суспільства, а неуха до молоді гальмує подальший розвиток держави, відкидаючи її до країн з нерозвиненим середнім класом та патріархальною політичною культурою.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Чебан А. П.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 18 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Одним з найсерйозніших випробувань 2020 р. для усього людства та іспитом для влади кожної держави світу щодо карантинних заходів та забезпечення системи охорони здоров'я необхідними медичними засобами стала пандемія COVID-19. Реакція влади різних країн на новий виклик сучасності була у деяких випадках легковажною, іноді нелогічною або занадто радикальною. У результаті коронавірус доволі швидко розповсюдився по планеті, вражаючи здоров'я та забираючи життя людей, кількість яких з початку пандемії скоротилася на понад мільйон осіб. Пандемія паралізувала нормальне функціонування людства, взаємодія між більшістю індивідів перейшла в режим он-лайн, було обмежено пересування людей як в середині країн, так і за кордон, відбулися суттєві зміни у світовій економіці, а деякі реформи, розпочаті українською владою взагалі проявили свою неефективність, що і обумовило актуальність даної теми та необхідність її всебічного вивчення.

Міністерство охорони здоров'я та Головний санітарний лікар України вже з весни цього року ввели по всій країні жорсткий карантин, відкинувши будь-які ліберальні методи боротьби з новою хворобою. Держава не була готова до такого раптового випробування і зіткнулася з доволі негативними процесами у функціонуванні країни, наприклад:

1. Медична реформа виявилася провальною. Стратегія, яку обрала держава щодо лікування громадян від коронавірусної інфекції не спрацю-

вала через недостатнє медичне оснащення лікувальних закладів, відсутності кадрів, які б могли ефективно боротися з хворобою. Це створило доволі напружену ситуацію серед громадян, заражених COVID-19. Бо, не дивлячись на галасливі обіцянки влади щодо безкоштовного лікування цієї хвороби в медичних закладах країни, пацієнтам доводиться сплачувати за лікування з власної кишені. А така можливість є не у всіх, що призводить і до летальних випадків, і до втечі хворих з лікарень, які зневірилися у такому лікуванні та відверто байдужого ставлення до них окремих медпрацівників.

2. Під час пандемії зросли показники домашнього насильства, почастишали розлучення. Психологи дійшли висновку, що карантин та дистанційна робота, проблеми у побуті дали змогу партнерам побачити один одного у незвичному режимі. І, як результат, не усі сім'ї, що опинилися зачиненими у чотирьох стінах тривалий час, змогли з цим впоратись, що і призвело до збільшення кількості розлучень, у тому числі, і з причин насильства у сім'ях.

3. Рівень безробіття в Україні сягнув вже 15%. Відсутність роботи – боляче вдарила по фінансовим можливостям кожної родини. Питання фінансової стабільності і спроможності сім'ї завжди було чи не найважливішим для родин, але найгостріше це питання постало під час пандемії, коли малий та середній бізнес «впали», люди втратили роботу і жодним чином не можуть знайти додатковий прибуток, мати достатню кількість грошей, щоб харчуватись, лікуватись та сплачувати комунальні платежі, не кажучи про щось інше. Безробіття – це моральне виснаження будь-якої людини, особливо якщо вона звикла до роботи в колективі і важко адаптується до роботи на одинці в Інтернет просторі.

Звичайно, що серед купи проблем, які Україні принесла пандемія є декількі і позитивні моменти:

1. Активізувався волонтерський рух, який спрямував свої зусилля на підтримку вразливих верств населення – безкоштовна доставка ліків та продуктів людям похилого віку, відкриття онлайн-збору для придбання у лікарні ШВЛ та інших необхідних медичних інструментів для лікування людей тощо.

2. У кожної людини з'явився час для справ, які до карантину відкладалися на «потім»: наприклад, вивчення іноземної мови, читання, якісь ремонт (помешкання, одягу тощо).

3. Стало популярним онлайн-спілкування та навчання через Zoom та інші платформи як способи комунікації та саморозвитку особистості. Такі

програми використовують в основному у навчанні, також бізнес-партнери, аби зберігати соціальну дистанцію та дотримуватись нових умов життя у соціумі.

Отже, пандемія COVID-19 та карантин – це демонстрація прогалин, які допустили і органи державної влади – недостатнє фінансування медицини, відсутність заохочень, неякісна медична освіта, яка видала суспільству дуже мало спеціалістів, які б моли доволі якісно виконувати свою роботу. Нажаль, від того, що прогавили можновладці мають тепер заплатити дуже високу ціну громадяни держави. Та варто зазначити, вже після 6 місяців карантину, громадяни виснажені і стали менш відповідальними за власне здоров'я і здоров'я оточуючих. Та все ж таки, українці, намагаються підтримати одне одного і активно починають шукати рішення та можливості боротьби з недугою.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Чебан Ю. В.,

Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,

2 курс, 15 група,

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Громадянське суспільство – це сукупність недержавних організацій, які представляють волю та інтерес громадян. Лише на базі свідомої активістської політичної культури його об'єднання можуть здійснювати свою діяльність. Активне молоде покоління є невід'ємною частиною громадянського суспільства, тому що воно безпосередньо впливає на соціально-економічні та політичні перетворення в країні. Держава надає право молоді на створення молодіжних організацій та дозволяє брати участь у вирішенні різних суспільних проблем. Саме тому молодіжні організації можуть бути базисом для різних форм самоорганізації громадян. Відповідно до Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» молодіжні громадські організа-

ції – це об'єднання громадян віком від 14 до 35 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення та захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів. Молодіжні організації можна характеризувати за видом їх діяльності, зокрема можна виділити: молодіжні релігійні організації, благодійні молодіжні організації, студентський рух, громадсько-політичні молодіжні організації та інші. Більшість 90% молоді є учасниками молодіжних організацій. Наразі їх в Україні існує більше 50 всеукраїнських, 300 регіональних та кількох тисяч на місцевому рівні. Такі об'єднання є також популярними і в інших країнах, наприклад у Білорусі налічується близько 234 молодіжних організацій. І з кожним роком їх стає все більше. Найбільш ефективними молодіжними організаціями в Україні є: «Молодь в дії», «Європейський молодіжний парламент – Україна», «Таланти третього тисячоліття», «AIESEC в Україні». Такі організації заохочують молодь брати участь у громадському та культурному житті. Зокрема, молодіжна організація «AIESEC» є міжнародною, зараз вона налічує 650 представництв у 89 країнах світу. Більше 18 тисяч молодих людей є членами цієї організації. Беручи участь, українська молодь не лише здійснює певну діяльність щодо реалізації прав та інтересів громадян, але і спілкується з представниками різних країн, працює в іноземних кампаніях, набуває професійного досвіду.

Основним завданням молодіжних організацій є розвиток цивільної участі молодого покоління. Адже щоб збільшити рівень громадської активності, потрібно залучати молодь до дій. Вони – майбутнє країни, її основний потенціал. Молодіжна політика сприяє створенню правових гарантій для самореалізації кожної людини, формує відчуття патріотизму та відповідальності за свою державу та її громадян. Завдяки існуванню таких об'єднань, молоде покоління навчилось працювати в колективі задля досягнення спільної цілі. Громадянське суспільство взаємодіє з державою заради досягнення своїх благ. Молодіжні організації – сучасні, наполегливі, відповідальні люди, які здатні вплинути на громаду. До їх думок потрібно не лише прислухатися, молодь необхідно стимулювати до участі у державних процесах. Тому діяльність таких молодіжних організацій є дуже важливою, оскільки вони забезпечують взаємозв'язок молодого покоління та держави.

Отже, молодіжні організації – це добровільні об'єднання, які мають спільну мету щодо задоволення своїх інтересів та потреб. Їх прагнення до соціального становлення та розвитку молоді людини, її участі у політичних,

культурних та економічних процесах формує такі молодіжні організації як один із найважливіших інститутів громадянського суспільства.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Чемодурова А. Ю.,
факультет адвокатури,
2 курс, 5 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Становище кожної держави залежить від багатьох чинників, зокрема, від рівня духовного розвитку, пріоритетів, знань, досвіду та потенціалу її громадян. Майбутнє нашої країни можна спрогнозувати, проаналізувавши цінності та інтереси сучасної молоді. Саме ця соціальна група має зберегти традиції й знання, здобуті протягом життя, та утворити майбутнє українське суспільство. Сьогодні процес соціалізації молодого покоління супроводжується великою кількістю проблем, найгострішими з яких є зменшення ролі сім'ї в становленні особистості, падіння рівня життя, негативний вплив віртуалізації соціального простору, труднощі самореалізації, поширення безробіття, зміни в ідеології суспільства. Насамперед, негативно на соціалізацію молодого покоління впливають зміни в ціннісних орієнтаціях, пов'язані з поширенням в молодіжному середовищі цінностей «суспільства споживання». Розмежування та неоднозначність засад суспільних відносин призводить до послаблення вагомості для молоді моральних принципів у цілому.

Однією з основних проблем соціалізації української молоді є те, що забезпечення гідного матеріального становища стає неможливим без додаткового виду заробітку, що призводить до постійної зайнятості дорослих на роботі. Наслідком цього стає відсутність фізичних та моральних ресурсів у батьків на виховання дитини, внаслідок чого більшість часу молодь проводить самостійно та неконтрольовано. Падіння рівня життя призводить

також до поширенні безробіття. Молодь, задля забезпечення себе та допомоги батькам шукає можливість заробити. Однак, цьому заважає така умова працевлаштування як досвід роботи, що не дозволяє молоді займатися офіційною трудовою діяльністю, а види заробітку, що їм доступні не завжди безпечні. Підлітки можуть потрапити під вплив кримінальних структур, що, беззаперечно, призведе до негативних наслідків їх соціалізації.

Традиційним інститутом соціалізації в суспільстві є сім'я. Родина закладає основи ціннісних орієнтацій, культури, формує її характер та моделі поведінки, але нині цей інститут втрачає значимість, бо не може ефективно виконувати ці функції. Постійно зростає кількість неповних та неблагополучних сімей. Приклад батьків-пияк та наркоманів у неблагополучних сім'ях формує деформоване уявлення щодо нормального способу життя. Брак уваги та спілкування в таких родинах створює негативний вплив на соціалізацію молоді. Важливим чинником, що продукує виникнення проблем в процесі соціалізації української молоді, є Інтернет та соціальні мережі. Інформаційний простір віртуалізує фактично всі сфери суспільного життя, однак, крім поширення корисної інформації, нерідко він пропагандує екстремістські ідеї, насильство, расизм, вседозволеність та суїцидальні настрої. Значний вплив на становлення особистості здійснює кіноіндустрія. Герої серіалів та фільмів стають зразком для наслідування, але часто вони демонструють жорстокість, цинізм, схильність до алкоголізму, наркоманії, вчинення незаконних дій. Така девіантна поведінка сприймається молодістю як норма, якої слід дотримуватися. Проблеми існують й у сфері освіти. Недостатнє фінансування українських вишів, відсутність перспектив працевлаштування за спеціальністю та самореалізації в Україні підривають престиж вищої освіти. Експериментальний формат оцінювання та екзаменування, недосконалість засобів дистанційної освіти гальмують ефективність навчання та зменшують вагомість цього інституту соціалізації.

Отже, кризовий соціум продукує дисфункції значної кількості соціальних інститутів суспільства, в тому числі і інституту соціалізації. Молодь є однією з найбільш вразливих категорій, тому вирішення проблем, пов'язаних з її ефективним включенням в суспільне життя, потребує постійної та підтримки з боку держави та суспільства в цілому.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор Погоріба В. Л.

Чередніченко Д. О.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 18 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ ДІЖИТАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Глобальна цифрова революція вже в повній мірі проникла в буття українського суспільства. Цифрова трансформація всіх сфер життя сучасної людини – діджиталізація – впливає на різні аспекти людської діяльності, суттєво осучаснюючи їх: від ведення бізнесу до управління державою. Цифровізація суспільства – це шлях не лише до покращення життя населення, а й можливість вийти на один рівень з прогресивними державами світу, що і визначає актуальність розгляду даного питання.

Діджиталізація з кожним роком набуває обертів і все більше впливає на життя громадян. Такий вплив можна помітити у сучасних законодавчих ініціативах, а саме в спробах створити «Державу у смартфоні». Додаток «Дія», що став наслідком провадження технологій в реалії сучасного українця вже сьогодні досить активно змінює життя суспільства, а головне – ставлення людей до цих змін. Додаток значно полегшує життя та дозволяє позбутися паперової тяганини, він дозволяє відкрити чи закрити ФОП, зареєструвати ТОВ на підставі модельного статусу, зробити ліцензію на виробництво чи імпорт ліків та багато чого іншого за допомогою декількох кліків у смартфоні. Така цифрова реформація зменшує кількість дрібної корупції та забезпечує прозорість документообігу, повертає довіру населення до влади та економить значну частину часу. Діджиталізація дозволяє користувачам цього онлайн-сервісу зберігати всі необхідні документи у смартфоні та значно зменшує помилки, пов'язані з людським фактором. Так, наприклад, водійське посвідчення у смартфоні, який майже неможливо забути, сприяло тому, що значно зменшилась кількість штрафів за відсутність даного документу.

Також одним із основних впливів діджиталізації є допомога у вирішенні проблем, які давно існували і ніяк не вирішувалися. Це стосується відсутності багатьох даних в реєстрах, як, наприклад, у земельному реєстрі, що

утруднює вирішення багатьох питань в цій сфері. Також зміни стосуються як освіти в цілому, тобто запровадження цифрових платформ з підтримкою інтерактивного й мультимедійного контенту для закладів освіти, організація широкосмугового доступу до Інтернету учнів і студентів, розвиток дистанційної форми освіти, так і взагалі цифрової грамотності громадян. Цифрова грамотність вже давно не просто особиста перевага, а необхідність і діджиталізація допомагає зрозуміти цю необхідність. Наприклад, у Харкові вже відкрився центр «Дія». Бізнес, який безкоштовно буде навчати та допомагати молодим підприємцям засвоїти цифрову грамотність, адже саме на галузь бізнесу цифрова реформація впливає найбільше.

Отже, діджиталізація робить великий внесок в розвиток сучасного суспільства, вона запроваджує якісні зміни та забезпечує прогресування країни. Людям залишається ж не просто слідкувати за цим розвитком, а йти з ним в ногу, щоб відчутти на собі його якісний вплив. Потрібно розуміти, що цифрові права людини є також важливими і необхідно ними користуватись, задля покращення рівня життя та полегшення взаємодії людини і держави.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент *Сахань О. М.*

Чигирин Т. В.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 12 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

«ГІБРИДНІ ВІЙНИ» У СВІТОВОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ

Резонансні світові казуси минулих років, а саме збройні повстання, політичні конфлікти, сутички, мітинги, пікети показують про появу нових способів, технік та методів, до яких вдаються провідні країни, намагаючись досягти своєї мети, і владнати міждержавні розбіжності. І як наслідок на заміну стандартним військовим агресіям, коли застосовують збройні сили, приходять так звані «гібридні війни». Гібридна війна – термін, який з'явився в США наприкінці ХХ ст. для розуміння військової стратегії. Це бажання

однієї держави підпорядкувати собі іншу за допомогою політичних, економічних, інформаційних інструментів. В умовах гібридної війни бойові дії є другорядними, а на перший план виходять інформаційні операції та інші важелі впливу. Війна полягає у прагненні однієї держави агресивно діяти на свідомість жителів іншого. Іншими словами — це не жага знищити мільйони людей, а залякати й деморалізувати їх. Завдяки стрімкості розповсюдження інформації світом вона перетворилася не лише на товар, а й на зброю. Основними методами є – створення економічних проблем через антагонізм з переходом в економічну війну та затримка зі зв'язками сусідніх країн жертви; підтримка сепаратизму аж до актів державного тероризму; побудова псевдодержавних утворень як гібридного державотворення; сприяння створенню формувань повстанців, партизан та їх оснащення.

На жаль, доволі показовими, з точки зору застосування стратегії «гібридної війни», є сьогодні дії Російської Федерації на Сході України та анексія Криму. Це, безумовно, і є гібридний тип воєнних дій в їхньому класичному вигляді. Про те, що РФ готувалася до цієї боротьби і планувала вести її саме в такий спосіб, свідчать безліч прикладів. Зокрема, про те що даний задум був прийнято на озброєння агресора не менш ніж десятиліття тому, говорить і той факт, наскільки акцентовано ця ідеологія впроваджувалася у воєнну доктрину нашого сусіда відразу після розпаду СРСР.: Нагорний Карабах, дві чеченські кампанії 1994–96-го та з 1999–2009-го року, ситуація в Грузії 2008-го року, яка була так званою «репетицією» воєнного втручання в Україну. Всі дії супроводжувалися воєнними операціями – наприклад, із застосуванням способів – дезінформування людей, залученням сил спецсили так званих «зелених чоловічків». Відкрите застосування сили, часто під прикриттям миротворчої діяльності та посередництва у вирішенні кризи, може бути задіяне на фінальній стадії, як правило, з метою досягати повної перемоги у війні.

Адмірал в минулому І. Кабаненко заявив, що гібридна війна, яку веде щодо України Російська Федерація, вимагає переходу від реактивного маневру до проактивного. Тобто, «гібридна війна побудована на промацуванні вразливих місць, послідовному просуванні або одночасному за кількома напрямками. Анексія території АР Крим була вдалою завдяки не тільки детально розробленим планом дій, але і правильно обраному моменту для його реалізації. А саме: повністю «безвладдя» на тлі зміни влади; зростання сутічок між регіонами та Києвом; незадовільний матеріально-технічний стан структур безпеки. Потім удари «гібридної армії» перейшли на Донбаський

регіон. «Розвідкою боєм», яку довгий час проводив Генеральний штаб РФ, повною мірою можна вважати нагнітання напруження та агітація серед місцевої спільноти: нав'язування хибних цінностей, створення напруження на релігійному, етнічному, економічному підґрунті. Гасло, що його застосовує політичні верхи Росії, – це «допомога місцевому населенню в боротьбі за своє виживання». В черговий раз Кремль намагається переконати весь світ у тому, що в Україні відбувається саме громадянська війна. Росія називає цю війну громадянською, оскільки такий підхід розв'язує їй руки як агресорові. На сьогодні, ані політологи, ані економісти чи історики досі не дійшли спільної думки щодо реальних причин розв'язування РФ агресії щодо країн-сусідів, зокрема України.

Отже, з часом розвитком змінюються й умови ведення війни; звичні військові операції замінюють інформаційні технології. Місцем ведення гібридних воєн може служити не тільки територія країн-противників, а й будь-яких держав, що знаходяться в орбіті їх інтересів та навіть планета. Зона впливу в гібридній війні здатна стати практично будь-яка сфера діяльності людського суспільства.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Клімова Г. П.**

Чоудхурі С. А.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 2 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ЙОГО ПРОБЛЕМИ

В наш час більшість людей у світі є членами інформаційного суспільства, інформаційні потоки якого впливають на суспільну свідомість, на їхні цінності та сприйняття. Проте, розвиток інформаційних комунікацій дає не тільки величезні можливості, а й породжує певні проблеми, що потребують вирішення. Інформаційне суспільство є новим етапом еволюції людства, коли будь-яка людина за допомогою цифрових і комунікаційних технологій

може отримувати, переробляти, розповсюджувати інформацію, а на державу покладено функцію забезпечення високого рівня інформатизації усіх сфер життєдіяльності суспільства. Особливими характеристиками такого соціуму виступає наявність розвиненої медійної інфраструктури суспільства та велика частка працездатного населення, зайнятого в інформаційному секторі економіки. Зокрема, М. С. Вершинін надає таке цікаве визначення інформаційного суспільства, як «суспільство безперервної загальної освіти». Інформаційне суспільство не формується у межах конкретної держави, а розвивається на наддержавному рівні. Це дає підстави зазначити, що цей тип соціуму має глобальний вимір. Г. МакЛюен («War and Peace in the Global Village», 1968) вбачав його становлення у вигляді «глобального села», де формується глобальна спільнота з глобальною громадською думкою, яка завдяки ЗМІ має все більше впливати на дії урядів і міжнародних інституцій.

Не менш важливою ознакою інформаційного суспільства є комунікація. Соціальні, й зокрема політична, комунікації життєво необхідні суспільно-політичній системі. Комунікативний формат стає засобом узгодження суспільних інтересів на основі повного інформування громадян, гарантує повагу до прав і свобод людини та громадянина, сприяє розвитку демократичної політичної культури і свободи мас-медіа від цензури, «надопіки» владних та бізнесових структур (глобальних і національних). Варто зазначити щодо «четвертої» інформаційної влади, яку асоціюють із ЗМІ. Цілком справедливо буде зазначити, що медіа-активно використовуються правлячою політичною, економічною та духовною елітами усіх країн для соціального та політичного маніпулювання, зокр. і на глобальному рівні. Уперше план стратегічного розвитку інформаційного суспільства на міжнародному рівні був представлений на Всесвітньому саміті з питань інформаційного суспільства (Женева, 2003); а в Україні – у 2006 р. Цілі та напрямки розвитку інформаційного суспільства в Україні були визначені ще у 2007 р. з ухваленням Закону «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки». Цей закон став основою для розробки завдань щодо розвитку інформаційного суспільства в Україні та визначив інформаційний напрям державної політики одним із пріоритетних. Також слід підкреслити, що в ХХІ ст. з розвитком інформаційних технологій сучасний світ, як і Україна, вступили в еру інформаційних загроз, кібератак та інформаційних воєн. Кібер-злочинність, хакерство в економічній та політичних сферах, поширення комп'ютерного гемблінгу, дитячої порнографії у мережах, необхідність захисту авторського права тощо є під-

ставою для об'єднання зусиль держав і глобального суспільства в пошуку вирішення даних проблем. Тому настільки важливо акцентувати на них увагу і залучати можливості держави, суспільства, бізнесу та громадян.

Таким чином, можна стверджувати, що суперечливі проблеми розвитку глобального інформаційного суспільства створюють об'єктивну необхідність впровадження стандартів і детальної регламентації цієї сфери міжлюдських комунікацій. Участь в цьому громадянського суспільства є важливим аспектом ефективної реалізації державної інформаційної політики. Вбачається також, що назріла потреба прийняття інформаційного кодексу України, де було б систематизовано відповідне законодавство, і врегульовані окремі інститути інформаційного права.

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор Герасіна Л. М.

*Шаповал Д. О.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 1 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ

В Україні права нацменшин гарантуються Конституцією, Законами України та іншими підзаконними-нормативними актами. В Основному законі в ст. 10, 11, 53 закріплено гарантії захисту мов, традицій, культури, релігії, історії всіх корінних народів та національних меншин. Також забезпечується право на навчання рідною мовою чи вивчення її у державних або комунальних навчальних закладах. Найбільш вдала дефініція поняття «нацменшина» закріплена у робочому документі ООН від 1996 р., а саме цей термін означає групу населення, яка відрізняється від основної своїм етнічним походженням, мовою, релігією, не займає домінуючої позиції в країні, не складається з мігрантів та хоче зберегти свою самобутність. За останнім переписом населення в 2001 р. в Україні налічувалося більше ніж 130 національностей і, оскільки країна оголосила себе демократичною та правовою,

то вона має на хорошому рівні виконувати ці зобов'язання. Вперше на законодавчому рівні права нацменшин були закріплені в Декларації прав національностей, яка гарантувала всім народам, громадянам, групам рівні можливості (культурні, освітні, економічні тощо). Пізніше, у 1992 р. був прийнятий фундаментальний Закон України «Про національні меншини в Україні», де всі громадяни України, що є не українцями можуть призначатися або обиратися до державних органів, держава гарантує права на національно-культурну автономію, використання національної символіки та іншу діяльність, що не заборонена законом.

Наразі в Україні існує ряд проблем із забезпеченням прав нацменшин, що становить загрозу самому збереженню існування їх в державі. Наприклад Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» є дискримінаційним за своїм змістом і має бути або скасованим або доповнений новим законом про нацменшини. Венеційська комісія наголошує на зупиненні імплементації цього закону, бо він просто не в змозі встановити баланс між державною мовою та мовами інших народів. Також наполягають на відмінні диференціації офіційних мов ЄС та тими, що не є такими та відтермінуванню санкцій щодо порушення норм цього закону. Окреме питання виникло у сфері квот у радіомовленні та друкуванні примірників в один день державною мовою та мовою меншини. Ці положення напряму порушують ст. 10 Конституції, де можливе вільне використання не державної мови.

Закон України «Про освіту» прийнятий у 2017 р. теж скорочує права меншин, а саме в частині, де всі школи мають перейти на обов'язкове використання державної мови, при чому, скоротивши вивчення рідної мови для школярів в кілька разів. Якщо раніше були окремі навчальні заклади для іншомовних, то наразі залишаються лише окремі класи для цих дітей, що на думку спеціалістів звужує право меншин на навчання своєю мовою. Так, наприклад, з 3 вересня 2020 р. російськомовні заклади мали перейти на українську мову, а з 2023 р. перехідний період закінчується і для іншомовних шкіл інших нацменшин. Закон України «Про засади державної мовної політики» був визнаний неконституційним у 2018 р. Хоча цей закон істотно розширював використання регіональних мов, який встановлював українську державною, та фактично навіть дозволяв двомовність при населенні нацменшин не менше 10% від населення регіону, але його за два роки досі його не привели у відповідність до Конституції.

Отже, можна зробити висновок, що законодавство України про нацменшини є застарілим і потребує оновлення, хоча і відповідає міжнародним стандартам, які вона прийняла, ратифікувавши міжнародні договори. Нашій державі потрібно використовувати досвід європейських країн, які наразі приймають велику кількість мігрантів і є дуже терпимими до їх традицій та релігій.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Требін М. П.**

Шевченко Д. В.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 9 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ ЯК ОДНОГО З ГОЛОВНИХ РЕСУРСІВ ВЛАДИ У ПЕРЕДВИБОРЧІЙ БОРОТБІ

Питання передвиборчої боротьби є дуже цікавим, оскільки з кожним роком знаходяться нові варіанти маніпуляції виборцями, головною метою якої є підняття власного рейтингу або ж дискредитація опонента. У формуванні громадської думки, у т.ч. перед виборами, дуже важливу роль відіграють засоби масової інформації. Наділені великим впливом на суспільство, вони надають не тільки об'єктивну інформацію, а й намагаються маніпулювати громадською свідомістю в інтересах тієї або іншої політичної сили. Однією з причин такого положення є те, що сьогодні більшість українських друкованих видань, теле- і радіоканалів перебувають у приватній власності. Відповідно, спрямованість матеріалів великої кількості ЗМІ залежить від політичних уподобань їхнього власника. До того ж, в гонитві за прибутками у виборчий період, деякі мас-медіа видають замовний, політично ангажований матеріал. «Залежні» ЗМІ проводять між собою, так би мовити, «війну компроматів», запроваджують проведення різноманітних ток-шоу, метою яких стає не інформування спільноти, а піар їх учасників.

Останнім часом, особливої популярності набули саме різноманітні теледебатні шоу, де щотижня виступають різні політичні діячі зі своїм планом дій, але, внаслідок того, що фактично всі популярні телеканали перебувають

у приватній власності, у власника цього активу може бути так би мовити «свій кандидат», який має щось на кшталт протекції від провокаційних питань запрошених на шоу журналістів. У свою чергу, його опоненти мають таку собі «червону мітку», в яку «заряджають» максимально незручні питання, що мають дискредитувати його образ.

Також можна виділити ще один метод інформаційного «чорного піару», який виражений у формуванні неправдивої інформації щодо опонента шляхом монтування відеоматеріалів, підробки особистих переписок та й всього того, що може «очорнити» позитивний образ супротивника. Не можу не згадати, коли під час президентської боротьби 2019 р. в мережі поширилась видозмінена кінцівка агітаційного відеоролика одного з кандидатів на пост Президента України Володимира Зеленського, де замість фінальної промови кандидата збиває вантажівка, а на місці ДТП залишається лише смужка білого порошку, що відсилає до чуток про наркотичну залежність цього претендента на посаду. Але, при наявності такого великого маніпулюючого ресурсу як телебачення, друковані видання та різноманітні радіопередачі мають не менш важливий вплив. Досить лише поглянути, скільки тонн паперу використовується для виготовлення агіт-газет та листівок, де зазвичай перелічені заслуги та пропозиції висуванця-кандидата. При цьому залучається значний людський ресурс для того, щоб ці газети розповсюдити в населених пунктах. Щодо радіо, то тут методи впливу дещо схожі з телевізійними, але використовується лише аудіо, наповнене пропагандою, наприклад, в авто через популярні радіопередачі. В свою чергу, демократизація суспільства зумовила розширення мережі традиційних українських ЗМІ (газет, журналів, телебачення), а також сприяла формуванню й активному функціонуванню нових, зокрема, завдяки появі інтернету (інтернет-видання, телеграм канали, ютуб канали тощо). Таким чином, відкрилося так би мовити нове поле для політичної агітації – «веб-поле». Нав'язування чужих ідеалів та думок, застаріле викладення матеріалу, неймовірна кількість реклами, явна ангажованість новинного порядку денного, – все це призводить до втрати довіри суспільства до ЗМІ, зокрема, й втрати кабельного телебачення для молодіжної аудиторії. І тому, на противагу некомпетентним і застарілим інформаційним ресурсам національний інформаційний простір почали заповнювати нові, здавалось б, незалежні та прості у пізнанні інформації канали інформування: різні телеграм та ютуб канали, фейсбук сторінки, що почали досить швидко привертати увагу широких кіл, набирати свою аудиторію. Суттєва перевага цих ресурсів – різноманітність алгоритмів викладення інформації, завдяки чому кожен глядач може з легкістю знайти собі потрібний і цікавий канал.

Новаційні ЗМІ позначені й ствердженням власної компетентності, що зумовлено повагою до своєї аудиторію, адже при наявності фейків, пропаганди, наклепів тощо передплатники можуть заблокувати їх ресурс або сформувати своє уявлення про них як «недоресурс».

Але бувають і винятки. Яскравим прикладом є цьогорічна історія про таємний викуп телеграм-каналу «Тайни депутата». На той момент даний ресурс налічував близько 100 тисяч передплатників і славився непоганими інсайдами з кулуарів Верховної Ради України, чим і завоював довіру своїх читачів. І ось, 29 червня 2020 року аудиторія каналу помітила кардинальну зміну інформаційної повістки, де ново викладені пости мали явно заангажований матеріал, спрямований на дискредитацію однієї політичної партії, з якою минулий власник ресурсу співпрацював. В результаті викриття таємної перекупки телеграм-каналу читачі почали масово відписуватися від нього.

Отже, з розвитком технологій розвиваються й нові шляхи політичної агітації кандидатів, де на зміну сучасним традиційним ЗМІ, які мають досить суттєві недоліки, що виявляються у втраті довіри серед громадян через явну політичну ангажованість, пропагандистську спрямованість, звернення до фейків тощо, приходять новаційні Інтернет-ЗМІ, які поступово набувають популярності та авторитетності в різноманітних шарах суспільства і можуть використовуватися для, на перший погляд, ненав'язливою реклами, що матиме набагато більшу користь, аніж роздавання листівок, вивішування банерів і цілодобове транслювання відзнятих відеороликів.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент Підкуркова І. В.

Шевченко М. М.,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 12 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ МОЛОДІ

Спілкування в мережі Інтернет стало однією з основних форм проведення дозвілля молоді. Більшість з них вже не пам'ятають і не уявляють свого життя без комп'ютерів, мобільних телефонів і, звичайно ж, без соці-

альних мереж. За статистикою, близько 90% сучасної молоді перебувають у будь-якій мережі, а деякі навіть в декількох відразу. Під соціальною мережею розуміємо інтерактивний багатокористувацький веб-сайт, зміст якого наповнюється самими учасниками мережі. Вивченням даної проблематики займалися як зарубіжні (А. Войскунський, А. Голдберг, Д. Грінфілд, К. Янг), так і українські вчені (С. Акімова, Ю. Бабаєва, О. Белінська, Ю. Данько, А. Жичкина, О. Філатова та ін.). У своїх працях вони досліджували мотивацію користувачів Інтернету і соціальних мереж: їх вплив на розвиток та соціалізацію особистості, симптоми, причини Інтернет-залежності, розробляли профілактичні заходи щодо її попередження.

Соціальні мережі – один із соціальних інститутів, який тісно чи іншою мірою виконує замовлення суспільства та окремих соціальних груп щодо певного впливу на населення в цілому, в тому числі й на окремі вікові та соціальні категорії. Як відомо, метою створення соціальних мереж є, передусім, спілкування людей, але сьогодні ми спостерігаємо зовсім іншу картину: мережі наповнені непотрібною рекламою та непристойним матеріалом. Вчені відзначили, що соціальні мережі є, так званою сферою «без цензури», адже зміст різних сторінок і розсилок соціальних сайтів може негативно вплинути на психологічне здоров'я навіть дорослого. Так, на сайтах соціальних мереж користувач отримує необмежену кількість інформації, що, найчастіше, ніким не контролюється. Серед найнебезпечніших соціальних «атак» на користувача – реклама порнографії і пропозиція секс-послуг. Враховуючи, що середній вік користувачів соціальних мереж 18-20 років, а наймолодші відвідувачі ще не досягли навіть 10 років, то подібні «пропозиції» можуть сильно вплинути на незміцнілу психіку.

До особливостей впливу мережі Інтернет на соціалізацію молоді можна також віднести: відсутність відповідальності і контролю над діяльністю молоді людини (підлітка); реалістичність процесів і повне абстрагування від оточуючого світу; можливість виправити будь-яку помилку шляхом неодноразових спроб, змінити віртуальну реальність; погіршення стану здоров'я (втома очей, навантаження на зір, обмежена поза, сидяче положення протягом тривалого часу тощо); можливість самостійно приймати будь-які рішення (в межах мережі), не зважаючи на наслідки, до яких вони можуть призвести, тощо. Тобто ми можемо побачити, як постійне перебування в мережі Інтернет негативно позначається на процесі соціалізації через скорочення безпосередніх соціальних взаємодій з оточуючими, звуження соціальних зв'язків, зміни в спілкуванні з друзями та близькими, розвиток

депресивного стану. Але все ж таки, поряд з проблемами, які можуть негативно впливати на соціалізацію молоді, варто зазначити і ряд позитивних моментів, пов'язаних з використанням Інтернет-технологій: розширення доступу до корисної інформації і комунікаційних можливостей, поява нових форм роботи і дозвілля, засвоєння нових знань і навичок, можливість дистанційної освіти, підвищення педагогічного потенціалу. Очевидно, що у дослідженнях немає сильних та однозначних висновків. Однак усі докази говорять про одне: соціальні мережі впливають на людей дуже по-різному, залежно від умов в яких вони існують та рис характеру.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Клімова Г. П.**

Шиманица Д. С.,
Институт прокуратуры
и криминальной юстиции,
2 курс, 7 группа,
Национальный юридический университет
имени Ярослава Мудрого

ТРУДОВАЯ ИММИГРАЦИЯ: ПРОТИВОРЕЧИВЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ В УКРАИНЕ

Научно доказанным фактом является то, что Украина на протяжении многих лет переживает демографический кризис. Чем же вызвана данная негативная ситуация? Во-первых, исторически сложилось, что в бывшую СССР (особенно Крым) из-за мягкого климата переселялись со всего Союза люди пенсионного возраста; вследствие этого в Украине образовался некий дефицит трудоспособных граждан. Второе – сейчас этому же способствует военный конфликт на Востоке Украины; в третьих, возможно определяющим фактором стала постоянно убывающая численность людей, проживающих в нашей стране. Фиксируют ряд видов иммиграции – политическую и экономическую: выезд за рубеж на постоянное место жительства; для обучение за границей; и конечно, речь идёт о трудовой миграции.

Необходимо разобраться в позитивных и негативных последствиях трудовой иммиграции для общества. Позитивом является то, что в условиях экономического спада в Украине, она помогает этим людям зарабатывать и обеспечить родных (это касается целых семей). Если взглянуть на миграцию

с позиции общества и государства в целом? Ситуация контраверсионна: люди, приезжая с заработков, привозят валюту (инвестируют во внутренний рынок до 7 млрд. долл. в год); однако, это расшатывает внутренний валютный курс страны. Негатив состоит и в том, что в основном наши соотечественники выполняют низкооплачиваемую, непрестижную работу, что снижает имидж страны в целом. Самым негативным последствием можно считать переселение граждан Украины в другие страны на постоянное место жительства. Из статистики трудовых мигрантов видно, что преимущественно это – сезонные работники, низкоквалифицированные кадры. Что же касается выезжающих специалистов, то ситуация много печальнее: в то время, когда весь мир и Украина испытывают кадровый голод технических специалистов, наши строители, слесаря, токари, техники и другие мастера стремятся предоставить свои услуги вне границ Украины. Не меньшим спросом за границей пользуются наши IT-специалисты, получая достойную валютную оплату. Итак, отток трудовых ресурсов угрожает не только демографической ситуации, но и многим отраслям украинской экономики. По данным Нацбанка Украины, трудовая миграция более всего препятствует росту темпов производства в строительстве, промышленности, сельском хозяйстве, транспорте и связи. Однако, в условиях экономической рецессии правительство пока не может предложить сезонным работникам достаточного количества рабочих мест внутри страны. Из-за этого импортные товары значительно вытесняют продукт украинского производства, что ведёт к разорению сельскохозяйственных предприятий (их бывшие владельцы часто пополняют ряды трудовых иммигрантов); это же происходит с промышленными предприятиями. Из-за иммиграции из страны вымываются трудовые и интеллектуальные ресурсы: за последнее десятилетие из Украины выехало и не вернулось около 4 млн украинцев, что составляет почти 10% населения.

Демографический кризис, вызванный массовым выездом наших граждан за границу, влечёт за собой массу проблем экономического характера. Так, количество способных платить налоги, упадет ниже критического минимума, что превратит Украину в страну «работающих пенсионеров», где нечем платить пенсии. Эта перспектива ещё больше демотивирует трудоспособных граждан оставаться в стране; либо лишает смысла трудиться; идет деградация ряда групп социума. Поэтому, многие украинцы мечтают жить в развитых странах, растить там детей, забрать туда родных. Очевидно, что такая ситуация обесценивает понятие патриотизма, и вынужденно стимулирует желание получить всё готовое. Поэтому, Украине нельзя отбрасывать свои же

конституційні принципи, і слід направити всі зусилля на встановлення національної економіки і проекту «соціального державства».

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор *Герасіна Л. М.*

Ширяєва М. О.,

Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,

2 курс, 4 група,

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

МОЛОДЬ В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ: СУПЕРЕЧЛИВІСТЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Рівень розвитку гуманізації залежить насамперед від розвитку молоді, на яку ми завжди покладаємо надії. Розглядаючи молодь з боку психології та соціології можна сказати, що молодість характеризується як період формування стійкої системи цінностей, становлення самосвідомості і формування соціального статусу особистості. Проблема молоді завжди залишається актуальною, адже за молоддю – майбутнє. На становлення соціальної зрілості молоді впливає багато факторів: сім'я, школа, ЗМІ, молодіжні організації. Поряд із цим існує низка проблем, які є причинами негативного впливу на розвиток молоді в Україні. Перш за все, економічна нестабільність, по-друге, соціально-політична криза, по-третє, духовно-культурна криза. Однією з головних проблем сучасної молоді в Україні є відсутність робочих місць. Станом на 2019 р. близько 50% молоді в Україні працює не за фахом, а третина взагалі має намір змінити професію. Причини таких проблем пов'язані з економічною нестабільністю держави, яка не здатна надати необхідну кількість робочих місць, небажання роботодавців працевлаштовувати недосвідчених співробітників. Чинники, що гальмують соціальну активність: залежність від бюджету батьків, проблеми з житлом, відчуття власної неспроможності та меншовартості. Сьогодні на одне робоче місце може претендувати 20 і більше осіб, у фахівця з мінімальним досвідом роботи значно більше шансів отримати місце, ніж у вчорашнього студента. Для вирішення цієї проблеми держава повинна забезпечити випускників першим робочим

місцем за фахом та продовжити фінансування молодіжних програм житлового кредитування.

Наступна проблема пов'язана з нестабільною соціально-політичною ситуацією в державі. Внаслідок чого зростають негативні тенденції й песимістичні настрої в суспільстві. Ці проблеми виявляються у втраті соціальної та життєвої перспектив, виникають складнощі із самореалізацією тощо. Не маючи життєвих перспектив, молоді люди змушені вести боротьбу за виживання, часто знаходять різні способи інновації, включаючи кримінальну діяльність або ескапізму (алкоголь, наркотики, азартні ігри тощо). На жаль, в Україні активні і свідомі групи молоді, не завжди можуть реалізувати свою соціальну активність або проявити громадянську позицію. Байдужість влади і безправ'я, юнацький максималізм провокує в молоді розвиток байдужості або агресії, штовхає до вступу в молодіжні неформальні угруповання. На нашу думку, для вирішення цієї проблеми необхідно проводити активну пропаганду та популяризацію здорового способу життя, а також спробувати подолати соціальне відчуження молоді, залучаючи її в соціально-економічні та політичні процеси в державі та суспільстві.

Ще однією проблемою є відчуження від культурної спадщини, що призводить до духовної кризи. Ідеї споживацького ставлення до життя знайшли своє відображення в культурі грошей та моди, прагненні до матеріального благополуччя, отримання задоволень. Дана проблема нерозривно пов'язана з дозвіллям. Знання, самодисципліна, самовдосконалення і духовний розвиток – є продуктом виховання, проте сучасна тенденція до віртуальної соціалізації, робить ці цінності другорядними.

Молодь займає важливе місце в суспільстві, однак її положення та ступінь її участі в творчій діяльності безпосередньо залежать від дій держави. Соціальні проблеми молоді й досі актуальні, але нинішній розвиток сучасного суспільства вимагає кардинального перегляду всієї політики держави й виховання молоді щодо зазначених соціальних проблем, а також перевиховання дорослого населення як авторитету для молоді. В цілому, для вирішення проблем молоді необхідним є оздоровлення молодіжного середовища. Необхідно навчити молодь новим формам поведінки, розвивати стійкість до стресів, здатність самостійно, ефективно та відповідально будувати своє життя. В липні 2020 р. до Верховної Ради України було внесено Законопроект про зниження віку молоді до 29 років. Як пояснюють автори ініціативи, чинним законом встановлено широкі вікові рамки (від 14 до 35 років), що призводить до розпорощення обмежених ресурсів на вирішення питань

великої кількості груп молоді різного віку. Зменшення віку молоді дозволить цілеспрямовано використовувати ресурси для молодих людей у перехідний період, протягом якого молодь найбільше потребує підтримки.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Шмига В. О.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 10 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сучасні процеси демократизації, становлення правової системи та громадянського суспільства, розвиток демократичної, соціальної, правової держави в Україні зобов'язують подальшого вивчення актуальних проблем, які, перш за все, пов'язані з формуванням правової культури громадян. Правова культура є складовою загальної культури суспільства, яка накопичує успіхи людства в розвитку права, розкриває значення правових ідеалів та цінностей, ступінь досягнення держави у сфері захисту прав і свобод людини [1, с. 48–68]. Основною передумовою створення демократичної правової держави є формування якісно нового рівня правової культури громадян. В свою чергу, це вимагає підвищення рівня та якості організації *правового виховання*, найбільш результативною формою якого є *правова освіта*, яка повинна сприяти вихованню високого рівня правосвідомості та правової культури суспільства, неухильного дотримання норм чинного законодавства та правомірної поведінки осіб. Саме тому Україна потребує проведення реформи в освітній сфері, одним із напрямків якої має бути детальне вивчення основ права усіма суб'єктами без винятків. Не менше значення для формування правової культури суспільства є правова культура правлячої еліти, поведінка та діяльність якої є взірцем для суспільства, що накладає на представників владних кіл особливу відповідальність перед громадянами.

Однією з актуальних проблем на сьогодні залишається *правовий нігілізм*, який становить сформоване в масовій, груповій або індивідуальній свідомості зневажливе ставлення (відверте або приховане) до права як регулятора суспільних відносин, заперечення його значення у суспільно-політичному житті держави, відкидання або ігнорування приписів права. Серед негативних чинників, які впливають на правову культуру українського суспільства залишається *корупція*. Ця деструктивна складова суспільства негативно впливає на усі сфери суспільного життя, руйнуючи цивілізовані соціальні регулятори поведінки людей, руйнуючи суспільний організм та завдаючи шкоди нормальному функціонуванню держави [2, с. 112]. Загострюють ситуацію і такі негативні явища як *криміналізація суспільства*, порушення прав та свобод людини і громадянина, декларативний характер значної кількості норм чинного законодавства, причиною яких стає економічна, політична, соціальна нестабільність в державі. Все це «становить безпосередню загрозу національній безпеці й конституційному ладу нашої країни, веде до зменшення потенціалу інститутів громадянського суспільства, дискредитує Україну на міжнародному рівні» [1, с. 113].

Сьогоднішній рівень правової культури українського соціуму знаходиться на ранній стадії формування демократичної правової культури. Підвищення рівня правової культури суспільства можна досягти за допомогою наступних засобів: розвитку правової освіти і правового виховання населення; постійного та достатнього забезпечення широких верств населення інформацією про чинне законодавство і практику його застосування; профілактикою правового нігілізму та реальною боротьбою з корупцією; розширення досліджень в галузі права тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Правова і політична культура українського соціуму за умов модернізації політико-правового життя : монографія / [О. О. Безрук, Л. М. Герасіна, І. В. Голковко та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2016. 560 с.

2. Сахань О. М. Корупція в сучасній Україні як джерело деструктивності влади. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Філософія, філософія права, політологія, соціологія* / редкол.: А. П. Гетьман та ін. Харків: Право, 2015. №4(27). С. 112–129.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Щебетюк Б. С.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 11 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

УКРАЇНА В СУЧАСНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

Сьогодні глобалізація є провідною тенденцією функціонування світового співтовариства. Глобалізація як постійний та триваючий процес здійснює вплив на політичне, соціальне та економічне життя усіх світових держав, в тому числі і на Україну, котра, у свою чергу, також цілеспрямовано, наполегливо та активно «рухається» в напрямку інтеграції в світову політику та економіку. Питанню вивчення глобалізаційних процесів в сучасному світі присвятили свої наукові праці такі вчені, як: Н. Біленька, О. Білоус, М. Гнатюк, М. Дідківський, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, А. Рум'янцев та інші.

В теорії права поняття «глобалізація» розуміється як процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. За таких умов все більшої актуальності набуває проблема визначення особливостей розвитку держав з перехідною економікою та тих, що розвиваються, оскільки глобалізація має і негативні наслідки, які впливають найбільше саме на такі типи країн. Слід зазначити, що основними наслідками процесу глобалізації, зокрема і для України, є міграція капіталу, міжнародний поділ праці, уніфікація законодавств держав, стандартизація економічних та технічних процесів, зближення культур різних держав.

Що стосується України, то ключовими векторами розвитку економіки в умовах глобалізації необхідно визначити: інформаційно-технічну революцію; розвиток інтеграційних тенденцій; реструктуризацію економіки; системну ринкову трансформацію; сприяння руху факторів виробництва; формування відкритої економіки; інтеграцію підприємств до світових комунікаційних мереж; активізацію участі в роботі міжнародних організацій та інтеграційних угруповань. Проте, потрібно констатувати, що, на жаль, наша країна не може бути визнана центром процесів глобалізації і відно-

ситься до держав периферійних. В цьому контексті для України значними ризиками є загроза національній безпеці, державному суверенітету, що зумовлено бажанням центрових країн здійснювати вплив на внутрішню політику країн периферійних. Так, в умовах глобалізації питання суверенітету України набуває нових значень і особливостей, що зумовлено трансформацією як зовнішнього, так і внутрішніх вимірів останнього. Слід зазначити, глобальні зміни безпекової ситуації та зростання непередбачуваності, невідзначеності сприяли розробці проекту нової стратегії національної безпеки, основним призначенням якої є формування сприятливих умов для зміцнення єдності українського суспільства на основі європейських демократичних цінностей, розвиток гнучкої і ефективної системи публічних інститутів, спроможних адекватно і оперативно реагувати на зміни безпекової ситуації, подолання диспропорцій у соціально-гуманітарній сфері, створення безпечних умов життєдіяльності населення, забезпечення інформаційної безпеки. Не менш негативний вплив глобалізаційних процесів може простежуватися через домінування економічно розвинених країн, пригнічення розвитку окремих галузей вітчизняної економіки та поширення соціальної нерівності .

Таким чином, систематизувавши та проаналізувавши усе вищевикладене, можна зробити висновок, що сьогодні для України як учасника глобалізаційних процесів особливої актуальності набуває потреба формування державної глобалізаційної політики, котра б повністю відповідала усім викликам глобалізації та вичерпно визначала місце та роль України в них. Так, перш за все глобалізаційна політика України повинна спрямовуватися на захист національних інтересів не шляхом прилаштування до потреб загальнопланетарної системи розвитку, а завдяки можливості показати і відстояти свою власну національну позицію на міжнародній політичній арені.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Щеmur E. P.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 11 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ТЕРОРИЗМ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Широкомасштабні теракти в США, Іспанії, Великій Британії, Франції, Італії, Грузії, Туреччині та інших державах лише за останні 20 років, які не обійшлися без детального всебічного висвітлення в ЗМІ, показують, що тероризм став глобальною проблемою на рівні з ядерною загрозою та екологічними небезпеками. Окрім цього слід зазначити, що на кіберпросторі терористичні атаки можуть здійснюватися кожного дня на будь-яку державу. Проблема тероризму є актуальною і для нашої держави, а тепер набула особливого значення у зв'язку зі складними політичними, соціально-економічними та духовно-культурними процесами, а враховуючи ситуацію, що склалася в Донецькій та Луганській областях, то питання протидії тероризму стоїть особливо гостро. Сутність тероризму полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні терору шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших зазіхань на життя чи здоров'я невинних людей чи погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних, з погляду чинного уряду, цілей.

У ХХІ ст. театр бойових дій тероризму складається з двох частин: традиційного простору й кіберпростору, в якому точиться боротьба за психічний вплив. Тероризм став небезпечною хворобою суспільства дуже давно. Але в останні роки масштаби тероризму досягли глобального рівня. Важливо зазначити, що поширення страху та відчуття хаосу серед населення, в умовах новітньої інформаційної епохи значною мірою залежить від висвітлення в медіа терористичних загроз та насильницьких актів, внаслідок чого постає реальна небезпека трансформації ЗМІ в реальне знаряддя терористів. Терористи використовують мас-медіа для маніпулювання інформацією у своїх інтересах, розраховуючи на вплив на органи державної влади, які ухвалюють політичні рішення, на формування відповідної громадської думки, а також на залучення до своєї діяльності нових прибічників.

На сьогодні мас-медіа, будучи головним каналом передачі інформації, стають важливим інструментом психологічної дії, потужним джерелом впливу на громадську думку, генератором соціальних настанов та настроїв. Зв'язок терористів та ЗМІ називають «медіа-тероризм». Медіа-тероризм – це вплив на свідомість людини завдяки розповсюдженню певної інформації через ЗМІ, як правило, негативної. Така форма впливу використовується для того, аби викликати у людей паніку, страх чи спровокувати їх на певні дії. Тероризм може бути розглянутий як вид комунікації між терористами та офіційною владою (яка є кінцевим адресатом, оскільки основна мета теракту – дестабілізація політичних інститутів), що використовує канал передачі «повідомлення» про насильство через засоби масової інформації в цілому. Суспільство як проміжний одержувач такого «повідомлення», якому мас-медіа надають додаткового семантичного та емоційного навантаження, виступає як резонансне середовище, що чинить тиск на владу.

Отже, тероризм – як явище, метою якого є саме психологічний вплив на широкі маси населення, спирається на засоби масової інформації. Отже, одним з видів протидії тероризму повинні бути методологічні засади з реагування на терористичні погрози та акти, з метою зменшення потужності інформаційного впливу.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Волянська О. В.**

Яковенко М. С.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 16 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДЕМОКРАТІЯ В УКРАЇНІ: В ПОШУКАХ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ

У нинішніх реаліях Україна є чи не найдемократичнішою країною СНД. В нашій державі панує свобода слова, дії, поглядів на життя, а людина та її інтереси є, безпосередньо, головними цінністями для суспільства та держави. Але в пошуках оптимальної моделі демократії Україна пройшла довгий

та складний шлях. Історично так склалося, що Українська нація, від правління перших князів Київської Русі і аж до 90-х років XX ст., перебувала під жорстоким тиском авторитарної політики державних діячів та знаходилася у чітко встановлених рамках соціального та політичного життя. Не простим було життя українського народу під час панування радянської влади у нашій країні.

Сучасна молодь, яка народилася та зростала в незалежній Україні, не раз чула від представників старшого покоління застереження відносно прилюдного висловлювання своїх хвилювань щодо труднощів у соціальній та політичній сфері життя суспільства. Але чому наші дідуся та бабусі у своїй більшості вважають, що критика сформованих проблем у нашому життєвому просторі може призвести до важких наслідків, а не навпаки до стимуляції їх вирішення владою? Що говорить їхніми вустами, багатий життєвий досвід чи страх ілюзорної демократії, викуваний на їх серцях радянською системою?

В пам'яті українського народу назавжди залишилися спогади про багатотисячні репресії під час правління Сталіна, про штучно створений геноцид, про продрозкладки, що є жахливими та насамперед антидемократичними діяннями відносно усієї нації. В часи правління Хрущова (з середини 50-х до початку 60-х рр. минулого століття), що отримали назву «Відлига», у суспільства з'явилася надія на довгоочікувану демократизацію та можливість повалити старий імперсько-авторитарний режим Джугашвілі та його наслідки. Але, нажаль, сподівання виявилися марними. Радянський режим, як головний бос у комп'ютерній грі, лише еволюціонував та став ще сильнішим у своїх авторитарних проявах. Незчисленні політичні гоніння, заборони національностей, переслідування інакодумців, всі ці діяння, проходячи під «курком «Magnum», на довгі роки породили безмежний страх. Страх сказати та бути почутим, страх відстоювати свої природні права, страх існувати як повноцінна одиниця суспільства. Результатом такої політики стало повне відчуження народу від влади, ігнорування наявності принципу поділу державної влади та відсутність політичної опозиції комуністичної партії. Але як і «Відлига» у подвійних лапках, так і радянська система загалом, у майбутньому зазнали краху, а перший та єдиний президент СРСР М. Горбачов, посадив перші демократичні зерна у чорнозем нашої національної свідомості. Проте, після остаточного розвалу союзу, шлях української демократії пішов паралельними тропами, ніж у наших найближчих сусідів. На відміну від білоруської або російської демократії, доля яких

віднайшла себе у міцних руках прихованих диктаторів, наша, українська, опинилася на умовному роздоріжжі.

З дня прийняття незалежності кожен українець отримав право самостійно обирати як політичні аспекти свого життя, наче партію або президента, так і соціальні, як країну для подальшого проживання, або одну з найрізноманітніші релігій світу, що, фактично, було невільоване до цього часу. З розпадом СРСР та проголошенням незалежності держави українське суспільство почало своє демократичне становлення. Проте влада, офіційно взявши курс на європейські цінності, так і не визнала, що наявність диктаторської олігархічної групи у країні свідчить про суттєву недосконалість основ правової держави та гальмування її демократичного розвитку. Таким чином, не чітке розуміння суспільством орієнтирів щодо обраного курсу держави та відсутність сильних керманців, а не партократів-перевертенив до яких звикла наша нація, несформованість повноцінного громадянського суспільства, призвели до побудови тієї форми демократії, що ми маємо зараз. Проте, незважаючи на суттєву кількість проблем, що виникли на цьому невеликому відрізку незалежності, українському народу за допомогою величезних зусиль вдалося розпочати демократичні перетворення в країні.

Сьогодні демократія в Україні, постійно виборюючи своє право на існування, піддається різноманітним випробуванням. Так, в умовах «гібридної» війни за незалежність країни з російським агресором, соціально-економічної кризи й втрати владою значного відсотку довіри та підтримки з боку населення, виникають різноманітні чинники впливу на політичну та соціальну сфери життя суспільства, що у свою чергу породжують виникнення статусних угруповань з різними політичними поглядами, які нав'язують та диктують нації, як абсолютно різні моделі управління державою, так і, безпосередньо, різні форми вираження демократії. Але історія демократичного поступу в Україні тільки розпочинається. Щодня вона пишеться кожним із нас, і якщо ми не буде байдужими до нашої рідної колискової, то українці знайдуть оптимальну модель демократії для України та разом змінять життя на краще.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Сахань О. М.**

Ярошенко Н. Д.,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 17 група,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ТЕРОРИЗМ ЯК «ЧУМА» ХХІ СТОЛІТТЯ

На початку ХХІ ст. проблема тероризму стала особливо актуальною, бо це явище стало одним з найнебезпечніших для усього людства, що потребує колективних зусиль для протидії його поширенню. Збільшення кількості терористичних актів та поширення географії терористичної діяльності за останні 20 років змушують усвідомити глобальність всього, що відбувається і прийняти той факт, що тероризм став не просто соціально-політичним явищем сучасності, а перетворився в особливу технологію залякування людей та дестабілізації функціонування суспільства. Об'єднуючись з організованими злочинними угрупованнями світового масштабу злочини терористичної спрямованості стають все більш витонченими і жорстокими, а людство – все більш уразливим.

Тероризм – це одна з форм політичного насильства. Сьогодні ми стикаємося з широким асортиментом терористичних угруповань, які самостійно чи спільно організовують акти насильства для досягнення цілей, що мають деструктивний характер: політичні – пов'язані з боротьбою за владу і спрямовані на залякування політичного противника і його прихильників; державні – визначаються потребою в залякуванні власного населення, його повного придушення і поневолення; релігійні – трапляються заради того, щоб затвердити, змусити визнати свою церкву і одночасно послабити іншу конфесію, нанести їй шкоду; кримінальні – змістом яких є знищення суперників і залякування їх прихильників при конфліктах між організованими групами злочинців; військові – мають місце під час війни і спрямовані на економічне і військове ослаблення супротивника. Методи терористів можуть бути найрізноманітнішими: від розміщення саморобної вибухівки у громадських місцях до викрадення людей та політичних вбивств.

В даний час необхідна грамотна превентивна політика по боротьбі з тероризмом, яка буде полягати в руйнуванні мережі терористичних осередків, позбавленні терористів базису у вигляді підтримки населення та застосу-

ванні сучасних інформаційних технологій. Необхідне подальше проведення наукових досліджень з проблеми тероризму, з урахуванням сучасних тенденцій розвитку світової спільноти, які існують в даний час і мають свій вплив на сучасний тероризм. Тероризм стає однією з головних проблем людства, оскільки на сьогоднішній день існує багато країн з недостатньо сильним урядом, етнічними, культурними або релігійними суперечками, слабкою економікою і погано охороняються. Також існує загроза використання нових засобів високошвидкісної передачі інформації та інших технологічних досягнень для здійснення незаконної діяльності транснаціональних терористів. Саме тому без масштабного державного втручання обійтися неможливо. Ніяка особистість не в змозі забезпечити свою індивідуальну безпеку без функціонування державної системи безпеки, а подолати економічну кризу, ліквідувати загрозу безпечному розвитку суспільства, своєчасно не допускати переростання небезпеки в загрозу неможливо без жорсткого державного регулювання у всіх сферах життя. Тому пріоритет в забезпеченні громадської безпеки повинен бути за державою.

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент Сахань О. М.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО (Ю. П. Битяк)	3
--	---

НАУКОВА ТРИБУНА

<i>Герасіна Л. М., Корнесюк М. В.,</i> НЕГАТИВНІ ПРОЯВИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬСТВ.....	6
<i>Клімова Г. П.</i> МОДЕЛЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДОСЛІДНИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ	9
<i>Козловець М. А.</i> ПРЕКАРІАТ ЯК НОВИЙ КЛАС В СОЦІАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	12
<i>Панфілов О. Ю., Лашин Д. Є.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ГІБРИДНИХ ВІЙН У НОВІТНІЙ ІСТОРІЇ СВІТУ	17
<i>Требін М. П.</i> МАНІПУЛЮВАННЯ У СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	19
<i>Воднік В. Д.</i> ПРОБЛЕМИ СІМ'Ї В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	30
<i>Мордовець М. В.</i> ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ: ДОСВІД РОЗВИТКУ ІНСТИТУЦІЙ	34
<i>Онпиченко П. М., Марков А. В., Тимошенко А. В.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВИТИ	38
<i>Орлова В. О.</i> СУЧАСНІ ВИБОРЧІ ТЕХНОЛОГІЇ: УПРАВЛІННЯ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЮ ПОВЕДІНКОЮ	40
<i>Петракова Є. Р.</i> ПРОБЛЕМА ДОВІРИ У ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ.....	44
<i>Сахань О. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНІСНОГО АСПЕКТУ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ	48
<i>Фролова О. В.</i> СОЦІАЛЬНІ ЗАПРОСИ К ОБРАЗОВАТЕЛЬНИМ ІНІЦІАТИВАМ.....	52
<i>Цирфа Ю. А.</i> АНТИГЛОБАЛІЗМ ТА ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНИ	54
<i>Будур І. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ	58

<i>Каралаш Ю. І.</i>	САМООРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ СИСТЕМНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....	60
<i>Требіна О. М.</i>	ЄВРОПА У БОРОТБІ З ТЕРОРИЗМОМ.....	64
<i>Яценко Н. Ю.</i>	НАУКОВА РОЗРОБЛЕНІСТЬ КОНЦЕПТУ «ПОЛІТИЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ».....	72

СТУДЕНТСЬКА ТРИБУНА

<i>Агеєнко В. В.</i>	БУЛІНГ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА	77
<i>Антіпов К. О.</i>	ПОЛІТИЧНИЙ СТЕРЕОТИП	79
<i>Баган Є. І.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ У СУЧАСНИХ КРАЇНАХ.....	81
<i>Байєр К. В.</i>	СКЛАДНОЩІ ВХОДЖЕННЯ ЖІНКИ У ВЛАДУ.....	83
<i>Березяк В. М.</i>	СОЦІАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ.....	85
<i>Білик О. А.</i>	СВІТОВІ ІНДЕКСИ ДЕМОКРАТІЇ.....	86
<i>Білич Д. І.</i>	ЯКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ЛІДЕР ПОТРІБЕН УКРАЇНІ?.....	88
<i>Блинова Д. В.</i>	ДО ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	90
<i>Богатов Д. Е.</i>	ПРАВОВИЙ НІГЛІЗМ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН.....	92
<i>Бойко В. З.</i>	ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВОВА СВІДОМІСТЬ ЯК ОСНОВА ПОБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ.....	93
<i>Бондаренко Д. Р.</i>	ПРИЧИНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ЕМІГРАЦІЇ.....	95
<i>Борисевич С. М.</i>	ВПЛИВ ТЕРОРИЗМУ НА СУЧАСНУ СВІТОВУ ПОЛІТИКУ	97
<i>Бубнюк В. О.</i>	ВИЗНАЧАЛЬНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РІВЕНЬ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ	100
<i>Булко Л. О.</i>	МОБІНГ ЯК ГЛОБАЛЬНА СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА	102

<i>Бурак Л. І.</i>	ПРАВОВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ.....	104
<i>Власюк Ю. В.</i>	СПРИЙНЯТТЯ УКРАЇНЦЯМИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ	105
<i>Водолажська В. К.</i>	ПРОБЛЕМИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЯК ОСНОВНОЇ ТЕНДЕНЦІЇ СЬОГОДЕННЯ.....	107
<i>Войтенко А. І.</i>	ПОЛІТИЧНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА У СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	109
<i>Войтюк А. Ю.</i>	СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ І СПОСОБУ ЖИТТЯ МІСЬКОГО ТА СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	111
<i>Волошин Д. А.</i>	ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ БАГАТОПАРТІЙНОСТІ В УКРАЇНІ	113
<i>Вольвич Є. Р.</i>	СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОЛОДЬ: ПРОБЛЕМИ ОЦІАЛІЗАЦІЇ	115
<i>Гайтан К. В.</i>	УКРАЇНА В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ І ПРОБЛЕМИ	117
	ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	119
<i>Галустьян К. В.</i>	ОСОБЛИВОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ	122
<i>Гетманчук А. В.</i>	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНЦЕПЦІЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	123
<i>Гладишченко С. С.</i>	ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА.....	125
<i>Глушко А. Д.</i>	СЕКСИЗМ ЯК ПРОЯВ ҐЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ	127
<i>Головащенко Д. С.</i>	СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СВІДОМІСТЬ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ	129
<i>Горбенко А. О.</i>	РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ В СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ.....	131
<i>Гордієнко С. В.</i>	ТЕРОРИЗМ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ	132
<i>Гребеніщikov М. А.</i>	МІСЦЕ INTERNET В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ.....	134

<i>Губар М. В.</i>	РОЗБУДОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	136
<i>Данісіян Л. В.</i>	ВПЛИВ ОНЛАЙН-ІГОР НА ОСОБИСТІТЬ	138
<i>Демко К. І.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ПЕРВИННОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПОКОЛІННЯ Z В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	142
<i>Довгай О. С.</i>	СУПЕРЕЧЛИВІСТЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	143
<i>Дубовик Т. С.</i>	ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ МАРГІНАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	145
<i>Єрмак В. П.</i>	ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ ЯК ПРОЯВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	147
<i>Жеребілова М. Д.</i>	УНІВЕРСАЛІЗАЦІЯ ПРАВА (ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ) В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	149
<i>Жеребцова С. С.</i>	МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ.....	150
<i>Жигальов І. Г.</i>	КОРУПЦІЯ ЯК ЧИННИК ДЕФОРМАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	152
<i>Жилка М. П.</i>	ПРОБЛЕМИ ТА «ПАРАДОКСИ» ДЕМОКРАТІЇ	153
<i>Зінченко А. В.</i>	ДЕМОКРАТИЧНІ ЦІННОСТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	156
<i>Зубчинська А. С.</i>	ТЕРОРИЗМ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ЛЮДСЬКОГО СВАВІЛЛЯ	157
<i>Іванов С. С.</i>	СУЧАСНА УКРАЇНА В ТРАЄКТОРІЇ ПОШУКУ ОПТИМАЛЬНОЇ «МОДЕЛІ» ДЕМОКРАТІЇ	159
<i>Іванюра І. С.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ТОТАЛІТАРИЗМУ ТА ЇХ ПРОЯВ В ОСНОВНИХ ЙОГО РІЗНОВИДАХ	161
<i>Ісмаїлова І. Е.</i>	ДО ПРОБЛЕМИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЕТНОПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	163
<i>Кагадій К. С.</i>	МІЖНАРОДНЕ АНТИТЕРОРИСТИЧНЕ ЗАКОНОДАВСТВО	164

<i>Казачухіна І. І.</i>	ЩОДО ПИТАННЯ РОЛІ ПРАВОСВІДОМОСТІ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ У СТАНОВЛЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	166
<i>Калінін В. Д.</i>	ГОЛОВНІ НАПРЯМКИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТЕРОРИЗМУ	168
<i>Канітула О. В.</i>	УКРАЇНА У СУЧАСНОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ	170
<i>Катеценко Д. А.</i>	КОНТЕНТ – МОНІТОРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ СПЕЦІАЛЬНИМ ІНФОРМАЦІЙНИМ ОПЕРАЦІЯМ ЗА УМОВ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	172
<i>Квашук Д. О.</i>	ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА УКРАЇНСЬКУ НАЦІОНАЛЬНУ СИСТЕМУ	173
<i>Кириченко А. Д.</i>	ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	175
<i>Кириченко В. О.</i>	ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ.....	176
<i>Кізілова К. О.</i>	ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА	178
<i>Кіфік А. Ю.</i>	ДУХОВНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ	180
<i>Клюєва О. С.</i>	ПРОБЛЕМА ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПОЛІТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	182
<i>Ковальова Ю. В.</i>	ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ	183
<i>Ковальчук А. П.</i>	СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ.....	185
<i>Козлова П. Г.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	187
<i>Колісник Ю. Ю.</i>	ВИБОРЧІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ	189
<i>Колода К. В.</i>	ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ГІБРИДНИХ ВІЙН.....	190

<i>Колодій Є. М.</i>	КІНОМИСТЕЦТВО ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ	192
<i>Коломієць В. С.</i>	РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ В ПОЛІТИЧНІЙ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ.....	194
<i>Комісарова Д. О.</i>	ПРОБЛЕМА БАЙДУЖОГО СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО ПОЛІТИКИ.....	196
<i>Корнієнко Д. В.</i>	МОЛОДІЖНІ РУХИ ЯК РІЗНОВИД ПОЛІТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	197
<i>Косяк І. В.</i>	ОСНОВНІ ФОРМИ ПОЛІТИЧНОЇ АГІТАЦІЇ НА МІСЦЕВИХ ВИБОРАХ В УКРАЇНІ	199
<i>Кравець Л. О.</i>	АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	201
<i>Крамінська Д. М.</i>	ШЛЮБНІСТЬ І РОЗЛУЧУВАНІСТЬ ЯК ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ.....	203
<i>Кривенко А. Г.</i>	ЕЛЕКТОРАЛЬНА ПОВЕДІНКА УКРАЇНЦІВ	204
<i>Кривний В. Є.</i>	БАГАТОПАРТІЙНІСТЬ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ.....	206
<i>Кривонос Ю. Р.</i>	ФЕНОМЕН ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ	208
<i>Кунішнікова О. О.</i>	ТЕРОРИЗМ ЯК ОДНА З НАЙБІЛЬШИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ.....	210
<i>Кутнякова А. Г.</i>	РОЛЬ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В СТАНОВЛЕННІ ТА ФУНКЦІОНУВАННІ ДЕМОКРАТІЇ	212
<i>Лебедєва А. Ю.</i>	ТЕРОРИЗМ ЯК НОВА ЗАГРОЗА СУЧАСНОГО СВІТУ	214
<i>Лепешенкова В. А.</i>	СУСПІЛЬСТВО ЯК СОЦІАЛЬНА СИСТЕМА.....	216
<i>Лещенко О. Ю.</i>	ПРОБЛЕМА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ В РЕАЛІЯХ КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ.....	218
<i>Лепілова В. В.</i>	ПРОБЛЕМА ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ	219
<i>Лисенко Є. Є.</i>	ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ	221

<i>Лободюк Г. І.</i>	ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА СУСПІЛЬСТВА: ЖИТТЯ З ТА БЕЗ.....	223
<i>Лопатецька А. О.</i>	ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ	225
<i>Лучинець Ю. В.</i>	ВЛАДА ТА МОРАЛЬ: СВІТОГЛЯДНІ ТА ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ.....	227
<i>Максакова К. В.</i>	СТАН ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	229
<i>Мартиненко К. В.</i>	КОНФЛІКТИ В СІМ'Ї ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	230
<i>Марценюк В. В.</i>	РОЗВИТОК УКРАЇНИ ТЕХНОКРАТИЧНИМ ШЛЯХОМ ТА ПОБУДОВА НАУКОВО-ОРІЄНТОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА	232
<i>Михайлова І. С.,</i>	ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	235
<i>Михайлова М. І.</i>	ВПЛИВ ТЕРОРИЗМУ ТА АНТИТЕРОРИСТИЧНИХ ЗАХОДІВ НА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	237
<i>Мишанич А. В.</i>	МІЖЕТНІЧНІ КОНФЛІКТИ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	238
<i>Мізіренко К. А.</i>	РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: В ПОШУКАХ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ.....	240
<i>Мірзаханов Т. В.</i>	ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ	243
<i>Мирошник О. Ю.</i>	ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ МОЛОДІ.....	244
<i>Могиліна Д. О.</i>	СПЕЦИФІКА УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРАКТИК.....	246
<i>Морозов Я. І.</i>	РОЛЬ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	247
<i>Музичко Н. В.</i>	ВЗАЄМОДІЯ МІЖ ВЛАДОЮ ТА НАРОДОМ: ПОЛІТИКО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ	249
<i>Недоступ В. В.</i>	ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЙ МАСОВОЇ МАНІПУЛЯЦІЇ НА МОЛОДЬ	251
<i>Нестеров Б. Б.</i>	ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК СУЧАСНОГО СВІТУ	253

<i>Нікіта Д. Р.</i>	КЛЕПТОКРАТІЯ ЯК ПОЛІТИЧНИЙ ФЕНОМЕН.....	254
<i>Новикова А. В.</i>	ДО ПРОБЛЕМИ РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	256
<i>Носенко А. В.</i>	ПРОБЛЕМА ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	258
<i>Нямчу А. О.</i>	КОРУПЦІЙНИЙ ЧИННИК В «ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ» НА СХОДІ УКРАЇНИ	260
<i>Олейніков І. В.</i>	ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ДЕМОГРАФІЧНУ КРИЗУ В УКРАЇНІ.....	262
<i>Омельченко К. О.</i>	ІНФОРМАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ГІБРИДНИХ ВІЙН: СУТНІСТЬ ТА СПОСОБИ ЗНИЖЕННЯ ВПЛИВУ	263
<i>Опалько В. А.</i>	ПРОБЛЕМА «ІНФОРМАЦІЙНОЇ НЕРІВНОСТІ» В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	265
<i>Острогляд Д. А.</i>	ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	268
<i>Павловська Д. С.</i>	КОНЦЕПЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ СОЦІОЛОГІЇ.....	270
<i>Панченко К. Д.</i>	АНАЛІЗ ВИТОКІВ КОНЦЕПЦІЇ СТРАТИФІКАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТРУКТУРИ СУСПІЛЬСТВА ДЖ. ГОЛДТОРПА.....	271
<i>Папакиця І. В.</i>	РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА.....	273
<i>Парамонова К. С.</i>	ДО ПРОБЛЕМИ АНОМІЇ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	275
<i>Пелих Т. В.</i>	ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	276
<i>Перев'язка К. А.</i>	ІНСТИТУТ РЕФЕРЕНДУМУ ЯК ФОРМА НАРОДОВЛАДДЯ: ЕФЕКТИВНІСТЬ І ПРОГАЛИНИ	278
<i>Пилипенко В. О.</i>	ПРОБЛЕМИ МОЛОДІ В УКРАЇНІ	280

<i>Пилипенко І. С., Банзерук А. С.</i>	
ЗАКОН «ЦИРКУЛЯЦІЇ ЕЛІТ» У НОВІТНІЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ	282
<i>Підгірняк Р. А.</i>	
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЧИННИК У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ	284
<i>Плахотникова Д. Р.</i>	
МОЛОДЬ В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ: СУПЕРЕЧЛИВІСТЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ.....	285
<i>Плотникова А. С.</i>	
РОЛЬ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СУЧАСНІЙ ПРАКТИЦІ ВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	287
<i>Поколенко М. Д.</i>	
ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ	289
<i>Положенцева Є. О.</i>	
СІМ'Я ЯК НАЙВИЩА ПРАВОВА ЦІННІСТЬ.....	290
<i>Полторацька П. В.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В НЕПОВНИХ СІМ'ЯХ.....	293
<i>Пономаренко А. С.</i>	
ДО ПИТАННЯ ПРО «РОЛЬОВУ» ТЕОРІЮ ОСОБИСТОСТІ.....	295
<i>Похил М. М.</i>	
ІСТОРИЧНІ ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	297
<i>Рожко І. І.</i>	
БУЛІНГ ЯК ПРОБЛЕМА У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ	299
<i>Романюк О. С.</i>	
ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ	301
<i>Романяк Т. В.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	303
<i>Родзінський Н. І., Савченко Д. С.</i>	
ВПЛИВ МАРГІНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ НА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ.....	305
<i>Русецький О. А.</i>	
ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНОЇ ОПОЗИЦІЇ ЯК НЕОБХІДНИЙ ЧИННИК ПОБУДОВИ ДЕМОКРАТІЇ	307
<i>Саакян І. М.</i>	
СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	308
<i>Саєнко А. Г.</i>	
ДЕМОГРАФІЧНА КРИЗА В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ	310
<i>Сасенко А. О.</i>	
ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ.....	312

<i>Свистун Д. О.</i>	ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ГЛОБАЛЬНЕ СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ	313
<i>Семенченко Т. В.</i>	КОРУПЦІЯ ЯК ДИСФУНКЦІЯ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВИ.....	315
<i>Сербина Є. В.</i>	ПОЛІТИЧНА ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ.....	317
<i>Сиротенко Я. В.</i>	ГІБРИДНИЙ КОФЛІКТ У НАГІРНОМУ КАРАБАСІ.....	319
<i>Скирда М. М.</i>	ВПЛИВ ЗМІ НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ.....	321
<i>Скляр М. О.</i>	СОЦІАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТІВ ЗВО З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	323
<i>Слівінський В. В.</i>	СІМ'Я ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ І МАЛА СОЦІАЛЬНА ГРУПА.....	324
<i>Стихун Д. В.</i>	МОЛОДЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ.....	326
<i>Стороженко А. В.</i>	ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ	328
<i>Стрільчук В. О., Коцар М. В.</i>	ТЕРОРИЗМ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО СВІТУ.....	330
<i>Сурмін Д. В.</i>	ГІБРИДНІ ВІЙНИ У СВІТОВОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ	333
<i>Тараненко В. О.</i>	МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ.....	335
<i>Таранов М. А.</i>	СУТНІСТЬ АЛЬТЕРГЛОБАЛІЗМУ В УМОВАХ КРИЗИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	337
<i>Тарасова М. О.</i>	КРИЗА РЕАЛІЗАЦІЇ «ПРОЕКТУ» ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ НЕДОЛІКИ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ	340
<i>Ткачов В. С.</i>	РОЛЬ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ У ФОРМУВАННІ ІМІДЖУ ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ	342
<i>Товстик А. О.</i>	ГЛОБАЛЬНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ВИКЛИК СУСПІЛЬНОМУ РОЗВИТКУ	344

<i>Тризно С. О.</i>	ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	345
<i>Тріленко А. С.</i>	ІДЕОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК У СУЧАСНІЙ ВІЙНІ.....	347
<i>Трубчанінова А. С.</i>	ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	350
<i>Фартух І. С.</i>	ВІРТУАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ	352
<i>Федоритенко В. С.</i>	УКРАЇНА В ПОШУКАХ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ДЕМОКРАТІЇ	353
<i>Філіндаш Ю. В.</i>	ТЕРОРИЗМ ЯК ДЕСТРУКТИВНА ТЕНДЕНЦІЯ СУЧАСНОГО СВІТУ.....	355
<i>Фоменко В. С.</i>	ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ЯК ЕЛЕМЕНТУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ	357
<i>Футала О. А.</i>	ЗЛОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОТИ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	359
<i>Хом'як А. Р.</i>	ГЕНДЕРНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ В ЄС	361
<i>Храпська А. О.</i>	ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У НЕПОВНИХ СІМ'ЯХ	362
<i>Циганок О. С.</i>	УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	364
<i>Чайка М. Р.</i>	ЗАСАДИ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	366
<i>Чебан А. П.</i>	ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	368
<i>Чебан Ю. В.</i>	РОЛЬ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	370
<i>Чемодурова А. Ю.</i>	ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	372
<i>Чередніченко Д. О.</i>	ВПЛИВ ДІЖИТАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	374
<i>Чигирин Т. В.</i>	«ГІБРИДНІ ВІЙНИ» У СВІТОВОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ	375

<i>Чоудхурі С. А.</i>	ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ЙОГО ПРОБЛЕМИ.....	377
<i>Шаповал Д. О.</i>	ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ.....	379
<i>Шевченко Д. В.</i>	РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ ЯК ОДНОГО З ГОЛОВНИХ РЕСУРСІВ ВЛАДИ У ПЕРЕДВИБОРЧІЙ БОРОТЬБІ.....	381
<i>Шевченко М. М.</i>	ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ МОЛОДІ	383
<i>Шиманиця Д. С.</i>	ТРУДОВАЯ ИММИГРАЦИЯ: ПРОТИВОРЕЧИВЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ В УКРАИНЕ	385
<i>Ширяєва М. О.</i>	МОЛОДЬ В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ: СУПЕРЕЧЛИВІСТЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ.....	387
<i>Шмига В. О.</i>	ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	389
<i>Щебетюк Б. С.</i>	УКРАЇНА В СУЧАСНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ	391
<i>Щемур Е. Р.</i>	ТЕРОРИЗМ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	393
<i>Яковенко М. С.</i>	ДЕМОКРАТІЯ В УКРАЇНІ: В ПОШУКАХ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ	394
<i>Ярошенко Н. Д.</i>	ТЕРОРИЗМ ЯК «ЧУМА» ХХІ СТОЛІТТЯ.....	397

Наукове видання

**УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІУМ:
СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ
АНАЛІЗ СУЧАСНОСТІ
ТА ПРОГНОЗ МАЙБУТНЬОГО**

Збірник матеріалів
XXII Всеукраїнської наукової конференції
викладачів, молодих науковців і студентів

(м. Харків, 1 грудня 2020 р.)

Відповідальність за зміст тез несуть автори

Видається в авторській редакції

Комп'ютерна верстка *О. А. Федосєєвої*

Підписано до друку з оригінал-макета 25.11.2020.
Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 22,21. Ум. друк. арк. 23,95. Вид. № 2620.
Тираж 200 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ТОВ «ПРОМАРТ»
Тел. (057) 717-28-80